

26 Jaunā Gaita

316
PAVASARIS 2024

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 316
SPRING 2024

Jaunā Gaita, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-in-Chief – Juris Žagariņš
Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
juris.zagarins@gmail.com

Art Editor – Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editors –
Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com> and
Vladis Spāre <vladis.spare@gmail.com>

Contributing Editors and Consultants –
Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Juris Šlesers,
Lilita Zaļkalne

Business Manager – Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
tijalaura@comcast.net

JG home page and archive

[<jaunagaita.net>](http://jaunagaita.net)

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Printed copies from JG287 (winter 2016) to JG311 (winter 2022) may be purchased for USD 10 apiece. This includes the cost of mailing.

Donations to support *Jaunā Gaita* are tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

70. GADAGĀJUMS 316. NUMURS – PAVASARIS S A T U R S

D Z E J A

- 2 Aija Rozena
- 4 Agnese Līcīte
- 8 Zane Brūvere-Kvēpa
- 9 Leons Jūlijs Strupītis
- 12 Kristīne Jučkoviča
- 14 Vīviāna Zariņa
- 16 Andris Alps
- 20 Sanita Dāboliņa

P R O Z A

- 22 Dāvids Rubens. Mans balsojums
- 27 Džena Andersone. Sārtās buras
- 36 Uldis Ozolants. Šūnu medus mēnesis
- 42 Ilze Lāce. Zaglis Kārlis un putnu sieviņa
- 46 Lelde Jauja. Lepnums par heritedžu
- 50 Lāsma Gaitniece. Force majeure

T U L K O J U M S

- 56 Inese Pētersone: Žaks De Dekērs. *Suzanna ar ābolu*

M Ā K S L A

- 67 Dace Lamberga. Ludolfs Liberts

T E Ā T R I S

- 72 Atis Rozentāls. Atgriešanās pie Raiņa

P Ē T Ī J U M S

- 75 Inge Annoma. Čigānu stāsti

G R Ā M A T A S

- 82 Kristīne Ilziņa: Jana Egle. *Latvju pacients*
- 83 Jūlija Dibovska: Daina Tabūna. *Raganas*
- 85 Violeta Tilta: Evita Hofmane. *Simulacra*
- 86 Vija Laganovska: Gvido Drage. *Karma sutra*
- 88 Patrīcija Preisa: *Rakstniecības laboratorija*
- 90 Kristaps Vecgrāvis: Jānis Vādots. ***
- 91 Ingus Barovskis. Kaspars Zalāns. *Telegrammas*

I N M E M O R I A M

- 94 Lāsma Gaitniece: Inguna Bauere
- 95 Imants Belogrīvs: Viktors Avotiņš
- 97 Agija Ābiķe-Kondrāte: Andris Ogriņš

Uz vāka Ludolfs Liberts. Fragments no dekorāciju meta Jāņa Mediņa operai *Sprīdītis*.

JG pateicas par Labvēļu atbalstu!

Ludolfs Liberts. *Vīrieša portrets*. 1923. Audekls, eļļa. 78,5 × 65 cm. LNMM

Skat. Daces Lambergas rakstu 67. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

Aija Rozena (1958) ir juriste. Dzeju sāka rakstīt 2018. gada martā. Dzejas rakstīšanas pamati apgūti Latvijas Rakstnieku savienības „Literārās Akadēmijas” Dzejas meistardarbnīcās.

Aija Rozena

Svētīgi ir tie garā vājie, [...] Savu vājumu neapzināties.

V. Belševica, *Dzeltu laiks*, 1987

debesis veras kā ovālie dievnama vārti
bez mākoņiem, vēja pluinītu mākoņu spilveniem vienuviet mīņājās Saule un Mēness
vilciens, Valgas pierobežā, pārvadā laiku
viņas septīto desmitu, vīra – par šķipsniņu vairāk
ir Pētera diena

tā svētcēlņieks lūgsnās – viņš satver un neatlaiž, ilgi neatlaiž manu roku
it kā zinātu, pavisam noteikti zinātu, gribētu izstāstīt kādu sen aizmirstu patiesību
skatiens, atvēries dziļumā – bez rūgtuma, pārmetumiem
ir tikai pieņemšana

kā pirms Lielās Tikšanās, īsi pirms Viņa
esmu es pati un vienlaikus cita, raugoties viņā, tieku daudz tālāk, sadzirdu eņģeļu bazūnes
ir mani Kristības svētki, pakāpiens purpura paklājā, augstā kā ķeizaram krēslā, baltām rozītēm
nošūtā kleitiņā klausos ērģeles, eņģeļu taures
Viņš satver un neatlaiž, ilgi neatlaiž manu roku, bikli un pārdoša dodos Tam līdzī
ir debesis vienlaikus Saule un Mēness, un Pētera diena

* * *

vasara mostas kā septiņi gulētāji
septiņiem zibens spērieniem, septiņu ozolu rētās dzimst septītais dēls
kā septiņas nopūtas, nojausmas, gaismas septiņas krāsas, septiņi cimdi, jo kādam trūkst pāris
ir atraitnes čuksti: tevi atprasīs dievi, mans bērns, tevi atprasīs dievi

* * *

kā lai pietaupu raizes
vai lai pasviežu pasaules vējiem
lai tie izlaistu krampjainas saknes
jodu ārdītos mākoņos cauros

kā lai pietaupu raizes
vai lai iesēju mātēs kā sēklu
no tā zēna kas nespēja pieaugt
no tās meitas ko nepaņems sievās
no tā augļa kas izrauts no miesām

kā lai pietaupu raizes
vai lai izkliežu pasaules tēviem
lai tie nepārvelk pelēku plēvi
virs tā lauka kas izārdīts jodiem

kā lai pietaupu raizes
kā lai pietaupu pasaules raizes
lai tās negaist kā gurdenas skumjas

* * *

lien migla kā tumsa kā pusnakts bez rīta
jau zilgmelnos vālos ir ceļtekas vītas
uz simtgadu mājiņas skursteņiem jumta
sēd migla kā tumsa kā pusnakts bez punkta

par spīti šai miglai un tumsai par spīti
steidz mājiņā Vecajais teicamais līdzī
un aizdedzot lāpas un izplēšot skalus
tas šķeterē teikas un izsijā stāstus
līdz sabirst pa burtiem kad gaiļi sauc rītus

tik paliek bez nulles un punkta uz jumta
kāds neiesākts teikums bez nulles un
punkta

un atkal lien migla sien ceļtekas vālos
steidz ierindā senči ņer spriguļus līdzī
tie zibsnī aiz mājiņas zilgmelnos kāvos
ir gērībuši pašaustu kareivju svārku

kad ceļos tu nometies laternu celi
un gaismu tiem parādot sentēvu svētīts
tiem pacelies līdzī par zemi šo stāvi
krīt migla kā tumsa un pusnakts nav rīti
tā nokrīt uz ceļiem un sargā šo zemi

* * *

lai viņa dara
kas sievai ir jādara
ikreiz, kad mamma
rīkoja balli un tēvs
bija piedzēries
noteica tēva māsa
sargājot vecāku
istabas durvis

es biju mammas
septītā vaina
viņa neprata sargāties
kad tūlīt aiz devītā
pieteicās desmitais
tēvs kļuva dusmīgs
mammu ātrie rāva
uz slimnīcu
māsas mazgāja
tumšiem kurkuļiem
krāsotos palagus
reiz skapī atradu
garu adatu, brūnu
pērlīti galā un
gumijas pumpi ar kuriem
mamma, pārdurot sevi
izsūca tēva aizliegto augli
toreiz daudz prātoju
kāds varētu būt
mans desmitais
brālis vai māsa
tas savāda cilvēciņš
par kuru dzirdēju
runājam, vai kā pasaku
Īkstīte – bijis tik
pirksta lielumā
tad pārstāju domāt

miljoniem pelēki
ģērbtos ļaudīs
karogu, plakātu kalnos
liksmos saucienos - urrā
gaidīju Saulaino tāli
kā luksofors
pamestā stacijā
izslēgtu gaismu

kā tas ar mums
varēja notikt?

* * *

rudens it visur
ir rudens
kādā mājā
izsistiem logiem
caurvējš pārlapo
dīvainas avīžu ziņas
par jūras zirdziņu
mirušu akvārijā
kļūst steidzīgs
laiks iztīrīt dūmeni
rudens it visur
ir rudens
arī Irpiņā, Bučā
un Krievijā

* * *

mēdzu daudz lasīt
fizikā mācīja
kaut ko par vietā
un nevietā
saliktiem plusiem
un mīnusiem, mani
tas neinteresēja
taču, kad dzeltenā
lampiņa mirkšķinot
nodzisa, nācās lūgt
palīgā vecāko brāli
brālis reiz izteicās:
ziemā, piebāžot metālam
mēli, redzēt var Rīgu
Rīgu gan neredzēju
mēle izmetās
sārmainsi sāļa
brālis nomira agri
naktīs, kad mirkšķina
dzeltenas zvaigznes
es izeju laukā
ieraudzīt Rīgu

* * *

mēs pārrakstām viens otru kā trešo, industriālo laikmetu rūpnīcas štancētā vaštūka mazajās rūtiņās
vārdi kārtojas glīti, neklab un nedauzās kā štances ļodzīgā atspere
tu necenties sašvīkāt rūtiņu pelēko svītru
arī man nesanāks
esmu Ādams un leva, pirms grēka
tīra rasa no zvaigznes
lēni paļāvīgs laiks, Dieva noliktā kārtā
savācu vārdu drupačas no tava galda
mans maigums ir pāršķirstīts zidpapīrs

* * *

viss slīd un izslīd, izgaist
tik nemanot kā pirmais sniegs
un peļķes piebirst dzeltenīgām skumjām
es nāves nebaidos, es baiļojos par padošanos
nav tava nevērība nodevīga, smaga

tas naivums mans un izsapņotā atvasara
un aizvainojums slēptais, gadu gadiem krājies
kā bērna pirkstiem, iekrampējot mātes brunčus
un mīlestība - kaķa nobijusies pele
es nāves nebaidos, es baiļojos par padošanos

* * *

knikš, knakš - atlec no maniem indigo krāsas gumijas zābakiem
pat no mīlīga pūpola ausaines
bērza mizas, kas jaucēti balta
pa divām, piecām, desmit
simt, nespēju saskaitīt
knikš – knakš, knikš - knakš
kā dzērvenes smalkajā cukurā
mirkli pārklājies, mirkli tik balta
tad pārvērties, patveries, izšķīsti pelēkā
dubļu mīcīti pelēkā ceļā
ak, krusa
ir skaistums tavš nesavtīgs pelēkums
tevi es uzrakstīšu

Agnese Līcīte

Esmu vidzemniece, bet jau desmit gadus par savām mājām saucu Balvus, dzeja vienmēr man bijusi klātesoša, publicējusies kultūras medijos, esmu vairāku dziesmu tekstu autore, savulaik piedalījies arī Literārajā akadēmijā. Dzeja un daba ir manas dzīves galvenie iedvesmas avoti, neizsīkstoši un neierobežojoši, tādēļ maniem dzejoļiem nekad nav nosaukumu.

* * *

Augusts vienmēr nāk nonēsātās korpēs
starp atāliem, salmu ķīpām un pārziedējušām smilgām,
tādēļ jūliju sevī es pieturu ilgāk,
kad velkas pirmās salnas,
iztinu domās svīru cauršķeltās debesis
kā ņirbošu, mazmazītiņiem acumirkļiem izšūtu atspulgu acīm
un skatos caur to,
visus pieklusumus un skumjas
ieslogot taipus lapseņu pūžņiem,
šogad nav ābolu,
kas varētu atgādināt par rudeni,
lietus mākoņi ir pazaudējuši ogles,
kurās vēl vakar dusmīgi krāsoja savas pazodes,
debess kāķpēdiņas iespiež siltumu,
un es domāju par tevi.

Vai pietiks spēka arī tavas skumjas sagrābt aiz skausta
un izpurināt kā putekļus purina suns no drebošām nāsīm,
vai tu vari pats,
lai viss, kas drūzmējas baros tava pagalma priekšā,
izšķīstu, velkot sadriskātās tumsas
pāri slaiko birtalu krūtīm,
es nevaru izlauzt ceļu, ko nevari parādīt,
un tu nevari izlauzt manu ceļu,
varbūt tādēļ mēs nesatiekamies
šaipus irstoša jūlija tiltam.

* * *

Pilsēta pielaiko ļaudis vienu pēc otra,
izmet ielās, dod darbu,
tad viņi īrē dzīvokļus,
iepazīstas un šķiras,
savas kļūdas skaidrojot ar aizņemtību,
uzdod ikdienišķus jautājumus
un paši atbild,
viņiem ir bērni, kāmiši un kaktusi,
par ko runā stundām.

Vienmēr licies, ka neiederos,
nevaru nosodīt,
salnas joprojām ir zaļas,
dzērves tikai mācās lidot uz dienvidiem
un mājas ir siltas, un smaržo pēc jūnija zemenēm,
nekad nav paticis dalīt – es un viņi,
nenolādu dienu, kad dienas kļuva vienādas kā kabaču ziedi,
ir jābūt vēl kādam
no tā biškrēsliņu un vilkābeļu pagalma,
kas saburzīts
šajā iestīvinātajā pasaulē.

* * *

Varbūt, ja tā cieši aizvēršu acis,
būs cits gads, cita otrdiena,
skanēs radio, kur meitene Polianna
stāstīs savu prieka spēli,
es būšu maza un priecīga,
man atkal būs suns
un laukos skries brūni teliņi pār zaļām pļavām,
neviens nebūs neviena pusē,
un mana izraudzītā pasaule
piepildīsies,
es nebūšu ievainota un saplaisājusi,
un pieradusi pie visa, kas caurskrien.

Šodiena izšķīla manī to bērnu, kas ticēja medainām pavasara kļavām,
rakstīja naivus pantiņus un dziedāja gumijas lāčiem,
patiesībā es negribu runāt,
viss noticis, nenoticis un nākošs
ir tikai laiks.

* * *

Mirdzošiem skalpeļiem zibens caurstaigā debesis,
ir septembris, tu skaties izgaismotajos pagalmos,
meklējama kādu pieturas punktu vai norādi,
kas solītu vasaru rīt
un vēl pēc trīsdesmit mēnešiem,
bet ir tikai tukši koki,
zāle un sprakšķoša, dzirksteles mētājoša nakts,
kas nekur neved.

Joprojām nav pietiekoši kluss, lai varētu dzirdēt,
kā iet laiks,

paliek tikai skrambas un nospiedumi,
kaili jāņogu zari
un saudzīgi velēnu skausti
uzartu tīrumu zviņojošajā ādā.

Un tu, kārtējā nenožīmīgā, biezā naktī,
vilkdama kontūru
savai iedomātajai dzīvei.

* * *

Tukšās caurteku acis,
plānās ielas, mājeles un kraupainās ābeles -
runājiet ar mani,
gribu sapīties balsīs,
gribu ticēt, ka būšu ilgāk par jums,
ka sniegu pavasaros nolaks milzīga saule,
bet rudens piekaltīs pie mākoņu pazolēm
līdz atdrups, birstot pār auglīgiem laukiem,
saucot dzērves uz launagu,
skudras uz skudrupūžņiem,
gribu runāt caur jums,
stāstīt savas bēdas un priekus,
pielaikojot laimīgās un skaisto rītu sejas,
zināt, ka drīkstēšu tās novilkt,
un jūs mani atpazīsiet,
mirkļos, kad šķelšos liepziedu smaržā un purvainos grīšļos,
es būšu parasts mainīgais gadalaiks,
un jūs mani lasīsiet tādu.

* * *

Šodiena tik saplaisājusi kā māls,
kurā mēnešiem ilgi saule spiež pieri,
akmens pie akmens,
smilts pie smilts,
saplakuši soļi atbalsojas manī,
silot ugunskurus
katrā ieelpas mūrī,
krūtīs sausums sīkos būrīšos ieslodzījis asinsvadus,
vairs nezinu, kā tikt mājās.

Sapņi sacietē rokās,
guļošos mākoņos ietriekti vārpzāļu stiebri izliekas dzīvi,
metot ēnas, lodā gar kaklu kā mazi, pulsējoši dārzi,
neprotu prieku,
protu izzūšanu un sāpes.
Visu var aizskalot, ja vien lietus,

ja vien tu apsolīsi,
ka līs,
būs labi.

Zane Brūvere-Kvēpa (1983) – dzejniece, tulkotāja, redaktore. Tulkojusi un atdzejojusi no lietuviešu un turku valodas. Bijusi turku valodas pasniedzēja Latvijas Universitātē un svešvalodu skolā “Durbe tūre”, projektu vadītāja Nodarbinātības valsts aģentūrā, sabiedrisko attiecību speciāliste Valkas novada domē un Rakstniecības un mūzikas muzejā, kā arī redaktore Dzintaru koncertzālē. Vada dzejas meistardarbnīcas bērniem.

Zane Brūvere-Kvēpa

* * *

mana dzīvotgriba lēnām atbrīvojas no liekā
pietiek ar pavisam maz
ja kādam esmu par daudz
tā ir ilūzija

iestrādātais mehānisms manī
skumjš kluss un nežēlīgi vientuļš

* * *

mani mati ir silti
pamazām atnāk miers
un ļoti daudz miega
steigas nav vienkārši nav
var pārvietoties lēni
un drīkst

* * *

iela ir bet nav māju
koki turpina krūmus
asfalts nebeidzas
tas ir silts
saule karsta
sapnis saku tas ir sapnis
noskaņa nemainās
ceļš turpinās

* * *

gribēt dzīvot
optimisma vilnis šļācas virsū
tad atkal prom
kā spēlē kurā iesaistīti cilvēki
kuri nemaz tev labu nevēl
gribēt dzīvot
mīlēt savus tuvākos kā sevi pašu

* * *

te bieži jautā vai tu raudāji
par sevi neraudu nemaz
bet par zēnu ar cerebrālo trieku
ja es tiktu ārā
noglāstītu viņa galvu
kā viņš spēli
brāliša viedtālrunī
diena ir skaista bet es dienas kroplis

* * *

Valkas vējš
rīts aust
bet vilciens piestāj Lugažos
man ir tikai čemodāns
pilsētu es nevaru paņemt līdz

* * *

Dzeja ir dvēseles zinātne
emociju tetris
prāta piramīda
varbūt
par pret ap ar vienu
ik dienu
katram tas pats
kāds pieraksta savu dzejoli vienu

Leons Jūlijs Strupītis (2000) savam priekam nodarbojas ar mūziku, dziedāšanu, floristikas mākslu, kā arī dziesmu un tekstu radīšanu. Pirmā publikācija bija 2020. gadā. Piedalījies „Aicinājuma tekstu lasījumos”, kur 2021. gadā ieguva pirmo vietu. Un pirmā grāmatas debija bija grāmatā *Dzejas detektīvi* 2024. gadā.

Foto: Jūlija Dļbovska

Leons Jūlijs Strupītis

Atbilde Ārijas Elksnes dzejolim „Mans cilvēks”

Vai es ticu cilvēkam savam?
Kur viņš noteikti ir?
Kad zināšu visus tos gadus, jūras un jūdzes, kas šķir?
Mani nemoka halucinācijas par viņa balsi,
Un tas kalns tik nepārvarams šķiet.
Sirdi pārņēmis prāts,
Tagad vairs nesāp,
Nejūtu slāpes,
Neticu.
Tikai svešās iedomās maldos.
Vēji noplūkuši manas sarkanās.
Izkaisītās lāses nepaņemsi līdzī,
Tāpēc negaidu, saku, ka neprotu,
Smelties nav jēgas,
Jo nosliku pēdējā vilnī.

* * *

Rau!
Raud rauda.
Raud, raud, raud, raud.
Skatoties spogulī, it kā tiksmīnādamies par ūdeni.
Skumji.
Neredzēs saulīti, kamēr neizkusīs atspulgs.
Ja lūkosies caurumos – lamatas.
Uztraukumā ieelpo gaisu Bāros zem Celsija.
Tai vaicāju: „Ko tu darīsi aiz saulrieta?”
Viņa: „Raudāšu!”
„Un ko pēc tam?
Asaru nepietiks visam vakaram.”

* * *

Neko nepasaka
Putekļu sūcējs ap kaklu,
Un zemādas asins izplūdumi mīl drēbes.
Atgriežam grāmatas mežam,
Aizmirstam, kā lasīt,
Lai nodarbotos ar pašsaprotamo.
Sajūta, ka runāt ir lieki,
Tev jāsaprot nošķirtību ar acīm,
Jānogaršo kaņepju balzāms no gredzenveida muskulatūras.
Jo gribu saprast vai tas ir pa īstam,
Nosaukt to vārdā caur tavas balsenes vibrācijām,
Pasargāt sevi no drebuļiem,
Vienkārši atļauties ieelpot telpu
Arī tad, ja
Neko nepasaka.

* * *

Mīļo Ziemassvētku vecīti
Šogad man nevajag dāvanas
Vēl padsmīt lietas ar ko aizpildīt jau tā krāmiem piesārņoto istabu.
Nenes neko, lai tev vieglākas kamanas
Par pieturu mazāk un nakts paies ātrāk.
Tik tiešām es iztikšu
Šoreiz bez mantiņām
Vienalga lielām vai maziņām.
Ļauj svētku kņadai norimties
Kā sniegam lēni nolaisties
Pār mieru un klusumu
Starp citu
Kāds ir neto svars brīnumam, kas darīts no prieka?
Jo man liekas, ka manā pasaulē tas ir,
Tikai šķietams.

* * *

Sapnis
Septiņos divdesmit no rīta
Četrdesmit gadīga sievietē
Kura sevi apraksta kā dāmu norieta gados
Vēlas nodarboties ar sintakses pētniecību
Un rakstīt dzeju
Latgaliešu valodā

* * *

Tālumā neredz sabiedrisko transportu, jo sniegs.
Mazie alvas zaldātiņi cīnās pret dabu.
Bet šodien pat koki noliec zarus tās varenības priekšā.
Tā turpināt! ?
Viss palicis tik gaišs, pirksti salst, joprojām auksts.

* * *

Lūk ko tā dara ar cilvēku
Neļauj sakārtot istabu
Piespiež pie gultas
Liek slidināt viedtālruni
Tas tev ir slinkums
Tu to tikai iedomājies
Varbūt
Tik ērti neuzņemties atbildību
Bet viņa tā turpina
Mani ar astmu spīdzina

Separācija

Notiek kārtošanas process
Viedtālrunī top dzeja
Tiek veikta skapja demontāža
Lai atbrīvotu vietu jaunām mēbelēm
Liekas viņš ir pārvarēts
It kā pierādījās tava taisnība
Varbūt
Katram ir sava atbildība
Es taču neesmu viņa
Un viņa galīgi nav es
Mana mazā
Vienmēr klāt esošā
Depresija

* * *

Ceļā uz iemīlēšanos sevī,
Lai tā pārtop par īstu mīlestību!
Piedzeršanās, nebūs,
Pārdozēšana arī,
Pusstundā nenotiks.

Cienītā, kā lai nokļūstu vietā ar nosaukumu „Es sevi mīlu”?

Ejam,
To uzzināsim pa ceļam.

Kristīne Jučkoviča raksta dzeju un prozu, turpinot ceļu latviešu literatūrā pēc Liepājas Universitātes Rakstniecības studiju maģistrantūras un Rakstnieku savienības veidoto Literāro akadēmiju absolvēšanas (2022, 2023).

Rakstīt mudina pārlicība, ka dažādu vecumu, viedokļu, tonalitāšu sieviešu balsīm spēcīgi jāskan gan dzejā, gan prozā.

Kristīne Jučkoviča

MĀT-BŪŠANA

Mātes dienas pankūkas

Trīs olas, cukurs un šķipsniņa sāls,
smalki balti milti.

Visi mani bērni – tepat, vēl tepat.

Kausēts sviests
ir kā mīlestība, kas apņem
un dod kraukšķīgu maliņu.

Piens, vispirms nedaudz, tad izmaisi krietni.
Jā, krietni – tas ir pats galvenais.
Tad vēl piens – kurš tad bez piena ir izaudzis!
Kamēr maisi, uzkarsē pannu.

Zied ābeles – tā būs vēl brīdi,
bet tu turpini maisīt.

Mīklu uz pannas lej vienmērīgi,
mierīgi un ar smaidu –
pēc minūtes apmet uz otru pusi.

Kopā ar pankūkām un ievārijumu
sniedz apskāvienu un solījumu –
es esmu te, tepat vien.

* * *

„...rūgst rīts kā mīkla maizes abrā”
(J. Peters)

Rūgst rīts kā mīkla maizes abrā,
skan Pētera Vaska *Māte Saule* –
Mārim Sirmajam pirkstos
tā atspīd Dziesmusvētku estrādē.

Rūgst rīts, skan dziesma
pāri norām un mežu galiem –
saule mums katram ir māte,
saule un ābele ziediem birstošiem.

Mana māte arī ir Saule –
mīca mīklu maizes abrā,
dzied dziesmu un gauži raud
ābeļu dārzā par zeltābolīti.

Tikmēr ģēnija elpa un gars
plūst no Pētera, Māra un Jāņa Petera,
savij āboliņa vainagu
un uzliek galvā katram.

Māt, mīci mīklu, cik spēka –
dziedi, raudi, dusmojies,
tikai nepārstāj mīcīt –
Saule aust!

Zupa

Mierinošākā lieta pasaulē ir mammas vārīta dārzenu zupa – arī tad, ja tu pati esi mamma. Viena karote – un tevī ielīst visas pasaules mīlestība, visas pasaules karstākās jūtas. Vētras un dziņas norimst, šķīvi peld burkāns, biete un kartupelis – strīdoties, kurš labāks.

Vislabākā ir mamma, jo viņa ir izvārījusi zupu.

Tu ar karoti dzenā tauku ezeriņus pa šķīvi – tie jūk un savienojas, veidojot mīlīgas formas
sniegavīrus

Bietes ir mazliet kraukšķīgas, bet uz mēles apmeties melnais pipars.

Tāda zupa ir kā dziesma par mīlestību,
dziesma par mieru un apzināšanos –
pasaulē viss būs labi, jo mamma virtuvē vāra zupu.

* * *

Mammas Ziemassvētku frizūra
ir gaļas bumbiņas un sautēti kāposti,
viņas kleita ir karbonādes.

Sārtbalta biešu salātu kaklarota
atspīd sveču gaismā,
un pīrāgu auskari iešūpo vēsti par Jēzu, tik tikko dzimušu.

Mamma gluži kā sniega eņģelis izplivina sierakūku pa šķīvjiem.

- Kafiju?

- Baltu vai melnu?

- Varbūt ar putotu mandeļu pienu?

Mammu Ziemassvētku restorānos neviena vieta nav brīva.

Tie ir nobukoti vismaz desmit gadus uz priekšu.

Cerams, pat divdesmit mājas rosola, siļķes kažokā un žāvētas vistas salātu gadu.

- Ak, Dievs, es aizmirsu uzlikt marinētus gurķīšus!

* * *

katrā ultrasonogrāfijā man saka –
jūsu šūnas ir izmainītas
tajās iekapsulējušās neizdzīvotu sēru metastāzes

(piezīme:

visi mēs esam aizšauti vilki

pat tad ja izskatāmies pēc lauvām ar plīvojošām krēpēm)

togad jūra neaizsala

noguruma nebija

es apātiski peldēju ledainajā mutulī

nenoraktie dāliju gumi izdzīvoja

vien vilks izkašņāja bedri kāpās

un iegaudoja tajā atšķiršanos no bara

smilkst neizpērkama vainas apziņa

par nepiedzīvotu mīlestību

šogad es vēlos lai mutuļojošā jūra

izsalst līdz nāvei

dāliju gumu un mana dēla

Viviāna Zariņa (2006) ir Āgenskalna Valsts ģimnāzijas Humanitārā kursa skolniece, literārā semināra „Aicinājums” dalībnice kopš 2023. gada. Literatūra viņu fascinējusi vēl pirms lasītprasmes apgūšanas, taču pati rakstīt sākusi tikai 2021. gadā, pateicoties laimīgai sakritībai, nonākot Eduarda Veidenbauma muzejā „Kalāči”.

Viviāna Zariņa

lūgšanas

sniedzamies pēc māla
jau netīrām rokām
būs jāsāk pelēt
neatpazīstamākā formā
kaut ko nelīdzami nepieciešams
plaukstās sasildīt citādāku

ķeram saules starus
pārbolītām acīm
nedrīkst novērsties
no pēdējās gaismas
nedrīkst pieskarties
nekam siltākam par zemi

pārtveram elpu
no blakus sēdošā
cik sekli ir
redzēt apkārt notiekošo
cik daudz seklāku
izelpu nodošu nākamajam

* * *

pa nakti no pulksteniem
pazuduši to rādītāji
pamostamies ar
smagākiem soļiem kā vakar

kaut kā aizmirsām
kā sadzīvot ar klusumu

* * *

jau trešo dienu
atstāju savu plaukstu
nospiedumus tajā pašā kupenā
drīz tie pārvērtīsies
sarkanās smiltīs

jau atkal gaidam līdz
sāks sāpēt kakls
lai atcerētos
cik auksti, cik dzīvi
sevi žēlojam pirms rīta

* * *

ierastā klusuma svētums
manas trīsas ir kā
trīsreiz pārmesti krusti
pusizirušā striķi pie sētas
karājās mana zvaigzne
mazliet atsaucīgāka nekā
citi debesu objekti
kas mirgo pārāk skaļi toties
nemēģina norauties tikpat ļoti cik
es to aizmirst

* * *

deg olimpa kalns un
mirstīgie skatās
karstumā izžuvušām acīm
pārogļotiem pirkstu galiem cenšas
sasniegt pilnību
pirms tā
atmostas

* * *

es sevi redzu caur
krāsotu stiklu
meklēju skudras
koka altāru šķirbās
varam kopā skaitīt
cik sveķu piles nokritīs
mūsu klēpjos līdz dziesmas beigām
cik no tām
sajutīsim

šis ir starp mani
un tiem gaismā izmirkušajiem krustiem
kas attālinās no autobusa loga
varam kopā
iededzināt pa svecei
neatceroties

rītdienai

šodien redzēju čiekuru, kas izskatījās pēc
beigta putna
un mani pārņēma
tā nevaldāmi stindzinošā sajūta
ka varētu notikt pilnīgi jebkas

man jau sen nav bijis bail
no čaukstošām lapām
un klusuma tik miermīlīga
ka ausis plīst

šodien pirms izgāju no mājas
nepaskatījos spogulī
un sapratu
ka varbūt tiešām esmu pieaugusi

man jau sen nav
pietrūcis kāda paredzami
pārspilēta pārdzīvojuma
lentīšu manos matos
varbūt no rītdienas

man sāks rēgoties beigti putni kas izskatās
pēc čiekuriem
un es sākšu nojaust
savu ilgu vilktos apļus

Andris Alps ir dzejnieks un prozaīkis. Iepriekš publicējies *Punctum*, *Strāva*, *Latvijas Avīze*, *konTEKSTS* un citos ar literatūru saistītos izdevumos. Atsevišķi viņa dzejoļi ir tulkoti angļu un ukraiņu valodās. Jau vairākus gadus viņš aktīvi piedalās lasījumos, kā arī pats tos organizē. Šī gada janvārī viņš kopā ar domubiedriem izveidoja dzejas grupu Sintakses Stupors.

Andris Alps

pēkšņi uzsnidzis sniegs

* * *

es dzīvoju mājā
kuras iemītniekiem
neviens neatceras
vārdus
jo viņi ir kā sportisti
kuri nekad nav bijuši
pirmajās vietās

šeit visus atpazīst
tikai pēc dzīvokļu numuriem
un trokšņiem
kas izlaužas no viņu mājām
skumjiem
un reizē dusmīgiem
kā skatītāju aplausiem
pēc zaudētas
izšķirošās spēles

šeit ir vīrietis
kuram vakaros patīk
klausīties pārāk skaļu mūziku
un reizēm rēkt tai līdzī
kā smagatlētam
kurš ceļ rekordlielu svaru
atminoties
skaistos laikus
kas visdrīzāk
tādi nav bijuši

divus stāvus augstāk
dzīvo keramikas disku metēja
viņas bērni

kā līdzjutēji kuri padevušies ticēt
aizspiež
acis un ausis
viņai kārtējo reizi solot
nešķaidīt
traukus
un viņu bērnību

savukārt virs viņas
mitinās amatieris bokseris
kurš iesildījies vietējā bārā
atgriežas mājās
trenēt sitienu

bet viņam blakus
dzīvo cilvēks
kurš negrib lai traucē
viņam jāgatavojas
nākamajam darba dienas sprintam
kas var izrādīties
pēdējais

un tā viņi visi dzīvo
nekad netiekoties
tikai reizēm naktīs
sapulcējas pie logiem
lai skatītos uz pagalmu
kur uz asfalta
ar baltu krītu rakstīts
I LOVE YOU
no nāvējoša kritiena attāluma
apgalvo
ka viss būs labi

* * *

viss sākās
ar dzeltenīgu siltu gaismu
ar svētdienu
jo neko senāku tu neatceries
tevi stumj bērnu ratiņos
tavā slavenību transportā
jo tu esi
vecāku mazā zvaigzne
un viņi ir
tavi miesassargi
tāpēc tev nedraud nekādas briesmas
visi vilkači
ir milzīgi labsirdīgi suņi
kuri kopā ar citiem priecīgajiem rējējiem
spēlējās parkos
un vampīri
pārtiek no tomātu sulas
un onkuļiem
reizēm līdz ir naži
ja nu pēkšņi gribas sagriezt
sev salātus
un tas viss ir
kā neatkārtojami skaista filma
ko izrāda tikai vienreiz
tad ekrāns satumst
tu piecelies
un ej
un reizēm gaiss smird
pēc cilvēku ķermeņu pārstrādātām
divlitrenēm
un reizēm tavi bērna soļi
uz asfalta krakšķina
pamestas šļirces
– kosmosa kuģus
kas nogādā uz tālām planētām
vai visbiežāk
tieši melnajos caurumos
bet tu to visu vēl nezini
tu zini
tikai to ka tām nedrīkst pieskarties
jo tajās var būt slimības
un kā aptuveni aizsargāties
ja uz ielas nāk virsū ar nazi
un ka nedrīkst raudāt
ja atņem naudu
neesi saplīsis krāns
lai tecētu
un vēl tu zini
ka vampīri patiesībā pārtiek
no cilvēkiem
vienīgi lai izsūktu visas asinis
ne vienmēr ir jāpārkož vēnas
un tu jau zini
kā izskatās saplīsusi ģimene
tavi miesassargi

tagad cīnās katrs par sevi
un tu zini
ka arī kādreiz labprāt kļūtu par vilkati
bet ne jau draudzīgo
nē
tādu ar divdesmit centimetrus gariem
ilknjiem
un tu jau sen zini
ka neesi nekāda zvaigzne
varbūt nekad neesi bijis
ja arī esi
tad tā kura lēni krīt
virs vienmēr guļošanas pilsētas
kur uz vienas no palodzēm
sēž savās asinis mirkstošs
balodis
naivi cerēdams
vēl kādreiz lidot

* * *

bija taču gaidāms
ka tā notiks
gan jau tu pats nojauti
pienāks diena
kad skumjas pēc kurām dzinies
kā gājputns
pēc siltāka laika
jo tās vienīgās šķīta patiesas
skumjas
kuras nesi līdz
kā atslēgu saišķi
ko nekad nedrīkst pazaudēt
kļūs pārāk lielas
lai ar tām sadzīvotu

jaungada svinības
mājas pagrabā
no kura neredzēji neko vairāk
par sienām un bezcerību
dzimšanas dienas vienatnē
jo negribēji
lai kāds ar tevi būtu
un tikšanās ar cilvēkiem
kuri mīlojās
tikai ar pagātņi un nākotni
jo viņu tagadne bija
kā samaitāties ēdiens
tas viss
jau sen tevī ir ieēdies
kā muskuļu sāpes
pēc pārāk smaga treniņa
vienīgi
bez iespējas beigties
tomēr tu nevarēji
apstāties

jau iepriekšējā dzīvē
tu biji kāda bagātnieka kučieris
kurš skumjām acīm
skatījās tālumā
tāpēc neatļauti bieži
pabrauca garām vajadzīgajai ielai
vai tu biji šimpanze
kurai patika sēdēt lietū
kamēr pārējās slēpās zem kokiem

vai arī
tas atkal ir par viņu
par kuru esi domājis
visus šos gadus
par viņu kurš nekad nepārstāja skumt
kā necila antikvariāta īpašnieks
vērodams garāmgājējus
kuri neapstājas lai pie viņa ienāktu
tas vienmēr ir par viņu
par tavām asinīm kas bija
vēl pirms tevis
kas tagad iesūkušās zemē
un tu turpināsi
sekot skumjām
jo tikai tā vari neaizmirst
jo tikai tā proti
kaut arī iespējams tas ir lieki
tāpat kā turpināt dzīvi
kad šķiet ka esi ieradies nelaikā
un nevietā
kad visās dzīvēs ir šķitis
it kā būtu vēls pavasaris
un cilvēki būtu iznākuši no mājām
lai pasildītos saulē

bet tu esi
pēkšņi uzsnidzis sniegs

* * *

viss par ko domāju
bija aiziešana
kamēr viņa sēdēja uz savas gultas
griboša
pāplestām kājām
it kā es būtu viens no tiem
filmu zvaigžņu
plakātiem
ar kuriem gan jau bija
nolīmētas
viņas tīņu gadu istabas sienas

un es paklusēju
ka tas viņas degošo
dusmu dēļ
kas dzina prom
kas bija senas
daudz senākas par visiem

tu esi idiots
un plaukām
ko viņa man veltīja
jo vairs viņu negribēju

tās bija senākas
par necilo bāru
kurā pirms pāris stundām iepazīnāties
kurā cilvēki gaidīja rindā
lai iemainītu
atlikušās monētas
pret pagaidu sapņiem
kas bieži
pārtapuši melnos lipīgos murgos
ievelkas uz dzīvi

un par laimētavas
aparātu simboliem
kurus viņa pēc tam vēroja
tīksmi kā bērns
krītošas zvaigznes
vēloties ko lielāku
par šo spīdekļu pāris sekunžu
mūžu
pirms izdegšanas
taču kas deva
tikai smagus soļus aizejot

un par ārzemju mīļāko
kurš ik pa brīdim parādījās viņas dzīvē
lai uzkavētos tur īslaicīgi
kā garāmbraucošas automašīnas
iegrieztas ēnas
uz dzīvokļa sienām
un tad atkal pazustu

šīs dusmas pat bija senākas
par sapni kļūt par deļotāju
kas jau gadus gulēja
viņas plaukstās
kā izsista loga stikli
kamēr ārā puteņoja saltā īstenība

iespējams
tās bija radušās vēl pirms
viņas tēva
izšķaidītajām smadzenēm
pirms kļūdas dēļ
medībās izšauta lode
kā aukstasinīgs profesionālis
paveica savu darbu

es pametu viņas dzīvokli
kamēr viņa noslīdēja
uz koridora grīdas
un necēlās
kamēr viņa kļiedza
un belza

pa jau aizvērtajām durvīm
kamēr viņas dusmas dega
kā šķiltavas
un pamazām
viss viņai apkārt
kļuva par šķūnīti
vai sīku lidoni
kuru nosvīlināt

un ejot pa ielu
es sakodu zobus
un cerēju
ka brīdī
kad visi mani ikdienas draņķīši
un pagātnes milzīgie durkļi
savilksies smagā rokā
un kā vecs daudzīts suns
arī es atņirgšu zobus
mana mīļā nākotne
pie kuras visu laiku turējos
kā ievainotais
pie drauga pleca
saprātīs
jo es tik ilgi būšu bijis
labs puika

* * *

trešdiena
tu ievēlies alko veikalā
smalks
kā šņabis plastmasas pudelē
vēl džinsi saplēsti
vispār jau stilīgi saplēsti
bet pēc pārdevējas domām
vienkārši saplēsti
un viņa skatās un prasa
ko tu te gribi?
bet tu čukstus
meklēju dzejoļus
jo bez kritiena tu neproti
citādi viss izliekas pārāk skaidrs
nepierakstāms
un daļa tevis paša
kā lūdzējs uz ielas stūra
gaida vārdus
un tev joprojām šķiet
ka tajā plaukstā kaut kas jāieliek
tad pārdevēja sāk smaidīt
ahhh, tu esi dzejnieks
un kļūst skaisti
priecīgi
pasaule pārtop
mātes beznosacījuma mīlestībā
jo dzejnieki taču nesalūst
nenodzeras

viņi pamostas ap piecdesmit
ar seju guļam uz bāra galdiņa
un sašķīst
mazās saulītēs
pāri pilsētas pelēkajam asfaltam

un tā ir skaisti
tā ir burvīgi
kā tie brīži, kad svešinieki sajūtas tuvi
vienīgi
lai tā notiktu
visbiežāk kādam jānomirst

* * *

tad mēs satiksimies
uz tēju, kafiju vai alu
kādā bārā
kur mūs apņems balsu murdoņa
un apmainīsimies ar sāpēm
kā bērni ar spēļu kārtīm
un es lūgšu
lai laizi
pirms iecērt manī
savus daugavpīlietes ilkņus
jo esmu jūtīgs
un murgošu
par krītošiem putniem
pagrabiem ar vienvirziena durvīm
jo patiesībā man patīk
kad sāp
tas taču ir pazīstami
tas ir, piemēram, kā tajā reizē
kad durvju zvans
kā lapsenes dzēla ausīs
jo es jutu
es sapratu
un aiz durvīm stāvēja policisti
tad bija viņu busiņš
bez mirgojošām bākgugunīm
tad — viņa
gultā
apklāta ar palagu
kā sen nelietota mēbele
jā, nāve ir tik brutāla
un, manī klausoties, tu padomāsi
ka esmu
kā apnicīgs mūziķis
kurš nebeidz spēlēt vienu dziesmu
bet tas nekas
mēs visi tāpat esam
acis
no kurām birst
viens un tas pats sāls

Sanita Dāboliņa (1970) ir filoloģijas maģistre, tekstu redaktore un korektore, sakārto un izdod grāmatas, rīko literārus un novadpētnieciskus pasākumus, raksta par valodu „Facebook” lappusē „Valoda ir kā upe”. Raksta kopš bērnības. Publicēti informatīvi un tematiski raksti, intervijas, recenzijas, pētījumi. Dzeju raksta pēc principa: ja vari nerakstīt, neraksti. Kas nāk, var mierīgi aizplīvot, taču reizēm dzejoļi izlaužas arī līdz balsi ierakstam, papīra vai datora lapai.

Sanita Dāboliņa

Es nezinu, vai dzeja ir putns, kas aizlaižas, līdzko ieņurdas ikdienība, pagēroša kā izsalcis plēsējs.

Es nezinu, vai dzeja ir taurenis, kas, mirklī savēcinājis spārnus un izraisījis nogruvumu kādā dvēselē, pārtop neesamībā, vienaldzīgā un rāmā kā novadējies minerālūdens.

Es nezinu, varbūt nevajag dzejot; kas tad mūsdienās tos pantiņus lasa? Un vispār jau kurš tad vairs dzejo pantiņos — vecmodīgi, tāpat kā turēt mājās senlaiku telefonu ar ciparu ripu.

Bet pat nezinot virknējas vārdi, kas aizspurdz kā putni pāri manas pasaules robežām, un nekādi ikdienības plēsumi neietekmē tauriņa spēku un pantiņu garumu; kaut kā jau tā dzeja izdzīvo, atļauju neprasot.

Vārdi

kā krusas graudi
acu zilītes kapā

Teikumi
duras ausīs
kā kapsētā nolauzti krusti

Dzejoļi
ieskrien krūtīs
un pārplēš tās caurcaurēm pušu

Tā mēs noasiņojam:
pa vārdam
pa teikumam
pa dzejolim

Laiks kā uztrīts asmens

nogriež pa šķēpelei dzīves
pa kokam
pa cilvēkam
pa lāsei
notek gar ilūzijas priekškaru
Kad sāksim dzīvot
pa īstam
līdz kaulam

* * *

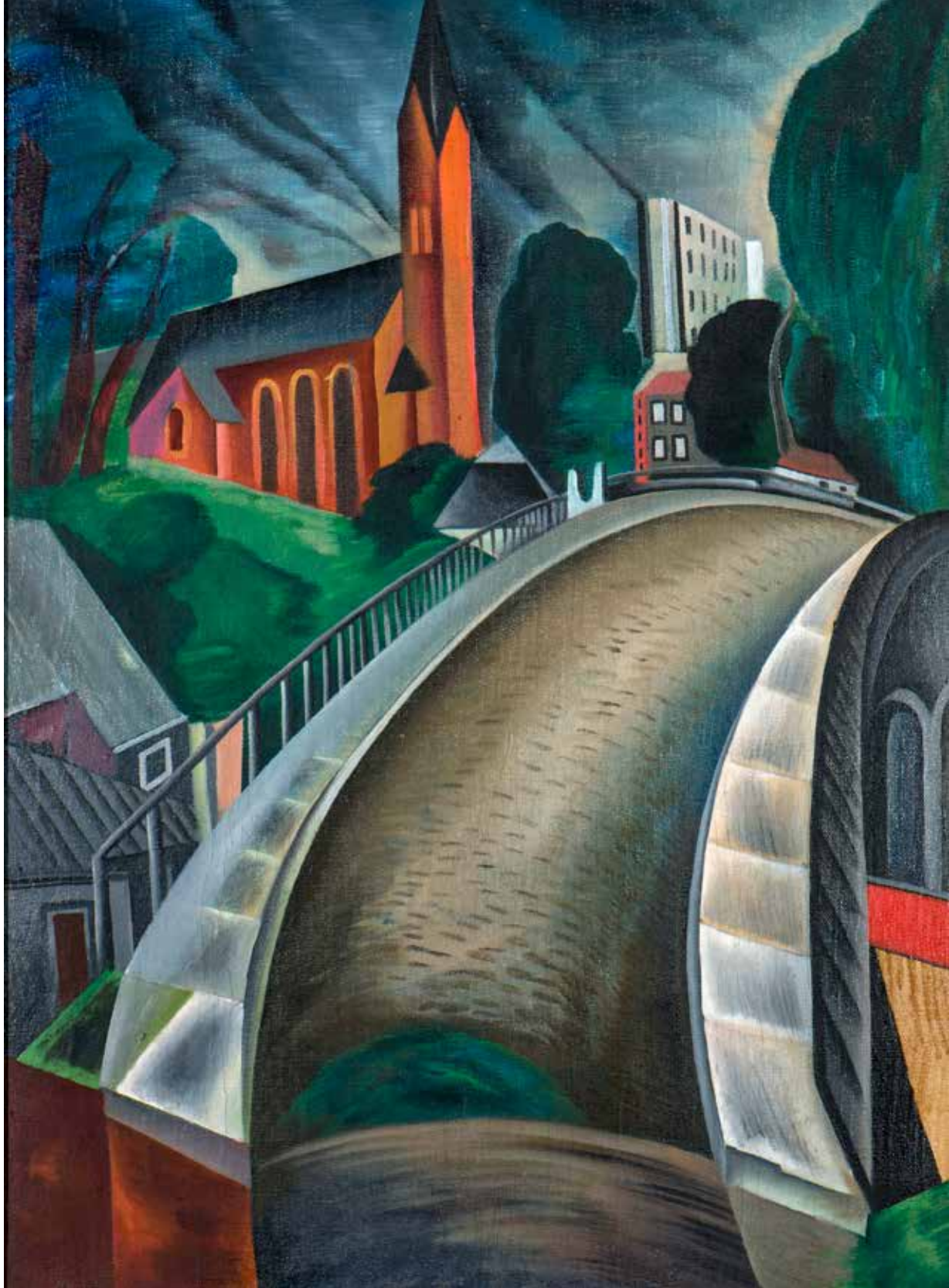
Laiks sastindzis cirvī bez kāta
Neregulējams, nevirzāms
Nezini, kur trāpīs

* * *

Mājā iemitinājies romāns
Slepeni noklaidz durvis
Miķeļiņa pušķis rokturī šūpojas
Ēkā nopūšas klusi
Tik daudz romānu piedzīvojusi
Saspringtu dzejoļu, noveļu kalniem
Ik pakāpiens izēdies cauri
Bet visas pasakas beigušās
Pirms
Dzīvoja ilgi un laimīgi

* * *

Tavā lēnajā elpā
Atmirdz bezgalība.
Vārdi un kliezieni sastingst,
Skāruši tavas lūpas:
Klusuma likločos taču
Visbiežāk dzimst mīlestība.

Ludolfs Liberts. *Tilts Torņakalnā*. 1922. Audekls, eļļa. 109 × 79 cm. LNMM

Skat. Daces Lambergas rakstu 67. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

Dāvids Rubens, dzimis 2001. gadā, par savām mājām sauc Līvānu novada Rudzātus, bet šobrīd studē Rīgas Tehniskās universitātes Starptautisko ekonomisko sakaru vadīšanas programmā. Raksta jau sešus gadus, līdz šim bijušas publikācijas *konTEKSTĀ* un *Latvijas Avīzes* pielikumā *Kultūrziņes*. Vairākkārt bijis starp laureātiem jauniešu jaunrades darbu konkursā „Aicinājums”, absolvējis Literārās Akadēmijas prozas kursu pie rakstnieces Janas Egles. 2019. un 2021. gadā piedalījies „Prozas lasījums”. Rakstīšanu uztver kā nemitīgu mācīšanās procesu, ar kura palīdzību izziņāt ne tikai sevi, bet arī pasauli kopumā.

Dāvids Rubens

MANS BALSOJUMS

Bija silta rudens diena. Beidzamajos gados septembris bija kļuvis par likumsakarīgu vasaras turpinājumu, un iespēja staigāt tajā pašā iemīļotajā vasaras krekliņā un šortos vairs nevienu nepārsteidza, bet šogad silta, teju karsta bija arī oktobra pirmā nedēļa. Turklāt uzsildīta bija ne tikai atmosfēra, bet arī sabiedrība un cilvēku prāti, atkal bija pienācis tas brīdis, kad ļaudis devās veikt savu pienākumu, balsojot vēlēšanās.

Vilim šīs bija pirmās vēlēšanas. Mājās viņi bija daudz diskutējuši par politisko piedāvājumu, skatījušies kandidātu debates, pat rakstījuši savas prognozes. Viņu ģimene bija centrīsti, mamma un tētis ar katrām vēlēšanām gan kļuva mazliet konservatīvāki, bet tik un tā atbalstīja to pašu partiju, ko katru gadu, atļaujoties vairāk likt plusiņus pragmatīkiem, reformistus svītrojot. Viņu uzskata pamatā bija pieņēmums par labi izveidotu esošo pārvaldību, kurai vajag ieskrieties, nevis nemitīgi mainīt pacelšanās vietu, tad arī viss nokārtosies.

Māsa, kurai piederēja neliela Pasteisdenata kūciņu konditoreja, iestājās par mērenajiem liberāļiem. Gan savas kulinārās prasmes, gan politisko kompasu viņa bija kalibrējusi Portugālē, kur bija izveidojies viņas riebums gan pret sociālistiem, gan labējo flangu, taisnības labad pirmie viņai derdzās

vēl vairāk – „marksisti mūs izputinās” – bija viņas regulārais sauklis. Naids pret sociālistiem gan nebija tik liels, lai nepieņemtu viņu naudu, jo ironiskā kārtā tieši blakus māsas kafejnīcai atradās kreisi noskaņotās „Tautas sociālās kustības” jeb TSK štābs, kura darbinieki un arī politiskie biedri labprāt bija iecienījuši mieloties ar nemaz tik ne lētajām kūciņām. Cenšoties saglabāt līdzsvaru, māsa nelielu peļņas daļu ziedoja katoļu baznīcai, uzskatīdama to par sudraba lodi cīņā ar kreiso vampīrisko ideoloģiju.

Ticīga gan viņa nebija, neviens viņu ģimenē nebija. Kad Vilis bija divpadsmit gadus vecs, tēvs viņam bija jautājis, vai viņš gribētu tikt kristīts. Piedāvājums bija sašaurināts līdz trijām opcijām – katoļi, luterāņi vai pareizticīgie. Esošās trīs opcijas tika piedāvātas viņu tuvējā pilsētas rajonā, turklāt katra no šīm konfesijām bija sastopama viņu dzimtas kokā. Taisnības labad gan jāsaka, ka par pareizticīgajiem viņu senči bija kļuvuši aiz dedzīgas vēlmes dabūt zemi, kas tikusi apsoltā pret pāriešanu tā laika kroņa reliģijā, un, mainoties laikiem, pareizticības zars bija novītis pavisam. Mazliet padomājis, Vilis gan bija rāmi nolēmis, ka atļausies neradīt dziļāku plaisu jau tā traušlajā dzimtas ekumenismā, saglabājot savdabīga novērotāja statusu, kas tik izteikts bija viņu ģimenē.

Dziļas un personīgas sarunas ar tēvu viņam nebija nemaz tik biežas, un toreiz viņi bija pārrunājuši ne tikai kristību tēmu, bet arī pubertātes gaidāmo postu un ieguvumus. Varbūt tēvs toreiz bija atļāvies pārlieku ātri nomainīt tēmu no reliģijas uz masturbāciju,

tomēr ik reizi, kad Vilis domāja par baznīcu, viņam mazliet iekņudējās cirkšņu apvidū. Par laimi, tas nebija kļuvis par viņa fetišu, par kuriem tagad sanāca dzirdēt aizvien vairāk un vairāk, uzklusot aizvien savdabīgākus. Piemēram, reiz viņa labākais draugs Reinis bija atzinies, ka viņu uzbudinot meitenes ar gariem kāju nagiem. Vilis bija veicis mazu pētījumu, un kā izrādījās, kamēr kāju fetišs piemīt pat katram septītajam cilvēkam pasaulē, nagu fetišs esot daudz mazāk un retāk izplatīts, līdz ar to Vilis jutās pat mazliet pagodināts, ka zina kādu ar šādu reti sastopamu fetišu. Reiz viņam pat bija radusies ideja kolekcionēt cilvēku fetišus, bet pagaidām viņš vēl nebija atstrādājis drošu stratēģiju, kā iegūt šo privāto informāciju no sev zināmo cilvēku loka, turklāt pastāvēja risks, ka 90% no viņa paziņām vai nu ir seksuāli tradicionālisti, vai pārāk kautrīgi, lai atzītu savas individuālās tieksmes, kas caurmērā joprojām varētu tikt stigmatizētas.

Katrā ziņā Vilis par fetišiem iedomājās, kad iecirkņa darbiniece ar lielu sajūsmu prasīja viņa pasi. Likās, ka pusmūža sieviete tīri vai gaviļē no tā, ka var rokās turēt Viļa mazliet apdriskāto dokumentu. Vai ir tāds personu apliecinošo dokumentu fetišs? Vilis šaubījās. Iegājās kabīnē, viņš cieši aizvilka aizkurus, izklāja sev priekšā visus sarakstus, uz kādas no lapiņas, kas bija atvēlēta partijas, par kuru Vilis noteikti neplānoja balsot, kandidātiem, uzvilka pāris stripas, lai pārbaudītu, vai kabīnē esošā pildspalva spēj pildīt savus pienākumus, un tad rūpīgi sāka domāt. Mājās viņš bija devis signālus, ka balsos par vecāku atbalstīto partiju, tomēr tagad viņu kņudināja vēlme pamēģināt ko citu. Varētu nobalsot par TSK cerībā, ka tie, svinot uzvaru, dosies svētku maršā uz māsas konditoreju, no otras puses viņam tikpat labi patika, nē, ne patika, drīzāk izklaidēja galēji labējā partija, kuras priekšgalā bija nonākusī sieviete ar apšaubāmu reputāciju un kura bija apsolījusi vaļu visa veida reformām, sākot no imigrācijas ierobežošanas līdz par kristīgās mācības ieviešanai skolā.

Ja kāds cits tagad zinātu Viļa domu gājieni, teiktu, ka tā ir jaunatnes neizglītība vai vieglā ietekmējamība, svārstoties starp ideoloģiski pretējiem kandidātiem, kas pēc būtības abas bija sliktas izvēles esošajā gadījumā. Tomēr ar Vili bija savādāk, viņš zināja gan to, kāpēc vajadzētu lūkoties uz citām

partijām, gan kāpēc svarīgi pieņemt atbildīgu izvēli. Politologi prognozēja plašu neapmierinātās ļaužu masas dalību, kas varētu vājināt tradicionālo partiju vietu, dodot impulsu populistiem. Vai Vilis tiešām gribēja stiprināt šo antidemokrātisko vilni, kas pamazām cēlās no citām daudz lielākām valstīm, vai viņam vienkārši gribējās darīt, ko pretēju labi pieņemtajiem standartiem? Vilis zināja, ka mājās neviens nepārmestu, pat ja viņš šodien nobalsotu par visglumāko, korumpētāko politiķu kliķi, tāda bija viņa ģimenes nostāja – brīva izvēle pāri visam. Tā vismaz šķita Vilim pašam.

Ilgāk atrasties kabīnē nevajadzētu, to Vilis saprata. Lai gan rindas šajā nomales iecirknī nebija, droši vien gan vecāki, gan māsa jau atradās mašīnā un tagad brīnījās, kur iestrēgusi viņu apzinīgā jaunākā atvase. Tomēr jo vairāk viņš sevi spieda pieņemt lēmumu, jo lielāku atbildību sajuta, līdz sīks kapilārs viņa degunā kapitulēja, un no nāsīm sāka pilēt asinis. Vilis attapās tikai tad, kad vairākas lapiņas bija ar sarkaniem plankumiem izraibinātas. Nāksies iet pakaļ jaunam komplektam, viņš sprieda un jau gatavojās vērt vaļā aizkaru, kad pēkšņi attapās, ka no potenciāli iespējamām kandidātu listēm bez Viļa asins zīmēm bija palikusi tikai viena. Vai tā nebija ļoti izcila likteņa sakritība un tajā pašā laikā neracionāli idiotiska rīcība, kādu Vilis jau tāpat bija plānojis pieņemt, lai nedaudz iztramdītu to pareizību, kas ieskāva viņu ļoti analizējošo un dziļi balstītā viedoklī pamatoto izvēli? Uz labu laimi lielika pāris plusiņus un veica retus svītrojumus. Perfekcija. Vilis bija gatavs pirmo reizi dzīvē iemest savu baltu urnu, pie kuras stāvēja dusmīga paskata cerbers, nemaz ne līdzīgs jaukajai dokumentu dāmai, turklāt viņš to bija izdarījis tik tehniski interesantā veidā, ka jauno vīrieti patiešām pārņēma kāds teju neizskaidrojams lepnums, varbūt par revolucionāra gars.

Viņš bija nobalsojis par galēji labējiem, kuri bija apsolījuši neticamas pārmaiņas. Faktiski nopietni Vilis nebija domājis par šīs partijas izvēli, bet tā kā balsojumu bija veicis vairāk neapzinātā kārtā, tad ar mierīgu sirdi ielidināja aploksni urnā. Viņš arī pārāk neticēja, ka šī partija tiks iebalsota, tie bija fašisti savā tīrākajā formā. Ja čūras var sajūst pa gabalu, tad šī bija tīra urīnviela, kas smirdēja desmit kilometru attālumā. Vēl pirms došanās

uz transportlīdzekli vajadzēja noslaucīt degunu un mazliet sakopties.

„Nu, tas gan tev ilgi gāja,” tēvs noteica, Vilim iekāpjot mašīnā.

„Jā, pirmā reize nav tik viegla,” Vilis iesmējās.

„Par ko tad nobalsoji,” māsa viņu tencināja.

Vilis svārstījās ar atbildi, bet tad, cenšoties atrast racionālu pamatojumu, nevis asins pilienu izkrišanas secību, izskaidroja savu izvēli. Mašīnā sēdošo vidū iestājās viegls šoks, kas rezultējās pāris minūtes ilgā klusumā, pēc kura māsa tikai noteica: „Nu, nav vismaz sociālisti.”

Vakara tālākais plāns bija vienkāršs. Sekot līdzī vēlēšanu norisei no māsas kafejnīcas, kura šodien tika aizslēgta ciet ātrāk. Pamatojums par labu šai vietai bija ne tikai garšīgo uzskodu piedāvājums, bet arī sociālistu kantoru tuvums, tādējādi viņiem šķita, ka atrodas tuvāk politiskai virtuvei, jo, ja ieklausījās, tad tīri labi varēja dzirdēt, kā aizsienas skanēja partijas līderu balsis. Tagad tikai atlika gaidīt, vai tās būs raudas vai prieka saucieni, kas atskanēs pēc pirmo rezultātu saņemšanas.

Vakars pienāca draudzīgā čaloņā, un visi lēnām sāka meklēt savas prognožu lapas, lai saprastu, vai viņi būs uzvarējuši šajās mazaizjās ģimenes derībās. Pirmās prognozes bija ļoti pārsteidzošas – populistu abos spektra galos bija uzrādījuši neticami labu sniegumu. Jautājums nebija, vai būs parlamentā, bet cik vietu tie dabūs.

„Tomēr es nesaprotu, Vili, kā tu varēji balsot par tiem atpakaļrāpuļiem?” māsa uzrunāja brāli, kurš jau bija apradis ar domu, ka viņa izvēle ir tikusi pieņemta visu ģimenes locekļu prātos.

„Nē, nu, ir taču tur sava loģika, valsts drošība, sabiedrības saliedētība,” Vilis meklēja racionālu pamatojumu šim visam.

„Naidis un neiecietība,” māsa turpināja, „ksenofobija.”

„Nē, nu mēs tomēr esam kristieši,” Vilis nepdomīgi izmeta.

„Atļauj atgādināt, ka tu neesi kristīts, draudzīn,” tēvs iestarpināja. Viņam kā vēsturnie-

kam faktu precīzs lietojums bija ļoti svarīgs. Ak tad arī tu, Brut, nodomāja Vilis.

„Man likās, ka tu esi gejs, mīļum, vai galēji labēji tiešām atbalstīs tavu identitāti?” mamma ierunājās, turpinādama pārējo ģimenes locekļu uzsākto krusta karu pret Vili.

„Kādā sakarā, mamm?” ar pēdējo jautājumu Vilis jutās kā zaudējis pamatu zem kājām. „Man vispār ir draudzene.”

„Daudzi homoseksuāļi savas agrīnās tiesmes cenšas apslēpt zem viltus...”

Vilis viņu pārtrauca pusratā. „Es domāju, šī nav īstā vieta tavām psiholoģiskajām gudrībām. Bet es neesmu gejs.”

„Es domāju, ka viņš vienkārši centās izrādīt pretestību jums, pusaudžu vecumā tas ir ļoti raksturīgi,” māsa pārņēma stafeti, saņemdamā piekrītošus mammas mājienus. „Turklāt tā kā viņš to darīja diezgan slepeni, tad jautājums, vai viņam nav arī zināmas bailes no jūsu autoritātes.”

Tas bija slēdziens, par ko visi bija puslīdz gatavi vienoties.

„Man arī liekas, ka tam par iemeslu varētu būt fakts, ka mēs esam pārāk centriski. Redzi, Vilim pietrūkst izpratnes par galējībām. Mēs nekad neesam bijuši reliģiski vai seksuāli radikāli, tāpēc viņā izveidojusies kaut kāda kāre nobaudīt šo aizliegto augli,” tēvs piemeta.

„Jā, bet mēs jau esam tikai centušies Vili pasargāt, turklāt darījuši to ļoti pārdomāti, vienlaikus skaidrojot negatīvo parādību iespējamās sekas,” nu jau mammas balsī ieskanējās vairāk mātišķā, nevis profesionālā, lai gan nejaušs klausītājs joprojām domātu, ka tā ir drīzāk kāda akadēmiska diskusija, nevis parasta ģimenes saruna.

Vili paralēli notiekošā saruna satrauca, kaitināja, bet arī viegli uzjautrināja. Viņi tik viegli bija spējuši atrast izskaidrojumu Viļa izvēlei, nemaz nezinot, ka patiesībā tas notika tik nejauši, cik vien iespējams.

„Es domāju, ka Vilim vajadzētu aizbraukt padzīvot uz ārzemēm, Portugāle manu dzīvi mainīja par simtu astoņdesmit grādiem,” māsa ieteica.

„Zini, tas varētu būt prātīgi, man ir labs draugs Polijā, varētu viņu sūtīt uz turieni jau šajās skolēnu brīvdienās.”

„Polija? Nebūs pārāk konservatīvi? Mums jau te ir tāds radikālisma aizmetnis tāpat,” mamma nervozi iesmejās.

„Nē, nē, viņš, protams, nav liberālis, bet konservatīvs noteikti nē, turklāt tajā vidē arī varētu redzēt, cik bīstams ir nesavaldīts konservatīvisms,” tēvs sprieda.

„Vienīgi sanāk, ka tas būtu jau pēc divām nedēļām, domā tavs draugs Vili ņaņemtu?”

Tēvs mirkli padomāja un tad sāka rīkoties: „Nav ko gari spriest, es viņam uzzvanišu, vēl jau negulēs.”

Pēkšņi Vilis attapās, ka saruna acumirkli bija eskalējusies neticami strauji. Beidzot viņam vajadzēja iejaukties. „Kāda Polija? Man vispār jau ir savi plāni. Un vispār tā balsošana.” Vilis ieturēja pauzi, domādama, kā šo stāstu labāk pasniegt. „Man no deguna sāka pilēt asins un vairākas lapiņas appilēja, izņemot šo vienu, tāpēc es nolēmu to arī ielikt, lai nevajadzētu prasīt jaunu komplektu.” Tas izklausījās neticami nožēlojami, un Vilis jau sāka šaubīties, vai vispār bijis pareizi to teikt, bet mātes komentārs viņu nomierināja.

„Mīļum, par to nevajag kautrēties, jaunu cilvēku vidū tas ir ļoti populāri. Socializācijas problēma ir viena no tēmām, ar ko regulāri saskaros. Patiesībā teju katru dienu,” mammas balss bija kļuvusi rāmāka.

„Vili, kāpēc tu neteici, ka tev pa degunu tek asins, es taču būtu tev varējusi ienest salveti,” arī māsā ieslēdzās līdzjūtība.

Tēvs klusēja, bet kautrīgi iekrekšķinājās, saprazdams, ka bija kļūdījis spriedumos par savu dēlu. Ar Vili, kā izrādījās, viss bija kārtībā, nelielas socializācijas problēmas bija sīkums, kamēr viņa saprāts darbojās pareizi, to viņi atrisinās visi kopā tepat, un nekādu Poliju nevajadzēs.

Fokuss, cik ātri parādījies, tik steidzīgi no Viļa atkal bija pārvirzījies uz vēlēšanām. Ziņās stāstīja, ka neticamais radikāļu uzvaras gājiens esot aktivizējis abu pušu dalībniekus, tāpēc pilsētā vairākās vietās esot izvērtušies aktīvi kautiņi te starp sociālistiem un labējiem, te starp komunistiem un sociālistiem. Policija cenšoties visas puses nomieri-

nāt, bet trūkstot resursu, tāpēc cilvēki aicināti palikt mājās un šajā vakara stundā nedoties ielās bez īpašas nepieciešamības.

Izklausījās patiešām sirreāli, kas tāds viņu valstī vēl nebija piedzīvots, un, lai gan pārējie ģimenē uz to raudzījās ar satraukumu, nožēlu vai dusmām, Vili šāda situācija tīri vai apmierināja. Viņš bija ilgojies pēc kaut kāda asuma, un beidzot tas bija noticis.

Vecāki izlēma doties mājup, Vilis ar māsu palika kafejnīcā. Šeit, centrā, nekam bīstamam notikt nevajadzētu, bet sociālistu biroja tuvums darīja viņus bažīgus. Māsa gan atlūza pirmā, Vilis turpināja sekot aktualitātēm televīzijā. Bija jau krietni pāri pusnaktij, kad viņš izdzirdēja vārdu apmaiņu pavisam netālu, ārpusē kaut kas notika. Un Vilim griebjās kļūt par tā liecinieku.

Varēja saprast, ka ārpusē sapulcējušās divas atšķirīgu viedokļu grupas. Vilis nevarēja atšķirt, kuru partiju atbalstītāji tie bija, lai gan pielāva, ka TSK pārstāvji turējās tuvāk biroja durvīm. Kad Vilis izgāja uz ielas, vārdu apmaiņa sen bija kļuvusi par grūstīšanos, un tagad sekundes līdz kautiņam bija skaitītas. Vilis jau gribēja atgriezties atpakaļ kafejnīcā, bet tad saprata, ka tā būtu viņa ģimenes nostāja – lēnām un mierīgi sekot lietām no malas, cenšoties tās ietekmēt kā leļļu meistariem, kuri vēlēšanās izvelk savas neredzamās aukliņas, balsojot par viduvējiem priekšstāvjiem.

Nē, Vilis tā nedarīs. Šis bija viņa rajons, vajadzēja iet palīgā sociālistiem. Ja ne ideoloģiskās sakritības dēļ, tad vismaz kaimiņu būšanas vārdā. Kautiņš gan izvērtās daudz īsāks nekā plānots, tiklīdz tuvumā ieskanējās policijas signalizācijas, otra grupa devās prom. Vilis gan šajā īsajā laikā bija paspējis dabūt pāris belzienus pa galvu, un tagad maza tērčīte no deguna sāka rotāt bruģakmeņus.

„Viss kārtībā?” kāds viņam jautāja.

„Jā, jā,” Vilis atmeta, lēnām virzīdamies uz kafejnīcu. Durvis, šķiet, viņš aizcirta pārāk strauji, jo māsa momentā bija augšā, ieslēdzot gaismu.

„Vili, kas ar tevi?” māsa satraukti ierunājās, redzot brāļa plaukstu aizliktas priekšā degunam.

„Viss labi, man tikai atkal sāka tecēt asins,” viņš samelojās. □

Ludolfs Liberts. *Mūri*. 1922. Audeklis, eļļa. 53 × 58,5 cm. LNMM
Skat. Daces Lambergas rakstu 67. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

Džena Andersone divus gadus mācījiesies Literārajā Akadēmijā prozas meistardarbnīcā pie Ievas Melgalves, Ronalda Brieža un Ilzes Jansones. 2021.gada nogalē izdots pirmais stāstu krājums *Dadži*, kas bija nominēts Latvijas Literatūras gada balvai kategorijā „Spilgtākā debija”, un rakstnieka Egona Līva piemiņas balvas „Krusta ļaudis 2022” pasniegšanas ietvaros saņēma speciālbaltu par ieguldījumu latviešu literatūrā. 2022. gada nogalē izdots otrs stāstu krājums *Sainis*.

Džena Andersone

SĀRTĀS BURAS

Konrāds nevarēja saprast, kas tieši viņam iecirtās degunā stiprāk – gaisā virmojošais no ledusskapja izvilktu salātu, vakardienas šnicelju un šķīstošās kafijas smaržu sajaukums, ko pastiprināja pār vitrīnu noliekušās bufetnieces asais dezodoranta aroms, vai hlorētā ūdens dvinga, kuru melnā, šaurā, nindzjas tērpam līdzīgā uzsvārcī iežmiegušies apkopēja dāsni šķakstīja krustu šķērsu pāri visai ēstuves cementētajai grīdai tā, it kā būtu uzaicināta aplacīt ar svēto ūdeni apsēstas mājas kaktus ļaunu garu izdzīšanai.

Konrādu atkal pārņēma skumjas, kam viņš bija centies pretoties jau kopš pamošanās, taču tās ik pa laikam pacēla savas smagās galvas kā miegainas čūskas un iedzēla viņam sirds apvidū. Konrāds neapzināti pielika plaukstu pie krūtīm, kā pūlēdamies noskenēt, kas viņam tur dedzina ādu zem krūškurvja, pavirzījās tuvāk kasei un kārtējo reizi pārļaida skatienu pāri abām aizsvīdušajām vitrīnām ar vakardienas ēdmaņu bļodām, ap kurām žirgti rosījās bufetniece, pūlēdamās piedot tām daudz maz kārdinošu izskatu, ar lielu karoti uzrušinot apstāvējušos salātus, iespraužot šur tur pa dzīvelīgai pētērsīļa lapai un no burkāna ripas izveidotai rozītei. Tās viņa meistaroja turpat uz ātru roku tik žiperīgi it kā to darītu visu savu vairāk vai mazāk saprātīgo mūžu dienā no vietas.

Konrāds rūpīgi nopētīja rasolu, siera salātus, kapātus šampinjonus ar dillēm, vēl sa-

zin kādus maisījumus, tālredzīgi paslēptus zem biezas majonēzes kārtas, līdz viņa skatiens atdūrās pret silķi kažokā. Bufetniece nupat kā bija izvilkusī šo dārgumu no ledusskapja, noņēma celofāna plēvi, ar ko bija aplāts varenais bleķa trauks, un kā reizi gatavojās ieriktēt to vitrīnā blakus siera salātu donzelei. Konrāds jau gatavojās pamāt, lai iesver viņam pāris karošu, taču bufetniece strauji sagrāba bļodu, iebraucot ar ikšķi biešu kažoka pašā vidū, un necik nesamulsusi iestīvēja bļodu vitrīnā. Neliekoties ne zinīs par Konrādu, viņa aplaizīja pirkstu un tāpat vien aplaucīja to lupatā, kas mētājās turpat blakus kasei.

Konrāds pie sevis klusu noelsās un savaikstījās. Tādu cūcību viņš nevarēja ciest. Iztaisnojies pēc iespējas staltāks, viņš piekārtāja noplukušo lietusmēteli, saraustīja uz leju nodilušās žaketes stūrus un paskatījās ārā pa logu. Vajadzētu doties prom tūdaļ pat un atrast citu piedienīgāku vietu, kur šajā svarīgajā rītā ieturēt brokastis.

Brīdi viņš raudzījās ārā un saspringti domāja. Pagrabināja galvā visus par un pret kauliņus. Aizvēra acis, atvēra acis un atkal aizvēra tās ciet. Skumjās čūskas krūškurvī nelika mieru, bet degunu kņudināja hlora garaiņi. Nē, galu galā svarīgs taču ir skats, tikai skats, bet tas no šī sasodīta ūķa ir satriecošs. Konrāds atvēra acis un pievērsās ainavai aiz norasojušā loga.

Brīnumainā kārtā mazā ostas bufete bija spītīgi turējusies pretī visu laikmetu vējiem, kas nāca pāri šai vietai, un strādāja nepārtraukti un nemainīgi, cik vien Konrāds, nodzīvojis šajā draņķa pasaulē līdz saviem piecdesmit deviņiem gadiem, spēja atcerēties. Tai blakus bija augušas dažādas

saimniecības celtnes, administratīvās ēkas un citi tamlīdzīgi iestādījumi, kas ik piecga-di tika reorganizēti, likvidēti, pārsaukti, pār-būvēti, nojaukti, celti no jauna. Pat daži bla-kus nikuļojošie koki un krūmi bija izauguši, nocirsti, tad atkal citi iestādīti izzāgēto vie-tā un tā uz riņķi vien. Tikai vecā ēstuve, kas līdzīgi avarējuša kuģa vrakam bija nedaudz sašķiebusies uz vienu sānu, stāvēja nemai-nīga kā apolītisks piemineklis ostas betona krastā. Novecojuši kļuva tikai tās izkārtne, upes grīvas vējos tā bija izbalojusi miroņa kaulu palsajā bālumā un izskatījās, ka tās milzīgie burti kā netīri zobi ir atiezušies sar-kastiskā smīnā par kroga nosaukumu – Sār-tās buras. Burtu fonā uzzīmēto brigantīnu tikpat kā vairs nevarēja saskatīt, bet no bu-rām vispār vairs nebija ne vēsts.

Logā iesitās lielas, raupjas, ar sniegu sajauk-tas lietus lāses. Pēc nedēļas bija gaidāmas Lieldienas, bet ziema joprojām nepadevās, tā turējās pretī tik sivi kā sliķonis āliņģi, kurš pēdējiem spēkiem ar visiem pirkstiem ir ie-krampējies drūpošā ledus garozā un nevar aptvert, ka tūlīt viss būs beidzies, grib viņš to vai nē.

Konrāds vēl brīdi paskatījās uz traleriem un mazajiem zvejas kuģīšiem, kuri ritmiski šū-pojās dzīvsudraba krāsas viļņos. Uz to klā-jiem zem ultramarīnā tonētām metāla de-besīm kustējās cilvēki, pavisam nelielas fi-gūras dzeltenos ūdensnecaurlaidīgos ap-metņos un kapucēs. Cilvēki. Konrādu tas nedaudz nomierināja.

– Gribējāt kaut ko? – Bufetniece atsaucā Konrādu īstenībā. – Salātiņus?

– Ko? – Konrāds sapīcis paskatījās uz sie-vieti. Viņai bija rudi, sprogaini mati, diez-gan nevižīgi sabāzti zem mežģiņu kronītim līdzīga veidojuma, viscaur izdaiļota ar rišām un cakām. Mati pa visām pusēm līda ārā, neklausīgi vijoties sīkās čirkās gar apvītušo seju.

– Neko! – Bufetniece neapmierināti sarauca pieri, uz kuras bija izspiedušās sviedru lāses, kā gatavodamās ripot lejup, kādā no salātu bļodām taisni iekšā. – Prasu, vai pasūtīsiet ēdamo vai tāpat lūrēsiet!

Konrāds iekšēji nodrebēja, taču savaldījās. Negribējās nolaisties līdz šitā rudā sievišķa līmenim. Apkopēja bija dāsni pielējusi visu grīdu ar ūdeni un tagad dzenāja to no vie-

na stūra uz otru, it kā berztu kuģa klāju. In-teresanti, vai sievietes mēdz būt matroži? Vai matrozes? Konrāds brīdi pavēroja apko-pējas izdarības, bet sajutis bufetnieces no-sodošo skatienu pielīpam saviem deniņiem, atkal pievērsās letei.

– Vai Marija vēl strādā šeit? – Viņš atsāka klejot ar skatienu pa vitrīnām.

– Nezinu nekādu Mariju. – Bufetniece atme-ta Konrādam ar roku un ņemās likņāt gar traukiem. – Trīs gadus te strādāju, nav dzir-dēta tāda.

– Mjā... – Konrāds noņurdēja. – Tas laikam bija senāk...

Kāpēc viņš viņu atcerējās, Konrāds pats ne-varēja saprast. Pilnīgi nevietā un nelaikā. Šis rīts nu nekādi nebija paredzēts, lai grem-dētos atmiņu kapsētā un izrautu no tām jau pa pusei sadalījušos miroņus no zudušo laiku sektoriem, kuri nu jau vairāk līdzinā-jās izplatījumā lidojošiem fantomiem, nekā reāliem cilvēkiem, kas kaut kad iepriekš-ējās dzīvēs, kādu Konrādam bija ne mazums, bija atstājuši uz viņa ēteriskā un iespējams arī mentālā ķermeņa zināmus nospiedu-mus.

Ak tu kungs, gadi trīsdesmit pagājuši, var-būt vairāk, kad biju te pēdējo reizi, Kon-rāds domāja. Atmiņa arvien biežāk kā pe-dantisks policists, kuram līdz izdienas pen-sijai palicis mazāk par pusgadu, cēla ārā no smadzeņu arhīviem arvien jaunas, bet sen aizmirstas lietas un ik pa laikam uzsvieda pa kādai Konrādam uz galvas.

Visbiežāk tas notika naktīs, un tad Konrāds trūkās augšā no saviem murgiem, dažkārt pat ar kliedzienu. Agrāk, kad Emma vēl bija dzīva, viņa mierināja Konrādu, un, juzdams viņas silto roku sev uz pleca, viņš varēja at-kal iemigt un kaut kā tikt ar to visu galā. Taču nu ritēja jau trešais gads, kopš Emma bija tālu, tālu prom, un uz Konrāda pleca nolaidās labākajā gadījumā kāda iemaldīju-sies muša vasaras laikā, bet sliktākajā – is-tabas biedra Bronislava dunka, ja Konrāds miegā pārāk skaļi bija iekrācies.

– Mhm. – Bufetniece noplūca pāris pētersīļu lapiņu un sāka rotāt vēl neizdaiļotos trau-kus.

Konrāds ar skatienu nedaudz pakavējās pie galerta šķīvja, mēģinādams uzminēt, vai

bufetniece ir paspējusi to apgramstīt vai nē. Viņas nīprā šiverēšanās neviesa nekādas cerības. Salicis rokas lietusmēteļa kabatās, Konrāds atrāvās no vitrīnu izpētes un vēlreiz paskatījās uz bufetnieci. Skatiens neviļus aizslīdēja nedaudz tālāk, kur atdūrās pret plauktu tieši viņai aiz muguras. Plauktā stāvēja trīs pudeles – degvīns, konjaks un deserta vīns. Konrāds atkal uzlika roku uz krūtīm, it kā gribēdams sataustīt sirdi, nedaudz sasvārstījās, pārnesa ķermeņa līdzsvaru no vienas kājas uz otru kā nepiereudzējis vārtsargs, kurš baidās no futbolbumbas, zinot, ka tā neizbēgami lidos un, ja viņš nebūs gana piesardzīgs un veikls, tā var izšķaidīt viņa jau tā vārgo degunu, kas varētu būt pat mazākais no apkaunojumiem, ko nāktos piedzīvot, ja bumba viegli kā vasaras taurenis ielidotu vārtos, kamēr golkipers no bailēm ir pieplacis ar seju zemei.

Pamētis mirkli uz zvejas kuģiem un nokremšļojies, Konrāds aizturēja elpu un izvilka no žaketes iekškabatas banknoti.

– Dodiet man simts gramus konjaka. – Viņš pateica pavisam mierīgi un pašapzinīgi, tā it kā tas būtu visikdienišķākais pasūtījums astoņos no rīta.

Bufetniece nolika malā pētersīļu pušķi un ar patiesu interesi palūkojās uz Konrādu. Melnķītelainā nindzja pat pārtrauca švitināt birsti.

– Nē. Lejiet labāk simtu piecdesmit. – Konrāds precizēja pasūtījumu.

Tikai tagad viņš pamanīja bufetniecei pie darba uzsvārcā nozīmīti ar uzrakstu – Karavella.

– Es atvainojos, – Konrāds sajutās drošāk. – Kas ir Karavella? Šo krodziņu taču sauc...

– Tas ir mans vārds, – bufetniece nedaudz uzmeta lūpu.

– Karavella? – Konrāds brīnījās. – Nu gan vecāki... asprātīgi. Nē, jūs nepadomājiet ko sliktu, es tikai pirmo reizi dzirdu tādu vārdu, patiešām...

– Man ļoti žēl, ka esat radis tikai pie Marijām, Megijām, Pegijām un kā tik vēl nē. Nevaru jūs iepriecināt, vai ziniet. – Karavella indīgi noteica.

– Jūs pārpratāt mani, es tiešām negribēju jūs kaut kā apvainot... – Konrāds taisnojās vairāk pieklājības pēc. Nez kāpēc viņam negribējās, lai pārdevēja padomātu, ka viņš ir nez kāds tur prasts amplis, kurš neprot cieņīgi uzvesties.

– Neglaimojiet sev! – Karavella pastiepās pēc zvaigžņotās pudeles. – Jūs tik daudz pacelt nespējat, cik es – panest!

Konrāds apjuka. Lai nu no kā, bet no ostas bufetnieces šādas te prātulas, turklāt pirmdienas rītā, viņš bija gaidījis vismazāk.

– Kāds tad jums kristītais vārds? Droši vien kāds Aleksandrs, Antonijs vai vēl kaut kas tikpat ierasts un pareizs... – Karavella nerimās. Viņa bija nolikusi uz nobružātās letes prāvu konjaka glāzi uz zemas kājiņas un pirms to piepildīt pamatīgi sakratīja pudeli it kā tā būtu kefira paka.

– Nekratiet taču to trauku! – Konrāds pastiepa uz priekšu roku kā lūgdams ziedoju. – Mans vārds ir Konrāds.

– Konrāds? – Karavella gandrīz izgāza no rokām pudeli, sasīta plaukstas un pirmo reizi pasmaidīja lielu, platu muti, kurā trūka apakšējais dzeroklis. – Konrāds! Nu gan, manai omei zirgs bija Konrāds! Tāda sagādīšanās, kas to būtu domājis!

Stulbais sievišķis, Konrāds saviebās, bet neko neatbildēja. Negribējās pagodināt šādu atklāsmi ar komentāru. Apkopēja nosprauslājās un atsāka plakšķināt pa slapjo grīdu. Karavella ar švunku piepildīja glāzi, nolika to uz letes un pudeli nobēdzināja atpakaļ plauktā.

– Lūdzu, kungs! Lai labi garšo. – Karavella ar labās rokas rādītājpirkstu pastūma glāzi uz Konrāda pusi. – Noproto, ka grūta diena gaidāma?

– Varētu teikt arī tā... – Konrāds uzmanīgi paņēma glāzi ar abām rokām kā Sokrāts indes biķeri.

Karavella nesteidzās ar atlikuma izdošanu, un Konrāds nedaudz samulsis stāvēja, nezinādams, vai sēsties pie galdiņa vai izdzert glāzi tepat.

– Varbūt kādu uzkoduņu? Skat, kas mums te labumu! – Karavella negaidīti kļuva mātišķi laipna. – Tukšā dūšā ziniet nav labi. Turklāt

mūsu vecumā pavisam nav labi. Es kā reizi nesen biju pie gastroenterologa. Tas ir vēderu dakteris, bet jūs jau laikam zināt. Oi, veselu pusgadu rindā gaidīju, jā, un viņš man saka, ka kuņģis jāsaudzē, nevar kā jaunībā stūķēt iekšā visu, kas tik trāpās ceļā. Zīniet, gastrīts vēl štrunts, bet tā čūla! Kā tārps tad vari mocīties un locīties, kā dur un spiež, un dedzina. Ui! Tāpēc es jums draudzīgi saku – vajag uzēst. Kārtīgu brokasti. Gribat varam olas sacept vai biežputru? Mums te viss ir, aukstie, karstie. Pat zupu var dabūt, ja tie vēsie salāti nepiesien dūšu! A? Kā būs?

– Zupu? – Konrāds uz mirkli bija pazaudējis pavedienu vārdu gūzmā un prātā mēģināja vispirms atrast pats sevi.

– Zupu, jā! Soļanočku! Tūlīt pat uzkarsēšu! Uz plīts! Ne jau kaut kādā tur mikroviļņu krāsnī, pasarg' Die's! Tik pieskatiet te mirkli! Ja kāds nāk, pabļaujiet mani! – Karavella iebrūda Konrāda banknoti sev priekšauta kabatā un aizsteidzās kaut kur uz iekštelpām.

Konrāds stāvēja nekustīgi ar glāzi rokā, apkopējas acu izdurstīts no visām pusēm. Vārēja dzirdēt, kā bufetes aizkulisēs kaut kas šķind un rīb. Konrāds iztēlojās, kā tur tiek karsēta zupa, un viņam nebija ne mazākā priekšstata, kā šajā agrajā rīta stundā lai dabū to sev iekšā.

Konrāds paskatījās ārā pa logu, uz traleriem joprojām kustējās cilvēku figūras, bet debesis virs tām kā lielas, baltas kvadrātsaknes riņķoja ūdensputni. Konrāds nedaudz iemalkoja, pavisam mazdruscīn, lai pagaršotu, un tad kā nogrēkojies skolēns gandrīz vai bailīgi nolika glāzi atpakaļ uz letes. Ķermeņa iekšpusē ieslēdzās tik tikko jaušams siltums.

Viņš labprāt būtu iedzēris vēl, taču no virtuves izsteidzās Karavella ar milzīgu, baltu šķīvi rokās, kurā kūpēja ugunīgi sārta un karsta vira. Viņa svinīgi nolika zupas trauku uz tuvākā galdiņa blakus vitrīnai, tad no priekšauta kabatas izvilkta lielu, mirdzošu karoti un pamāja ar to Konrādam.

– Lūdzu! Ēdiet, kamēr karsta!

Konrāds nedaudz bijīgi paņēma glāzi un piegāja pie galdiņa, pie kura nebija plānojis sēdēt, un nevarīgi paņēma bufetnieces sniegto karoti. Karavella gādīgi izņēma vi-

ņam no rokām glāzi, nolika to uz galda, labi tālu no zupas šķīvja, un ar žestu mudināja piesēst. Konrāds paklausīgi apsēdās. Zupa kņudināja nāsis stiprāk kā hlors.

– Ēdiet, ēdiet, labu apetīti! – Karavella stāvēja turpat nostatu kā bērnodarza audzinātāja, kurai jāuzpasē jaunākā grupa ēdienreizes laikā, lai visi ēd un nešļakstās ar putru.

Konrāds sāka strēbt. Zupai nebija ne vainas. Konrāds pūlējās atcerēties, kad pēdējo reizi bija ēdis ko līdzīgu. Droši vien tajā dzīvē pirms avārijas, kad liktenis vēl nebija atņēmis viņam Emmu. Pats viņš neko tādu gatavot neprata, bet patversmē, kurā nokļuva pēc tam, kad, neapdomīgi ieķīlājot, bija zaudējis dzīvokli, vārīja tikai šķelto zirņu un biešu zupu.

Nekādas soļankas, frikadeles vai burtiņzupuņas šie pasaules diedelnieki, saules brāļi un plītmaņi, kā patversmē dzīvojošos dēvēja tur strādājošās mūžam pārgurušās sievietes, nebija pelnījuši. Konrāds vairākas reizes gan bija mēģinājis viņām skaidrot, ka viņš nav tāds un šai bēdu ielejā viņš nonācis ne aiz labas gribas vai slikta rakstura, bet gan apstākļu sakrītības rezultātā. Taču nekādi apstākļi un nekādi rezultāti ne mazākajā mērā nevienai no patversmes darbiniecēm neviesa vēlmi uzklaut Konrāda žēlabas.

Tā vien šķita, ka visā pasaulē pilnīgi nevienu neinteresēja izbijušā inženiera Konrāda bēdu stāsti par to, kā viņš savulaik nebija pietiekami rūpīgi iedziļinājies procentu likmēs un kā nebija paredzējis lielās, vairāk nekā simts gadus pastāvošās tēraudlietuves un dzelzs velmēšanas rūpnīcas bankrotu. Labākajā gadījumā Konrāds tika laipni aizraidīts prom ar vārdiem – “Ejiet, jel ejiet, inženiera kungs, uz savu placi, tā jau maz vietas”, bet sliktākajā – “Izbeidz dīkt, pats vainīgs!”.

Konrāds zināja, ka ir vainīgs, bet nevarēja ar to samierināties. Tāpat kā nevarēja aprast ar domu, ka vairāk nekad nekas nebūs tā kā iepriekš. Viņš bija ieslodzīts šajā apziņā kā elektriskā gana aplokā, un tā vien šķita, ka mazais zemes pleķītis zem kājām kļūst aizvien šaurāks, bet elektriskie bliezieni – aizvien biežāki.

– Varbūt vajag sāli? – Karavella nolika viņam uz galda baltu, pārlocītu servjieti. – Vai maizi?

– Jā, paldies, esiet tik laipna. Rupjmaize būtu pašā laikā.

Sagaidījis, kad Karavella nozūd aiz letes, Konrāds paņēma glāzi un izdzēra gandrīz tukšu. Snaudošās čūskas sāka locīties un rauties aizvien mazākas.

– Lūgtum!

Karavella nolika uz galda mazu, pītu groziņu ar divām maizes šķēlēm un mikroskopisku sviesta piciņu uz miniatūra šķīvīša.

– Paldies!

Konrāds kāri piebeidza zupu, iespieda sviesta kubiku starp maizes riecieniem un pats sev par pārsteigumu sajūtās nedaudz labāk, dzīvīgāk, ja tā var teikt.

Karavella novāca netīros traukus, bet apkopēja beidzot meta mieru grīdas uzkopšanai un uzreiz naski ķērās klāt logu tīrīšanai.

– Jums te kāda spodrības diena vai? – Konrāds pievērsās Karavellai, kura bija atgriezusies aiz letes.

– Nē, te vienkārši kāds ir ļoti ziņkārīgs. – Karavella, nepagriezies atteica. – Pasūtīsiet vēl kaut ko?

Konrāds nesteidzās ar atbildi, jo labi saprata, ka jau tā ar savām līdz šim tik neapdomīgajām atbildēm ir iebraucis purvā līdz pat ilksīm. Mēģinādams aptvert pašreizējo lietu stāvokli un savu vietu tajā, Konrāds sēdēja pie tukšās glāzes un netika gudrs, ko tālāk ar šo visu iesākt. Viņa plāns bruka un juka kā smilšu pils pavasara lietū. Viss notika pārāk strauji, turklāt ripoja nepareizā virzienā. Konrāds to apzinājās, taču pagaidām vēl neuzdrošinājās šo domu ielaist sevī iekšā pavisam.

Sasodīts, kāpēc es ņemu to zupu? Un to konjaku? Kas mani dīdīja? Viss šis rīts, attiecīgais noskaņojums, tas viss pajucis kā adīkļa valdziņi, kas nomukuši no adāmatām, iežmiegtām aizmigušas patversmes naktsardzes raupjajās delnās. Muļķis! Konrāds nostenējās.

– Jums sāp kaut kas varbūt? – Karavella pārkārs pāri letei līdz viduklim. – Es dzirdēju vaidu...

Tā tikai vēl trūka, Konrāds saduga vēl vairāk.

– Nē, nekas tāds, jums izlikās. – Viņš pakratīja galvu. – Paldies.

– Dzersiet kafiju? Dzersiet taču, vai ne, ko gan es jautāju. – Karavella kā atspere atlocījās atpakaļ un sāka grabināties gar tasēm.

– Varbūt kafiju... – Konrāds izklaidīgi paskatījās uz loga pusi, taču gar to joprojām ložņāja apkopēja ar birstēm un lupatām, laupīdama visu ainavas baudīšanas prieku.

Kafiju? Priekš kam man tagad vēl kafija? Varbūt celties un iet prom? Bet uz kurienu? Pabeigt to, kāpēc atnācu...

Te tev visa lielā plānošana, Konrāds bezspēcīgi žņaudzīja pirkstus vārgās, ļenganās dūrēs. Ja tev ir plāns A, bet nav plāna B, tad visam tavam plānam ir nulles vērtība, Konrāds atcerējās vēl tēva teikto. Ak, kungs... Nekad iepriekš viņš nebija par to aizdomājies, un šī bija pirmā reize, kad bezizeja bija jūtama gandrīz vai fiziski.

– Kafija, kafija! Brīnišķīga mums šeit kafija, ziniet! Moka un Arabika. Aha! Tās ir tādas šķirnes, bet jūs jau laikam ziniet, ka Arabika ir pati labākā, vēl ir tāda Robusta, bet tā dikti rūgta un nav laba kuņģim. Jā. Kafija tagad būs pašā laikā! – Karavella mundry čaloja. – Es arī deviņos vienmēr dzeru kafiju. Es tagad tikai baltu varu, bet jums kādu? Melnu vai ar pienu labāk? Tūlīt uzsilis aparāts.

Jau deviņi, Konrāds ar šausmām nodomāja un paskatījās ārā pa apkopējas nule nopucēto logu. Gandrīz visi zvejas kuģi atradās turpat, kur iepriekš, tikai daži no traleriem bija nozuduši. Cilvēkus uz klājiem vairs neredzēja. Droši vien naktsmaiņā strādājošie jau devušies mājās, bet rīta maiņa izklīdusi kur nu kurš, Konrāds iztēlojās. Putnu gan bija saradies sasodīti daudz. Tie visi šaudījās šurp un turp smagās, slapjdraņķa piesūkušās debesmalas piespiesti tuvāk akvatorijai. Kas šiem nekaiš spalvainajiem? Viņiem visur mājās – i debesīs, i ūdenī, i uz zemes.

Iedūcās kafijas mašīna, Karavella piesteidzās ar piena trauku un cukurdozi, Konrāds novērsa skatienu no loga.

– Grūta diena sakāt, ja? – Viņa atbīdīja krēslu pie blakus galdiņa. – Katra diena jau ar savu fokusu, kas nu ir, tas ir! Man piemēram, šorīt mājās ledusskapis atmetās!

– Ko? – Nesaprata Konrāds. – Ledusskapis?

– Nu saplīsa, vienvārdsakot! Ieeju virtuvē četros no rīta, a tur visa grīda ar ūdeni. Varat iedomāties? Atkūsis makans tāds! Kas to būtu domājis? Sāku vākt to ūdeni, tīrīt, mazgāt, gandrīz darbu nokavēju. Tas vēl štrunts! Taču produktu žēl! Kur tos tagad? Labi, daļu saliku kastītē aiz loga, bet vai ta visu tur saliksi? Kaijas pusi iznēsās kā likts! Ziniet, kādas tās kaijas, tīrais negals... – Karavella ātri žestikulēja ar rokām. – Tāds posts ar tiem ledusskapjiem, šis jau trešais manā mūžā, kas tā izdarās pašā nepiemērotākajā brīdī...

– Ledusskapi var salabot, nav jau... – Konrāds iebilda.

– Var, ta var! Tikai kurš ta to darīs? Es, vai ziniet, dzīvoju pusotras stundas braucienā no pilsētas. Nekādi meistari nav gatavi tik tālu uz tādu čuhņu kratīties! Ziniet, kādu papildmaksu ņem?

– Un tad jūs katru dienu braucat uz darbu un mājās trīs stundas? – Konrāds brīnījās. – Es laikam tā nevarētu.

– Tas nav jautājums par to, ko var vai nevar. Šajā vecumā ir grūti atrast darbu. – Karavella satraucās un sāka žestikulēt straujāk. – Jāņem tas, ko dod, ja negribi palikt uz ielas.

Konrāds atkal sajuta elektrisko ganu pie skauستا.

– Kāda jēga no tādas dzīves? Tās taču ir mocības! Celties četros, braukt kaut kur... – Vai tad tā ir dzīve?

– Jēga? – Karavella iepleta acis. – Nav jāmeklē nekāda jēga! Kāda dzīve iedota, tāda jādzīvo! Tā jau arī visa tā jēga, pašā dzīvošanā!

– Nu bet vai tad jūs esat apmierināta ar šo iedoto dzīvi? Neesat nogurusi? – Konrāds paskatījās uz bufetnieci.

Savādi radījumi šie sievišķi, viņš domāja, sitās, peras kā tādas vistas pa pakulām, cīnās... Kam to visu? Beigas taču tāpat visiem vienas, kāda jēga? Bet šis nē, stāv uz sava, nevienam neklausa.

– Protams, ka nogurstu! Katrs cilvēks nogurst. Tā jābūt. Tie taču dzīves procesi – augšā, lejā, augšā, lejā kā pa kalniņiem ar ragaviņām. Tomēr nedējas beigās tāds gan-

darījums ir. Un prieks, jā, un prieks arī ir. Es piemēram, agrāk skolā strādāju, rokdarbus, mājturību meitenēm mācīju, bet tad skolu slēdza un ko nu? Jādomā kaut kas cits vietā. Uz šejieni atnācu, pati daudz ko jaunu iemācījos. Tas viss jānovērtē. Jā...

– Nu nezinu, kāds tur gandarījums... verga darbs.

– A kur jūs pats strādājat vai jau pensijā? – Karavella bija uzmetusies uz pašas krēsla malas, ik pa brīdīm pašķielēdama uz kafijas mašīnas pusi, vai tā jau pietecinājusi krūzes.

– Es? – Konrāds gandrīz jau atkal novaidējās, bet pēdējā mirklī aprāvās. – Jā, strādāju, man vēl divarpus gadu līdz pensijai...

– O, ja? Tā arī domāju! – Karavella kļuva liksmāka. – Pēc pensionāra galīgi neizskatāties.

– Patiešām? – Konrāds bija izbrīnīts. – Un pēc kā tad es izskatos?

– Nu... nezinu. Pēc skolotāja laikam. – Karavella vaļširdīgi smaidīja. – Kad es strādāju skolā, man tur bija kolēģis darbmācības skolotājs. Ļoti līdzīgs jums vai jūs – viņam. Arī tādos pelēkos uzvalkos staigāja, plašķiņšos. Viņam vēl bija pelēkrūtaina auduma naģene un veste. Varu saderēt, ka jums arī tāda ir. Ir taču, vai ne?

Kafijas aparāts nokrakšķējās, nosprauslōjās un nodrebinājās, it kā gatavotos celties augšā un nākt šurp. Karavella uzspurdza no krēsla un aizaulekvoja pēc kafijas. Konrāds atcerējās vesti. Viņam tiešām kādreiz piedereja glauna, pelnu pelēka trikotāžas veste, taču to viņš patversmē bija iemainījis pret cimdiem. Konrāds bija nokļuvis tur novembrī, pilnīgi nesagatavojies. Daudz maz sakarīga drēbju kārta viņam vēl bija, taču par cimdiem nebija iedomājies. Viens no istabas biedriem, Ludvigs, ātri atrisināja problēmu, pievākdams sev Konrāda vesti, bet tās vietā atdodams viņam savus vecos, vietām caurmainos ziemišķādas cimdsus. Nākamajā dienā Ludvigs tirgū bija nospēris jaunu ādas cimdu pāri, un apsolījis arī Konrādam iemācīt, kā viegli sadabūt visu sev vajadzīgo, taču līdz apmācībām Konrāds tā arī netika, jo Ludvigu savāca policija par vācu tūristu apzagšanu vecpilsētā, un atpakaļ patversmē viņš vairs neatgriezās. Konrādam sāpēja sirds, iedomājoties, kā viņa smalkvilnas

veste, kas agrākos laikos bija piedalījusies svarīgās darba sapulcēs un apspriedēs, tagad deldēja nāras kādā no centrālcietuma kamerām.

Karavella lēni un uzmanīgi, lai neizšķakstītu karsto dzērienu, atnesa prāvu kafijas tasi un nolika uz Konrāda galdiņa. Atgriezies pie kafijas aparāta, viņa paņēma arī savu krūzi un ieslēdza radio. Telpu kā paisuma vilnis pārpludināja Sezārijas Evoras biežam velvetam līdzīgā balss.

– Es skolā ilgi nostrādāju, visa dzīve tur pagāja, – Karavella klāstīja, – šajā ostas nostūrī nekad nebiju bijusi. Kas to varētu domāt... kur tik dzīve neiesviež... Jūs gan laikam no šejienes? Strādājāt te?

– Jaunībā mācījos netālu, fakultātes ēka bija blakus ielā, bet kopmītne – akurāt ar skatu uz Sārtajām burām, – Konrāds paņēma kafijas krūzi. – Te bija garšīgas zupas.

– Tagad arī nav ne vainas! – Karavella apņēmīgi ielēja savā tasē krietnu piena šļuku. – Man vispār nepatīk domāt par pagātni. Kas bijis, bijis!

– Bet nav mazliet tā kā žēl? – Konrāds brīnījās. – Es piemēram redzu sevi pagātnē, bet neredzu nākotnē.

– Tas ir kā? – Karavella iepleta acis. – Kāpēc jums jādomā uz priekšu un kaut kas jāiztēlojas? Vai tad nepietiek ar to, kas notiek tagad? Tas taču ir svarīgāk.

– Manuprāt, tas ir nedaudz primitīvi. – Konrāds pateica un uzreiz piekoda apakšlūpu, jo viņam šķita, ka būs Karavellu apvainojis.

– Primitīvi, ne primitīvi, bet man tā ir labi. – Karavella sparīgi samaisīja kafijā kūstošo cukuru. – Es gribu vienkārši dzīvot, priecāties un nedomāt ne par pagājušiem laikiem, ne par to, kas būs pēc gada vai desmit. Putns arī no rīta līdz ar saullēktu pamostas un tad dodas savās putna darišanās. Viņš taču nedomā par to, kas bija vakar, piemēram, kā viņš tur muka no kaķa vai kā viņu vanags sabiedēja. Viņš daudz nebēdā arī par to, ja rīt atnāks ziema, un visas vārpas paliks zem sniega.

– Kāds putns? – Konrāds apjuka. – Balodis?

– Nav svarīgi kāds! Nu kaut vai balodis, kaut vai zvirbulis! Viss viens! Viņi mostas, čiepst

un meklē, ko uzknābāt. Un tā visu dienu līdz saulrietam. Vai tur sniegs vai lietus, vai saules svelme, viņi vidžina un tik meklē knābājamo. – Karavella iedzēra pamatīgu malķu. – Un tā ir labi, un tā ir pareizi, ja reiz dabā tā iekārtots. Daba labāk zina, kā vajag. Jādzīvo tagad!

– Bet kā tad ar atmiņām, pieredzi, mūsu mentālo bagāžu, tā sacīt? To taču tik viegli neizslēgt... – Konrāds strauji pacēla pie lūpām kafijas tasi un gandrīz apdedzināja mēli.

– Un cerību uz labo rītdienu? – Karavella iesmējās. – Jo vairāk koncentrējies uz šodien, jo mazāk laika atliek pagātnes un nākotnes apcerēšanai, ticiet man, cienītāis.

– Es pirmīt pajautāju, vai te strādā Marija. Pilnīgi nejauši atcerējos par viņu, kad ienācu šeit. Kaut gan pēdējo reizi satiku viņu vēl tajos aizvēsturiskajos kopmītņu dzīves laikos. Un redziet, sanāk, ka mēs nemaz tā nevaram izvēlēties, ko ielaist tagadnē un ko nē. Tēli, atmiņas, cilvēki – viņi paši atnāk, atļauju neprasot. Un ko tad iesākt? Es nezinu... atliek vien gaidīt, kad tie atkal paši izdzīst kā tādas gāzes liesmiņas. – Konrāds nolika karsto krūzi atpakaļ uz galda un paņēma tējkaroti.

– Liesmiņas, ne liesmiņas, bet visi tie pagātnes rēgi jādzēn uz turieni, no kurienes tie nākuši. – Karavella pārliecināti noskaldīja.

– Bet sakiet, vai jums nav bail aizmirst visu? Tā taču ir daļa identitātes... – Konrāds grozīja pirkstos mazo karoti.

– Bail? Kāda tur identitāte? Štrunts, ne identitāte, visi tie pagātnes murgi. Bail man ir no šaurām telpām, lūk, no kā man ir bail! Starp citu, vai jūs esat kādreiz bijis magnētiskās rezonanses aparātā? Varat to paciest?

– Ne pārāk, – Konrāds nopurināja galvu. – Tas aparāts patiesi ir baisms! Man bija ar to darišana pirms pāris gadiem. Kaut kā nebiju sagatavojies tai procedūrai, un darbiniece, īpaši neko neskaidrojot, lika apgulties, iedeva rokās drošības pogu un pirms laišanas tajā bundulī stingri piekodināja nerīt siekalas brīžos, kad skanēšot briesmīgais troksnis. Zīniet, līdzko viņa to pateica, es nevarēju pārstāt domāt par siekalām un to, ka nedrīkstu tās norīt, un šķiet, ka siekalu

bija tik daudz, ka es varētu tajās noslikt. Es nezināju, ko iesākt, man gribējās rīt sieka-las vienā laidā kā tādām sunim, sākās pat īsta panikas lēkme! Kaut ko tādu toreiz piedzīvoju pirmo reizi mūžā, tas bija vājprātīgi mokoši!

– Pirmajā reizē es vispār izmuku ārā no tā tovera! – Karavella lepni iebēra krūzē vēl karoti cukura. – Kustēties nedrīkst, troksnis briesmīgs, neviens taču nebrīdināja! Es burtiski salecos no katra zvēliena, un tad man kaut kas uznāca, un es kā sāku rauties prom no tā katla! Bet tur vēl tas joda vads ar savu neļēdzīgo trauksmes pogu kaut kur nokrita, es dēļ tā vēl riktīgi pieri atsitu pret bunduļa malu. Toreiz medmāsa mani pamatīgi izlamāja. Neviena mierinoša vārda... Pēc tam otrajā reizē es kaut kā saņēmos, un viss jau bija gandrīz labi, bet traki ieniezējās deguns. Mēģināju paberzēt ar plecu. Daktere, vai kas nu viņa tur skaitās, kā sāka ķērkst! Nu kā tāda nepilnīga! Es šai saku, man, cienītā, deguns ieniezējās, piedodiet, bet šī tik bļauj un bļauj, ka es bildi bojājot un viņas laiku tērējot! Uh! Un vēl man bija bail, ka tai aparātā muša neielido! Visu laiku domāju, ka tik muša tur neielien...

Apkopēja biju pabeigusi tīrīt logus un tagad, nez no kurienes izvilkusi četrus vai pat visus piecus metrus garu teleskopisko birsti, sāka slaucīt griestu stūrus un dekoratīvās apmales gar apgaismojuma abažūriem. Karavella iespurcās.

– Čakla gan, – Konrāds nedaudz samulsis iedzēra lielu kafijas malku un neuzkrītoši aptaustīja žaketes iekškabatu. – Es droši vien pasūtišu vēl piecdesmit gramus konjaka.

Karavella saprotoši pamāja. Sezāriju Evooru radiovilnī galanti nomainīja Engelberta Hamperdinka tenors, un uz pavisam īsu brīdi, kas ilga ne vairāk par trim četrām sekundēm, Konrādam šķita, ka nav bijis nekā pirms šī mirkļa, nav bijis pēdējo četrdesmit un vairāk gadu, neskaitāmo jā un nē, visu to ceļu, krustojumu, uz purviem vedošo strupceļu, tajos sastapto un vēlāk pazaudēto cilvēku. Šajā sajūtā Konrāds sastinga kā dzintara lāses pārtverts kukainis, taču apkopējas spaiņa šķindoņa un ūdens šalkoņa izlietnē, kurā Karavella bija salikusi netīros traukus, sāpīgi, noplēšot visas vēl dzīvās kreveles, izrāva Konrādu no tās ārā tik spēji,

ka viņš atkal novaidējās, gandrīz vairs neceņšoties apslāpēt skaņu sevi.

Konrāds pārāk strauji un neapdomīgi piecēlās no krēsla, gandrīz to apgāzdams. Izstāpījies stīvo muguru, neveikli, kaut kā greizi vilkdams kāju, viņš aizsteberēja līdz labierīcībām. Konrāds sajūtās pavisam vecs. Viņš rūpīgi aizslēdza tualetes telpas durvis un atvēra ūdens krānu. Karavella laikam bija uzgriezusi radio skaļāk, jo šķita, ka Hamperdinks ir nostājies tieši aiz tualetes durvīm, lai Konrāds varētu labāk viņu dzirdēt.

Konrāds pietecināja pilnas sauļas ar aukstu ūdeni un saslapināja seju. Ūdens bija tik ledains, ka šķita zem ādas sāka skraidīt desmitiem mazu ežu, kas durstīja viņu no iekšpuses. Konrāds atpogāja krekla augšējo pogu, vēlreiz apslācīja sev pieri un kaklu, ļaujot stindzinošajām lāsēm dzeldināt ādu. Konrāds aizgriezta ūdeni ciet, ar abām rokām atspiedās pret sadauzītās izlietnes malām un paskatījās uz sevi spogulī.

Ko tu te vispār vēl dari, vecais muļķi? Konrāds ieskatījās savās apdzisušajās acīs, kā pārliecinādamies par to, ka nekas nav mainījies, un to, ko ir zinājis vienmēr. Lupata! Vienmēr tēlojis kaut ko citu, nekā esi bijis patiesībā! Rādījis stoicisku mieru, kaut gan patiesībā baidījies pat elpot, un cerējis, ka viss atrisināsies pats no sevis. Sasodītais stokiķis pietaisītās biksēs! Gļēvulis. Turklāt vēl zaglis!

Konrāds nodrebēja, atcerējies par patversmi un Bronislavu. Beigas. Beigas, kurām vajadzēja būt, bet kuras pašas par sevi nevarēja iestāties. Konrādu pārņēma šausmu sajūta. Viņš paskatījās pulkstenī. Gandrīz desmit. Ap šo laiku viņam jau sen vajadzēja ļauties upes straumei, zemūdens vilkmei, kas viņu nestu kaut kur aizvien dziļāk dzelmē un tālāk prom uz jūru. Tam visam jau sen bija jābūt pabeigtam.

Konrāds aizvēra acis, uz mirkli iztēlodamies, kā viņa palietotais ķermenis pilnīgā bezsvara stāvoklī tagad slīdētu cauri ledainām vižņu masām, mērķtiecīgi virzoties prom uz bezdibenīgiem ūdens klājiem, kur viņš, iespējams, kaut uz neilgu laiku, taču tomēr kļūtu par izpētes objektu dažādiem jūras zvēriem. Izpletis rokas un kājas kā parašutists viņš dreifētu līdz ūdens plūsmām starp sāļiem un putainiem viļņiem, nespēdams iz-

vairīties no milzīgiem roņiem, astonkājiem, mēnesszivīm un citiem mošķiem.

Taču tā vietā viņš sēdēja šajā draņķa bufetē, ēda brokastīs zupu, klausījās mutīgās rudmates melšanā un turklāt vēl malkoja nepiedienīgi smalku konjaku. Konrāds nespēja aptvert, kurā brīdī viņa smagajās bezmiega naktis kaldinātā apņēmība mirt akurāt šodien, akurāt pirmdienas rītā, kad jau tā viss ir tik nejdzīgi grūts, bija izplēnējusi tikpat nemanāmi kā logā ziedoša leduspuķe marta saulē.

Viss bija aizgājis pilnīgi ne tā, kā bija plānots. Nē, nu labi, teorētiski jau varētu pārcelt to lekšanu no ostas piestātnes uz citu dienu, piemēram, rītdienu vai labāk trešdienu, taču ko iesākt ar noskaņojumu? Visa elēgiskā aura, kas Konrādu bija tīstījusi savos valgos jau visu pēdējo mēnesi, bija prom. Miršanas kāre šķīta apimusi, bet vai tik Konrāds nekļūdījās? Vai tik viņa prāts šobrīd nav konjaka aizmiglots un rīt pat atkal visa smagme un grūtsirdība neatnāk atpakaļ? Varbūt pat ar dubultu uzviju? Rīt... Bet ko iesākt šodien?

Konrāds novaidējās jau pavisam skaļi un, joprojām turoties pie netīrās fajansa izlietnes, noslīga uz flīžu grīdas. Cauri visam ķermenim izskrēja aukstas tirpas no domas vien, ka Bronislavs tagad jau pavisam noteikti ir pamodies un atklājis zādzību. Tas nu bija skaidrs. Taču citādi es nevarēju, Konrāds sprieda, biju domājis, ka eju prom no turienes uz mūžīgiem laikiem... Bet tomēr nevajadzēja ņemt tās dažas banknotes...

Patversmē nemūžam vairs nevaru ne kāju spert, ja vien dzīvība dārga. Dzīvība! Tik ironiski, tik šausmīgi atzīt, ka dzīvot ir neizsakāmi grūti, bet nomirt – vēl grūtāk. Esmu tik glēvs, ka nevaru pat cieņpilni izbeigt šīs mokas. Taču patiesībā jau dzīvot gribas, nu kā citādi, protams, ka gribas! Kāpēc gan, lai ļautu tādām kā Bronislavam, man šo dzīvību atņemt? Nē, nē, tas ir pilnīgi garām.

Un vispār, es nemaz neesmu tāds īsts zaglis, jo, vai tad var maz apzagt zagli? Vai tas ir kas slikts? Ja tā godīgi, tas Bronislavs ir gatavais maitasgabals, kurš ne to vien pelnījis! Nepietiek ar to, ka viņš ir dzērājs un kauslis, kurš visus regulāri iedunkā un atņem citiem papirosus, viņš turklāt ir īstenais burlaks un ekspluatators, Konrāds sāka sevi mierināt.

Jā! Kā gan to neņemt vērā? Ubagiem tuneli atņem pēdējās kapeikas un spiež viņus die-delēt, lai tik šim zellim būtu ko ieliet sev rīklē. Fuij! Šausmīgs tips, pretīgs, īsts derglis. Jā.

Ak, kungs, bet ko man tas viss tagad līdž? Ko man pašam iesākt? Vajadzīgs plāns, pilnīgi jauns plāns. No satraukuma Konrāds nespēja sakarīgi domāt. Galvā viss bija sajucis, prātā – visas spuldzes saplīsušas, bet to stikli sabiruši tumsā, kur sevi vairs nevarēja ne pamanīt, ne atrast.

Tagad vajadzēja kaut kā savākties, saņemties, lai cilvēcīgā izskatā tiktu vismaz līdz letei. Konrāds ieklausījās troksnī aiz durvīm. Tur plosījās skanīgi dienvīdu ritmi, šķiet kārtā pie mikroфона bija pienākusi itāļiem. Ak, Dievs, kas viņiem te par radiostaciju uzregulēta? Konrāds līdzīgi milzīgai zivij iekampa ar mūti gaisu un, aizturējis elpu, ar mokām pietrausās kājās. Tad nopurināja žaketi, noskaloja vēlreiz seju, paskatījās spogulī, noskurinājās un novērsās.

Brīdi vēl pieplacis ar pieri pie durvīm, Konrāds pastāvēja, domās lēnām noskaitīja līdz divdesmit, tad izgāja ārā no tualetes un atgriezās ēdamzālē. Apkopēja bija kaut kur nozudusi. Karavella vienā no vitrīnas plauktiem kārtoja šokolādes tāfelītes, visas ar košākajiem un greznākajiem papīriņiem likdama pašā priekšpusē.

Konrāds piegāja pie letes, uz kuras viņu jau gaidīja glāze, paņēma to un vienā rāvienā izdzēra tukšu. Tad nolīcis blakus glāzei otru Bronislavam nosperto banknoti, paskatījās ārā pa logu. Sniegs bija mitējies, bet lietus lija lielām lāsēm, kas krita zemē slīpi, gandrīz precīzā četrdesmit piecus grādus plata leņķī. Konrāds aizpogāja lietusmēteli.

– Paldies, Karavella. Gribēju pateikt, ka patiesībā es nekur vairs nestrādāju un dzīvoju patversmē, tā nu ir sanācis. Esmu totāls neveiksminieks, neprasmīgs plānotājs, kas pārāk ilgi peldējis pa straumi, un zinieta, man ne tikai nav plāna B, bet nav arī plāna A. Nu jūs jau zināt visas tās teorijas par plāniem, vai ne? – Konrāds uzsita uz augšu lietusmēteļa apkakli un sabāza rokas kabatās. – Jā. Man nav ne mazākā priekšstata, ko es darīšu rīt un parīt, jo šodien man pietrūka dūšas ielekt upē. Nav arī tik daudz naudas, lai nodzertos līdz nāvei. Lūk. Tā ir ar to tagadni

un dabu. Nezinu kāpēc šo visu tagad saku, bet paldies jums par visu. Palieliet sveika.

Konrāds pagriezās un devās ārā no ēstuves. Radio laika ziņu diktors piesolīja stipras lietussgāzes ne tikai šodien, bet arī turpmākajās divās dienās.

– Ja kas, es tikai pajokoju par to zirgu.

– Ko? – Konrāds jau stāvēja uz sliekšņa, satvēris durvju rokturi.

– Nu viņu nesauca par Konrādu. – Karavella turēja pirkstos šokolādi spīdīgi zaļā papīrā.

– Un kā tad viņu sauca? – Konrāds apstājās durvīs un pagriezās pret Karavellu.

– Par Poniju Koniju. – Karavella ieslidināja šokolādi priekšauta kabatā. – Tas bija tāds mazs zirdziņš, kas rateļos vizināja ciemata bērnus.

– Ak tā? – Konrāds atlaida durvju rokturi. – Ponijs Konijs ir brīnišķīgs vārds.

– Jā, un arī pats viņš tāds bija. Taču arī Ponijam Konijam reizēm mēdza būt grūtas dienas. – Karavella teica. – Kā jau mums visiem.

– Un ko viņš tad darīja? – Konrāds panāca soli tuvāk.

– To, ko daba viņam bija iemācījusi. – Karavella paskatījās ārā pa logu. – Nesteigties.

Konrāds pamāja ar galvu, piegāja pie durvīm un atvēra tās vaļā. Telpā ieskrēja vējš, vilkdams sev līdzī noraudājušos pavasari, kas birdināja savas slīpi krītošās lietus lāses, aizmēzdams hlora, kafijas un vakardienas ēdiena smaržu.

– Ja kas, es šo to saprotu no ledusskapjiem, – Konrāds palūkojās uz Karavellu.

Vējš ar katru mirkli pieņēma spēkā, un jau pēc brīža pat aiz aizvērtām durvīm un cauri bezbēdīgo radioviļņu trokšņiem varēja dzirdēt, cik neganti tas purina veco izkārtņi, cenzdamies noraut to līdz ar jumtu, kur brigantīna cieši turējās pie sava enkura, tikpat neredzama kā visa viņas kuģa apkalpe un nesaskaitāmo jūras jūdžu garajā ceļā izballojušās buras. □

Uldis Ozolants apburā pasaules okeānus un deviņos gados vienatnē uz jahtas pievērsies īsā stāsta formātam. Apsver memuāru, eseju un ceļojumu aprakstu apkopšanu grāmatā, kas sauksies *Bumerangs, pavirši mestais* (tikai pavirši mestais būs Brīvs). Vietnē <Telos> publicēts viņa stāsts „Melanholiskais Future in the Past”. Sevi beletristikā dēvē par „jauno (77) censoni”.

Uldis Ozolants

ŠŪNU MEDUS MĒNESIS

Divi procenti grāmatu ir lasāmas, divi procenti mūzikas ir klausāma, divi procenti gleznu ir skatāmas. Cik procenti meiteņu ir precamas?

Pašironiju vajag kultivēt – noņem augstprātību un atklāj lietu cēloņsakarības. Ja ņurcu meiteni starp palagiem jau pirmajā randiņā, nebūtu prāta darbs tūlīt pierakstīt to paša šarmam: varbūt kāda te vienkārši paviršāk audzināta un tāpēc „vaļīga eņģēs”.

15.42 – ceturtdiena, 18. jūlijs

Mūsu mijiedarbība – jo tās vēl nebija attiecības – iesākās šai lietainajā pēcpusdienā iepretim Juglas Makdonaldam: – man, kā džipu no Rīgas ārā stūrējošajam, viņai, kā jaunai un pievilcīgai stopētājai (un bez lietussarga) – ierastais scenārijs.

Esot vārdā Dace un, vai es uz Siguldas pusi? Stopētājām spēles noteikumi ir skaidri – atļūdzina par braucienu ar sarunu biedres statusu, ja pieder pie sarunspējīgajām, vai ar svārkkiem sprīdi virs celšiem, ja mazāk tāda. Man ar šo Daci būs laimējies abās „frontēs” – studējot psiholoģiju (saruna tātad solās būt) un mana perifērā redze jau piefiksējusi sprādzi uz viņas gleznainās kreisās potītes – lietas, kas spēj atņemt elpai ritmu. Gāzi grīdā un zirgspekkiem vaļu!

„Psiholoģija ir sabiedrībā tik nenovērtēta disciplīna,” mana pasažiere saka slapjajam asfaltam, kas drāžas mums pretī.

„Hm,” ir mana reakcija, jo padomus dot ir slidena nodarbe.

„Un darbs, kad pabeigšu studijas... algas arī – droši, ka nekādas? Kāds vispār pielietojums tai manai psiholoģijai?”

„Varbūt, ka nav tik ļauni,” es saku, „paraudzīsīties no cita leņķa – kas ir tas lielais mīnuss vairumā laulību? Kas nav ar tām sievietēm tā kā vajag?”

„Tu domā to tendenci būt plāpīgām, tarkšķēt bez mitas?” (*opā, jau esam uz ,tu’*)

„Tā būtu tikai pus nelaime. Tukšu tās pārsvarā runā...”

„Nu, un kur tad fiča?” melnais karē nopland, jo nu jau skatiens urbjas manī.

„Fiča iekš tā prinča baltajā zirgā, kuram pēkšņi būs neticami laimējies: viņa sieva runā *jēgu!* Visu, ko pasaka, princis varēs ielaminēt un karināt rāmītī pie sienas – kolēģiem citu zemju prinčiem par skaudību.”

„Baltā zirgā...,” Dace stiepj garu nopūtu.

Vainosim to lietussargu, kuru džentlmeniski aizdevu Dacei, Siguldā lietū izsēdinot. Kopā ar vizītkarti – gadījumam, ja izdomās atdot. Pēc dažām dienām Dace zvana un Otto Švarca restorāns (ar Uldi Stabulnieku pie klavierēm!) man šķiet piemērota vieta, kur novērtēt viņas godīgumu attiecībā uz manu lietussargu.

07.14 – pirmdiena, 22. jūlijs (Rīgas dzīvoklis)

„Dacīt Spīdacīt, kur ņēmi tādu vidukli?” konstatēju kvalitāti pāri savai kūpošajai brokas-

tu kafijai. (Starp citu, ar prātu neaptverams, bet ar divām saujām – brīvi!)

„Lapsenburgā,” viņa atsmaida pār plecu, – čībās vien, jo ir ceļā uz duškabīni. „Pie noce-notajiem”.

Pielipušais papildinātājs „Spīdace” ir loģisks: acis tai tumšās šokolādes krāsā, defoltā izbrīnīti lielas un tik spīdīgas, it kā būtu valgas no nesenām asarām.

11.22 – piektdiena, 1. augusts (Rīgas dzīvoklis)

Esam atpakaļ no Centrāltirgus, krāmējam laukā uz virtuves galda dārzenus un zivis un mani kaitina divas lietas – Dace nav savlaicīgi ielikusi viņu ledusskapī, bet tirgū nupat bija nodemonstrējusi nepiedodamu naivumu – neredzēt cauri zivju paviljona tantiņas blefam.

„Atkal jau gribi iedzelt, ka psiholoģe esmu no sērijas – „dekoratīvā’...” Daces piepūstie vaigi imitē sapīkumu, „labi, esmu jaunizcepta, varbūt vēl nedaudz apcepama no otras puses. Tu taču apmetīsi mani otrādi?”

„Vienalga zini, ja kāds ar tik pusjēlu diplomu uzprojektētu tiltu, es tai upē meklētu braslu.”

Kādu brīdi tā klusējam, pēc tam sākas tik pazīstamie šņuksti, zondējot, protams, kā re-agēšu.

„Tu raudi?” es mēģinu neizklausīties pārlieku norūpējies.

„Neraudu.”

„Bet asaras?”

„Alerģiskās. Man alerģija pret skumjām.”

14.11 – svētdiena, 3. augusts (Rīgas dzīvoklis)

„Dace!” es cenšos atraut viņu no pēdējā *Cosmopolitan* lapu šķirstīšanas.

„Varbūsnīnās baterijas tam manam ,spī’ nosēdušās?” viņa nenovērš uzmanību no žurnāla.

„Spī lai pagaida,” es taisu neapmierinātu grimasi. „Vispirms paskaidro, kāpēc atkal esi rakņājusies pa maniem papīriem.”

„Tur pavīdēja tāda norādīte ‚D.S.‘ un man gribējās palasīt, ko tu par mani domā. Nu, piemēram: kas tev liek ierindot mani pie labās smadzeņu puslodes cilvēkiem?”

„Ja vandies pa manām atvilktnēm, drīzāk esi sliktās smadzeņu puslodes cilvēks. Bet nepārdzīvo tik ļoti – arī tava labā puslode tomēr skaitās smadzenes.”

„Taču ne tik perfekta kā tava kreisā – racionālā? Saki droši, neliekuļo – tu turpini nošķirt sievietes mentalitāti kā *Hertz uber Kopf*?”

„Nekā personīga, bet pieprasījumu pēc glamūra tenkām un horoskopiem sieviešu žurnālos ģenerē tieši sievietes.”

„Tas tāpēc, ka sievietes ir cilvēku cilvēki, kamēr...”

„Zinu, zinu – vīrieši ir lietu cilvēki. Starp citu, buča ir lieta.”

„Ko tu ar to gribi teikt?”

„Kur lietu cilvēkam tā buča no cilvēku cilvēka?”

06.44 – pirmdiena, 4. augusts

Sēžam džipā virzienā uz Ādažu tirdziņu. Rīts agrs, manējā tāda samiegojusies, tāpēc mundrinu ar provokāciju:

„Dačīt Spīdačīt, ko tu teiktu par kādu biznesa ideju – tevi, piemēram, kaitina šī Statoilā pirktā smaržīgā meitenes bildīte, kas iekārta zem atpakaļskata spoguļa.”

„Protams, kaitina – plika meitene, tas ir tik lēti.”

„Tev taisnība – atkailinātas meitenes attēls, bet nepareizi smaržo pēc lavandas.”

„Ko nozīmē – ‚nepareizi‘?”

„Tāpēc, ka man padomā patentēt atkailinātas meitenes bildīti ar atkailinātas meitenes aromātu!”

„Fui!”

„Kāpēc uzreiz ‚fui‘? Parēķini visus tos tālbraucējus šoferus, kas neaizmigtu pie stūres.”

10.54 – trešdiena, 6. augusts (Rīgas dzīvoklis)

„Kas vispār notiek?” Daces tonis ir uzstājīgs, stūķējot tosterī maizes šķēles, „par spīti medu mēnesim kopdzīves, ne tu mani bildināt taisies, pat ne reizīti atzīties, ka mani mīli.”

„Kurā no trim mīlestības līmeņiem?”

„Parastajā – *amor vulgaris*! Vai tad ir vēl citi?”

„Kāds žēlums – sieviete kapitulē savā klasiski uzurpētajā lauciņā.”

„Tad nosauc visus.”

„Tevis pieminētā parastā, – pēc dabas tik savtīga, ka būtībā pat neētiska. Otrā ir *unconditional* – beznosacījumu mīlestība, kur jebkurš defekts vai slikta pagātne (prostitūcija, cietums) tiek piedoti. Trešā, viscildenākā – kā filmā ‚Kasablanka‘ – kur mīlotā cilvēka labklājībai tiek upurēta paša klātbūtne, varbūt pat dzīvība.”

„Atpestī mani no viscildenākās – esmu savtīga!... Nu?”

„Ko ‚nu‘?”

„Es tā kā gaidu atbildi!”

„Lai būtu bez liekas patētikas, taču godīgi: – tu man esi ļoti tuva.”

„Ļoti tuvs var būt arī pusatmiris viengūžas dvīnis.”

„Ha ha, versija pelna ievēribu.”

09:14 – piektdiena, 8. augusts – Rīgas dzīvoklis

Aiz loga slapji rudenīgs rīts ar fragmentu slapji rudenīga Rīgas centra. Balvā par izvarošanas noklusēšanu Dace Spīdace ir pieprasījusi mango sulu un mūsu lietusmēteļi tiek steigā vilkti raitam šoppingam – kamēr te kādai tā kaprīze vēl noturas uz dominantes. Masīvajām ārdurvīm noklaudzot, saceltās apakles jāsatur ar roku pret drēgno miekšķi, ko gaisā uzvanda garām braucošie auto.

„Litru,” viņa rausta mani aiz piedurknes, „Dzirdi? – *LI-TRU!*”

Ja no universitātes bibliotēkas puses, tad parocīgākais mums iznāk veikaliņš blakus „Sak-tai”. No pircējiem te patīkami tukšs un nebūs man jāsež cietumā – ir tur tās dzeltenī sarkanās bundžas ar pagērēto reparācijas šķidrumu, vesels plaukts. Dacei garšo jaukt

to uz pusēm ar šņabi un labi, ka mamma neredz liberālos apjomus. Pārdevēja jau piefiksējusi mūs kā impulsīvo pircēju kategoriju un tāpēc tiekam acināti piestaigāt vēl.

„Ar augļiem šobrīd nevaram iepriecināt,” viņa smaida, izlīdzinādama saņemtās banknotes kases aparāta atvilktnē, „bet sulas mums dažādas – vieglāk nosaukt tās, kuru nav.”

„Bet pankreasa sula?” šārīta atvieglojuma sajūta, jūs jau sapratīsīt, mani noskaņo uz jokiem.

„... .. nav patreiz pievesta,” profesionālais smaidis ir izdzīvotājs šai četru sekunžu pauzē, pie kam arī ar mārketinga pirmo bausli viss ir spīdoši – klienta virzienā nekādu negāciju. Veikala vadībai būtu patīcis – īpaši, ja zināms, ka pankreasa sula ir sekrets, kuru izdala aizkuņģa dziedzeris.

10.44 – sestdiena, 9. augusts (Arņa Frolova dzīvoklis Pārdaugavā)

Tik skarbi temati kā izvarošana prasa pilnīgi visām kārtīm tikt atklātām uz galda, un labākais galds šādai vajadzībai atrodas Arņa Frolova virtuvē. Pie manis nestā viskija piekožam plāni grieztas ābolu šķēlītes un pieklusinātās balsis esam gandrīz suverēni no viņa kundzes ausīm blakus istabā. Arnis ir mans kādreizējais vasarnīcas kaimiņš un pieredzējis psihiatrs. Neesmu sajūsmā par viņa nesen pārņemto niķi aranžēt iesirmos matus uz pakauša „bulciņā”, bet atzīts eksperts var atļauties jebkuru ārieni.

„Arni, vakar Dace apvainoja mani izvarošanā!”

„Tiešām? Bija skrāpējusies pretim?” Arnis pūlas slēpt jautrību.

„Esi taču profesionālis līdz galam. Ja tas tev izklausās kā joks, tad tev klibo gaume. Starp citu, tīri teorētiski – vai no Daces puses tas varēja būt vairāk nekā teātris vien?”

„Līdz policijai konflikts taču nav nonācis?”

„Nē, atpirkos ar divām bundžām mango sulas. OK, ja nopietni, vai sievietes uzvedība spēj pārsteigt pat psihiatru?”

„Sievietes uzvedība spēj pārsteigt pat pašu sievieti!”

„No kurienes viņai tāda pēkšņa agresija?”

„Trijos gadījumos, kas man šobrīd nāk prātā – niknumu var radīt nespēja kontrolēt situāciju, īpaši, ja jaunkundze radusi dominēt, otrs, sievišķības neizbēgamā cena – hormonālās fluktuācijas, trešais, – partneris tai šķiet pārāk distancēts, slinks uz komplimentiem.”

„Jau sapratu – kad atlipām viens no otra, neizslēdzu, ka ‚paldies’ vietā banāli iesnau-dos.”

„Zini, Freids savā laikā Austrijā aprakstīja jaunu sieviešu sūdzības par seksuālu izmantošanu. Astoņos procentos gadījumu šāda anamnēze izrādījās tikai slimīga fantāzija un histērija. Man neliekas, ka ar Daci ir gluži tik traki, taču nervu sistēma viņai nestabila. Kaut vai toreiz tie žēlie pirkstiņi viņai piezoda, kad uz sliekšņa vadījāties, – drīzāk vibrācija, nekā atvadu pamājiens.”

„Hei, uzprasās jautājums: ja tu saki, ka tā noskaņojumu lēkākšana pie sievietēm ir vispazīnāms fakts – Arni, vai tas nedegradē *rape* apsūdzību ticamību kā tādu?

„Atšķirībā no Korāna, kas sievietei kā lieciniecei paredz vien pus baltu, Rietumu feministes pusotra gadsimta laikā ir panākušas, ka izvarošanu tiesvedībā labi ja pus balss tiks vīrietim. Sabiedrisko domu formē tipiskais alu sadzēries lamzaks, kas iekausta tipiski vājāko, kas tipiski allaž pa rokai – pazīstam kā *domestic violence*. Loģiski, ka divpadsmit zvērinātie turpina redzēt sievieti kā upuri.”

„Vai objektivitāte nebūtu istā darba fronte psihiatram?”

„Psihiatra ekspertīze tiek pieaicināta, ja kādai no pusēm rodas šaubas. Bet šaubas, kā zināms, ir stiepjama lieta – man ne reizi vien simfoniskā koncerta laikā ir licies, ka orķestri dirīgē epileptiķis. Nesaukšu taču ātros, ja rezultāts tik brīnišķīgs?”

„Mūsu pēdējo kokteiļu pasēdēšanu atceries? Driķsti pierakstīt manai uzskrūvētajai greizsirdībai, bet, vai no Daces puses tas nebija flirts? Nogorījās tavā rādīusā tik vijīgām kustībām, it kā locītavu somiņas tai būtu no Pradas.”

„Ak pamanīji gan? Tavai zināšanai, flirts kā uzvedības modelis ir ar samērā plašu spektru: sākot ar nenopietnu spēlēšanos ar savām

momenta simpātijām un beidzot ar seksuālu sakaru piesolījumu bez garantijām.”

11.22 – sestdiena, 16. augusts (Rīgas dzīvoklis)

„Kāpēc tev neko nenozīmē būt iecietīgam pret citādo?” Dace jau kuro reizi mēģina mani audzināt liberāļu garā.

„Ja tu par jocīgajām orientācijām, tad daba tādas nereproducē, bet man sieviete un īpaši sieviete-māte ir svētums tieši kā dzīvības turpinājums. Ja par citādo plašākā nozīmē, – ne viss, kas ir citāds, pelnījis vietu zem saules. Arī tolerances robežas – tu taču nenolaidīsies tik zemu, lai bez smīna uzklausītu, teiksim, plakanās Zemes apoloģētus?”

„Būšu... nolaidīšos,” Dacei acis top kareivīgi piemiegtas, „tiesības uz atšķirīgu viedokli pieder pie cilvēktiesībām!”

„Bet kur paliek atbildība patērēt civilizācijas augļus, šodienas zinātni, medicīnu, saukties *homo sapiens* galu galā? Ņemt par pilnu visādus šarlatānus – tā ir veselā saprāta zaimošana!”

„Mazāk nikni to nevar pateikt?”

„Tu taču zini, cik terapeitisks manam metabolismam ir kvēls naids? Atļauj man to priecīgu.”

20.45 – svētdiena, 17. augusts (luksa numurs hotelī Jaunķemeros)

Asiņojošais saulriets liecina par svētdienas tuvo izskaņu, ēnas aiz loga blāvina krāsas, bet mums ar Daci nav aizspriedumu pret tumsu. Sēžam pie neieslēgta televizora ar viskija glāzēm rokās un ne no šā, ne no tā dzirdu no savas psiholoģes savādu sentenci: „Zināji, ka līdzjūtība esot baiļu paveids?”

„Kur tu to izrāvi?”

„Atcerējos mūsu profesora reiz sacīto. Kādā starptautiskā psihologu sasetā šāds formulējums esot izskanējis un vairums piekritoši mājuši ar galvām. Tātad konsenss, jautājums izsmelts.”

„Kāds konsenss?” es ar troksni nolieku glāzi. „Iznāk, ja esmu emocionāli inteligēntais un redzu kāda nabadziņa nelaimi, empātija nozīmēs manu glāvēlību? Labāk būtu to kon-

sensu meklējuši jēdzīgākā virzienā. Piemēram, ‚naivums‘ – tas ir informētības trūkums vai defekts informācijas apstrādē?”

No psiholoģes atbildi vēl gaidu, – ielaminēšu un karināšu pie sienas.

16.22 – trešdiena, 20. augusts (Carnikavas vasarnīca)

Pa guļamistabas logu vēroju kā Dace sirdīgi sper vaļā vārtniņus, smukais ģimītis tik nikns, ka tūlīt splaus uguni. Jau iekšelpās Dace knapi valdās, un labi, ka viņai pa rokai nav izstrādājumu no kristāla vai bronzas.

„Es kaut ko nesaprotu,” viņa stīvi vēsti.

„Kam negadās.”

„Tu redzēji mani sēžam autobusa pieturā un vēsā mierā pabrauci garām! Bijām taču sarunājuši, ka, autobusam kavējoties, paķersi tu.”

„Tu izskatījies aizņemta, manu džipu pat nepamanīji.”

„Aizņemta? Ko tu ar to gribi teikt?”

„Baroji ar šūnu medu savu blakussēdētāju pieturā. Izskatījās aizkustinoši.”

„Nu, laiku īsinot, iztinu mammas doto pergamentu, lai apskatītos, vai sainītis nav pārāk saspiedies. Tas svešais tā skatījās, ka pajautāju, vai viņam arī garšo šūnu medus. Kad viņš purināja galvu, ka nav mēģinājis, likās tikai civili piedāvāt gabaliņu.”

„Civili, saki? Ar savu roku un tieši viņam uz mēles?”

„Man jau pirksti bija lipīgi, priekš kam viņam vēl savējos smērēt?”

„Varbūt bonusā ļāvi džekam arī savus pirkstiņus aplaizīt?”

„Tava iztēle, zini, ir vienkārši slimīga. Ko es velti dzesēju gļotādu kaut ko skaidrodama!”

Pēdējais vārds lai pieder tev, Dacīt! Objektīvi ņemot, tu būtu ideāla partnere tādām, kam dzīvē pietrūkst krāsainības. Tātad, ne man.

09/05/22 – uz enkura Pago Pago līci, Amerikas Samoa □

Ludolfs Liberts. *Pie kapsētas. Tīrzas kapliča*. 1924. Audekls, eļļa. 84,5 × 101,5 cm. LNMM

Skat. Daces Lambergas rakstu 67. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

Ilze Lāce

ZAGLIS KĀRLIS UN PUTNU SIEVIŅA

Ledaini aukstais ūdens nočūkstēja uz vīru sakarsušās ādas. Kādreiz šī atrakcija – minerālūdens strūklaka rūpnīcas pagalmā – bija pieejama tikai atvērto dienu apmeklētājiem, bet pēc pandēmijas visi kā aprakuši metās pavadīt atvaļinājumu Spānijā vai kādā citā vēl neejdzīgi karstākā zemē, un boss Udo laiku pa laikam darbināja strūklaku tāpat vien, lai neierūsē. Todien termometra stabiņš saulē bija apstājies pie četrdesmit pieciem grādiem, un nelielā kalnu pilsētiņa pilnā mēra attaisnoja leģendu, ka ķeizaram savulaik esot bijušas grūtības sadabūt strādniekus baznīcas būvei, jo maz kas gribējuši braukt uz šo Vācijas Sibīriju ar aukstām ziemām un karstām vasarām.

Šteingerolas minerālūdens rūpals nebija liels, parasti te strādāja tikai dežurējošais inženieris un divi palīgstrādnieki, bet boss un šoferi, kas izvadāja gatavo produkciju, nāca un gāja. Kārlim maiņa parasti iekrita kopā ar rumāni Radulesku. Tas dullais, īsu brīdi paskurinājies strūklakas šaltis, pa avārijas kāpnēm uzrāpās uz rūpnīcas korpusa lēzenā jumta – cepināt savu jau tā šokolādes brūno miesu. Kārlis, izmircis no galvas līdz kājām, labpatikā nosēcās, izlīda no strūklakas un šļap, šļap aizslāja līdz soliņam, kur bija atstājis darba apavus, polietilēna maisiņu ar pusdienu sviestmaizēm un *Hansa Pils* alus pudeli. Neies jau to minerālūdeni vēl arī dzert, un tās „kaķu čuras” par alkoholu neviens neuzskatīja.

Viņš te strādāja jau piekto gadu. Pats nesa-prata, kāpēc tā iestrēdzis miegainajā apvidū,

Rakstniece Ilze Lāce strādājusi par juristi-lingvisti Eiropas Savienības Padomē, tulkojusi vairāk nekā 50 angļu un amerikāņu darbus, dzīvo Vācijā.

2020. gadā iznāca stāstu krājums *Baloži uz Žozetes jumta*, un 2022. g. *Sarunas uz sētas kāpnēm*.

kur dažam labam ciemam ar autobusu cauri braucot, radās iespaids, ka tur visi apmiruši. Bet nebija jau arī tik slikti, lēts mitekļis, nepiesārņota daba, puslīdz laba samaksa par darbu. Tiesa, pēc tās vasaras, kad plūdi iznīcināja dzelzceļu, bija diezgan apgrūtinoši kulties uz kādu lielpilsētu, lai, īstens pilsētas puika būdams, varētu, tā teikt, pieplakt pie izpūtēja. Tas radīja zināmu nemieru.

Piektdienās darbu varēja beigt kādu pusstundu ātrāk un pagūt uz autobusu, ar kuru parasti brauca abi divainie sievišķi – begemots un putnelis, kā Kārlis viņas domās sauca. Putnelis vienmēr iekāpa pirmā, uzmeta šoferim augstprātīgu, gandrīz izaicinošu skatienu, pavēra prāvo rokassomu un kaut ko parādīja. Lai kas arī nebūtu pie stūres, reakcija vienmēr bija stipri līdzīga – līdzjūtīgs skatiens un mājiens ar galvu, lai iet dziļāk salonā. Mazā, kalsnā tad lēnām izvēlējās vietu, kur sēsties, apveltot pārējos pasažierus ar tikpat izaicinošu skatienu un ašiem, strupiem galvas pagriezieniem, bet resnā skubinādama bikstīja viņai mugurā, astmatiski dvašodama kā tāds ūdens bifelis.

Izkāpis savā pieturā, Kārlis ieraudzīja veco Bernardu, viņa irētās istabiņas saimnieku. Bernards noplātīja rokas un rādīja uz velosipēdu, ko, Kārļaprāt, sen jau būtu vajadzējis atdot horvātiem, kas reizi mēnesī, zvanu šķindinādami, abbraukāja ciemus un vāca metāllūžņus, neatsakoties arī no salūzušiem sadzīves priekšmetiem. Bet nē – Bernards stūma braucamo pie kaimiņa Joahima, kuram aiz tīras draudzības nāksies to grabažu vai simto reizi labot. Garāmejojot Bernards uzsauca īrniekam, ka esot atsaldējies pēdējo maisiņu ar pērnajām baravikām, virtuvē uz pannas esot mērce, ja gribot, varot apēst.

Kārlis nenoteikti atmāja ar roku. Gan jau uzvārīs tos pašus pelmeņiem līdzīgos *torteliņus*. Jo baravikas viņš laikam gan vairs neēdis nekad.

Kārlis Lejasrunggulis uzauga netālu no Ziedoņdārza, kur viņa mamma, klibā Baiba, beidzot bija pienēmusi sētnieces vietu, lai tiktu pie kaut jēl kāda dzīvokliša. Ilgi nebija gribējusi tik zemu nolaisties, viņa taču bija pastāvīga Mākslas akadēmijas modele, kas draudzējās ar gleznotājiem un dzejniekiem, bet privātie irētāji bezdievīgi cēla īres maksas, kurām Baiba ar invaliditātes pensiju un nelielu piepeļņu vairs līdzti tikt nevarēja. Viņa bija piedzimusī ar „kleinām kājām”, kad centās iet ātrā gaitā, izskatījās, ka rumpis iet pa priekšu, bet kājas atpaliek.

Dzīvoklis bija draņķīgs, pirmajā stāvā, ar mazmājiņu kāpņu telpā un vietām tik izpuvušu grīdu, ka kājas iegrima vai līdz potītei. Laiku pa laikam tie, kas nāca pie Baibas iedzert, solīja paremontēt, bet tālāk par runāšanu netika. Labi, ka vismaz ziemā palīdzēja sniegu nošķūrēt. Baibai bija jau mazliet pāri četrdesmit, kad viņa nolēma pretēji ārstu padomiem tomēr dzemdēt. Sēklas donors bija kāds Baibas kolēģis, biseksuāls modelis. Un pasaulē nāca Kārlis, bāls un slimīgs bērnelis, kuru skolas gadus gan itin labi norūdiņa ielas dzīve.

Kaut arī to kompāniju kvalitāte, kas iegriezās pie Baibas iztukšot pudeli un pie viena reizēm nokārtot kādu šaubīgu darījumu, bija nokritusi krietni zemu, sievietes dzīve divainā kārtā mainījās uz labo pusi. Baiba pati vairs tikpat kā alkoholu nelietoja un vienīgajā istabā nevienu nelaida, tā bija rezervēta viņas acuraugam Kārlēnam, bet ciemiņiem bija jāapmierinās ar virtuvi.

Matisonkulis pie viņiem sāka iegriezties, kad Kārlis bija nule kā nomocijis pamatskolu un lāgā nezināja, ko darīt tālāk. Nekādos oficiālos darbos viņu vēl nodarbināt nevarēja, pāris gadus vajadzēja nobumbulēt, piepelnoties ar gadījuma darbiem, kas visbiežāk bija saistīti ar smagumu stiepšanu – vecas mēbeles, jaunas mēbeles, malkas zāģēšana vai ogļu škipelēšana. Reiz Matīss viņu paņēma līdzti darbam ārpus Rīgas, vajadzēja izvest mantas no kādas vasarnīcas. To, ka vasarnīcas īpašniekam par izvešanu nekas nebija zināms, Kārlis nojauta tai pašā brīdī, kad neierāmētās gleznas, kas aizšķērsoja ceļu pie

ledusskapja, tika bez ceremonijām izmestas dārzā. Un mātei vakarā bija histērija, Matīss pamatīgi dabūja pa ļecku. Baiba piedraudēja nelaist viņu iekšā, ja kaut kas tāds vēl atkārtosies.

Neatkārtojās. Tomēr savu darbarīku komplektīņu Matīss Kārlim uzdāvināja. Tas notika tā. Matīsam bija jāslēpjas, uz ielas rādīties nedrīkstēja. Par to, ka pie klibās Baibas viņu neatradīs, kramplauzim ilūziju nebija, taču pieredze liecināja, ka paies vismaz trīs nedēļas, kamēr pa *stukaču* ķēdi ziņa nonāks līdz *mentiem*. „Ja mani tagad paņems ciet, dzīvs vairs neatgriezīšos, nav veselības,” tā Matīss teica, kad bija teju visas iekšas izklepojis. Un, laiku īsinādams, mācīja Kārlim, kā rīkoties ar tiem *štrumentīņiem*, kas glabājās sarullētās dermatīna mapītes kabatiņās.

Kārlis gan atteica, ka par zagli kļūt netaisās, bet ieinteresēts skatījās un mēģināja pats, tāpat vien, *ponta* pēc. Un varēja taču kādreiz noderēt, ja pazūd atslēga. Nodzīvojis mēnesi labprātīgajā ieslodzījumā Baibas nožēlojamajā mājoklī, Matīss neizturēja, aizstaigāja līdz tuvējai alus dzertuvei un nekad vairs neatgriezās. Nē, par kaimiņu apzadzēju Kārlis patiešām neklūva, kaut pēc mātes nāves palicis bez līdzekļiem, pāris dzīvokļus kopā ar Robčiku un Grišku nolika uz ausīm. Tas bija tāds baisi tikams adrenalīns un kauns vienlaikus. Jo Kārlis labi redzēja, ka tie ļaudis, kuru mantas viņi paņēma, nav nekādi bagātie.

Gadi ritēja, Kārlis joprojām mētājās pa gadījuma darbiem, dzīvokli pārdeva, nopirka vecu mersi, pārdeva arī to, lai tukšā brīdī samaksātu par istabas īri. Vajadzēja kaut ko mainīt, jo izdzīvot kļuva aizvien grūtāk. Grišuks bija pārceļies uz Vāciju, sauca turp arī bērniņas draugus, jo darba esot pa pilnam, arī tiem, kam nav nekādas īpašas profesijas. Uz rudens pusi viņi abi ar Robčiku saņēmās ceļam. Divas mugursomas ar pārtiku, kāds džemperis un trennūzenes, pudele šņabja un pavisam maza, izbalējusi telts, tas bija viss viņu ekipējums. Naudas tikpat kā nebija. Lietuvai ar stopēšanu ātri tika cauri, aiz Suvalkiem vairs tik labi negāja. Poļi bija aizdomīgi, šoferi diez ko negribēja ņemt mašīnā divus jaunus vīriešus, kas neizskatījās pēc vietējiem un nerunāja poliski.

Kā par nelaimi, viens labvēlīgāk noskaņots, īsti nesaprazdams, kurp džeki dodas, aizveda viņus patālu no nospraustā kursa –

Frankfurte pie Oderas un tad Ķelne, kur dzīvoja Grišuks. Ceļojums ieilga, viņi nakšņoja mežā, jo bija brīdināti naktīs neuzturēties automašīnu stāvvietu tuvumā. Tas nemaz nebija slikti, jo naktīs vēl turējās siltas. Bet izbeidzās ēdamais. Un tad viņi divas dienas pārtika no baravikām un apšu bekām, ko apcepina uz uguns. Bez sāls. Tas bija kā ēst gliemežus. Sāpēja kuņģis. Mobilie telefoni bija izlādējušies, un nevarēja saprast, kur īsti viņi atrodas.

Laimējās. Kāds vīrs, kas bija nolīcis mašīnu uz meža ceļa, lai uz ātru roku pasēnotu, aizveda viņus līdz pat Vācijas robežai. Iedeva sviestmaizes ar treknu desu un ļāva palādēt vismaz vienu telefonu. Kaut ko stāstīja poliski. Kas zina, varbūt kādreiz bija piedzīvojis līdzīgu situāciju. Kārlis sazvanīja Grišuku, kas smagi pūta, bet draugus nelaimē tomēr neatstāja. Pēc stundām piecām atbrauca pakal ar sagrabējušu folksvāģenu.

Visu ceļu līdz Ķelnei viņi pavadīja pusmiegā, apkārt neko daudz neredzēdami. Un nebija jau arī ko redzēt. Mežs, lielceļš, tālumā kaut kādas pelēkas dzelzsbetona ēkas. Arī Ķelnes nomale, kur dzīvoja Grišuks, izskatījās noplukusi un garlaicīga. Bet ieiet dušā bija svētlaime, un no kebabnīcas atnestais ēdiens garšoja dievīgi.

Divas dienas Roberts Jembergs un Kārlis Lejasrungulis pavadīja Grišuka virtuvē, ēda un gulēja uz matračiem. Ar ko īsti nodarbojas Grišuks, nevarēja saprast. Daudz runāja pa telefonu, pārsvarā krieviski, gāja un nāca. Pēc mitekļa iekārtojuma bija redzams, ka trūkumu necieš, bet pie pārtības laikam gan arī nav ticis.

Roberts diezgan ātri atrada darbu celtniecībā, Kārlim neveicās. Varbūt tāpēc, ka čoma vārds un uzvārds skanēja vācu ausīm saprotami, bet to Lejasrunguli neviens nespēja izrunāt? Grišuks gan teica, ka Robčikam ir cita priekšrocība – lai cik slikti bija mācīties skolā, tomēr varēja apgalvot, ka viņam ir *basic* vācene. Kārlim bija tikai tāda pusaizmirsta angļu valoda. Galu galā darbu tomēr dabūja arī viņš. Tajā nelielajā minerālūdens fabrikā apvidū, kur diezgan ilgi bija uzturējusies amerikāņu armija un vietējie itin labi komunicēja angļiski.

Boss Udo bija jau sameklējis Kārlim dzīvesvietu – istabiņu pie vecā Bernarda. Viņš nebija pirmais viesstrādnieks, kas te apmetās. Izbijušajam Rostokas ostas krāvējam, kas uz

dzīvi aizspriedumainajos laukos bija pārcēlies tikai pēc pensionēšanās, no svešiniekiem bail nebija, īri maksāt uz priekšu nevajadzēja, jo Udo garantēja, ka vecis tos dažus simtus saņemtu arī tad, ja īrnieks aizlaistos lapās. Pārsvarā fabrikas strādnieki nevis aizmuka, bet, rēķinus godprātīgi nokārtojuši, pārcēlās uz kādu dzīvelīgāku vietu, tikko bija sameklējuši labāku darbu.

Kārlis palika. Viņu bija pārņēmusi kaut kāda apātija, automātiskā ikdienas rutīna šķietami apmierināja. Ar Bernardu viņi sadraudzējās, reizēm iedzēra kopā kādu *šnapstu* (kas, izrādas, nebija tas pats, kas šņabis), saimnieks tad dziedāja jūrnieru dziesmas, bet īrnieks – parasto latviešu galda repertuāru. Un viens otrs meldiņš bija vācietim labi pazīstams. Pēc kāda laika Kārlis sāka izrunāt vienkāršas frāzes vāciski. Ja uzspļāva gramatikai, tik briesmīga tā valoda nebija.

Paēdis Kārlis ieslēdza televizoru un atlaidās gultā. Ieskatījās *whatsapp* – pa dienu bija zvanijis Robčiks, runāt nebija laika, un draugs bija solījis vakarpusē atrakstīt. Sauc Kārli uz Berlīni, kuras austrumdaļā esot iecerēti lieli demontāžas darbi, strādniekus ļoti vajagot, cik ilgi viņš tūsēšot pa to meža kaktu, esot tak jāsāk dzīvot, jāsatiekas ar skuķiem.

Pū... Kārlis nopūtās. Viņš bija sākumā mēģinājis, bet uz tām vācu meičām īsti nestāvēja. Vai nu resnas un sentimentālas, vai kārnas, brillainas un briesmīgi gudras. Un arī viņas nekādu lielo interesi par Kārli neizrādīja, kaut daba viņam pāri nodarījusi nebija – gara auguma zilacains blondīns, tiesa, drusku uzkumpis un bāls, bet tas labi sadereja ar viņa ārpusdarba *klozītēm* – platām, melnām biksēm, kam pāri pārlaists pagārš balts krekls, uz pleciem reizēm Hemingveja džemperis ar priekšpusē sasietām piedurknēm, vēsākā laikā melns, garš trencis. Nu īsts aktieris vai mākslinieks, bet varbūt tieši tas praktiskās provinces *hannelores* atbaidīja. Vai arī pagļēvais zods, kas diezgan stipri sabojāja viņa vikinga cienīgo tēlu. Vai bērnišķīgā, greizā vācu valoda. Pēc pāris neveiksmēm Kārlis iepazīšanās mēģinājumiem atmata ar roku. Ja vīrietis varēja sev vakariņas pagatavot, varēja arī to miesas vajadzību pats nokārtot.

Pēdējā laikā kaut kāda urdoņa tomēr bija sākusi kniest. Kumodes atvilktņē zem apakš-

biksēm un zeķēm bija tas dermatīna rullītis. Vienīgais suvenīrs no mājām, tā viņš sev teica. Bet, kad kādu vakaru bija pārcilājis smalkos metāla darbarīkus, deniņos sāka pulsēt, un Kārlis ātri iegrūda to priekšmetu atpakaļ atvilktnē. Tā laikam jūtas cilvēks, kas atmetis pīpēšanu, bet zina, ka kaut kur plauktā paslēpta paciņa ar *cīgām*. Ļoti bija sagribējies izdarīt kaut ko neikdienišķu. Tikai vienu reizi. Principa labad. Kārlis zināja, ka tas nebūtu pārāk grūti. Šajā nostūrī no Austrumeiropas ieklīdusi zagļu banda pēdējo reizi bija uzdarbojusies pirms gadiem piecpadsmi, un lāga vācieši bija zaudējuši modrību. Viņš bija apsvēris iespēju paniekties ar Bernarda durvīm, bet ar vilšanos konstatēja, ka tās nemaz netiek slēgtas.

Un tovakar bija tik tveicīgs. Ap pusnakti Kārlis vēl nebija aizmidzis. Ar pusaci noskatījies divus detektīvseriāla turpinājumus un pēdējās nakts ziņas. Rit brīvdiena, varēs ilgāk pagulēt, viņš domāja, grozīdamies no viena sāna uz otru. Beidzot piecēlās, uzrāva sporta bikses un izgāja nezālēm aizaugušajā dārzā uzpīpēt. Kapa klusums. Kārlis saprata, ka darīs to šonakt, pretoties vairs nebija iespējams. Ne jau savā ciemā, aizstaigās līdz nākamajam, kas aiz labības lauka.

Īpašu apmierinājumu viņš no šī nakts piedziņojuma gan neguva. Kaimiņu ciema pirmajai mājai bija tik primitīva slēdzene, tur būtu pieticis ar kredītkarti. Kārlis iegāja verandā, telefona gaismiņā saskatīja galdu, vāzi ar puķēm un tai blakus kādu kārbu. Patiesībā viņš pat nebija gribējis kaut ko ņemt, bet likās, ka vajag kādu taustāmu pierādījumu, ka ir to paveicis, citādi nebūs miera. Un verandā jau neviens nekādus briljantus neturēja.

Kārba bija aizslēgta, un Kārlis to atmūķēja tikai mājās. Atviegloti uzelpoja. Tur bija putna ligzda ar četrām raibām olniņām, droši vien kāda bērna „dārgums”. Nekas, atradīs citu.

Visu nākamo nedēļu viņš strādāja pacilātā omā, svilpoja un pa laikam atviegloti nopūtās, kā no liela smaguma atbrīvojies. Radesku prasīja, vai šis esot loterijā vinnējis vai vismaz labu darba piedāvājumu dabūjis. Kārlis nenoteikti atņurdēja, ka viens piedāvājums esot gan. Rumānim iedegās acis, vai nevarot šo arī paķert līdzī, te drīz atdošot galus, tās minerālūdens kastes stumdidams. Kārlis paraustīja plecus, neesot vēl izlēmis, vai vispār grib prom, lai neizmuldoties Udo.

Piektdienas novakares autobusā Kārlim priekšā sēdēja divas mutīgas vācu tantes, bez mitas tarkšķēja un palaida zviedzianam līdzīgu smieklu. Bet tad piepeši kļuva nopietnas – autobusā bija iekāpusi viena no abām dīvainēm, tā begemotam līdzīgā, un atkritusi pirmajā brīvajā sēdekļī. Izaicinošās sīkaļas nebija. Pļāpas pārgāja uz pusbalsi, kas tomēr bija pietiekami skaļa, lai Kārlis saklausītu runāto. Esot atgadījies kaut kas nedzirdēts ar to *Toll*, neriktīgo, stāstīja viena, nu, ar jaunāko no tām, ko savulaik pēc ballītes izspēkoja, jā, bijušas tādas jocīgas jau pirms tam, bet tad jaunākā galīgi nojūgusies, un tu padomā – kāds naktī ielauzies un nozadzis tos viņas bērnus. Kādus bērnus, nesaprata otra. Tās putnu olas, ko šī vienmēr nēsājusi līdzī, arī uz darbu veikalā, kur abas draudzenes strādā pie fasēšanas, dzīvo arī kopā. Nu, jā – un vienmēr uzrādījusi šoferiem biļetes vietā, jo viņai kā „daudz bērnu mātei” par braucieniņu neesot jāmaksā. Otra tai aiz muguras vienmēr slepus samaksājusi.

Kārlim notirpa pakausis. Viņš nojauta, ka tūlīt izdzirdēs kaut ko ļoti nepatīkamu. Runātāja bija pārgājusi uz čukstiem, viņš tik vien saklausīja kā „tabletes”, „slimnīca” un – „ko tad, ja darīs atkal, to olu taču vairs nav”.

Īso ceļu no pieturas līdz Bernarda mājai viņš nogāja streiņulodams, reiba galva. Knapī sagaidīja tumsu un gāja atkal uz kaimiņu ciemu. Galīgi traks sievišķis, Kārlim tiešām uznāca dusmas – tām durvīm pat nebija no mainīta slēdzene. Nolika uz galda kārbu ar ligzdu un nezin kāpēc vilcinājās, it kā gribēdams, lai viņu pieķer. No blakus telpas skanēja skaļa krākšana. Mirkli pagaidījis, Kārlis devās prom.

Nākamās dienas pusdienlaikā viņš aizstaigāja līdz upei, kas karstumā gan bija sarukusi, tomēr straume vēl aizvien dzinās uz priekšu pāri akmeņainajai gultnei. Izņēma no plecu somas iepirkumu maisiņu, sameta tur dažus nelielus oļus, tad ielika arī sarullēto dermatīna mapīti. Aizsēja maisiņu, ar atvēzienu iemeta upē. Sainītis gan nekur tālu netika, aizķērās aiz kāda akmens, bet Kārlis bija ziņās dzirdējis, ka pēcpusdienā gaidāms negaiss. Upe uzreiz piepildīsies ar ūdeni, straume kļūs spēcīgāka un aizraus viņa pagātni sev līdzī.

Viņš bija pieņēmis lēmumu. Brauks ar’ uz to Berlīni demolēt sociālisma paliekas. □

Lelde Jauja

LEPNUMS PAR HERITEDŽU

„Nē, nu zini kā,” viņa glauda savu bizi un iepauzē. „Manai mammai latgaliešu valoda ir dzimtā valoda, viņa savā ģimenē tikai latgaliski runāja, nu, runā joprojām – ar māsām, tantēm. Bet mans tētis it kā neļāvis viņai latgaliski runāt, un tāpēc mēs ar brāli ņibumbum. Nē, nu zini kā, es jau visu saprotu, ko man latgaliski saka, bet es pati nemāku runāt. Nē, nu zini kā, es varbūt kaut ko varu pateikt - muna sauļeite vai cipisniķis, vai buļbas. Tā jau drusku kaut ko māku, bet es nerunāju brīvi. Bet es visu saprotu. Es uz mammu esmu riktīgi dusmīga, ka viņa man neiemācīja runāt latgaliski, jo latgaliešu valoda tagad riktīgi trendo. Agrāk es kaunējos, ka pa pusei latgaliete, bet tagad es reāli lepojos ar to. Paga, tu jau raksti? Nē, neraksti vēl neko, es vispirms pateikšu, ko es biju iedomājiesies un tad kopā uzrakstīsim.”

Viņiem atnes ēdienu.

„Mm, šis ir vislabākais vegānu burgeris pil-sētā,” Bize atritina salveti un ieklāj sev klēpī. „Es te vienmēr ņemu burgeri. Ko tu paņēmi?”

„Svaigos salātus ar kvinoju,” viņš atbild un piekārtos auskaru.

„Zaļbarība, nē, paldies,” viņa iekožas burgerī. „Es zinu, ka tagad izskatos šausmīgi – kā izbadējies vilks, bet ir tā vērts. Kur mēs palikām?”

Lelde Jauja dzimusi 1983. gadā. Ieguvusi maģistra grādu Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Vidusskolas latviešu valodas un literatūras skolotāja programmā. 2020. gadā absolvējusi Literārās akadēmijas Prozas kursu. Divu romānu: *Vīrs, bērni un pieci randiņi* (2020) un *Pārēšanās ābece* (2023), kā arī bērnu grāmatas *Tās ir tikai superspējas* (2023) autore. Raksta arī lugas, divas no tām: *Sapūtnieki* un *Nelegālais koris* iestudētas vairākos Latvijas amatiercērtos. Luga *Nelegālais koris* iekļauta Latvijas Nacionālā kultūras centra izdotā lugu krājumā (2022).

„Ka latgaļi trendo.”

„Jā. Paga, bet tā vispār drīkst teikt? Tas ir politkorekti? Varbūt labāk latgaļvalodīgie?”

„Drīkst.”

„Esi drošs?”

„Esmu drošs.”

„No kurienes tu esi?”

„No Preiļiem.”

„Tā, paga, kur bija Preiļi... Ā! Karaļvalsts! Ja? Tur, kur tās kleitas!”

„Ir tāda lieta.”

„Tūlīt es tev parādīšu,” Bize sāk skrollēt telefona fotoattēlus. „Pagaidi, tūlīt. Parādīšu. Rekur! Redzi? Paga, ir vēl. Redzi? Izcilas bildes, izcilas. Tu pats esi tur bijis?”

„Jā, kaut kad sen.”

„Nu stop stop, nevajag man atgādināt, cik veca es esmu.”

„Nē, es...”

„Es tak ķircinos, tas bija joks.”

„Ā.”

„Par mazu princi tevi uztaisīja?”

„Mazu princesi.”

„Kā, bet tu esi... Ā, jā, es sapratu. Laikam. Es sapratu, jā.”

„Es ķircinos.”

„Tiešām?”

Auskars pamāj, Bize vēl šaubās.

„Bet es drīkstu tevi saukt par puisi?” viņa pajautā klusāk un nedrošāk.

„Kādi vēl ir varianti?” viņš ar knipi aizsit uz ceļgala nokrituši kvinojas graudu.

„Nē, nu zini kā, viens variants, protams, ir saukt vārdā, bet es domāju, nu tu jau zini, ko es domāju. Es vēl nemāku visas tās daudzās dzimtes un dzimumus. Bet tu esi puisis, vai ne? Nē, tev man nekas nav jārāda, tas ir, nu.. jāpierāda, es tikai pārjautāju, es tikai gribu skaidri zināt, lai nav pārpratumu. Tikai šito tu neraksti, ja? Tas ir off the record. Labi, viss, jāķeras klāt darbiņam. Jāraksta. Tam tekstam ir jābūt universālam, tādām, ko visi saprot, tādām inclusive, kas domāts visiem dzimumiem un dzimtēm, tāpēc es gribēju tieši tevi. Un tu esi no Latgales. Tu māki latgaliski, ja?”

„Jā.”

„Bet rakstīt arī māki?”

„Māku rakstīt. Un skaitīt māku. Un pazīstu pulksteni.”

„Jā, ļoti labi, ļoti labi, tu man ļoti palīdzēsi. Es gribēju kaut ko tādu sirsnīgu, kas visiem patiks, ar latgaliešiem. Bet tas nav aizvainojoši, ja es saku latgalieši?”

„Nē.”

„Varbūt tomēr labāk latgaliski runājošie? Vai Latgales pamatiedzīvotāji?”

„Latgalieši būs okei.”

„Un čangali? Nē, nē, piedod, es jau izdzirdot uzreiz sapratu, ka nebūs labi. Pats stulbākais, ka es pati pa pusei latgaliete! Nē, nu ne jau tas ir stulbākais, bet tas, ka es pati nevaru neko latgaliski. Nu tikai bulbas, cipisņiks, kaut ko tādu, bet ar to nepietiek! Galvenais, ka man ir lepnums par savu hereditāžu, un tas ir jāizmanto. Ja Latgale trendo, tad man tas jāizmanto. Ā, zini, ko vēl es iedomājos? Ka es varētu ierunāt veiksmes meditāciju latgaliski. Vai naudas, vai mīlestības. Vienu no meditācijām. Es tev aizsūtītu tekstu, tu man pārtulkotu. Varam tā darīt, ja?”

„Droši.”

„Bet tas neizklausīsies smieklīgi? Nebūs tā, ka cilvēki meditācijas laikā sāks smiesies?”

„Nū...”

„Tu tikai neapvainojies, ja? Bet zini kā. Un es arī esmu pa pusei latgaliete, ja, bet vienkārši ir jāatceras, ka citiem tas var likties smieklīgi.”

„Naudas meditācijas?”

„Jā.”

„Tāpēc, ka latgaliski?”

„Nu jā. Nē? Es nezinu. Latgale trendo, tas taču tikai loģiski, ja es kādu no savām meditācijām ierunāju arī latgaliski, vai ne? Kā tu domā? Vai Latgalei to vajag?”

„Naudas meditācijas?”

„Jā.”

„Lieka nauda Latgalei par ļaunu nenāktu.”

„Vai ne? Nu re!” Bize sasiit plaukstas. „Nu re! Es zināju, ka tu būsi īstais šim darbam, es zināju! Tad darām tā. Latgalei vajag manu naudas meditāciju, tas ir nolemts.”

Sāk zvanīt Auskara telefons, viņš atvainojas un paceļ. Bize iekožas burgerī un nenolaiž acis no Auskara. Kad īsā telefonsaruna beidzas, viņa noslauka lūpas salvetē.

„Kā man patīk klausīties, kad cilvēki runā latgaliski! Tas izklausās tik autentiski un tēlaini. Kā valoda no pasaku grāmatas. Iemāci man kaut ko!”

„Varbūt labāk uzrakstām to postu? Nu, laiks iet uz priekšu.”

„Jā! Jā, protams! Tu esi aizņemts, es zinu. Es vispār brīnos, ka tiku tev klāt. Tu šobrīd trendo. Labi, tā tad. Vajag kaut ko tādu, kas cilvēkus uzreiz paķer. Nu tā, ka tu izlasi to vietu teikumu, un tev skudriņas pār ādu. Redzi, man pilnīgi matiņi uz rokas sacēlās. Mums vajag kaut ko tādu jaudīgu uzrakstīt.”

„Pirmkārt, ir jāsaprot, ko tu vēlies pateikt, pēc tam domāsim – kā.”

„Es zinu – kā. Lai skudriņas skrien.”

„Mhm.”

„Bet zini, kas mani fascinē? Ka ir tik vienkārši uzrakstīt grāmatu, bet tik sarežģīti – vienu teikumu. Ā, reku,” Bize pasniedzas pēc auduma tašas, kas pakārta uz krēsla atzveltnes. „Es vēlos tev uzdāvināt vienu no savām grāmatām. Ar novēlējumu, protams.”

„Paldies.”

„Apsoli, ka izlasīsi un godīgi pateiksi, ko domā!”

„Labi. Pavisam godīgi?”

„Nē, nu pavisam godīgi varbūt nē, bet apsolī, ka godīgi pateiksi, kas tev tur patika. Apsoli!”

„Labi, jā, apsolu.”

„Kolosāli! Ar tevi ir tik viegli sastrādāties.”

„Tātad par to tekstu.”

„Jā, par tekstu.”

„Kāda ir pamatdoma?”

„Nu, kaut kas dziļš par dzīvi. Bet ir ļoti svarīgi, ka tas skan labi latgaliski. Vienkārši ir vārdi, kas varbūt latviski skan labi, bet latgaliski ne pārāk.”

„Piemēram, kuri?”

„Nu, buļbas, piemēram.”

„Okei, tad tekstā neliksim vārdu ‘buļbas’. Ir vēl kādi tabu vārdi?”

„Tu jau labāk zināsi. Kā tev šķiet, kurus vēl noteikti nē?”

„Cipisnīks?”

„Jā, bez tā arī labāk iztikt.”

„Okei, cipisnīku svītrojam ārā.”

„No kurienes? Tu jau kaut ko esi uzrakstījis? Parādi! Varbūt kaut kas labs.”

„Nē, tas tāds imaginārs latgaliešu vārdu saraksts. Ko tu gribi pateikt savā tekstā?”

„Mēs. Ko mēs gribam pateikt. Mēs rakstām kopā.”

„Labi. Ko mēs gribam pateikt?”

„Jā. Ko tu gribētu pateikt?”

„Es?”

„Jā, protams, tu esi daļa no ‘mēs’.”

„Es gribu to pašu, ko tu.”

„Ahā, tas ir labi, protams, jo tas nozīmē, ka mēs esam uz viena vilņa.”

„Tieši tā. Pašā vilņa augšā.”

„Izcili! Izmantojam to! Rakstām kaut ko par atrašanos vilņa augšā. Kā tas skanēs latgaliski?”

„Kas tieši? Būt vilņa augšā?”

„Jā, nu piemēram, jā.”

„Byut vilņa golā.”

Bize klusēdama koda lūpas.

„Neder?” Auskars jautā.

„Es nezinu. Domāju. Tas ‘golā’ kaut kā tā neskan, ne? Kā tev šķiet?”

„Manuprāt, skan.”

„Tev šķiet, ka skan?”

„Jā. Tu gribēji latgaliski, un tas ir latgaliski.”

„Jā, bet es arī gribēju, lai ir labskanīgi. Es vēl padomāšu, bet es teiktu, ka drīzāk nē. Labi, nerakstām par vilņiem. Rakstām par kaut ko citu, bet kaut ko jaudīgu, ja?”

„Labi, kaut ko jaudīgu.”

„Kas tev dzīvē tāds ir noticis, ka tu vari teikt: o, tas bija jaudīgi! Nu, tu to teiktu latgaliski, protams. Tas beja jaudeīgi?”

„Es teiktu – tys beja varen spieceīgi.”

„Ahā, nu jā, es jau nezinu, es jau nemāku tik labi.” Bize iebāž mutē pēdējo burgera kumosu un domīgi košļā. „Kaut kā nedomājas šodien.”

„Mans ģeds mēdza teikt – lai dūmoj zyrgs, jam lela golva.”

Bize ilgi smejas.

„Malacis ģeds! Es taču teicu, ka Latgale tren-do! Paklau, nav tur daudz, ko sarežģīt dzīvi. Kādi vēl tavam ģedam izteicieni? Paņemsim vienu un nopublicēsim, būs īsi un smeķīgi.”

„Viens no maniem favorītiem – na iz lobu koza pard.”

„Tik labs!” Bize atkal ilgi smejas. „Tik jaudīgi! Publicējam!”

„Bet tu saproti, ko tas nozīmē?” Auskars smīn.

„Jā! Nu nē, bet labi skan, derēs! Publicējam!” □

Ludolfs Liberts. *Kārļa Zāles portrets*. 1934. Audekls, eļļa. 100 × 81 cm. LNMM

Skat. Daces Lambergas rakstu 67. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

Lāsma Gaitniece

FORCE MAJEURE TE NEKO NENOZĪMĒ

Fragmenti no Lāsma Gaitnieces jaunākās grāmatas *Kāda laimīga sagādīšanās. Sergejs Jēgers un viņa cilvēki* (Rīga: „Laika grāmata”, 2023).

Sergejs Jēgers ir Latvijā ļoti populārs dziedātājs – kontrtenors. Vēl viņš plaši pazīstams ar savu labdarības fondu.

Ikvienam radošam cilvēkam ir svarīgi dzīvot harmonijā – gan iekšējā, gan arī ārējā, proti, ja apkārt ir līdzīgi domājoši un jūtoši cilvēki. Tas ir viens no nosacījumiem, ja ne galvenais, lai būtu iespēja veiksmīgi attīstīt savu talantu, priecēt tā cienītājus. Vokālistam ārkārtīgi svarīga ir sadarbība ar koncertmeistaru: ja tā izveidojas pozitīva, viss kārtībā.

Kontrtenoram Sergejam Jēgeram ir laimījies, jo no 2003. gada viņš sadarbojas ar koncertmeistari levu Šmiti. Kopš iepazīšanās un pirmās kopējās uzstāšanās pagājuši jau gandrīz 20 gadi, kuru laikā viņi piedzīvojuši tik daudz dažādu un neaizmirstamu situāciju gan uz skatuves, gan koncertceļojumu laikā, ka tām varētu veltīt atsevišķu grāmatu. Par vairākām – spilgtākajām – levas Šmite bija ar mieru pastāstīt.

Skan baroka mūzika

Tas bija 2004. gada 11. jūlijā, kad fantastiskajā Zaļajā teātrī pie Rundāles pils mūzikas mīļotājus sajūsmināja Georga Frīdriha Hendeļa operas *Rinaldo* iestudējums Kristīnes Vusas režijā. Skanēja baroka mūzika, paralēli notika Bironu dzimtas saiets, taču, lai stāstījums, kurš droši vien izklausās pēc pasakas, lasītājam patiktu vēl labāk, piebilstams, ka šādos apstākļos Sergejs Jēgers iepazinās ar dāmu, ar kuru lemta radoša sadarbība. Pati Rundāles pils tobrīd bija iesaiņota kā milzu dāvana; uzveduma solistiem tērpi darināti no dabīgajiem ziediem. Lai skatītājus iepriecinātu īpaši, iestudējumā bija paredzēts,

ka viņiem tā laikā būs jāceļo no vienas vietas uz citu. Viena brīdī bija jānonāk pie Rundāles pils, citā – Zaļajā teātrī. Lai uzvedums būtu vēl iespaidīgāks, kauju skati notika baseinā ar bruņinieku un deju grupas „Dzirnas” mākslinieku piedalīšanos. Tas bija bezgala krāšņs uzvedums ar Sergeju Jēgeru galvenajā lomā.

„Operā *Rinaldo* iekļauta viena no grūtākajām kontrtenora partijām. Es biju šī uzveduma koncertmeistare. Ar Sergeju iepazināties mēģinājumu laikā, kas notika nevis ar orķestri, bet gan koncertmeistaru. Toreiz nodomāju: cik talantīgs jauneklis – tievs, ar tumšiem matiem! Kopš tā brīža sākās mūsu sadarbība, kas ilgst līdz šim brīdim, nu jau gandrīz 20 gadus,” stāsta levas Šmite.

Pirmā kopdarba rezultāts izdevās lielisks. Muzikoloģe Inese Lūsiņa savā recenzijā rakstīja: „S. Jēgers vokāli visnoslogotākajā un komplicētākajā bruņinieka Rinaldo lomā bija spožs un ar lielisku tembru, tomēr brīžiem nedaudz pagura (vai arī diriģenta uzņemtais temps bija mazliet par ātru).”¹ Piebilstams, ka pie diriģenta pulsts uzvedumā bija Andris Veismanis.

Nākamais radošais piedzīvojums sekojis pēc pāris gadiem. Tas bija Sergeja Jēgera solo koncerts Latvijas Nacionālās Operas un Baleta Beletāžas zālē 2005. gada maijā. Apjomīgs uzvedums divās daļās un ar diviem

¹ Lūsiņa, I. Mirāža par iespējamo. – Laikraksta *Diena* pielikums *KDI*; 2004. gada 13. jūlijs. Pieejams tiešsaistē: <<https://www.diena.lv/raksts/pasaule/krieivija/miraza-par-iespejamo-12067011>> (skat. 2022.20.VIII).

koncertmeistariem, no kuriem viena bija leva Šmite. „Tieši pēc šī koncerta mums ar Sergeju radās spēcīga garīga un cilvēciska saikne. Pēc tam koncertos, kur paredzēts spēlēt klavieres, viņš vienmēr aicina mani,” pauž koncertmeistare.

Neilgi pēc solokonzerta Beletāžas zālē dziedātājs kopā ar koncertmeistari devušies uz starptautisku konkursu Bratislavā, Slovākijā.

Saraudina koncertmeistares suni

Dziedātāja sadarbība ar koncertmeistaru nenozīmē vien kopējas uzstāšanās reizes, bet arī neatlaidīgu darbu – mēģinājumus, lai sagatavotu programmu. Tādās reizēs Sergejs Jēgers dodas uz savas koncertmeistares levas Šmites mājām Pārdaugavā, jo viņai ir liels flīgelis. „Pie manis izmēģinām visādas lietas, sastādām programmu, mācāmies jauno. Tas ir svarīgi, jo dziedātājam jāiemācās katra skaņa, katra nots. Savās mājās Sergejs nekad nemēģina, tur visapkārt ir kaimiņi – viņš tur nevar pat kārtīgi iedziedāties.”

Koncertmeistare un kontrtenors, šķiet, šo gadu laikā iemācījušies saprasties bez vārdiem. Viņiem ir nerakstīts likums, ka viens otru nekad nekritizē un neaizrāda. Radošie cilvēki pat nevainīgu aizrādījumu var uztvert sakāpināti un sākt pārdzīvot, tāpēc leva savus ieteikumus, ja tādi rodas, pauž ļoti diplomātiski. Sergejs rīkojas tāpat. „Pārsvarā jau Sergejam viss izdodas ļoti dabiski,” viņa vaļširdīgi atzīst. „Turklāt viņš nekad nav padevies jūtelībai vai depresijai, bet vienmēr ir apņēmības pilns. Būt blakus tādām cilvēkam ir viegli. Sergejs vienkārši dara to, kas viņam jādara.” Koncertmeistare mazliet vēlāk piebilst, ka sadzīvē viņa un dziedātājs ir pilnīgi atšķirīgi, bet te, iespējams, būtu vietā atkārtot teicienu par pretpoliem, kas pievelkas.

Reiz mēģinājumu procesā gadījās kas negaidīts. Levai mājās ir liels labradors un melns kaķis. Sergejs Jēgers sāk dziedāt, savukārt Džozija noguļas zem flīģeļa, klausās un viņai notek asara. To pamanot, bija aizkustināti gan dziedātājs, gan koncermeistare. „Arī mana melnā kaķenīte, kas gan pret cilvēkiem ir atturīga, vienmēr uzlec uz divāna, kur Sergejs nolīcis notis, un rāda, ka šis dziedātājs viņai patīk. Bija viens gadījums, kad kādai solistei dziesmas izpildīšanas laikā kaķe pat

iekoda kājā. Sergejam nav jābaidās, viņam nekodīs,” smejas leva.

Snorkelētāji

Kas atšķir radošos cilvēkus no citiem? Viena no īpašībām ir novērotāja spēja. Gan rakstniekam, gan arī mūziķim jāpieņem talantam saskatīt sīkumus, pamanīt lietas, kas daudz acīm paliek slēptas. Leva Šmite un Sergejs Jēgers šajā ziņā ir nepārspējami. „Atzīstos, mums abiem ārkārtīgi patīk vērot cilvēkus. Ja esam uzaicināti kādā pieņemšanā vai uz svinībām, neuzkrītoši pētām pārējos un izanalizējam līdz pēdējai vīlītei. Māksliniekiem tas ir svarīgi. Mēs mūzikā stāstām stāstu, taču vispirms tos vajag sakrāt,” atklāj koncertmeistare. Kontrtenors un pianiste laika gaitā šo prasmi uzasinājuši līdz tādām līmenim, ka viņu skatam nepaslīd garām pat tas, kurš uz kuru ir paskatījies un kā. „Kādā vakarā Lisabonā sēdējām uz soliņa un vērojām, cik vietējiem ir neparasta gaita. Taču pēc tās, kā arī ķermeņa valodas par cilvēku var pateikt ļoti daudz.” Leva atklāj, ka viņu leksikā ienācis vārds *snorkelētāji*. Tie ir indivīdi, kuriem, atnākot uz vēstniecības pieņemšanu vai kur citur, galvenās intereses saistās ar svinību galdu – ko tur labu varēs apēst un izdzert. Viss pārējais viņiem ir mazsvarīgs. Turklāt šādu cilvēku netrūkst nevienā valstī.

„Kopēju braucienus laikā esmu pamanījusi, ka Sergeju ļoti interesē lidmašīnu stjuarti. Viņš vienmēr mēģina iepazīties, parunāties,” stāsta leva. „Kad abi sākam vērot stjuartu aktivitātes, allāž jāsmejas. Un vēl kas – Sergejs lidmašīnā ir pat sistis.”

Kaut arī pēc žestiem un ķermeņa valodas par indivīdu var uzzināt daudz, kādā uzstāšanās reizē tepat, Latvijā, sanācis tā, ka abi novērotāji palikuši *jaņos*. „Maritim Park Hotel Riga” notika Latvijas Neurologu biedrības rīkota konference, kurā abiem vajadzējis uzstāties ar muzikālo priekšnesumu. „Sergejam ir spējas iekustināt publiku jebkurā koncertā. Mums nav divu vienādu uzstāšanās, nav neviena koncerta, kas būtu līdzīgs otram. Katrs no tiem ir unikāls, jo katrā aiziet pilnīgi cits *mesidžs*. Taču tajā reizē, kad uzstājāties neurologiem, tā arī nesapratām, kas par lietu, jo viņu sejās nepakustējās neviens vaibsts, neviens muskulītis. Koncertos trīsvienība ‘komponists – izpildītājs – klausītājs’ ir ļoti

svarīga. Ja kāds no tiem nepiedalās, nekas nesanāks. Tā notika tajā reizē, un mēs netiekam gudri – kāpēc.”

Kad *force majeure* netiek ņemts vērā

Pasaulē, protams, ir ļoti daudz mūziķu, bet atrast pāri, ar kuru kopā strādāt un darba dēļ arī ceļot, turklāt vēl gadu desmitiem, tā ir liela veiksmē. Ieva atzīst, ka sadarbību ar Sergeju Jēgeru viņa uztver kā dāvanu, kā veiksmi. „Man ir sajūta, ka esam kā māsa un brālis,” viņa pasmaida. „Un vēl kas. Starp koncertiem es ne ar vienu citu vīrieti neesmu jutusies kā ar vīrieti. Sergejs ir uzmanīgs, pielāgīgs. Viņš zina, kas man vajadzīgs, kas ne.” Tas droši vien ir arī iemesls, kāpēc abi vienmēr spējuši atrisināt situācijas, ko citi uzskatītu par *force majeure* un atmestu ar roku.

Pirms vairākiem gadiem Sergejam Jēgeram bija paredzēts Ziemassvētku koncerts Veselības ministrijas telpās. Iepriekš viss bija rūpīgi pārrunāts ar ministrijas darbinieci, kura koncertu organizēja. Dziedātājs un koncertmeistare aizbrauca uz ministriju, viņus ielaida zālē, kur būs jāuzstājas, taču... telpā nav klavieru. Sergejs Jēgers attapās pirmais un momentā zvānīja Indrai Vīlpsonei, ar kuru agrāk sadarbojās, lai viņa no sava dzīvokļa atvestu digitālās klavieres. Tās atgādāja, un koncerts notika bez aizķeršanās. „Vēlāk tai darbiniecei jautāju, kā tad viņa bija domājusi, ka Sergejs dziedās kā Suitu sieva un es viņam turēšu rociņu?” Ieva atceras.

Sergejam Jēgeram bieži bijis jāuzstājas ārzemēs, kur Latvijas vēstniecības darbinieki organizē dažādus mūsu valstij nozīmīgus svētkus, piemēram, 18. novembrī. Bija arī laiks, kad dziedātājs un koncertmeistare uzstājās Rotari kluba sarīkojumos, taču tā ir pagātne, tāpēc par to plašāk nestāstīsim, bet pakavēsimies pie vēstniecību darbinieku rīkotajām svētku reizēm.

Reiz Latvijas Republikas vēstniecība Ēģiptes Arābu Republikā organizēja saiešanu par godu mūsu valsts neatkarības atjaunošanas gadadienai, uz ko kontrtenors speciāli mācījies dziesmu igauniski un lietuviski. Kopā bija jādzied vairākas dziesmas visu trīs Baltijas tautu valodās. Svinības ar koncertu notika fantastiskā viesnīcā Kairā. Telpā bija gan koncertflīģelis, gan gar sienām galdi ar kārdinoši smaržojošiem ēdieniem. Apmeklētā-

ji pārsvarā bija afrikāņi, arābi un ķīnieši ne-parastos tērpos. Arī viņu uzvedība latvietim varētu šķist savdabīga – ne tas, ka šo tautu pārstāvji uzvedās ļoti skaļi, taču pat priekšnesuma laikā viņi interesi izrādīja nevis par mūziķiem, bet gan ēdieniem un dzērieniem, kas uz galda. „Sergejam jāsāk dziedāt un, to pamanot, daži aplūsa. Citi, it kā nekas nebūtu, turpina skaļi runāt; vairāki citi, skatoties uzstāšanos, turpat aizsmēķē cigareti. Pamanu, ka Sergejs kļūst tumši sarkans, un saprotu, ka viņš to var neizturēt, tāpēc klusi teicu: „Sergej, dzied Dievam, nevis viņiem!” Beigās jau viss bija labi, stāsta Ieva.

Saistībā ar Ēģipti mūziķei palicis atmiņā vēl kāds gadījums. Arī to organizēja Latvijas vēstniecības darbinieki. Bija paredzēta uzstāšanās nelielā protestantu baznīcīnā Kairā. Zinot, ka var gadīties visādi, abi mūziķi jau iepriekš bija runājuši ar atbildīgo darbinieci, kura koncertu organizēja. Vai klavieres būs? Jā, protams. Noskaņotas ir? Kā gan citādi. Nokļuvuši galā, viņi, kā juzdami ko nelāgu, sākuši iztaujāt vēstnieci, vai šī darbiniece kaut ko saprotot no mūzikas, uz ko saņēma atbildi, ka viņa esot dziedājusi korī. „No vēstniecības uz baznīciņu braucām trīs stundas. Nokļūstot galā, mūs sagaida noputējis pianīns. Taustiņi *plerkst*, pedālis nestrādā, vēstniecības darbiniece stāv blakus sarkana kā biete. Sergejs neapjuka. Sākām skraidīt pa baznīcu, atradām skapi, kur no baznīckunga tērpa aizņēmāmies ko līdzīgu kaklasaiti, lai varētu piesiet pedāli,” šis atmiņas levu uzjautrina vēl aizvien. „Viss it kā kārtībā, taču pēc katra koncerta numura abi līdām zem klavierēm, jo pedāli vajadzēja piesiet no jauna. Skatītāji par to bija sajūsmā. Mēs paši arī!”

Neaizmirstami sanācis arī Latvijas Republikas vēstniecības organizētajā koncertā katoļu baznīcā Taškentā, ko rīkoja vēstnieks ar kundzi. Abiem mūziķiem bija zināms, ka klavieru vietā būšot sintezators. „Aizbraucam uz baznīcu – tā ir ļoti krāšņa. Pieejam pie altāra, tur viens džeks drudžaini darbojas. Visapkārt salikts daudz pastiprinātāju, kā rokconcertā, taču man būs jāspēlē uz neliela sintezatora ar pāris oktāvām. Man tas neder, jo vajag visas septiņas oktāvas. Ar Sergeju izskrienam visu baznīcu, atrodam flīģeli, taču to mums iesaka neaiztikt – instruments var izjukt. Mums tas ir tik ļoti vajadzīgs, ka paliekam pie sava. Lai ļoti smago pianīnu izkustinātu

no vietas, tika sasaukti vēstniecības darbinieki. Vajadzēja meistarū, kurš uzskāņo. Nokārtots tika arī tas, taču, sākot spēlēt, viss skaņojums momentā atskāņojās." Beigās kā atalgojums par pūliņiem izdevies brīnišķīgs koncerts. Leva atzīst, ka tā ir kāre pēc piedzīvojumiem, kas šādās situācijās liek neatmest visam ar roku, bet meklēt izeju.

Ja turpina stāstu par vēstniecību pieņemšanām un ballītēm, svarīgi ir piebilst, ka tajās nereti atklājas dziedātāja otrs talants. „Kad esam vēstniecībās, to rīkotājās ballītēs, Sergejs vēlas *uzstāties* ar savu ēdienu. Viņš ir vārījis frikadeļu zupu, kur frikadelītes bija mazas kā konfektītes. Visi par šo viņa kulinārijas meistarstīki bija sajūsmā!”

Koncerts notīks sveču gaismā

Turpinot dalīties atmiņās par gadījumiem, kad vajadzējis rīkoties situācijā, kad citi mākslinieki, vīstīcamāk, būtu noplātījuši rokas un padevušies, leva it kā pie sevis klusu iesmejas. „Pilnīgi ekstrēms koncerts mums notīka fantastiskajā Vatikāna koncertzālē Romā. Kolosāla atmosfēra, zāles, kur vajadzēja uzstāties, sienas apgleznojīs Mikelandželo skolnīeks, uz skatuves stāv „Steinway” koncertflīģelis. Taču pusstundu pirms uzstāšanās visā kvartālā pazūd elektrība,” viņa stāsta. Tā šajā Romas daļā notīekot diezgan bieži, taču tobrīd visapkārt valdīja pīka melna tumsa. Tātad iestājusies situācija, ko juridiskajos dokumentos mēdz dēvēt par *force majeure*. Rokas lauzīdama, atsteigusies Latvijas Republikas vēstniecības Itālijā vēstniece. Viss jāatceļ. „Mēs ar Sergeju saskatījāmies – nekāds *force majeure* te nebūs. Spīdinādami mobīlo telefonu lukturīšus, sagērbāmies atbilstoši uzstāšanās reizei. Sergeja draugam Janekam Volkovam, kurš speciāli bija atbraucis uz koncertu, likām uzmeklēt mūķenes, lai viņas nāktu uz skatuves un turētu sveces.” Tā gan bija tikai pusbēda, jo Janekam, kurš dienas laikā bija stāvējis uz šīs pašas skatuves un muļķojies, leva lūdza koncerta laikā pāršķirt nošu lapas. „Viņš no uztraukuma burtiski sāka drebēt pie visām miesām, jo nepazīna notīs. Vīspīrms mēģināju viņu nomīerīnāt, teīkdama: „Būs labi, Janek, viss būs labi! Kad es tev teīkšu, tu vienkārši šķīr.” Janeks šo uzdevumu uztvēra ārkārtīgi nopīetni un tā arī darīja. Kopš tās reizes es viņu sāku saukt par savu asīstentu.” Kon-

certs izdevās lielīks, visi bija sajūsmā, taču pašās beigās gadījās vēl kas, par ko patlaban zīna tikai leva un Sergejs. Ikvienam pianīstam ir iedresēts, ka uz flīģeļa nekādā gadījumā nedrīkst nolīkt glāzi vai krūzi ar dzērienu. Taču Sergejam uzstājoties glāze ar ūdeni ir pa tvērienam. Un tā, it kā nevīenam nemanot, atradās uz elegantā „Steinway”. „Viss beīdzās ļoti labi, mēs paklanījāmies publikai, Sergejs strauji rāva savas notīs un – gatavs! – apgāžas glāze, izšļakstās ūdens. Šķīet, pats to nemaz nemanīja. Es viņam čukstēju: „Eu, lasāmies ātrāk prom!”.”

Pīedāvā tango tērpu

Vairāki spilgti un neaīzmīrstami pīedzīvojumi un pārdzīvojumi levai saīstās ar koncerttūrēm Centrālāzījas valstīs – Kazahstānā un Uzbekīstānā, kur vēl aizvīen jaušama padomju laīkiem raksturīgā atmosfēra, proti, nerēķīnāšanās ar cilvēkiem. Ja aizkavējas lidmašīna, nevīens tev neko nepaskaidros. Tā gadījies Taškentas lidostā, kur lidmašīnu uz Latvīju leva un Sergejs gaidījuši stundām ilgi. Kontrtenoram ir iegādāta VIP zonas apmeklējuma karte „Priority Pass”, kas problēmā gadījumā tās īpašīiekam nodrošina apmešanos vīesnīcā un vēl citas lietas. Tajā reizē bija īstais brīdis karti izmantot, dziedātājs to izvīlka no kabatas un uzrādīja pie lodzīņa, taču lidostas darbīnieki neziņā kratīja galvu, jo tādu brīnumu redzēja pīrmo reizi mūžā. „Sergejs bija drausmīgi dusmīgs. Viņš lepojās, ka ir nodrošinājies, sagādājot sev tādu karti, taču Taškentā to ignorēja,” atceras leva.

Braucīens uz Kazahstānu izvīrtās ne mazāk neaīzmīrstams. „Vīspīrms no Rīgas izlidojām uz Mīnsku, kur bija jāpārsēžas. Laīku īsinot, vēlējāmies īeīet *Tax Free* zonā, taču mūs tur neīelaida! Tā vīetā darbīnieki īedzīna tādā kā aizgaldā, kur pīedāvāja ļoti lētus šņabjus,” uzjautrīnās koncertmeīstare. Tālāk sekoja līdojums uz Nursultānu (Astānas tagadējais nosaukums), ko īzpīldīja līdsabīedrība „Air Astana” ar stjuartēm kā Šeherezādes no *Tūkstoš un vīenas nakts pasakām*, kuras vīsu līdojuma laīku pasažīerus cīenājušas ar alkoīolu. „Vīsbeīdzot tīekam galā un saprotām, ka mums nav reģīstrētās bagāžas ar koncerttērpiem, kas vajadzīgi jau nākamajā dīenā. Labi vīsmaz, ka man rokas bagāžā bija notīs, jo bez tām nebūtu koncerta,” atklāj mūzīķe.

„Ļoti centās palīdzēt vēstnieks Rets Plēsums, viņš zvanīja, lai skaidrotu, kas ar bagāžu, bet, saprotot, ka līdz koncertam to nesaņemsim, Sergejam piedāvāja savu tango tērpu. Viss beidzās ar to, ka Sergejs nopirka smokingu. No tā laika koncerttērpus un notis vienmēr vedam rokas bagāžā.”

Nebūtu pareizi apgalvot, ka Centrālāzijā gadījušās tikai ķibeles, tāpēc labu atmiņu par šiem braucieniem nav. Protams, ir. Viena no tām – iepirkšanās īstā austrumu tirgū. „Tirgus Sergeju ļoti interesēja, tur viņš vešanai uz mājām sapirkās riekstus, mandeles un citus gardumus. Austrumu tirgū arī baudījām sveigi spiestu granātābolu sulu.”

Jaunkaledonijas dāvētā pieredze

Kaut arī kopēju koncertbraucienu patiesi bijis daudz, leva īpaši vēlas pastāstīt par Jaunkaledoniju, kas eksotikas dēļ palikusi spilgtā atmiņā. Kaut vai viesnīca – salmu būda, līdzīga vigvamam, kur pēc koncertiem bijis tik salds miegs, kā nekad mūžā. Kaut vai neparastie, latvietim absolūti svešie ēdieni pieņemšanās, kurus leva sirsnīgi ieteikusi dziedātājam pagaršot, jo viņš bauda tikai to, ko pats zina vai, ideālā gadījumā, ko pats ir pagatavojis. Kaut vai laika starpība, kas ar Latviju ir astoņas stundas, taču ne koncertmeistarei, ne kontrtenoram aklimatizēšanās nav vajadzīga, jo sajūta ir lieliska. „Taču visvairāk bijām sajūsmināti par pārpildītajām katedrālēm un koncertzālēm, jo jāņem vērā, ka Jaunkaledonijā Sergejs nav pazīstams mākslinieks. Pēc uzstāšanās, kuru Jaunkaledonijā mums bija daudz, cilvēki vienmēr nāca klāt aprunāties; mūs filmēja televīzija un intervēja prese,” atklāj koncertmeistare. „Vairākkārt cilvēki jautāja, vai mēs esam precējušies, jo, esot uz skatuves, kad Sergejs dzied, bet es spēlēju par milu un tajā brīdī patiešām esam iemīlējušies, rodas īpašs *filings*, it kā mēs būtu pāris. Protams, koncertam beidzoties, tas pazūd.”

Brīvajā laikā mākslinieki daudz braukuši ar jahtām, mācījušies makšķerēt un spinningot. „Sergejs saka, viņš nevarot iemācīties peldēt, taču, kad bijām Lielajā Rifā, tur gan viņš, kā pats atzina, labprāt būtu jūrnieks!” leva pasmaida. „Mums abiem ļoti patika sauļoties, taču vietējie, kuri mūs aizveda uz pludma-

li, paši tupēja krūmos, jo vairījās parādīties saulē.”

Koncertmeistare atceras, ka vienā no ciemošanās reizēm Jaunkaledonijā klāt bija arī Ilja Vlasenko, ar kuru kopā viņa Sergeju Jēgeru nosaukusi par *sinjoru Pomidoru*. Tas gadījies tā: kontrtenoram ļoti svarīgs ir komforts un tāpēc viņš priekšroku dod urbānai videi, taču reiz gadījies nokļūt galvaspilsētas Numeas vietējas nozīmes lidostā, kur viņi trijatā vērojuši, kā melniši savu bagāžu ir ietinuši banānkoku un palmu lapās. „Sergejam tas šķitis tik nepieņemami, viņš sēdēja, skatījās, purpināja un no dusmām palika koši sarkans. Tāpēc mēs ar Ilju viņu nosaucām par *sinjoru Pomidoru*,” smejas pianiste.

Pabeidzot dalīties atmiņās par kopējiem ceļojumiem, leva atklāj kādu dziedātājam raksturīgu īpašību: „Sergejs man reiz atzinās, ka, vienam ilgāku laiku esot prom no mājām, viņš gandrīz vai raud. Nav jau arī nekāds brīnums, zinot, kāda viņam bija bērnība.” Tas ir arī iemesls, kāpēc dziedātājam patīk, ja ārzemju ceļojumu laikā ir klāt arī kāds no viņa draugiem – Janeks Volkovs, Ilja Vlasenko vai vēl kāds cits.

Jāstrādā tālāk

Kaut arī situācija pasaulē daudzas lietas ir ne tikai nobremzējusi, bet pat apstādinājusi, ne leva Šmite, ne Sergejs Jēgers nedomā sēdēt, rokas klēpī salikuši, un gaidīt labākus laikus. „Patlaban mums uzstāšanās ir saplānotas lielumam laikam uz priekšu. Ceram, ka viss notiks, ka nebūs māsēde un darbošanās Zoom. Un galvenais, ka nebūs jāuzstājas tukšās skatītāju zālēs. Tā bija spokaina pieredze,” pauž koncertmeistare. „Agrāk diezgan daudz braucām koncertēt pa Latviju, uzstājāmie kultūras namos, piedalījāmie labdarības koncertos, kas sagādāja īpašu prieku. Ļoti ceru, ka jau pavisam drīz tas atkal būs iespējams.” □

Lāsma Gaitniece ir Latvijas Rakstnieku savienības biedre, daudzu grāmatu autore, no kurām vijaunākā – *Skandalozākie noziegumi Latvijas vēsturē* (2024). Sarakstījusi un tulkojusi vairākus dokumentālus un daļlīteratūras darbus. Ir vairāku simtu grāmatu recenziju un kultūrvēsturisku publikāciju autore izdevumos *Latvija Amerikā*, *Latvijas Avīze*, *Izglītība un Kultūra*, *Jaunā Gaita* u.c.

Ludolfs Liberts. *Lielais kanāls Venēcijā*. 1930. Audekls, eļļa. 65 × 54 cm. LNMM

Skat. Daces Lambergas rakstu 67. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

Jacques De Decker

Suzanne à la pomme

Mis en images par Maja Polackova

2020. gadā Briselē izdevniecība Maelstr'Om reEvolution atsevišķā izdevumā laidusi klajā Žaka De Dekēra garo stāstu *Suzanna ar ābolu* (Jacques De Decker. *Suzanne à la pomme*), kas izceļas ar īpašu šarmu, aizskarot dziļākās dvēseles stīgas.

Šī grāmata radās no mīlestības pret gleznām, dažām veiksmīgi izvēlētiem dzīves ainīņiem un neatvairāmas vēlmes padarīt nopietno rotaļīgu. Kurš cits rakstnieks būtu varējis tik viegli ieiet noslēpumainajā mākslas galerijā un tām pietuvināto ļaužu pasaulē. Kā uzmanīgs vērotājs, gleznotāja dēls Žaks De Dekērs precīzi un aizraujoši stāsta par cilvēkiem, kolekcionāru dažkārt dīvaino uzvedību un tuvējos veikaliņos notiekošo, kur netrūkst savu rūpīgi glabāto noslēpumu.

Žaks De Dekērs kā rakstnieks, dramaturgs un meistarīgu noveļu autors Latvijā ir jau pazīstams. Apgādā Zvaigzne ABC 2018. gadā izdots Žaka De Dekēra biogrāfiskais romāns *Vāgners*, kurš 2010. gadā ticis nominēts Gonkūru prēmijai. Nacionālajā teātrī 2002. gadā uzvesta viņa luga *Magnolija*, bet Beļģu noveles antoloģijā (*Karogs*, 2009. gada novembra numurs) publicētas divas Žaka De Dekēra noveles: *Laikmeta bērns* un *Vēstule Lisai*. Vēl divas noveles *Evere for ever* un *Tu neko neesi redzējis Vaterlo*, publicētas LRS laikrakstā *Konteksts* 2018. gada februārī. Un visbeidzot no 2022. gada pavasara Nacionālajā teātrī varam skatīt *Sarkanais un melnais* dramatisējumu, ko autors sarakstījis pēc Stendāla romāna motīviem. Diemžēl šo pirmizrādi Žaks tā arī nesagaidīja, aizejot mūžībā Covid 19 laikā savu radošo spēku pilnbriedā, tāpat kā nepieredzēja savas grāmatas *Suzanna ar ābolu* iznākšanu.

Žaka De Dekēra piemiņai apgāda Maelstr'Om reEvolution dibinātājs un direktors Dāvids Giannoni ar prieku piekrita šī stāsta tulkošanai un publikācijai latviešu valodā.

Tulkotāja

Žaks De Dekērs

SUZANNA AR ĀBOLU

Fransīnai Van Hove

No franču valodas tulkojusi Inese Pētersone

Pats lieliskākais šajā darbā ir grafiks.

No vienpadsmitiem līdz deviņpadsmitiem, ar diviem vēlajiem vakariem ceturtdienās un piektdienās, kas kopumā neievelkas ilgāk par deviņiem vakarā, nudien forši. Arī Sablonas rajons ir jauks, apkārtnē daudz veikalu, man ir laiks tajos ieiet pirms darba un sestdienās, kad slēdzam pusdienlaikā. Es jau teicu saimniecei, ka pēc pārtraukuma varam atkal atvērt, bet viņa neko negribēja dzirdēt. Mūsu klientiem tas neko nedos, viņa sacīja, īstie pircēji ap to laiku jau devušies izbaudīt nedēļas nogali, bet noņemties ar lūriķiem nav manās interesēs. Es centos viņai ieskaidrot, ka arī esmu tāda pati kā šie lūriķi, kad agrāk gāju te garām, mēdzu iebāzt degunu skatlogā, lai palūkotos, kas tur izstādīts. Un jūs būtu kaut ko nopirkusi, Suzanna? Man nācās atzīt, ka es nemaz nevarētu to atļauties. Viņa atbildēja: redziet nu. Biju domājusi atcirst, ka man arī tagad nav liekas naudas, ka viņa būtu ieinteresēta maksāt man vairāk, bet neuzdrošinājos.

Turklāt, par ko lai es sūdzētos? Man paveicās, ka dabūju darbu. Šeit nav tik nogurdinoši kā gatavajos apģērbošos. Veikalos meitenes skraida bez apstājas. Šeit valda karalisks miers. Apmeklētāji lielākoties mani pat neuzrunā. Vai arī tikai tāpēc, lai palūgtu cenrādi. Un visbiežāk viņi tūlīt dod to atpakaļ vai arī ilgi pēta, ceļo no vienas gleznas pie otras, salīdzina, skatās pāri brillēm, aplūko, tad atkal iebāz degunu cenrādī, rēķina galvā. Visbiežāk viņi atdod man lapiņu, nesakot ne vārda, un aiziet kā atnākuši. Dažreiz, tas notiek ļoti reti, viņi vēlas ko vairāk. Un tad es zvanu saimniecei.

Viņa nedzīvo pārāk tālu, Rolebēkas ielā. Un pa mobilo es vienmēr varu viņu sazvanīt. Izņemot, kad viņa devusies medībās, kā pati saka. Es bieži prātoju, ko tieši viņa medī? Viņa saka, ka apstaigājot darbnīcas un apciemojot māksliniekus. Galerijas māksliniekus. Man ir savs stallis, viņa reizēm saka, un

man ik reizi rodas sajūta, ka viņa iepleš nāsis un ievēl siena smaržu. Es ļoti labi varu viņu iztēloties pašas mazā gleznotāju-ērzeļu ganāmpulka ielenkumā. Vai fotogrāfu. Tie, starp citu, vienmēr ir vīrieši. It kā sieviešu mākslā nemaz nebūtu. Tomēr savāda šī sieviešu neklātbūtne.

Izņemot gleznās. Tajās sieviešu netrūkst. Vīrieši glezno sievietes visu laiku. Varētu domāt, ka viņi ne par ko citu nedomā. Galerija mani vilināja, tas jāatzīst, jo vienmēr esmu uzskatījusi, ka tajā dzīvo sievietes gleznās vai fotogrāfijās. Ik reizi, kad gāju garām, manu skatienu piesaistīja šo sieviešu augumi. Pat apgērbtas tās izskatījās kailas. Visas šīs sievietes skatlogā runāja ar mani par vīriešiem. It kā viņu skatienā es redzētu pati sevi. Jo mēs nekad nezinām, ko tieši viņi redz, kā viņi mūs redz. Šādi es varēju gūt zināmu priekšstatu. Es lūkojos uz šīm sievietēm un iztēlojos vīriešus, kuri viņas gleznojuši. Man būtu gribējies viņus satikt. Es biju maza meitene un zināju, ko vēlos: iepazīt vīriešus, kuri runāja ar mani caur attēliem, ko sievietes viņos uzbūrušas.

Un kādu dienu es saņēmos un iegāju iekšā. Es pavēru stiklotās durvis, bija sestdienas rīts. Galerijā neviena cilvēka. Pie galda ar stikla virsmu, kas balstījās uz diviem caurspīdīgiem stēķiem, sēdēja sieviete. Viņa izskatījās pagurusi. Sieviete mani vēroja, es to jutu, kamēr citu pēc citas apstaigāju gleznas. Visās bija redzamas jaunas meitenes, reizēm pie dabas. Viņas ēda ābolus, sapņoja, viņām blakus bieži stāvēja atvērta grāmata. Gaisma bija silta, varēja domāt, ka visas šīs ainas norisinās vēlās pēcpusdienās, vasaras izskaņā. Šie skati mani uzrunāja. Es apstaigāju izstādi vairākas reizes, pie dažām gleznām uzkavējos ilgāku laiku, līdz sieviete mani uzrunāja.

Vai jūs kaut ko gribējāt? viņa vispirms apjautājās. Es nezināju, ko atbildēt. Un viņa turpināja: Vai es varu jums kā palīdzēt? Pirms atbildēju, viņa piebilda: Vai jūs sevi atpazīstat? Es biju vēl lielākā neizpratnē. Sevi? es pārjautāju, raugoties apkārt pēc kāda cita, kurš tur nevarēja būt, jo mēs bijām vienas pašas. Jā, viņa teica, jūs taču esat viena no modelēm? Modelēm? es pārjautāju. Vai tad jūs nepozējāt Oktāvam?

Biju vēl lielākā neizpratnē. Nē, es teicu, es nepazīstu Oktāvu. Man likās, ka tieši tāpēc esat ienākusi. Nemaz nē, ienācu garāmejojot, es ieraudzīju gleznas un nospriedu, ka šoreiz uzdrīkstēšos ieiet iekšā. Jums bija vajadzīga

drosme? viņa smaidot jautāja. Man ļoti patīk šī vieta, es apliecināju, jau sen, bet šī ir pirmā reize, kad to apmeklēju.

Tā tas sākās. Viņa man paskaidroja, ka atrodas šeit tīrās nejausības pēc, jo darbiniece, tā viņa izteicās, bija izlēmusi sekot savam partnerim uz ārzemēm. Parasti viņa pati galerijā nestrādājot. Viņa grasījās ievietot sludinājumu. Ja jums patīk šī vieta, kāpēc jūs te nevarētu strādāt, viņa skaidri un gaiši noprasīja. Neticēju savām ausīm. Es stāvēju vietā, kura līdz šim pat nebija likusies pieejama, un nu man piedāvāja šeit palikt. Es iegāju Ēdenes dārzā, kurā dzīvoja visas tās jaunās sievietes. Man patika viņu mierš un atbrīvotība. Viņas ļāvās gurdenumam. Šķiet, laika viņām netrūka. Viņas dzīvoja citā pasaulē, un tomēr tik tuvu. Dārzu, kurā viņas kavējās, es pazinu ļoti labi. Es pati biju sēdējusi uz šiem zaļajiem krēsliem, bet nekad nebiju ļāvusies sapņiem ar tādu bezrūpību. Kur viņas rada šo apbrīnojamo mieru? Grāmatās, kas atvērtas gulēja blakus, kad viņas pamazām ļāvās snaudai? Tās bija grāmatas bez ilustrācijām, grāmatas, kuras apdzīvoja tikai vārdi. Un pat šie vārdi ne vienmēr likās apgrūtināši. Es nodevos šo grāmatu meklēšanai...

Es sapratu, ka visvieglākais ceļš uz tām ir lietotu grāmatu veikali. Kad tādus sameklēju, Lemonjē bulvārī netālu no *Anneessens* laukuma ir pat vairāki, es tos iekļāvu savā sestdienas pēcpusdienu klejojumu maršrutā. Negāju vairs tikai bodītēs. Ielūkojos grāmatnīcu stendos un plauktos, kur neviens sējums nelīdzinājās citam. Un tur nekad nebija vairāk par vienu eksemplāru. Reizēm kāds bija pasvītījis vārdkopas, veselumu teikumus vai ierakstījis pirmajā lappusē savu vārdu. Dažreiz ar datumu. Reizēm tik senu, ka iedomājos – šie cilvēki jau miruši un grāmatas atstātas viņu pamestajās mājās. Es savācu šīs relikvijas. Tās bija kā kopā salipinātas dzīves drumslas. Bija grāmatas un tie vai tās, kam šīs grāmatas piederējušas. Reizēm starp grāmatu un tās īpašnieku iespraucās dāvinātājs. Atradu vienu ar interesantu ierakstu pirmajā lappusē: „Noskumušajai daiļvai krēslas stundā, šīs lappuses atgriezīs viņas smaidu...” Un paraksts: Edmons.

Kas bija šis Edmons, un tā „noskumusī daiļva”? Tur bija arī datums: 1949. gada 19. septembris. Pagājis gandrīz pusgadsimts kopš Edmons uzdāvinājis šo grāmatu skaistai, apjukūšai sievietei, kuru satīcis. Es cenšos iztē-

loties šo ainu. Jauna sieviete mirkst asarās. Vai viņa tiešām raudāja? Viss atkarīgs no vietas. Parkā tas varētu būt ticami. Sieviete šņukst, sēžot uz sola publiskā vietā. Edmons apsēdies uz tā paša sola otrā galā. Viņš lasa šo grāmatu. Viņš neuzkrietoši uzmet sievietei acis. Kāpēc es domāju, ka viņa ir jauna? Tāpēc, ka viņa ir skaista. Sieviete var būt skaista jebkurā vecumā. Tāpēc, ka es iztēlojos sevi viņas vietā? Kad pamanīju šo grāmatu un izlasīju veltījumu, man šķita, ka tas adresēts man. Kaut arī nemaz nebiju bēdīga. Bet es varēju tāda būt. Vienmēr atradīšies labs iemesls bēdāties.

Un krēslas stunda. Vai kādam ienāks prātā runāt par krēslu, ja neesam ārā? Es iztēlojos abus parkā, iestājoties krēslai. Viņš nemanīja kā paskrien laiks, jo bija aizrāviens ar savu lasāmo. Viņa tur sēž viena pati, kopš kāds jauneklis pateicis, ka viņa vairs nav daļa no viņa dzīves. Tā tam noteikti jābūt, lai sajostos tik nožēlojami, ka otrs to pamana. Tā man šķiet. Jo ar mani tā nekad nav noticis. Nevienam manā dzīvē nekad nav bijis tik svarīgs, lai es justos izmisusi brīdī, kad mani pamet. Es zinu, ka tā notiek romānos un vecās filmās. Bet ne grāmatā, kuru Edmons uzdāvināja svešinieci.

Grāmatas nosaukums ir *Saint-Placide jumti*, un darbība notiek nelielā provinces pilsētīnā, kur apmeties jauns skolotājs. Abas mēra meitas ir pēc viņa kā skolas, bet viņš iemīlas notāra sievā. Vēlāk viņš tiek pārcelts darbā uz citu pilsētu. Arī abas mēra meitas pamet mājas, jo skolotājs piešķīris viņu dzīvei garšu. Notāra sieva novēl viņam daudz laimes un šķīroties saka: „Atbrauciet mani apciemot. Visi vienmēr atgriezās mani apciemot.” Skolotājs nospriež, ka viņa ātri atradīs viņam aizvietotāju. Kas tāds tiešām spētu izraisīt satriektas sievietes smaidu, pat pirms pusgadsimta. Edmons darīja pareizi, ka uzdāvināja viņai romānu, kuru pats droši vien jau bija izlasījis.

Vai viņi toreiz runāja? Vai Edmons un svešiniece satuvinājās? Viņa noteikti negribēja neko dzirdēt. Šādos brīžos, kā man šķiet, cilvēks vēlas palikt vienatnē ar savām bēdām. Un pavisam noteikti nedzirdēt vīrieša balsi. Ja es pati būtu bijusi tur, kas, protams, ir maz ticams, jo tajā laikā mana māte vēl nebija dzimusi, arī es censtos viņai kaut kā palīdzēt. Saviem, ne grāmatas vārdiem.

Kas ar šo grāmatu vispār notika? Kā, vairāk nekā piecdesmit gadus vēlāk, tā nokļuva tajā

kastē, veikalā, kur grāmatas pārdod pa vienam eksemplāram? Edmona visticamāk vairs nav starp dzīvajiem. Esmu pilnīgi droša, ka viņš bija vecāks par svešo meiteni – viņš būs izturējies pret viņu kā vecākais brālis vai tēvocis. Viņš būs izmantojis grāmatu, lai tā runātu viņa vietā. Un svešiniece? Tagad viņai vajadzētu būt vismaz trīs ceturtdaļgadsimtus vecai. *Saint-Placide jumti* informēja mani par diviem ļoti svarīgiem notikumiem šīs sievietes dzīvē, kuras vārdu pat nezināju: ļoti lielām bēdām un iespējamo nāvi. Viņa nebūs spējusi šķirties no šīs grāmatas, kuru tik ilgi glabājusī. To izdarījuši citi, atbrīvojot viņas mājokli: vienkārši salikuši visas grāmatas kastē, tās pat neatšķīruši. Un starp tām arī *Saint-Placide jumtus*.

Cik reižu viņa atvērusi grāmatu tajā lappusē, kurā Edmons ierakstījis savu veltījumu, neatstājot adresi? Kas par laikiem? Tagad manā mobilajā ir desmitiem telefona numuru, un es varu sazināties ar draugiem tajā pašā brīdī, kad par viņiem iedomājos. Es pat varu, ja gribu, aizsūtīt viņiem ziņu visiem reizē. Bet te, sieviete izraud visas savas sāpes – vismaz tā es viņu iztēlojos, sēž uz sola, slauka asaras piedurknē – un kāds vīrietis, vārdā Edmons, uzdāvina viņai grāmatu, kuru patlaban lasa, ierakstot tajā dažus aizkustinošus vārdus, tomēr nesniedz ne mazāko norādi, lai sieviete spētu viņu vēlāk uzmeklēt. Viņa dzīvo tālāk, noteikti apprecas ar kādu citu, viņai dzimst bērni, bet grūtsirdības brīžos viņa aplūko grāmatā ierakstīto veltījumu, atpazīst sevi daļajā svešinieci krēslas stundā, pat tad, kad gadi jau paveikuši savu, mazbērni izauguši lieli un izpārdod viņas grāmatas, ieskaitot šo, kas viņai sniegusi īslaicīgu mierinājumu. Un es mantoju šo mazo dārgumu.

Kādu dienu saimniece pārcilāja manas grāmatas, kas stāvēja uz galda blakus telefonam. Mans Dievs, jūs lasāt dzeju? Un tik vecus izdevumus? Kur jūs tādus izrakāt, vai tie piederēja jūsu vecmāmiņai? Es pateicu, ka tos pārku. Kolekcionāre? Tad jau esat uz pareizā ceļa, mazā! Viņa šķita iepriecināta, it kā būtu ieraudzījusi kādu retu putnu. Es biju viņas atradums. Es prātoju, kādas bija tās pārējās meitenes, kas strādājušas galerijā pirms manis. Kā viņas varēja atstāt tādu vietu? Ja vien pati saimniece nepielika tam punktu. Tā, kuru aizvietāju, pēc saimnieces teiktā esot aizbraukusi līdz savam draugam. Es nevarēju iedomāties, ka spētu aizbraukt kādam līdz, ja kaut kur justos labi. Un šajā telpā ar skatu uz ielu, kas tajā pašā laikā bija no

tās pilnībā nošķirta, es jutos arvien labāk un labāk. Skats uz ielu jau bija baudījums pats par sevi. Kad, cik vien iespējams neuzkrītoši, nepētīju apmeklētājus, kas kavējās pie gleznām, vai nelasīju savas vecās grāmatas, es vēroju ielu. Tā man tika piedāvāta daudz lielākā ierāmējumā nekā mūsu izstādītajām gleznām, jo aizņēma visu ceturto sienu. Reizēm, kad patrāpījās īpaši mierīga diena, es nespēju atraut acis no šīs ikdienas dzīves ainas. Es pati atrados starp gleznām vai fotogrāfijām, bet manā priekšā risinājās dienīškā izrāde. Mazā kafejnīca otrpus ielai, apakšveļas veikals, elektrisko rotaļu vilcienu bodīte. Man pavērās skats uz trim *Minimes* ielas fasādēm, kas it kā veidoja šī mūžīgā teātra dekorācijas.

Kafejnīcu apmeklēja visdažādākā publika. Jaunieši nāca tikai dienas vidū, kā starp citu es pati, lai ieturētu pusdienas pārtraukuma laikā. Saimniece uzstāja, lai neēdu savu sviestmaizi, sēžot pie galda ar grāmatu rokā. Tas atstāj sliktu iespaidu, mazā, padomājiet, ka esat redzama no ielas, arī jūs esat izlikta apskatei, neaizmirstiet to! Pielieciet pie durvīm zīmīti, kurā norādīts, ka esat uz brīdi izgājusi un neejiet nekur tālu. Es nekad negāju nekur tālu, sēdēju kafejnīcā otrpus ielai. Tāds, starp citu, bija arī kafejnīcas nosaukums: „Kafejnīca pretējā pusē”. Interesanti, kāpēc. Man stāstīja, ka tas radies jau sen, kad galerijas vēl nebija. Tās vietā atradās cita kafejnīca. Tajā strādājis jauns vīrietis, kurš sastrīdējies ar saimnieku. Iespējams, ka algas dēļ, katrā ziņā strīds bijis par naudu. Pirms aizcirst durvis, viņš aizejot teicis: Gan vēl tiksimies! Pēc dažiem gadiem viņš pārņēmis uzņēmumu tieši pretī bijušā saimnieka kafejnīcai, piešķīris tam šo nosaukumu, kā visistāko kara pieteikumu, un uzsācis savu konkurences cīņu. Viņš savu mērķi sasniedzis; bijušais saimnieks pēc dažiem gadiem padevies. Nevarēju pat iedomāties, ka vieta, kur strādāju, varēja būt kas cits kā šī galerija, kā šī tukšā unklusā telpa, kuru periodiski pārpludināja gleznas, kā ala, no kuras varēju noskatīties pasaules izrādi un kuras vienīgā iemītniece es biju. Tāpat kā nesapratu, ka saimniece atdevusi man savu vietu.

O, es pati, viņa man kādu dienu teica, nekad neesmu varējusi izturēt šajā cellē ilgāk par nedēļu! Es burtiski beidzos vai nost. Laidos prom ar mazāko ieganstu, pusdienlaikā pieliku pie durvīm zīmīti un vairs neatgriezos. Nākamajā dienā automātiskais atbildētājs bija pilns ar ziņām vai zem durvīm pa-

bāztiem vēstījumiem. Reizēm arī mīlestības vēstules. Tā es, zināt, savaldzināju vairākus vīriešus, viņa kādu dienu iestarpināja, nepiebilstot ne vārda, it kā jau nožēlotu, ka man to pateikusi. Es tik ļoti būtu vēlējusies uzziņāt ko vairāk. Tāpēc mēģināju viņu uzvedināt uz istajām domām. Kādu rītu, kad viņa man jautāja, vai pienācis pasts, es atbildēju: Nē, nekā tāda, pat nevienas mīlestības vēstules. Viņa pārsteigta mani uzlūkoja: Jums vai man? Jums, protams, es uzdrošinājos bilst. Paldies par komplimentu, viņa sacīja, bet mīlestības vēstules visticamāk turpmāk sagaidīsiet jūs pati.

Es labāk izvēlējos savas vecās grāmatas. Ai! Kā man patīk vientulība! klāstīja viena no tām. Kā šīs svētās vietas nakti, tālu no trokšņa un pasaules, remdē manu satraukumu! Es ieslīdēju šajos vārdos, ieritinājos tajos, paslēpos. Tie ļāva man atrasties citur, ļoti tālu, atcerēties senas vai nekad neredzētas, vai gluži neticamas lietas. Es esmu pašā pilsētas sirdī, bet domās jau stāvu pie jūras un skatos kā riet saule. Jūra man reizēm šķiet kā peldošs spogulis un acumirkļi ūdenī atspoguļojas vēl citas debesis: tajās saule ir tik skaidri redzama, apcerīgi vērojot savu glīto vaigu, ka paiet zināms laiks, kamēr saproti, kur ir pati saule un kur tās spoguļattēls, jo sākumā tiešām šķiet, ka saule būtu nokritusi no debesīm. Kurš miļākais uzrunātu mani šādiem vārdiem vai uzrakstītu tik skaistu dzeju?

Pretējā pusē atrodas arī jau minētā elektrisko rotaļu vilcienu bodīte. Visu skatlogu aizņem plaša ainava. Kalni un meži, caur kuriem kursē mazi vilcieniņi, kas šķērso tiltus un nozūd tuneļos. Pie šī skatloga vienmēr stāv bērni, un tas ir saprotams, bet viņi nav tie čaklākie vērotāji. Tur stāv arī vecāki kungi, kuri nespēj atraut acu no skatloga. Viņi mēdz ieiet veikalā, lūdz izrādīt modeļus un bezgala apmierināti nāk laukā ar savu mazo pirkumu padusē. Es varu lieliski iztēloties, kā viņi, pārņākuši mājās, novieto jauniegūto rotallietu uz savas miniatūrās dzelzceļa līnijas sliedēm un pavada to ar skatienu visā maršruta garumā. Viņi ir tādi paši kā es, viņi vēro pasauli, es to daru caur stikloto fasādi, viņi savā samazinātajā Visumā. Vai viņi ir lieli bērni? Redzot viņus smaidām, kad tie pārkāpj veikala sliekšnim, prieku, ar kādu viņi nes savus dārgumus, man rodas sajūta, ka gadiem pār viņiem nav varas, ka viņi pilnībā nodevušies savu slēptāko vēlmju apmierināšanai. Nekas nespēj tos atraut no nomoda sapņiem, pat atmiņas par „vistrakākajām dēkām” ne.

Nākamā pieturvieta novērošanas ziņā ir visai zraujošākā. Šeit strādā Veronika. Viņa bija pirmā, kas apsveica mani ar ierašanos. Negaidot uzradās galerijā pašā pusdienlaikā. Pienāca pie manis, sasveicinājās, stādījās priekšā. Es esmu meitene no veikala otrpus ielai, jūs esat jauniņā, vēroju jūs kopš vakardienas. Vai jums pusdienlaikā kas paredzēts? Pēc mirkļa mēs jau sēdējām kafejnīcā pie galdiņa. Un Veronika izstāstīja man savu pirmo stāstu. Par Amadeju, uzticamāko klientu, kurš viņai iedevis savu triju draudzeņu izmērus un katru sezonu interesējās par jaunumiem. Amadejs vēlējās, viņa vārdiem runājot, lai viņas būtu pašas elegantākās, bet vieniņi viņam. Nu, es vismaz tā ceru, viņš bija teicis. Uz ko tieši jūs cerat? Lai viņas rotājas man vienīgajam. Veronika bija pasmaidījusi: man tas neko nedod, viņa sacīja. Ja būsi vienīgais, kas redz savas draudzenes apakšveļā, tas klientus nevairo. Un jūs gribētu, lai pārvēršu savas draudzenes par reklāmas meitenēm jūsu veikalam?

Abi par to pasmējušies. Amadejs vairs nebija nekāds jaunais, bet viņa draudzenes gan. Pret Veroniku viņš vienmēr izturējās ieturēti. Arvien vairāk uztvēra viņu kā savu sabiedroto. Viņa ļoti ātri saprata atšķirību starp Amadeja trim grācijām. Taču viņai pašai nebija nekādu nopelnu: Amadejs jau pirmajā reizē bija visu izstāstījis. Un katra apmeklējuma laikā sniedza papildu informāciju. Matu griezumam un krāsai, ādas tipam, Veronika zināja, ka vienai no viņām ir pienbalta āda, otrai – matēta, bet trešai ir melnīgsnēja. Viņa bija uzdrošinājusies pateikt, ka viņš ir īsts veiksmnieks, ja var atļauties trīs draudzenes, kuras, kā šķiet, savā starpā labi saprotas. Tās ir manas īpašās dotības, viņš bija pasmaidījis caur savām apaļajām brillītēm. Noteikti tāpēc, ka esmu plikpauris. Viņas pārbauc ar roku pār manu galvu, un visas trīs tic, ka nesu viņām veiksmi. Patiesībā, es esmu dzimis laimes krekliņā, pat, ja tas nav redzams. Fejas stāvēja pie mana šūpuļa un aizvien turpina man vēlēt labu, par ko man droši vien jāpateicas savam vārdam. Es pasmaidīju, kad sapratu, ka viņš ar to domājis „Dieva mīlestību”¹...

Veronikai ir daudz līdzīgu stāstu. Viņa ir studējusi psiholoģiju, tomēr nevarēja atrast darbu savā profesijā, tāpēc atbildēja uz sludinājumu. Jūs esat pārāk kvalificēta! Īpašnieks viņai sacīja, tomēr jums piemīt savs stils. Viņa tā arī nepajautāja, ko viņš ar to domājis. Vi-

ņai šķita, ka labāk to nezināt. Līdz pat brīdim, kad viņam paspruka, ka ir praktiski uzaudzis šajā veikalā. Trešdienas pēcpusdienās un reizēm sestdienās māte man ļāva te palikt, jo es negribēju no viņas šķirties. Runāja, ka esmu sapinies mātes brunčos. Viņas draudzenes par to uztraucās. Bet pats es baidījos tikai no viena – ka man vairs neatļaus uzturēties veikalā. Tas brīdis pienāca, kad man palika divpadsmit gadu. Kādas klientes dēļ, kura apgalvoja, ka esmu uz viņu lūrējis laikošanas kabīnē. Es nevarēju to noliegt. Viņa bija piesaistījusi manu uzmanību. Ļoti skaista sieviete ar savu īpašo stilu. Veroniku bija pārsteidzis vārds, kas viņai likās jau dzirdēts. Viņa izmantoja situāciju, lai apjautātos, ko viņš domā ar stilu. Eleganci, klasi. Tās ir sievietes, par kurām mēs, vīrieši, prātojam kā viņas veidotas un kuras neizdodas izgērbt ar pirmo skatienu, vai saprotat, ko gribu ar to teikt? Es neatbildēju, kā jau vari iedomāties, Veronika stāstīja tālāk, bet sapratu, kāpēc viņš pieņēmis darbā tik augsti kvalificētu speciālisti: iespējams viņam neizdodas izgērbt mani ar skatienu.

Kad sēžam „Pretējā pusē”, es vienmēr paturu acis galeriju. Bistro īpašnieks mums allaž rezervē galdiņu pie loga, no kura varu novērot ielu. Ja kāds pienāk pie durvīm, es vienmēr steidzos atvērt. Sevišķi, ja šis cilvēks izskatās pēc klienta. Un klienta ārieni var atpazīt pēc neskaitāmām pazīmēm! Galvenais nedrīkst vērtēt pēc apģērba. Mūsu uzticamākais kolekcionārs visdrīzāk ne pēc kā neizskatās. Ģērbies vairāk nekā pavirši. It kā visa viņa nauda būtu izdota par mākslas darbiem. Tāds pavisam noteikti neietu tērēties pie Veronikas, lai uzpucētu savas draudzenītes. Visticamāk viņam tādu nemaz nav. Viņam labāk patīk sievietes bildēs. Es pat prātoju, vai tāds vispār kādreiz uzmet man aci. Kolekcionārs parasti ierodas dienu pirms vernisāžas, kad esam aizņemtas iekārtojot izstādi. Saimniece spēj ap to darboties stundām ilgi un šajā ziņā viņa ir nepārspējama.

Mākslinieks pēc zināma laika pat vairs necenšas iejaukties. Viņš redz, kā viņa rosās pa galeriju, pārvieto gleznas visos virzienos, organizē telpu, un pavisam drīz neviens vairs neuzņemas risku iejaukties viņas spēlē. Viņasprāt gleznām ir jārada saikne, ko tikai viņa prot saskatīt. Mēs ne vienmēr spējam izsekot noslēpumainajiem argumentiem, kas dzimuši viņas prātā. Bet pamazām katra lieta atrod savu vietu, ko tā, šķiet, ieņēmusi vienmēr. Nozīme ir tikai tai – īstajai vietai.

¹ No latīņu val. *Amadeus: amo un deus – dieva mīlēts* (tulk. piez.)

Apmeklētājus ir jāprot piesaistīt. Ne jau gleznas mēs piesaistām, bet tos, kuri ienāk pa durvīm, viņa saka. Un jūs, viņa paskaidro māksliniekam, jūs nevarat zināt kā gleznas pie manis izvietojamas. Un kad viņa saka „pie manis”, tad, saprotams, domā šo vietu, kurā pati tik reti uzturas, bet kuru nemītīgi patur prātā. Starp citu, viņa to redz sapņos, kā pati saka.

Un kamēr visa šī jezga turpinās, kolekcionārs cenšas pabāzt degunu, viņas izteiciens. Es gāju te garām, Bernadete, un iedomājos, ka varbūt jūs ļautu man pabāzt degunu. Vai drīzāk izmantot savas pirmtiesības, atbild Bernadete, kas nav muļķe. Ja viņš uzkavējas, ja apstājas pie atsevišķiem eksponātiem, ja viņu ieinteresē kaut kas, kas vēl nav ieņēmis savu īsto vietu acu augstumā, viņa zina, ka ir uzvarējusi. Viņa piemiedz man ar aci. Viņa staro. Jo kolekcionāra viedoklis viņai ir svarīgs. Nav nemaz tik daudz cilvēku, kas spēj viņu ietekmēt, kuriem viņas acis ir autoritāte. Tāds, protams, ir kolekcionārs, kurš dod vai nedod savu svētību. Un vēl kritiķis.

Kritiķis ir liela auguma plikpauris, pavēcs, bet joprojām labā formā, kurš tāpat cenšas apsteigt pārējos. Viņš ienīst pūli, skaidrojot, kāpēc nekad nepiedalās vernisāžās. Apskati viņš jau veicis. Viņam ir vanaga acs. Parasti viņš nostājas telpas vidū un aplaiž tai apkārt vērigu skatienu. Pēc tam viņš metas pie vienas vai otras gleznas kā ērglis uz laupījumu. Nudien nav slikti, viņš saka. Saimniece, ja viņa ir tur, izvairās iejaukties. Viņa sēž pie sava galda kā pielīmēta un izliekas, ka nodarbojas ar ko citu. Es saraujos pavisam maziņa un nostājos pie skatloga. Es tēloju, ka mani interesē tikai tas, kas notiek uz ielas, bet patiesībā vēroju viņa atspulgu stiklā. Viņš nekad neuzkavējas. Viņam pietiek ar dažām minūtēm. Tad viņš dodas prom, kaut ko burkšķot zem deguna. Es pazīstu viņu gadiem ilgi, saka saimniece, viņš ne reizi nav mani uzrunājis. Knapi izspiež sveicienu atnākot un aizejot. Bet tas, ko viņš raksta, tas nu gan ir jāredz!

Nākamajā ceturtdienā pēc kritiķa apmeklējuma parādās raksts. Visbiežāk saimniece ir klāt jau pirms manis. Viņa steidzas izgriezt rakstu un piespraust to blakus ieejas durvīm. Es jau no tālienes varu uzminēt, ko viņš uzrakstījis. Tas ir noprotams pēc saimnieces izturēšanās. Visļauņāk ir tad, kad viņa sēž galvu rokās saķērusi, iegrimusi lasīšanā. Kad beidzot mani pamana, viņa skumji pasmaida

un izmet: Ņemam visu nost, šis kaitējums ir jāpārtrauc! Tad man viņa jānomierina, jāpasaka, ka cilvēkiem patika, jāpabāž zem deguna viesu grāmata, kurā apmeklētāji ieraksta savus komentārus. Redziet, es saku, ne jau tikai kritiķiem ir viedoklis. Jā, bet citi neraksta preseī. Kad kritiķis izteicis savu viedokli, viņam piebalso daudzi. Esmu to novēroju simtiem reižu. Kāpēc lai viņam būtu taisnība, es viņai saku. Suzanna, mana dārgā Suzanna, jūs nezināt, cik grūts ir šis darbs.

Tādās reizēs es izvēlos turēt muti. Ja viņa zinātu, cik grūta dzīve bijusi manai mātei. Gadiem ilgi viņa klīnikā veica asins analīzes. Viņas darbs no rīta līdz vakaram sastāvēja no veiksmīgas vēnas sataustīšanas elkoņa locītavas iekšpusē, nekļūdīgas adatas ieduršanas, mēģeņu piepildīšanas, etiķešu uzlīmēšanas. Un kad saslima ar vēzi, viņa nevienam neko neteica, kaut arī visu laiku uzturējās ārstu vidē. Līdz brīdim, kamēr viens no viņiem, redzot māti izejam gaitenī, norādīja uz viņas vēderu un pieteica vizīti uz nākamo dienu, lai viņa varētu veikt izmeklējumus. Bet bija jau par vēlu, pēc sešiem mēnešiem...

Kad viņas mākslinieks nesaņem kritiķa atziņību, saimniece ir tik satriekta, ka vairs nespēr galerijā kāju līdz pat izstādes beigām. Man tad iestājas karalisks miers. Turklāt viņas pravietojums apstiprinās. Apmeklētāju ir maz. Man ir daudz laika pārtraukumam. Es paldzinu pusdienas ar Veroniku, kura man uztic savu pircēju noslēpumus. Tu nevari iedomāties, vai pareizāk – tu vari tikai iztēloties, kādu apakšveļu valkā sievietes. Turpretī es to zinu, tieši tāpēc esmu šeit, lai viņas iedrošinātu izvēlēties savu ceļu. Jo vecākas viņas paliek, jo sarežģītāk kļūst. Tu droši vien joprojām valkā *Petit Bateau* modeļus. Te nu es iedomājos, ka vēl neesmu spērusi kāju Veronikas veikalā. Tad es vismaz varētu pierādīt viņai pretējo. Es ciešu klusu un esmu pati uzmanība. Elektrisko vilcieniņu tirgotāja sieva, ko neteikis. Man viņa jāinformē par katru jaunu piegādi. Viņai vienmēr vajag pēdējo modes kļūdienu. Viņa grib visu laiku būt līmenī. Kādā līmenī? es nesaprotu. Iespēju pasmieties mums tiešām netrūkst.

Ja izstāde neko neienes, saimniece zvana Oktāvam. Vismaz tā viņa man saka, kad piekrit atgriezties galerijā. Oktāvs ir viņas izkārtne, galvenā prece. Jau gadiem ilgi visas viņa izstādes gūst panākumus. Kad viņam ir kaut kas, ko rādīt. Jo Oktāvs nestrādā pēc „konveijera” principa. Tā viņš parasti saka, kad

saimniece pārāk uzstāj. Es neesmu nekāda slaucamā gov, viņš pavēsta. Tādos gadījumos viņa ķeras pie viltības. Manu dārgo Oktāvu, jūs atkal teiksiet, ka es jūs steidzinu. Ģēniju nevar steidzināt, es to zinu labāk par visiem. Jums vajadzīgs laiks, lai nobriestu, jūs esat to atkārtojis pietiekami bieži. Bet ne jau tikai es vienīgā jūs pieprasu. Un Bernadete apgalvo, ka visa pasaule ilgojas pēc viņa izstādes. Tas ir labākais veids kā viņu pielabināt. Ja viņa atgādinātu Oktāvam par viņa saistībām, ikmēneša maksājumiem, kurus saņem, līgumu, ko abi parakstījuši, viņš to uzņemtu ļoti slikti un pastāvētu liels risks, ka viņš aizcirtīs durvis viņas deguna priekšā. Saimniece dara tieši pretējo: Kā lai es jūs iepriecinu? Pasakiet man, Oktāvu, kas tieši darītu jūs laimīgu, jūs taču labi zināt, ka neko nevaru jums atteikt.

Kad pirmo reizi ieraudzīju Oktāvu, viņš gandrīz „apēda” mani ar skatienu. Kad viņu ierauga, sākumā redz tikai to: viņa skatienu. Jūs pilnīgi apbur šī degsme, kas kvēlo viņa acīs. Piepeši man radās sajūta, ka patiešām eksistēju. Jūs esat tā jauniņa? – viņš mani uzrunāja. Jums patīk glezniecība? Es atbildēju, ka neko no tās nesaprotu. Tur nekas nav jāsaprot, tikai jāļauj sev vaļā. Patīk vai nē. Ak tā, bildu, es priecājos būt šeit. Šeit, starp šiem smērējumiem? viņš pārjautāja. Un norādīja uz to, kas patlaban izstādīts. Es sapratu, ka viņam tas nepatīk. Nē, es teicu, priecājos, ka atradu šeit darbu.

Un kāds ir jūsu darbs? Reizēm es prātoju vai tiešām strādāju. Es sēžu pie sava galda un gaidu. Ja kāds ienāk un uzkavējas ilgāk nekā parasti, es apjautājos, vai varu kā palīdzēt. Agrāk, kad tā darīju, viņi tūlīt devās prom. Tagad viņi paliek. Man liekas, ka esmu iemācījusies veiksmīgāk noteikt, kurus no viņiem vērts uzrunāt. Jūs te visu uzraugāt, tātad zināmā mērā esat vestāliete? Kad biju jauns, es darīju to pašu. Viņiem vajadzēja eksponātu uzraugus Senās mākslas muzejā Regenta ielā, es pieteicos. Cauru dienu sēdēju uz krēsla Rubensa zālē. Man tas patika. Domāju, ka tieši tur es iemācījos amatu. Es varēju izmācīties gleznas no galvas un vērot kā uzvedas apmeklētāji uz tām skatoties. Muzejs ir dīvaina vieta, tā nav dabiska vide. Taču šo darbu dabiskā vide visbiežāk nav pieejama. Tāpēc muzejs ir labāka vieta nekā nekas.

Es klusēju. Es viņā klausījos. Man bija tāda sajūta, ka viņš par mani aizmirsis. Tad viņš pievērsa man savu skatienu. Ja pareizi sapro-

tu, jūs esat sajūsmā. Es par to priecājos. Turklāt vēl esat burvīga, vai kāds jums to jau teicis?

Mēs joprojām sarunājāmies, kad ienāca saimniece. Oktāvs tūlīt sāka mani slavēt. Esat iekritusi viņam acīs, viņa sacīja, piesargieties, Suzanna, viņš ir brunču mednieks. Jūs viņam patīkat, viņš jūs noķers pirms vēl būsiet to pamanījusi, viņš jau ir ievilcis jūs savos tiklos. Ar tādiem vīriešiem vienmēr jābūt ļoti uzmanīgām. Ak, vīrieši... es atbildēju. Ko, vīrieši? viņa man jautāja, vēloties uzzināt ko vairāk. Cik daudz tad jūs zināt par vīriešiem? Taisnība, ka mūsdienās tādas lietas notiek pārāk ātri. Bet ņemiet vērā, ka tā ir labāk. Mēs savulaik nesteidzāmies, nebijām gatavas, mēs neko par viņiem nezinājām un iztēlojāmies, ka viņi sniegs mums visu. Vilšanās bija pamatīga. Toties jums ilūziju vairs nav, esat imūna, es to redzu.

Es ļāvu viņai runāt. Viņa man neticētu, ja būtu pateikusi, ka nesaprotu pret ko man vajadzētu būt imūnai. Un vēl mazāk saprotu, kāpēc man tādi vajadzētu būt pret vīriešiem. Tad kāpēc ne pret suņiem vai papagaiļiem? Vīrietis, pirmkārt, ir kaut kas. Interesants vai ne, patīkams vai ne, kārdinošs vai ne. Es nekavējoties ierindoju Oktāvu šajās trīs kategorijās.

Interesants, tas ir mazākais, ko par viņu var teikt. Viss, ko Oktāvs saka, man liekas aizraujošs. Viņš ir kā elektriskais lādiņš. Enerģijas pārpilns, un, kad runā, man rodas sajūta, ka viņš uzlādē visu, kas viņam apkārt. Patīkams, un kā vēl! Viņš ir savādnieks, pietiek tikai uzmost aci. Izskatās pēc īsta troļļa. Viņš ir ļoti apaļīgs, kupliem matiem, un viņa brilles vienmēr ir aizsvīdušas. Tas netraucē viņam izskatīties tā, it kā acis būtu nedaudz izspiedušas uz āru. Un viņš runā tik ātri, ka norij vārdus. Tomēr viņam vienmēr izdodas tos izgaršot. Man patīk kā viņš izrunā dažus, it kā tie būtu augļi, kurus jāizspiež. Preambula vai perspektīva, vai parodija, kad viņš lieto tādus vārdus kā šie, es tos izbaudu. Tā tie kļūst vēl gardāki. Oktāvs ir kā viens liels kuberdons cilvēka augumā. Man tūlīt rodas vēlme ielaist roku viņa matos, ietīties viņā kā pūkainā segā. Jo nopietnāk viņš runāja, jo vairāk iztēlojos sevi metam kūleņus kopā ar viņu lielā burbulī, kas pilns ar spilveniem.

Kādu dienu Oktāvs apjautājās, kā es pavadu laiku, kad nesēžu galerijā. Nekas daudz jau nepaliek pāri, es atbildēju. No rītiem es guļu. Cik ilgi vien varu. Tā pat ir mana mīļākā

nodarbošanās. Es viņam atzinos, ka reizēm mēdzu aizmigt pie galda, atbalstījusi zodu plaukstās, un dažreiz man pietiek pasnaust tikai pāris minūtes. Nav noķerts, nav zaglis. Ar mazo zvaniņu, kas atskan pie durvīm, tiklīdz kāds apmeklētājs sper kāju pāri sliekšnim, man pietiek, lai attaptos. Bet, saprotams, ka vislabāk es jūtos savā gultā. Es nevarētu darīt kā jūs, viņš teica: gulēšanai man vajadzīgs paša guļamtiķlis.

Bet tad jau sanāk, ka guļat viens? Mana piezīme izšāvās kā kliedziens. Tā vienkārši paspruka. Viņš vēl iedomāsies, ka esmu nekauna. Viņš izlikās to nemanām. Vispār jau guļamtiķlā var lieliski satilpt arī divi cilvēki, tas pat nav nepatīkami. Viss atkarīgs no tā, cik katram vajag vietas, lai ērti izčučētos. Šāds izteiciens man patika. Tāpat eksistē vīrieši, kuri saprot, ko nozīmē ērti izčučēties; īsts luksuss. Nu, vismaz man tā liekas.

Viņš gribēja zināt visu. Un ja jūs ceļaties vēlu, tad jau arī gulēt ejat vēlu? Jūsu gados es nekādi nespēju saņemties aizdoties uz gultu. Starp citu, man nebija gultas. Es nēsāju līdzī savu guļamtiķli kopā ar gleznošanas piederumu kasti. Un uzstādīju, kur nepieciešams. Vārds *nepieciešams* mani ieintrigēja: viņš pamanīja, ka to izdzirdot sarauca uzacis. Jūs gribat teikt: vietā, kur nebija gultas? Vai arī vietā, kur jūs neaicināja tajā dalīties? Pieļauju, ka pret jums lielākoties izturējušies dāsni. Arī šajā gadījumā es palaidu garām iespēju paklusēt. Lai dalītu gultu, ir jābūt diviem, viņš sacīja. Abiem ir savs vārds sakāms. Tātad, selektīvi? es izmetu. Manā veidā.

Es neprecizēju, cik garas ir manas naktis. Es tikai atgādināju, ka stundas līdz pusnaktij skaitāmas dubultā. Es to pamanīju, nūdien, vai drīzāk atcerējos no studiju gadiem. Ja mēs aizejam gulēt desmitos un ceļamies četros no rīta, sanāk pilna astoņu stundu gara nakts. Tad mums ir tiesības uz rītausmas solījumu. Man liekas, ka tad, kad viņš to pateica, manī kaut kas ievibrējās, tiešām. Šis teiciens: rītausmas solījums. Nekad agrāk nebiju tādu dzirdējusi. Klusībā to atkārtāju pie sevis. Viņš satraucās: jūs vairs neko nesakāt? Rītausmas solījums, es teicu. Tas tiesa, ka rītausmas ir solījumi, bet es nebiju par to aizdomājusies.

Bet jūs to jau zinājāt, citādi nebūtu reaģējusi, un tas ir galvenais. Mēs reaģējam tikai uz to, ko dvēseles dziļumos jūtam. Tieši tam mēs, mākslinieki, kalpojam, mēs palīdzam citiem ieiet sevī. Un atklāt to, kas ir

apslēpts. Jūs zinājāt, ka rītausma ir solījums, tikai nekad neesat sev tajā atzinusies, tas arī viss. Starp citu, es pats to neizdomāju. Izlasīju kādā grāmatā, es jums to iedošu. Jūs gribējāt teikt, ka man to aizdosiet? Nē, tāpēc, ka grāmatas, kurām ir nozīme, neaizdod, jo tās nekad nedabū atpakaļ. Ja grāmata cilvēkam kaut ko nozīmē, viņš patur to sev un tas ir normāli. Gadās, ka vēlāk viņš atkal iedod to kādam citam un ķēde turpinās. Man ir tādas grāmatas, kuras esmu iegādājies neskaitāmas reizes. Bet tās ļāvušas man iegūt daudz draugu.

Visas šī lietas mēs ar Oktāvu izrunājām jau pirmajā reizē, kad satikāmies. Mana iekšējā balss teica, ka esmu rīkojusies pareizi piestājot pie šīs galerijas, atverot tās durvis, pieņemot darba piedāvājumu, sēžot pie stikla galda stundām ilgi, jo tas man ļāva iepazīties ar Oktāvu, lai viņš ar mani runātu par rītausmas solījumu.

Es manīju, ka Oktāva izturēšanās pret saimnieci ir mainījusies. Viņš vairs nebija tik preciozs, tik ass. Viņš vairs nebija mākslinieks, kurš liek galerijas īpašniecei lūgties. Viņš kļuva par sabiedroto. Tādā mērā, ka saimniece jutās ieintrigēta. Bet kas tad mūs tā mainījis, Oktāv? viņa prātoja. Acimredzot viņa dzīvē kaut kas noticis. Katra cilvēka dzīvē allaž kaut kas notiek, es bildu. Jūs, es, mēs visi esam ierauti dzīves virpulī, kāpēc lai kāds tādēļ mainītos? Suzanna, viņa sacīja izbrīnā ieplestām acīm, jūs esat ļoti dīvainā meitene. Tās pašas dienas pusdienlaikā Veronika man pateica ko līdzīgu. Zini, kad veikalā nav pircēju, es vēroju tevi, un tas atstāj uz mani ļoti dīvainu iespaidu. Pavisam vienkārši: tu mani nomierini. Es redzu tevi sēžam pie stikla galda un mani apņēm miers. Kā tev tas izdodas? Es caurām dienām redzu savā veikalā defilējam sievietes, viņas moka bailes un viņas tic, ka manas lupatas sniegs viņām mierinājumu. Viņas rakņājas pa plauktiem, apstausta audumus, salīdzina modeļus un pēc tam nozūd laikošanas kabinē. Reizēm, tā vai cita iemesla dēļ, viņas mani pasauc. Es zinu, ka tas tāpēc, lai es uz viņām paskatītos. Reizēm, daudz biežāk nekā tu domā, viņas ir tik skaistas, ka aizraujas elpa. Es viņām to pasaku, godīgi, es atrodu vārdus, kam vajadzētu viņas samierināt pašām ar sevi, bet diemžēl tā nenotiek. Galu galā viņas par mani apžēlojas un kaut ko iegādājas, jo viņām ir kauns, ka atņēmušas man tik daudz laika, taču nepavisam nav pārliecinātas, ka pirkums ir veiksmīgs. Viņas aiziet, aiznesot līdzī savu

intīmo rotu, kas reizēm, zem redzamā apgērba, viņām jau mugurā un droši vien sajūt kā zīds piekļaujas ādai, bet viņām par to ne silts, ne auksts. Es nedomāju, ka man izdevies rast kādu risinājumu viņu sikajā iekšējā haosā. Tas uzdzen man grūtsirdību, es prātoju, kāds no manis labums, un tad es paskatos uz tevi. Visbiežāk tu esi viena starp savām gleznām, tu košļā zīmuļa galu, runā pa telefonu, kaut ko zīmē, bet lielākoties tu lasi un, skatoties uz tevi, es jūtos daudz labāk. Tu noteikti nebūsi tā, kas nāks rakņāties manās lupatās.

Tieši pretēji, es bildu, tāds nolūks man ir, sajūta, ka patlaban ir īstais brīdis. Nu tu mani ieinteresēji. Kāpēc vairāk nekā parasti? es vēlīsusies jautāju. Kāpēc es tagad interesēju tevi vairāk? Jo tu prāto par gaidāmo piedzīvojumu, gatavojies lielajam lidojumam? Tā nemaz nav. Tavš skatlogs mani kārdina, tas viss. Arī es paturu tevi acīs. Es pat sēžu pirmajā rindā. Tavš veikals ir kā dzīva glezna. Silueti skatlogā, puscaurspīdīgie augumi, kuriem tu pielāgo drānas. Turklāt, laiku pa laikam, kāds ienāk. Ja tas ir vīrietis, es neredzu neko. Viss notiek starp jums abiem. Tu parādi viņam prasīto, viņš aptausta, salīdzina, komentē, tā es to iztēlojos. Taču es nevaru uzminēt, kam šīs lietas domātas. Es nedzirdu, ko vīrietis saka un ko tu viņam atbildi. Man trūkst norāžu. Es tikpat kā neredzu, ko tieši tu viņam piedāvā. Tev pašai vajadzētu demonstrēt savus modeļus. Nemūžam, iesaucas Veronika. Vai kārtīgi mani apskatīji? Protams, es atbildu, saprotams, ka kārtīgi tevi apskatīju, es skatos uz tevi visu laiku.

Turpretim, ja ienāk sieviete, viss ir pavisam citādi. Tad esmu divtiņk uzmanīga. Jo tu runā daudz mazāk, tu rādi, demonstrē, izliec precis, kas atrodas skapjos, atvilktnēs, uz pakaramajiem. Un viņas to visu izvērtē ar savu ķermeni. Es redzu kā viņas noliecas, gorās, izslienās. Viņas ievēlkrūtīs, izspilē krūtīs, viņas ir gatavas, pārvērtušās. Un tad viņas pielaiķo. Es redzu vairs tikai rokas, ko viņas pabāž caur aizkaru, sniedzot tev biksītes vai krūšturi, kas viņuprāt neder. Tu rosies, meklē ko citu, tu ne par ko pasaulē nevēlies, lai viņas aizietu tukšām rokām. Tas tiesa, atzīst Veronika, šī doma man nav pieņemama. Starp citu, tā nekad nenotiek. Varbūt tāpēc, ka dodu viņām laiku. Pat, ja veikalā ir vairākas klientes, es nekad nevienu nēsteidzinu. Un ja citām tāpēc nākas pagaidīt, viņas par to nesūdzas. Vai arī pasaka, ka pienāks vē-

lāk. Un visbiežāk tā arī notiek, viņas atgriežas.

Tavas klientes ir uzticīgas, esmu to pamanījis, bieži vienas un tās pašas. Vidēji ap trīsdesmit; protams ir arī jaunākas un vecākas, gadus tagad var noteikt arvien retāk. Ienākot manā veikalā, saka Veronika, viņu kvēlākā vēlēšanās ir kaut tos nevarētu noteikt vispār.

Ne manā gadījumā, es bildu. Man vienalga par gadiem. Ne jau tāpēc vēlos parakņāties tavās lupatās, kā tu saki. Es gribētu, lai starp mani apgērbtu un pavisam kailu būtu kāds pārejas posms, saproti? Tas man ienāca prātā, aplūkojot Oktāva gleznas. Tajās meitenes ne vienmēr ir kailas. Reizēm viņu augumus apvij zīds. Kā apvalks, no kura viņas cenšas atbrīvoties. Kā no kūniņas, saproti? Varbūt tieši tāpēc klientes nāk pie tevis, lai sajutos kā tauriņi? Nu gan man šķiet, tu pārspīlē; tas, ko tu saki, skan ļoti skaisti, taču man nelieķas, ka tas būtu galvenais iemesls. Ir sievietes, kas nāk sevis dēļ, biežāk nekā spējam iedomāties, viņas vēlas sev patikt. Ļoti personisks gandarījums. Viņas sevi izdaiļo, bet neizlieķ apskatei. Citas iztēlojas, kādu efektu atstās uz konkrētu cilvēku, kuru galu galā atpazīstu, pat ja viņas neizstāsta. Pasaki man ar ko tu sedz savu augumu, un es tev pateiķšu, kuru tu mīli.

Kuru tu mīli? Drīzāk jau iekāro vai vēlies, lai iekāro tevi, es viņai strupi iebildu. Tas izspruka nejauši, nedomājot. Tātad tu gribi, lai tevi iekāro, Suzanna? Un kurš, ja nav noslēpums? Vai šādi tu pratini savas klientes, pakļaujot iztaujāšanai? Tu neesi kliente, tu esi mana draudzene. Draudzenes ciena slepenos dārzus. Izrunājot šos vārdus, es iztēlojos birzis, kādas prot gleznot Oktāvs, lapotņu virtenes, kuru priekšā gurst viņa meitenes, augāja un ķermeņu nemanāmu saplūšanu, miesas iegremdēšanos dabā, un audumus, kas nemanāmi apvij augumus tos piesedzot.

Slepenie dārzi, saka Veronika, citus es neapmeklēju. Cilvēks atnāk pie manis ar savu slepeno dārzu prātā un apgādā sevi, lai justos pēc iespējas labāk. Blakus veikalā ir tāpat. Mazo elektrisko vilcieniņu cienītāji lielākoties ir pieaugušie – bērni, kuri nav izauguši un joprojām aizraujas ar savām bērniķas rotaļām. Vai pamanīji kā viņi uzvedas, kad ver vaļā veikala durvis? Viņi rūpīgi pārbauda, vai uz ielas kāds nav viņus atpazinis, uzmanīgi palūķojas pa labi un pa kreisi, šī ir viņu pasaule, viņi dodas prom, piespieduši

pie krūtīm savu lokomotīvi, vagoniņus, miniatūrās pārbrauktuves. Un pie tevis ir tāpat. Kā tu domā, ko isti meklē tavs kolekcionārs? Viņš ceļo, no vienas gleznas uz otru, paplašina savu impēriju uz svešu teritoriju rēķina un izveido no tā gigantisku dārzu, paša personisko paradīzi pēc sava ģimja un līdzības, tev tā nešķiet? Nāc, kad vien vēlies, es tev parādīšu jaunās kolekcijas, pacentīšos uzminēt, kam par godu tu šādi nopūlies, man jau ir pašai sava glīta domiņa...

Oktāvs piekrita saimnieces piedāvājumam. Viņš tikai palūdza mazliet laika, lai uzgleznotu vēl vienu darbu, kuram viņaprāt vajadzētu atrasties izstādē. Un izmantot mani kā modeli. Ko, gribat man atņemt Suzannu, tas nūdien izskatās pēc jums! saimniece iesaucās. Nē, ne jau atņemt, tikai aizņemties. Es jums atdošu viņu atpakaļ, Bernadete! Jā, pēc lietošanas. Es neuzdrošinājos iestarpināt ne vārda. Bet zināju, ka būtu sajūsmā, un tas mani apbūra. Divas nedēļas un tikai no rītiem, vai tas derēs? Saimniece saprata, ka viņai nav izvēles. Tikai noteica: Redziet, Suzanna, es taču jūs brīdināju. Es notēloju padevīgo kalpotāju. Es neko nedarišu bez jūsu atļaujas, kundze. Atļaujas, šis blēdis man to izplēš ar varu. Jūs taču zināt, ka es neko nevaru viņam atteikt, bet esiet atpakaļ pulksten četrpadsmitos un es nesamazināšu jūsu algu, uzskatīsim, ka strādājat virsstundas.

Pie Oktāva man pat nevajadzēja izģērbties kailai. Veronika sameklēja tumši zilu zīda topiņu ar pavisam šaurām lencītēm, kurš man tūlīt iepatikās. Tā arī palieciet, izskatās brīnišķīgi, viņš iesaucās. Man bija līdzīgs veca grāmata, kas rēgojās laukā no mugursomas. Esat paņēmusi līdzīgu lasāmo? Es dzirdēju, ka pozēšanas seansi esot gari, tāpēc katram gadījumam paņēmu grāmatu. Jūs varēsiet lasīt, cik vien tik, Suzanna, es tieši biju nodomājies gleznot lasītāju un jūsu grāmata izskatās ideāli, tā ir nedaudz apbružāta un nodevēs daudz labāk par to, kuru biju domājis ielikt jums rokās...

Man patika šie klusie rīti, es sēdēju uz sola, ko viņš bija nolīcis pie savas plašās darbnīcas stikla sienas, ar skatu uz ziemeļiem. Vienā rokā es turēju grāmatu, otrā man bija ābols, kurā varēju iekosties pēc sirds patikas, viņš to gleznošot pēcpusdienās, tā viņš teica. Es knapi saklausīju viņa otas slīdēšanu pa audklu. Viņš nerunāja, pat neuzlika mūziku. Varēja dzirdēt, pavisam klusu, vienīgi otas triepienus, klājot krāsas, un grāmatas lappu-

ses, ko pāršķīru. Tā bija *Debesu valstība*, un es pati septītajās debesīs...

Iekārtojot izstādi saimniece bija kategoriska: *Suzannai ar ābolu*, jo tāds bija gleznas nosaukums, jāatrodas pie sienas aiz mana galda. Man likās, ka tas ir mazliet pārspīlēti, sēdēt pašai sava attēla priekšā, taču saimniece nepiekāpās, un es sapratu, ka arī Oktāvam šī doma liekas tīri pieņemama.

Kopš vernisāžas interesenti drūzmējās pie attiecīgās gleznas, bet kolekcionārs, saprotams, bija izmantojis iespēju jau iepriekšējā dienā. Pārdošanas līgumā saimniece bija iekļāvusi divus punktus: ka man jābūt izstādītai katrā galerijas mākslinieku izstādē, kā arī katrā Oktāva darbu izstādē. No tā es secināju, ka viņa neplāno no manis šķirties – kāds mierinājums.

Turklāt es palīdzēju veicināt Veronikas biznesu. Viņa bija nosūtījusi ielūgumu Amadejam, kuram tik ļoti iepatikās mans topiņš, ka viņš pasūtīja veselus trīs, pa vienam katrai no savām draudzenēm. Kas attiecas uz kritiķi, viņš tik izjusti aprakstīja klusumu Oktāva darbnīcā, ka es pat iegaumēju viņa rakstu no galvas:

„Šis klusums, kas nebūt nav visaptverošs, jo to caurauz sīkas vibrācijas: tikko jaušama elpa, nedzirdami, bet moži sirdspuksti, kas neapšaubāmi sitas emociju ritmā, troksnis, kas rodas pāršķīrot grāmatas lappusi, jo šajā mierpilnajā pasaulē daudz lasa. Vai drīzāk ļauj lappusēm atpūsties un tās vēstījumiem nogulsnēties pusmiega atmiņās uz robežas starp nomodu un ieslīgšanu bezapziņā. Mēs esam šo tekstu fragmentu pārņēmeji, tiem ieslīgstot vēl neskartā, bet jau viedā atmiņā, kas glabā noslēpumus, kurus pauž vārdi.”

Un dienas vidū, kad dodos pusdienās kopā ar Veroniku, mani pārņem sajūta, ka savu vietu nemaz neesmu atstājusi. Jo galerijā atrodas otra Suzanna, viņa kož savā ābolā, lasa grāmatu un visu pieskata... □

Tulkotāja Inese Pētersone ir Francijas Nopelnu ordeņa virsniece, 1997., Orānijas-Nasavas ordeņa virsniece, 2006., Leopolda II ordeņa kavalieri, 2007., Beļģijas Franču Kopienas Tulkošanas balvas laureāte, 2009., Šveices radošā nama Looren Tulkošanas balvas laureāte, 2015., Francijas Republikas Ordenis mākslā un literatūrā, 2016.

Ludolfs Liberts. *Pašportrets*. 20. gs. 50. gadi. Audeklis, eļļa. 100 × 81 cm. LNMM

Foto: Normunds Brasliņš

Dace Lamberga

Mākslas zinātniece Dace Lamberga ir daudzu grāmatu, mākslas katalogu autore un ir bijusi kuratore vairāk nekā 50 latviešu mākslas izstādēm Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā, kā arī Armēnijā, Baltkrievijā, Beļģijā, Čehijā, Dānijā, Francijā, Islandē, Īrijā, Luksemburgā, Nīderlandē, Norvēģijā, Krievijā un Zviedrijā. Viņas sarakstīto grāmatu klāstā ir godalgotā grāmata *Klasiskais modernisms. Latvijas glezniecība 20. gadsimta sākumā (Classical Modernism. Early 20th Century Latvian Painting)*, kā arī *Latvijas māksla simbolisma laikā, Leo Svemps, Egils Rozenbergs, Fridrihs Milts, Latviešu māksla trimdā, Voldemārs Tone, Konrāds Ubāns, Rūdolfs Pinnis* u.c. Pašreiz izdošanai tiek sagatavota grāmata par Ludolfu Libertu.

LUDOLFS LIBERTS

Ekstravertais romantiķis, kā mākslinieku dēvēja mākslas zinātnieks Jānis Siliņš, ar mērķtiecīgu uzņēmību veidoja individuālo ceļu dzīvē un mākslā, ar savu daiļradi nesot Latvijas vārdu pasaulē. Meistara ekstraverto šķautni raksturoja enerģiskā darbība glezniecībā, scenogrāfijā, pedagoģijā un valsts ierēdņa postenī, bet romantisko garu – emocionālā aizrautība ar krāšņām idejām.

Ludolfs Liberts nāca pasaulē 1895. gada 3. aprīlī Valkas apriņķa Tirzas muižā, kur tēvs strādāja par alus brūža pagrabmeistaru. Vasarās ganīja lopus vecvecāku mājās Valdiņos, lai rudenī atgrieztos, vecāsmātes apadīts, ar visādiem lauku labumiem. Dzimto pusi mākslinieks nekad neaizmirsā un Valdiņu māja ar apsūbējušu salmu jumtu un ziedošiem ceriņiem bija pēdējais darbs, gleznots 1958. gada Vecgada vakarā. Pirmo saskari ar mākslu Ludolfs guva 1906. gada vasarā, iepazīstoties ar gleznotāju Voldemāru Zeltiņu, vienu no spēcīgākajiem 20. gadsimta pirmās desmitgades latviešu glezniecības talantiem, kurš gatavoja dekorācijas Ļaudonas Saviesīgās biedrības namam. Zeltiņš draudzīgi izturējās pret zēnu, stāstīja par Vilhelmu Purvīti, jūsvoja par impresionismu un mudināja domāt par māksliniecisko izglītību. Redzot vienīgā dēla zinātkāro prātu, vecāki nolēma turpināt viņa skološanu un 1907. gadā pārcēlās uz Rīgu, kur Daugavmalā tēvs irēja koloniālpreču tirgotavu. Ludolfs iestājās zēnu reālskolā, kur zīmēšanu mācīja Pēterburgas Štiglica Centrālās tehnikās zīmēšanas skolas

absolvents Jūlijs Madernieks. Pedagoģis audzēkņus veda uz Rīgas pilsētas mākslas muzeju, kur nozīmīga kļuva iepazīšanās gan ar Jaņa Rozentāla, gan ar franču modernistu glezniecību. Kāda klasesbiedru izraisīta neēdīga gadījuma dēļ 1911. gadā Ludolfs tika izslēgts no skolas. Taču enerģiskais pusaudzis par neveiksmi ilgi nebēdājās un sēdās vilcienā uz Maskavu, lai piepildītu iecerēto sapni – apgūt glezniecību. Viņš iestājās Keizarkās Stroganova centrālās mākslas amatniecības skolas tēlniecības nodaļā, bet, kad 1912. gadā Maskavā iegriezās Alberts Filka un Jānis Liepiņš, nekavējoties devās tiem līdz uz Tatāriju. 1915. gadā Liberts paātrināti ar I šķiras diplomu beidza Kazaņas mākslas skolas glezniecības nodaļu. Radošo ceļu liktenīgi ietekmēja divi pedagoģi. Pēterburgas Keizarkās mākslas akadēmijas akadēmiķa Nikolaja Fešina virtuozais rokkraksts iespaidoja ar gaisīgi atraisīto triepiena brīvību, un līdzīgs vērienīgs vieglums 20. gadsimta 30. gados atrada turpinājumu Liberta kompozīcijās. 1923. gadā Fešins, braucot caur Rīgu, pameta ienīsto boļševiku Krieviju un emigrēja uz ASV, kur viņa artistiskā glezniecība guva ievēriību. Leģenda vēsta, ka skolotājs un skolnieks esot paguvuši satikties Amerikā. Otrs pedagoģis Pāvels Beņkovs bija dekorators Kazaņas teātrī, kur Liberts paralēli studijām strādāja par mācekli. Tieši Kazaņā uz mūžu Liberts iedraudzējās ar astoņus gadus vecāko skolasbiedru, nākamo tēlnieku Kārlī Zāli.

Nākotnes ieceres sagrāva Pirmais pasaules karš. 1916. gadā Maskavas Aleksandra karaskolā sāka uzņemt zemāku kārtu pārstāvjus ar ģimnāzijas izglītību, un tā tur nonāca nākamais kājnieku virsnieks. Jauno praporščiku nosūtīja uz Austroungārijas fronti, kur vairākkārt smagi ievainoja un kontuzēja. Par drošsirdību kaujās 1917. gadā Liberts ieguva Sv. Vladimira un Sv. Annas ordeņus, bet 1918. gadā – Sv. Jura krustu. Kad 1918. gada 3. martā Brestļitovskas miera līgums karadarbību pārtrauca, štāba kapteinis Liberts atgriezās dzimtenē. Izpostītajā Latvijas Republikā viņš pārņāca ar to, kas murgurā, bez kapeikas kabatā, ar trim ievainojumu rētām, taču ar ticību nākotnei un radošam darbam. Liberts iestājās jaundibinātās Latvijas studentu rotā, kuras uzdevums bija apsargāt Pagaidu valdību, taču 1918. gada 21. decembrī Valkā iegāja Sarkanā armija, un 1919. gada 4. janvāra rītā ar bruņuvilcienu galvaspilsētā iebrauca Pēteris Stučka, Maskavā izveidotās Latvijas Sociālistiskās

Padomju Republikas valdības vadītājs. Sešus mēnešus Latvijā plosījās asiņains sarkana nāis terors, bet Libertu mobilizēja Sarkanajā armijā. Pēc tās sakāves pie Varšavas Libertu internēja, sekoja gūsts Vācijā un izdošana Krievijai. Ar lielām pūlēm viņš nonāca Maskavā, kur no piedzīvotajām ciešanām glāba mākslas pasaule - franču glezniecība Sergeja Ščukina un Ivana Morozova galerijās. Vienīgi Liberts franču modernisma būtību neuztvēra tik aizrautīgi kā Jāzepa Grosvalda domubiedri, jo Kazanā bija iepazinis krievu avangarda drosmīgās idejas. Maskavā dramatiska dienišķā problēma bija bads, kas demoralizēja māksliniekus, liekot kalpot padomju varai, jo bez Tautas izglītības komisariāta pasūtījumiem zuda izdzīvošanas iespējas. Uz ielām valdīja pilnīgs haoss, darbojās zagļi un laupītāji, plosījās tifa epidēmija. Liberts, kas nebija kreisi noskaņots, lai paliktu uz dzīvi Krievijā, 1921. gadā ar viltotiem dokumentiem atgriezās Latvijā. Lai varētu nodoties gleznošanai, Liberts ķērās pie dažādiem iztikas ieguves veidiem, un galvenais pelnīšanas avots bija zīmēšanas skolotāja darbs. Pastāvēja iespēja turpināt dienestu Latvijas armijā, tomēr aizrautība ar mākslu uzvarēja. Liberts sadraudzējās ar Rīgas mākslinieku grupas hiperaktīvo biedru Romanu Sutu, abi ar Kārlī Zāli vakaros gāja uz kolēģa mātes iecienīto veģetāro ēdnīcu „Sukubs”, kur sienas bija apgleznotas kubistiskā stilā. 1921. gadā Ludolfs ierosināja Sutam interjeru pārgleznot supremātisma garā, ko tie nekavējoties izdarīja, taču drīz vien paspēja sanaidoties. Liberts 1923. gadā esot uzņemts Rīgas grupā, bet nav pakļāvis disciplīnai un bijis spiests to atstāt.

1921. gada pavasarī Liberts aizrautīgi pievērsās gleznošanai, diendienā kopā ar Konrādu Ubānu un Jāni Liepiņu devās plenērā iemūžināt zaļojošo Pārdaugavas nostūri. Torņakalna apkārtni Liberts gleznoja ar izteiktu formu vienkāršojumu un kubisma šķautņainību. Nomaies ainavas ar vienkāršām īres mājām, koka šķūņiem un sētām, ar augstiem kokiem un mazdārziņu plekšiem reālistiskā tiešamībā atklāj apkārtejas pasaules necilo pieticību, bet reizē glezniecisko savdabību. Līdz 1923. gadam Liberta iecienītie krāsu salikumi un formu ekspresija sasauca krievu kubofutūrisma principiem. Krievijā ar šo terminu apzīmēja vai visas avangarda parādības, kubismu, abstrakcionismu, futūrismu. 20. gadu sākumā Libertu saistīja spilgti un spēcīgi salikumi, piemēram, rozā un violetais pret vēsi zaļo vai okerīgie laukumi pret

rozā, violetajiem un zaļajiem, kas latviešu glezniecībā ienesa līdz tam neierastu spriegumu, apliecinot drosmīgu vērienu un spilgtu talantu.

Zemnieciskais sīkstums, dažos gados intensīvi strādājot, ļāva Libertam izvirzīties radošo personību avangardā, ko apliecināja izstāde kopā ar Konrādu Ubānu Rīgas pilsētas mākslas muzejā 1923. gada rudenī. „Liberts ir impulsīva daba, reflektīvs meklētājs ar gribu un raksturu – un tādas dabas tik ātri sevis un sava ceļa vis neatrod. Bet visa šī mācīšanās, meklēšana un svaidīšanās liecina par visaptverošu, impulsīvu, temperamenta bagātu dabu, nevis par nespēcību. Viņš ir tik krāsu spilgts, ka uz pirmā iespaida Ubānu pat aptumšo,”¹ secināja dzejnieks Viktors Eglītis. Liberta debija atstāja profesionāli tik pārliecinošu iespaidu, ka izstāde pilnīgi izmainīja jaunā cilvēka dzīvi. Rektors Vilhelms Purvītis uzaicināja viņu darbā jaundibinātajā Latvijas Mākslas akadēmijā, bet savukārt Nacionālās operas režisors Pjotrs Meļņikovs – kļūt par dekoratoru.

No 1929. gada līdz 1939. gadam Liberts vadīja Latvijas Mākslas akadēmijas mākslinieku vienību „Sadarbs”, kurā piedalījās Augusts Annuss, Burkards Dzenis, Jānis Kuga, Jūlijs Madernieks, Jānis Siliņš, Valdemārs Tone, Konrāds Ubāns, Kārlis Zāle, Teodors Zaļkalns u. c. Taču 1932. gadā Liberta pedagoģiskā karjera ekonomiskās krīzes dēļ uz desmit gadiem tika pārtraukta. Akadēmijas padomes aizklātajā balsošanā viņš dabūja tikai vienu balsi „par” un pedagoga vietu zaudēja. Negatīvo rezultātu iespaidoja mākslinieka ilgstošā prombūtne, jo tolaik Helsinkos gatavoja dekorācijas Paula Abrahama operetei *Havajas puķe*. Augstskolā Liberts atgriezās 1942.–1944. gadā un vadīja Figurālo meistardarbnīcu.

1924. gadā Kultūras fonda piešķirtā stipendija Libertam pavēra ceļu uz Parīzes muzejiem, izstādēm un galerijām, plašajiem bulvāriem un omulīgajām kafejnīcām. 1922. gadā, kad Francijas galvaspilsētā ieradās Romans Suta, Oto un Uga Skulmes, galerijās valdīja Pablo Pikaso, Fernāna Ležē, Žorža Braka un Huana Grisa kubisms, taču pāris gadu laikā interese par virzienu mazinājās. Arī Liberta aizrautība ar formu geometrizāciju beidzās, viņu saistīja mērenāks izteiksmes veids: „Jauno latviešu savaldzina pagājušā gadsimta intīmās ai-

¹ Eglītis, V. Konrāds Ubāns un Ludolfs Liberts. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 222, 1923, 5. okt.

navas slavenākais pārstāvis – Kamils Koro ar saviem izsmalcinātiem toņiem. Liberts pārvar savu barbarisko skaļumu, pievēršdamies sidraboti zaļiem un pelēcīgiem toņiem, atmetot asās šķautnes un cietās formas.”² Kā ikvienu ārzemju mākslinieku Parīzē, Ludolfu apbūra pelēcīnātos toņos ieturētā arhitektūra, romantiskie Sēnas krasti, mašīnām pilnie bulvāri, ainava, kuras graciozās formas ievērojami atšķirās no smagnējām Torņakalna būvēm. Ar 1924. gadu Liberta audeklos iezīmējās minimāls formu vienkāršojums, un, pieaugot reālistiskākam vērojumam, rok raksts ieguva izteiksmīgu, virspusīgi gaišgu triepiena vieglumu. 1927. gadā izveicīgais mākslinieks *Charpentier* galerijā Parīzē kā pirmais Latvijas pārstāvis ārzemēs sarīkoja personālizstādi. Liberts eksponēja galvenokārt dekorāciju metus, bet kataloga ievadā autora radošo gaitu apcerēja Izglītības ministrs Rainis. 1928. gadā Liberts izmantoja iespēju un par saviem līdzekļiem atklāja personālizstādi prestižajā Briseles Daiļo mākslu pili *Palais des Beaux Arts*.

Nacionālās operas dekoratora postenī Liberta brāzmainā fantāzija no visas sirds varēja iztrakoties sakāpināto krāsu un izdomas pasaulē. 1924. gadā ar pašu pirmo mēģinājumu – krāšņo scenogrāfiju Volfganga Amadeja Mocarta operai *Bēgšana no seraja* – viņš iekaroja publikas atzinību. Vienlaicīgi darba vieta iezīmēja liktenīgu pavērsienu personīgajā dzīvē: „Operā viņš iejūk mākslinieku pulkā un no ārienes liekas, ka kļuvis par varen lielu bohēmieti. Šo uzskatu pastiprina viņa piepešā apprecēšanās ar dziedātāju Amandu Rebāni. Viss notika tīri amerikāniski. No rīta abi tikko pazīstami, pēcpusdienā viņš aiziet pie Amandas Rebānes uz glāzi tējas, bet vakarā abi jau saderināti. Gaidīja, ka abi mākslinieki drīz šķirsies. Taču, kā tagad visi zina, mākslinieku aprindās laikam nav neviens pāris, kas dzīvotu tik satīcīgi un laimīgi.”³ Mecosoprāns Amanda Rebāne 1925. gadā ieradās Rīgā un Nacionālajā operā dziedāja izcilākās lomas: Amnerisu, Karmenu, Dalilu, Sprīdīti, uzstājās Berlīnē, Briselē, Parīzē, Londonā, Tallinā, Kauņā, Belgradā un Zagrebā. Tā kā Libertiem bērnu nebija, viņi adoptēja 1935. gadā dzimušo Melitu Janu Kaudzīti.

Anšlavs Eglītis Libertu atcerējās „kā daudzintā Nacionālās Operas dekoratoru, māceck-

ļu un palīgu ielenktu, kad milzu skubā, strādājot caurām naktīm, vajadzēja steigt gatavus jaunā baleta vai operas beidzamos cēlieņus. Dekorāciju darbnīcas vārijās sprieguma un steigas pilnas; lejā, uz skatuves, notika dekorāciju mēģinājumi. Pats meistars bija visur klāt. Tukšajā zālē atbalsojās viņa strupie, pašpārliecinātie norādījumi; tad viņš jau bija bēniņos – darbnīcās, nepacietībā steigdams arī pats pielikt roku.”⁴ Liberts izteiksmīgi darbojās ar manierīgi stilizētām formām, ietērpjot visu skatuvi spožās krāsās, ornamentālā augu un koku lapotņū arabeskā.

Liberts nemitīgi gleznoja, un 1934. gadā nolēma rīkot personālizstādi, kas izvērtās par unikālu notikumu, jo autors 185 gleznas eksponēja savā savrupmājā Pārdaugavā. Uz preses jautājumu, kāpēc skate notiek nomalē, mākslinieks atbildēja, ka muzejos pretendentu ir daudz, bet centrā piemērotas telpas nevarot atrast. Liberts uzsvēra, ka izstādei ir jubilejas raksturs, jo paiet 20 gadi, kopš strādā glezniecībā. Apstāklim, ka to rīko Torņakalnā, nav nekādas nozīmes, jo, viņaprāt, Rīgā vispār nomales nav. Ārzemēs Liberts galvenokārt izstādīja efektīgi krāšņos operas dekorācijas un kostīmu metus, taču personālizstādē eksponēja vienīgi gleznas – lauku ainavas, zemnieku dzīves un darba ainas, pilsētas nomales un ostas skatus, bet ceļojumu atmiņās uzbūra Venēcijas fascinējošo arhitektūru un Parīzes bulvāru naksnīgi mirdzošo mudžekli. Ainavā Libertu nesaistīja dabas noskaņas, bet vairāk spēcīgie tumšo un gaišo krāsu laukumu kontrasti. 20. gadsimta 30. gados dzimusi, dziļi atmiņā iekodētā, dzimtenes tēla sintēze atbalsojās visu mūžu arī tālajā Amerikā. Meistars rezignēti secināja, ka visi domā, ka viņš prot tikai operā taisīt vieglus kases gabalus, tāpēc izstādē nav nekā no skatuves; visi kostīmu zīmējumi un dekorāciju meti uz kādu laiku tika aizceļojuši uz šķūni.

1930. gadā akadēmija Libertam piešķīra studiju komandējumu uz Austriju, Ungāriju un Dienvidslāviju, kur tolaik uzstājās Amanda Liberte-Rebāne. Mākslinieku pāra ceļojums turpinājās romantisku noskaņu pārsātinātajā, kanālu tīmekļa cauraustajā gotikas arhitektūras pērlē Venēcijā. Emocionālā pārdzīvojuma rezultātā Liberta krāsu palete un gleznieciskais izpildījums piedzīvoja krasu pavērsienu un liktenīgas vizuālās izmaiņas virzībā uz pelēcīgu, kritaini pieklusinātu

² Siliņš, J. Ludolfs Liberts 1895-1959. *Latvju Māksla*, Nr. 14, 1988, 1351. lpp.

³ Trīs reiz Ludolfs Liberts. *Rīts*, Nr. 265, 1938, 25. sept.

⁴ Eglītis, A. „Cīmos pie prof. Liberta”. *Laiks*, Nr. 62, 1950, 12. jūn.

kolorītu un dinamiski vibrējošu, sīku triepieņu. Liberts ieceļoja Venēcijā ar kuģi pa Adrijas jūru, un pirmo emocionālo iespaidu radīja iespaidīgā panorāma, kas atklājās skatam – Lielais kanāls, Dodžu pils, slaidais Kampanilles tornis, varenā Svētā Marka katedrāle. Pāreja uz rāmāku, brūngani pelēcīgu krāsu gammu atklājās 1930. gadā apvienības „Sadarbs” izstādē eksponētajās Venēcijas ainavās. Par etalonu varētu pieņemt 1930. gada gleznu *Lielais kanāls Venēcijā*, kuras brūngani pelēkā kloritā iemūžināts skats uz Lielo kanālu un *Santa Maria della Salute* balto kupolu. Laikabiedri mēdza ironizēt, ka Liberts Venēciju glezno no pastkartēm, un viņš atklāja, ka nepatīk sēdēt ar krāsu kasti Marka laukumā, kad tevi apstāj ziņkārīgie. Pietiek ar mazu uzmetumu, lai pēc tam no atmiņām gleznotu darbnīcā. Liberts savos audeklos idealizēja izsapaņotu Venēcijas vīziju, kas ar gadiem ieguva arvien dinamiskākus vaibstus, atklājot ne tikai apmākušos debesu pelēkās gaismas, bet arī negaisa mākoņu mulluļojošo krāsu orgiju.

20. gadsimta 30. gadu vidū Liberts sasniedza dzīves augstāko kāpumu, iegūstot prestižu pilsonisko statusu un izvirzoties valsts ievērojamāko mākslinieku virsotnē. 1938. gada rudenī viņš nobrieda nākamai personālizstādei, kuru veltīja 25 gadu radošās darbības atcerei. Paplašinātajā Torņakalna savrupmājā skatītājus sagaidīja trīs zāles apakšējā stāvā, greznas kāpņu telpas, ar milzīgu dekoratīvu panno, tad vēl trīs telpas augšstāvā. Ja saskaita gleznas, ko „šajā laika posmā meistars uzbūris ar savu otu, bet jau paguvušas aizsteigties uz dažām pilīm, valsts iestādēm un privātiem mājokļiem iekšzemē un svešumā, tad iznāk, ka viņš bijis ne tikai mākslinieks, bet gandrīz vai burvju mākslinieks, jo ik pēc piecām, sešām darba dienām regulāri laidis pasaulē vienu gleznu, zem kuras varējis nekautrējoties parakstīt savu vārdu. Šīs darbaspējas vēl jo vairāk apbrīnojamā tādēļ, ka mūsu tautietis nav tikai „brīvmākslinieks” vien, bet arī augsts valsts ierēdnis, pie kam „ierēdnim” tiek upurētas visgaišākās, bagātākās un saulainākās stundas, atstājot „brīvmāksliniekam” vienīgi paskopās pievakares.”⁵ Liberts neticēja, ka radīt var tikai tad, ja ir iedvesma, un ka „štimungs” ir viens no lielākiem mākslinieku ļaunumiem, jo bieži gadās, ka vēlēšanās radīt rodas ļoti reti. Viņaprāt, gleznošana prasa grūtu dar-

bu, lielu piespiešanos, lielu pacietību un, galvenais, paškritiku.

Liberts vairākkārt gleznojis savu draugu vēsturnieku Franci Balodi, ar kuru saistīja kopīgas intereses par Latvijas senvēsturi. Savukārt *Jūlija Madernieka portretā* (20. gs. 30. gadi), gleznojot savu zīmēšanas skolotāju melnā mētelī, raibi svītrainā šallē ar cigareti un grāmatu rokās, Liberts atļāvies emocionālu tēla atklāsmi, ko papildina fona gleznieciski atrasisātas otas triepiens un raupjās faktūras. Vairākkārt Liberts gleznojis pašportretus, kuros cigarete izcelta kā neiztrūkstošs modernā vīrieša tēla atribūts. 50. gadu sākumā Amerikā gleznotā pusfigūra rāda mums cienījamu kungu ar neiztrūkstošo, eleganto cigareti, bet vāze ar otām norāda uz personāža radošo profesiju. Nepamet iespaids, ka pašportretos Liberts mērķtiecīgi un apdomāti centies savu ārējo veidolu vizuāli tuvināt kinofilmu varoņu iespaidīgajam etalonam. 1934. gadā Liberts radīja patiesi veiksmīgo *Kārļa Zāles portretu*, kas uzskatāms par nozīmīgu sasniegumu, jo vienlaikus ar ārējo līdzību atspoguļots Brāļu kapu un topošā Brīvības pieminekļa autora kūsājošā enerģija un radošais gars, bet domīgais skatiens atklāj personāža izteikto pašpārliecību, spēju koncentrēties un eksperimentēt.

Ludolfs Liberts ar enerģisku aizrautību vienlaikus darbojās dažādās jomās, gribēja būt klātesošs visos notikumos un visur ievērots. 1937. gadā Parīzes Starptautiskās teātru savienības 10. kongresā Libertu uzaicināja piedalīties ar lekciju par teātra jautājumiem. Savukārt 1939. gadā viņš tika komandēts uz Lielbritāniju, kur Karaliskajā britu arhitektu institūtā kopā ar Vilhelmu Purvīti iekārtoja latviešu mākslas izstādi. 1938. gadā Liberts sarīkoja personālizstādes Stokholmā un Berlīnē; neviens latviešu mākslinieks līdz tam ārzemēs nebija tik bieži izstādījies, un neviena latvieša darbi nebija ārpus Latvijas tik daudz sastopami. 1935. gadā Ludolfs Liberts tika iecelts par Valsts papīru spiestuves pārvaldnieku, bet 1937. gadā viņu paaugstināja par Valstspapīru spiestuves un naudas kaltuves direktoru. Ludolfam Libertam tas nozīmēja ne tikai karjeras kāpumu, bet piešķīra arī „galma mākslinieka” statusu. 1937. gadā viņš tika komandēts uz Parīzi, lai starptautiskās izstādes „Māksla un tehnika modernajā dzīvē” Baltijas valstu paviljonā iekārtotu Latvijas zāli. Liberts pats eksponēja Valsts un Ministru Prezidenta Dr. K. Ulmaņa portretu un simbolisku gleznojumu, kas ataino-

⁵ H.V. Ludolfs Liberts. *Students*, Nr. 1, 1938, 27. sept.

ja atjaunotās Latvijas vienoto darba tautu. Patriotiskā lielformāta kompozīcija *Vienotā latvju tauta (Piecpadsmītais maijs)* ieguva izstādes *Grand Prix*, bet Teātra sekcijā viņš nopelnīja zelta medaļu. Gleznas oriģināls politisko pārmaiņu gados zudis, taču saglabājies mets *Alegorisks motīvs* (1937), kas ļauj nolasīt teatrāli iecerēto koncepciju. 30. gadu vidū, kad plauka nacionālpatriotiska vēstures glorificēšana, Liberts aizrāvās ar dzimtās zemes senatni. Mākslinieka fantāzijā dzima senie virsaiši, drūmi, bārdaini vīri ar stingru stāju un vēriņu acu skatienu. Patiesībā šiem personāžiem trūka saiknes ar vēsturisko patiesību, jo Tērvetes Viestards, pirmais zemgaļu valdnieks, kurš minēts senajos dokumentos, bijis tikai apmēram 25 gadus vecs.

Iecelts Valstspapīru spiestuves un naudas kaltnes direktora amatā, Ludolfam Liberam radās arī iespēja attīstīt latviešu mākslas vēsturi un pētniecību, jo spiestuve drukāja ne tikai naudaszīmes, bet arī ar dažādu izdevumus. Prezidents Kārlis Ulmanis Pieminēto valdes priekšsēdētājam Francim Balošim izteica domu, ka valstij nepieciešams zinātnisks žurnāls, kas atklātu mūsu senās saknes ne tikai pašu tautai, bet arī pasaulei. Tā 1936. gadā dzima žurnāls *Senatne un Māksla*, sniedzot vērtīgu ieguldījumu sava laika mākslas atspoguļojumā un vēstures pētniecībā. 1937. gadā Ludolfa Liberta redakcijā ar Franča Baloža ievadu izdeva patriotisku oriģinālofortu krājumu *Brīvības cīņas*⁶ ar astoņpadsmit autoru darbiem. Kopš dibināšanas 1929. gadā Liberts bija Kulturālās biedrības ar PSRS tautām biedrs, un kā Latvijas tēlotāja mākslas biedrības priekšsēdētājs 1940. gada 28. maijā Maskavā atklāja Latvijas grāmatu izstādi. Nevienam pat nenojauta, ka pēc dažām nedēļām Latvijas neatkarība tiks noziedzīgi sagrauta un iznīcināta, un ka idilliskie „ulmaņlaiki” būs beigušies uz neatgriešanos. 1941. gada maijā mākslinieks uzzināja, ka viņa vārds figurē čekas iznīcināmo sarakstos, un sākās bēgulošana. Paglāba kāds ķirurgs, kas uzņēma savā slimnīcā kā pacientu. Lielinieku vadība kategoriski aizliedza operai, teātriem, grāmatu apgādiem un arod biedrībām runāt ar Libertu par darba lietām.

Kad 1944. gadā austrumu fronte tuvojās Latvijai, Liberts nešaubījās par emigrāciju, jo kā vācu okupētā Ostlandes apgabala civilpārvaldes Valsts spiestuves direktors viņš tiktu pakļauts nāves draudiem. Ģimene devās bēgļu gaitās ar kuģi uz Dancīgu, kur 31. au-

⁶ *Brīvības cīņas*. Rīga: Valsts spiestuves izdevums, 1937.

gustā saņēma policijas apliecinājumu, ka var ceļot tālāk uz Vīni. Kara pēdējā gadā viņi uzturējās Forarlbergas zemē Austrijā, bet 1945. gada rudenī nonāca Eslingenē Vācijas amerikāņu zonā. Lielākajā latviešu bēgļu nometnē 1946. gadā nodibinājās Latviešu mākslinieku savienība, jo tajā bija apmetušies uz dzīvi daudzi mākslinieki: Augusts Annuss, Anna Dārziņa, Erna Geistaute, Jānis Kuga, Ludolfs Liberts, Jūlijs Matisons, Sigismunds Vidbergs u.c., bet Jānis Kuga sāka vadīt mākslas skolu, kur darbojās Liberts, Francis Bange, Matisons un Hugo Mercs. Savukārt audzēkņu vidū bija nākamie mākslinieki Voldemārs Dārznieks, Ēriks Dzenis, Kazimirs Laurs, Dainis Miezājs, Raimonds Staprāns u.c.

1949. gadā Eiropa palika pagātnē, un kuģis Libertu ģimeni 3702 jūras jūdzes no Vācijas ostas Brēmerhāfenes aizveda uz Ameriku. 26. novembrī latviešu trimdas avīze *Laiks* ziņoja, ka Ludolfs Liberts ieradies Ņujorkā. Ar Centrālparka un Maiami ainavām, ikoniskiem Parīzes skatiem un fantāzijām par Latvijas dabu viņš aktīvi piedalījās izstādēs. 1951. gadā Liberts sāka vadīt eļļas glezniecības un figurālās glezniecības kursu Ņujorkas pilsētas koledžā un septembrī sarīkoja personālizstādi *Barbizon Plaza* viesnīcas galerijā Centrālparka un 58. ielas krustojumā. Taču 1952. gadā pirms izstādes atklāšanas Liberts saslima un arī nākamajā gadā meistars nebija klāt izstādes atklāšanā, jo smagās aizkuņģa dziedzera diagnozes dēļ, kas viņu mocīja gadiem, atradās slimnīcā. Taču latviešu sabiedrībā dzima ierosinājums pasniegt meistara gleznu *Atmiņas par Rīgas torņiem* kā dāvanu Amerikas prezidentam Dvaitam Eizenhaueram. Kad kļuva pārāk smagi, mākslinieks noteica, ka nu gan ir tā, ka ne dzīvot, ne mirt, bet spītēja slimībai un strādāja, reizēm saļimstot pie molberta. Ludolfa Liberta dzīves gaitas beidzās sešdesmit četrus gadus vecumā 1959. gada 11. martā Ņujorkā. Pēc Amandas Libertes-Rebānes nāves mantojums nonāca Ņujorkas latviešu evaņģēliski luteriskās draudzes īpašumā, kas 300 gleznu kolekciju 1993. gadā uzdāvināja toreizējam Valsts mākslas muzejam.

2024. gada decembrī Latvijas Nacionālajā mākslas muzejā tiks atklāta plaša Ludolfa Liberta darbu izstāde, un izdevniecība „Neputns” gatavo izdot bagātīgi ilustrētu monogrāfiju. Līdz ar to būtu vērtīga katra jauna dokumentālā informācija par mākslinieka dzīvi un darbību trimdā, kas varētu papildināt izdevumu. □

Atis Rozentāls

ATGRIEŠANĀS PIE RAIŅA

Latvijas profesionālajā teātrī 2023./24. gada sezona iezīmējusies ar negaidītu Raiņa darbu un arī personības izvērtējumu uzreiz četros iestudējumos, turklāt Rainis kā tēls īslaicīgi parādās arī šā gada februārī Latvijas Nacionālajā teātrī iestudētajā krievu emigrācijas režisora Dmitrija Krimova darbā *Pīters Pens. Sindroms*.

Četri Raiņi vienā sezonā nebūt nav ikdienišķa parādība, un, atšķirībā no Raiņa un Aspazijas jubilejas gada, kad abu klasiķu darbu iestudējumiem bija atvēlēts īpašs finansējums, pērnā rudens Raiņa pēkšņo renesansi nekādā veidā nestimulēja „no augšas”. Tās ir konkrēto izrāžu veidotāju idejas, kas konkrētas aprises ieguva patstāvīgi. Uzreiz jāsaka, ka divos iestudējumos Raiņa lugu idejas ir izmantotas, stipri pārstrādājot pirmavotus, savukārt divos citos gadījumos tieši paša Raiņa teksts ir izprasts kā pamata vērtība.

Politika un velni

Latvijas Nacionālais teātris šo sezonu atklāja ar *Spēlēju, dancoju* pirmizrādi. Iespējams, sākotnējā iecere bija ar Raini, kurš ir bijis Nacionālā teātra direktors, ieskandināt jaunu laikmetu teātra vēsturē, kad līdztekus direktoram Jānim Vimbam pirmo pilno sezonu vēlējās uzsākt teātra mākslinieciskais vadītājs Elmārs Seņkovs, un sezonas izrādes bija jaunās komandas saplānotas. Taču vasarā notikusajā konkursā uz Nacionālā teātra direktora vietu uzvarēja cits pretendents – Māris Vītols, kurš bija gatavs sadarboties ar Seņkovu, kurš savukārt pēc abu sarunām no šādas sadarbības atteicās. Par *Spēlēju, dancoju* līgumi bija noslēgti un tā uz skatuves parādījās, taču ar vasaras notikumu zīmogu, jo Seņkovs uzskatīja, ka Kultūras ministrijas neuzticība Vimbam ir neuzticība arī viņam pašam kā teātra mākslinieciskās vīzijas autoram.

Atis Rozentāls (1971) ir laikraksta *Diena* Latvijas ziņu nodaļas redaktors. Strādā vienlaikus gan kā sociālpolitikas žurnālists un apskatnieks, gan kā teātra kritiķis. Piecus gadus bijis Latvijas Teātra darbinieku savienības rīkotās Spēlmaņu nakts balvas žūrijas loceklis, pērn ievēlēts par tās priekšsēdi. Skat. arī Ata Rozentāla rakstu „Laipa – uz priekšu un uz augšu” *JG*315 (2023. g. ziemas numurā).

Raiņa teksts Nacionālā teātra izrādē ieskanas tikai otrajā daļā, kad Tots nonāk velnu rijā. Pirms tam ir dramaturģes Justīnes Kļavas sacerēta diskusija starp dažādiem ar Raiņa lugu saistītiem tēliem. Piemēram, Zemgus ir izteikts konceptuālās mākslas piekritējs, pret kura veikumu gan izrādes veidotāji izturas ne mazāk dzēlīgi kā pret „vienkāršo tautu” – Spīzmani un Moderi, kuru lomās Juris Lisners un Indra Burkovska izsmej piezemētu pieeju kultūrai. Savu daļu ironijas saņem gan valsts ierēdņi, gan nevalstiskās organizācijas, ko attiecīgi pārstāv Zemgus un Leldes mātes Evijas Krūzes un Līgas Zeļģes izpildījumā. Tots šajā kompānijā iemaldās kā nolīgts kāzu muzikants, un viņu sākumā nemaz nesauc par Totu. Režisors publiski ir salīdzinājis Totu ar sevi, tomēr šāds salīdzinājums ir mulsinošs, jo, lai arī Raimonds Celms šajā lomā ir ļoti organisks un pārliecinošs, viņa Tots ir uzsvērti „vienkāršais cilvēks”, lai arī ar ģitāru, kamēr Seņkovs tomēr ir intelektuālis.

Velnu rija ir krāšņa satīra par cinisku un senilu politisko eliti, kuru vada bijušie čekisti, vārdā gan nevienu nesaucot, bet pilnībā pārējot uz Raiņa tēlu sistēmu un tekstu. Egona Dombrovska Trejgalvis un Artūra Krūzkopa Kungs te ir galvenie, bet krāšņa ir visa velnu un raganu kompānija kopumā. Taču tālāk par šo satīru režisors neskatās un Raiņa lugas kopējā simbolika viņu ne pārāk interesē. Tota ģitāra (ne kokle) paliek Leldei. Bet lielas cerības uz nākotni izrāde neizraisa.

Par ko tiesā Raini

Dramaturga Matīsa Gricmaņa vārds norādīts starp citiem izrādes *Spīdolas nakts* veidotājiem, bet autora vārda vietā rakstīts „Pēc Raiņa”. Režisora Viestura Kairiša iestudējuma žanrs – raganu medības – vienlīdz attiecas gan uz Raiņa lugām *Uguns un nakts* un *Rīgas ragana*, kuru tēli izmantoti Gricmaņa

versijā, gan uz vēšanas pret pašu Raini, kas attēlota uz skatuves, bet notiek arī dažādās publikācijās joprojām. Redzamākais no Raiņa „atmaskojumiem” ir žurnālista Armanda Pučes grāmata *Ar baltiem cimdiem* (2022).

Zīmīgi, ka aktieriem Artūram Krūzkopam un Mārtiņam Meieram Rainis ir kļuvis par tiltiņu starp pagātņi un nākotni – Krūzkops Kungu Nacionālajā teātrī spēlēja, jau zinādams, ka ies no tā projām, bet Dailes teātrī, kurā aktieri uzaicināja strādāt, viņa pirmā loma ir Rainis *Spīdolas naktī*. Savukārt Meiers no

Valmieras teātra aizgāja, vēl gatavodams Jāzeps lomu (par to vēlāk), bet Dailē nonāca Melnā bruņinieka lomā.

Vienā skatuves malā scenogrāfe Ieva Jurjāne uzbūvējusi Raiņa un Aspazijas vasarnīcu. Dzejnieku mēs redzam viņa dzīves nogalē, kad realitāte saplūst ar iztēli, ierodas tēli, pats pirmais – Līkcepure, kurš nemaz nav ierakstīts *Ugunī un naktī*, bet palicis tikai Pumpura eposā *Lāčplēsis*. Līkcepure Artura Skrastiņa atveidojumā vēlas, lai Rainis pāraksta *Uguns un nakts* finālu. Raiņa tēli, kas

Raiņa Spēlēju, dancoju izrādē: Lelde – Elizabete Skrastiņa, Kungs – Arturs Krūzkops

Foto: Lita Millere

atdzīvojas izrādē, ir divējādi – daļa no tiem (Spīdola, Laimdota, Lāčplēsis, Spīdolas meita Dedze) šķiet izkāpuši no seniem iestudējumiem, runā izteikti teatrāli, grezni tērpušies Baibas Litiņas kostīmos. Bet ir arī lietišķi mūsdienīgais Kangars, kurš aktīvi darbojas Raiņa apsūdzēšanā, un Mārtiņa Meiera nemītīgi mainīgais Melnais bruņinieks. Iedzīvināti arī trīs dzejnieki – Andrejs Pumpurs, Andrievs Niedra un Fallijs – kuri sacerējuši darbus par Lāčplēsi un ne tikai – Niedras darba galvenais varonis ir Kangars. Lai arī plakātiski, tomēr iedarbīgi risināta aina, kurā Rainis sastingst pieminekļa pozā, bet ap viņu liksmojas sabiedrība, skatot šlāgerim „Dažu skaistu ziedu” ar Niedras vārdiem. Viestura Kairiša izrāde, vismaz pirmizrādes vakarā, varbūt nebija pilnīgi perfekta (mēģinājumu procesā izrāde tika arī īsināta), taču tā bija neapšaubāmi rosinoša un aizraujoša kā saturiski, tā skaniski (Uga Prauliņa mūzika) un vizuāli, izmantojot arī pēdējā laikā Dailes teātra iestudējumos gandrīz neiztrūkstošo video ekrānu un filmēšanu izrādes laikā.

Jāzeps un brāļu sacensības

Pagaidu spēles laukumā – Kurtuvē – Valmieras teātrī ļoti lakoniskā Reiņa un Kristas Dzudzilo skatuves ietērpā par zināmu sensāciju kļuvusi režisores Ineses Mičules versija par Raiņa traģēdiju *Jāzeps un viņa brāļi*. Spēles laukums sadalīts celiņos kā sportā, aktieri lielāko daļu izrādes spēlē puskaili, vienās peldbiksēs un ar ebreju kipām galvā, bet Jēkabs ir ne tikai tēvs, bet arī treneris sporta kostīmā. Balstīts idejā par brāļu nemītīgo sacensību par tēva labvēlību, izrādes vēstījums, lai arī formā atšķirīgs no tradīcijas, tomēr ir vērstis tieši uz Raiņa ideju atklāsmi. Kurtuves spēles laukums ir tuvu skatītājiem, un no aktieriem tiek prasīta maksimāla precizitāte, lai iezīmētu psiholoģiski pamatotu konfliktu starp Jāzepu un brāļiem, kā arī pretrunas pašā Jāzēpā. Mārtiņa Meiera Jāzeps ir pārliecināts par savu izredzētību, bet pieņem to kā nenovēršamību, kā pašsaprotamu faktu, kamēr brāļi (un te katrs savā lomā Valmieras teātra aktieri darbojas ļoti precīzi) dzīvo pārliecībā par līdzšinējās ganu dzīves un ieražu, kā arī ģimenes iekšējās hierarhijas nesatricināmību (Jāzeps lomā ir arī Aksels Aizkalns). Savukārt

brāļu naidis krājas pamazām, līdz kļūst par postošu, bet neizbēgamu spēku.

Apzināti lakoniskā spēles telpa māksliniekiem liek nosacīti risināt gan Jāzepsa iemešanu bedrē, gan otrā cēliena Ēģiptes skatu. Te ir savi ieguvumi un arī daži strīdīgi risinājumi, tomēr kopumā izrādes ideja pārliecina. Mākslinieku piedāvātais risinājums salīdzinoši neizdevīgā pozīcijā nostāda gan levas Esteres Barkānes Dinu sarkanā peldkostīmā, gan Ineses Pudžas Asnati ar abažūram līdzīgu galvassegu.

Valmieras teātra izrādes spēks ir uzticībā Raiņa tekstam, ko ir izdevies iedzīvināt reizē intelektuāli un emocionāli iedarbīgā saskaņā. Taču sezonas laikā Jāzepsa tekstiem pievērsās arī Dailes teātris, Mazajā zālē sagatavojot Jāņa Paukštello un Kārļa Arnolda Avota kopīgu poētisko izrādi *Čūsku vārdi*, kas pagaidām parādīta ļoti maz reizu.

Čūsku vārdi, kam dots apzīmējums „meditācija par lielām patiesībām”, ir projekts, kas īstenots ciklā *Dailes kanons* – tajā jau pirms kāda laika vairāki vecākās paaudzes aktieri uzstājās kopā ar mūziķiem. Jānis Paukštello veselības stāvokļa dēļ vairākus gadus bija projām no teātra, un šis bija pietiekts kā viņa atgriešanās pasākums, literārā materiāla izvēli atstājot aktiera ziņā. Viņa interesei par Raini ir pamats – ir nospēlēts gan Jāzeps, gan Antiņš, bet šoreiz izrāde Jura Joneļa režijā, lai arī vienā cēlienā, tomēr nosacīti sadalās uz pusēm. Sākumā uzsvars ir uz Paukštello un dzeju no *Raiņa Dagdas piecām skiču burtnīcām*, brīžiem liekot skudriņām skriet pār kauliem no tās domas skaidrības, ar kādu aktieris raida tekstu zālē. Izrādes otrajā pusē jaunais aktieris Kārlis Arnolds Avots sniedz savu skatījumu uz Jāzepu, pieredzējušais kolēģis te noder kā partneris gan ar Jēkaba, gan Potifera tekstiem. Tādējādi Avots, kurš savulaik pabeidza Valmieras teātra aktieru kursu, bet pieņēma Dailes teātra piedāvājumu, nespēlēja Jāzepu Valmierā, bet izdara to Rīgā, lai arī saīsinātā variantā. Paukštello analītiskums un Avota emocionalitāte padara izrādi par notikumu, kas pārsniedz poētiska kamerpriekšnesuma rāmjus.

Rainis izrādās svarīgs kā domātājs, kā liecums, kas ir pretrunīgs, bet diskusijas vērts. Kā personība, par kuru domāt un kuras idejas atkal apspriest. Vērtīga pieredze. □

Inge Annoma (Inge Annom)

LUDZAS APKAIMES ČIGĀNU STĀSTI¹

No igauņu valodas tulkojis Hannes Korjus.

Igaunijas Folkloras Arhīvā (igauņiski – Eesti Rahvaluule Arhiiv, saīsinājumā ERA) glabājamo materiālu klāstā, kuru Paulopriit Volaine (Paulopriit Voolaine) savāca 1930-tajos gados, bez folkloras pierakstiem no Igaunijas ietilpst arī folkloras pieraksti no „igauņu valodas salīnām” Latvijā – no t.s. Ludzas igauņiem (igauņiski – lutsid/lutsi maarahvas) un leiviem (igauņiski – leivud). Ludzā un tās apkaimē tika pierakstīta ne tikai vietējo igauņu, bet arī poļu, baltkrievu, krievu, ebreju, lietuvišu, latviešu un latgaļu folklorā, tajā skaitā arī vietējo čigānu folklorā, kuru stāsti liekas esam daudzējādā ziņā atšķirīgi un savdabīgi, salīdzinājumā ar turpat dzīvojošu igauņu stāstiem. Ludzas apkaime bija un joprojām ir ļoti multikulturāla, tadēļ būtu ļoti interesanti noskaidrot, vai čigānu stāsti būtiski atšķiras no citiem vietējo tautību pārstāvju stāstiem vai nē, vai būtu iespējams konstatēt saistību ar tuvāko kaimiņu stāstniecības tradīcijām, vai starp Ludzas apkaimes čigānu stāstiem un citur pasaulē savāktiem čigānu stāstu reperuāru pastāv sakarība.

Šajā rakstā esmu aplūkojusi Ludzas čigānu stāstu žānrus, tuvāk esmu pētījusi vienu leģendu, esmu salīdzinājusi Ludzas čigānu pasakas ar Oskara Kallasa 1900. gadā publicēto krājumu *Astondesmit Ludzas igauņu pasakas*.

Ludza ar savu apkaimi atrodas Latgalē (igauņiski – Latgallia/Latgale, latgaliski – Latgola), valsts galējos austrumos (pārējie Latvijas kultūrvēsturiskie novadi – Vidzeme, Kurzeme, Zemgale). Ludzas apkaimi var sadalīt trijās daļās: Pildas (igauņiski – Põlda, latgaliski – Pylda) apkārtnē ir uz dienvidiem no Ludzas (apm. 10 km garā zemes strēmēlē); ar Pildas apkārtnes dienvidaustrumu daļu robežojas Nirzas-Briģu apkārtnē, uz ziemeļiem no Ludzas ir Mērdzenes pagasts (Voolaine 1926: 83). Par apkaimes centru kalpo Ludzas pilsēta. Minētā apkaime vēsturisku un politisku

Inge Annom, dzimusi 1973. gadā. Absolvējusi Tartu Universitāti igauņu filoloģijas specialitātē. 13 gadus strādājusi Igaunijas Folkloras arhīvā ar pasaku projektu, kura svarīgākais sasniegums bija igauņu brīnumpasaku un dzīvnieku pasaku zinātnisko antoloģiju sastādīšana un izdošana. Sastādījusi grāmatu par Ludzas novadā dzīvojošo tautu pasakām, kurā apkopotas arī romu tradīcijas. Redīgēja Jura Leimaņa sarakstīto grāmatu *Čigāni Latvijas mežos, mājās un tirgos* (1939), kuru igauņu valodā tulkojis Hannes Korjus (igauņu valodā tika izdota 2022. gadā, izdevējs – Igaunijas Literatūras Muzejs).

iemesļu dēļ bijusi kulturāli ļoti daudzšķautņaina, šeit cieši blakus cits citam ir dzīvojuši cilvēki, kuri piederēja atšķirīgām reliģijām un dažādām tautībām, piemēram, krievu vectīcībnieki. Gan Oskars Kallass, kurš pierakstīja Ludzas igauņu folkloru 19. gadsimta beigās, gan arī Volaine 1930-tajos gados konstatēja, ka vietējie uzskatīja reliģisko piederību par svarīgāku nekā tautību: Ludzas apriņķī (krieviski – уезд) tautība tiek bieži apzīmēta ar vārdiem religia, zakon (ERA II 79, 643).

Čigāni ienāca Eiropas austrumu un ziemeļu daļās galvenokārt caur Balkāniem. Viņu pārceļošana uz Eiropu tiek skaidrota ar bēgšanu no Osmaņu impērijas paplašināšanās 14. gadsimtā, pēc otra skaidrojuma čigānu migrācija bija saistīta ar to, ka viņi nodarbojās ar arodiem, kas prasīja pārvietošanos no vienas vietas uz otru. (Fraser 1995: 48-58). Latvijā izveidojas trīs galvenās čigānu kopienas, atbilstoši vēsturiski izveidojušos reģioniem: Kurlandijas, Līflandijas un Vitebskas guberņās. Pēdējā bija daudz krievu izcelsmes čigānu (Folkeryd; Svanberg 1995: 70). Pēc Paula Aristes domām, Latvijas čigāni uzskatāmi par vienu no Ziemeļkrievijas čigānu atzarojumiem, starp abu atzarojumu čigānu valodas tradīcijām pastāv vien nelielas atšķirības. (Ariste 1959: 22-25). Neskatoties uz iespējamo saistību ar Krieviju un lielāko krievu konfesiju – pareizticību, visi aptaujātie Ludzas čigāni (atbilstoši Volaines datiem) bija katoļi. Katoliskā vide Latgalē sāka nostiprināties 18. gadsimta sākumā, kad vietējā muižniecība pārgāja katoļticībā, kas, savukārt, izraisīja viņu pārpoļošanu, tādējādi ietekmējot arī uz muižnieku zemes dzīvojošo zemnieku konfesionālo piederību. (Korjus 2008: 99-100). Attiecībā uz Ludzas apkaimes čigāniem, konfesionālās piederības izvēles iemesli nav skaidri, jo nepastāvēja tieša piesaiste apstrādājamai zemei, turklāt, Ludzā darbojas arī vērā

¹Pro Folkloristica XVI. Zelta zivtiņa. Ed. Ave Tupits, Kanni Lab. Tartu: Igaunijas Literatūras muzeja Zinātnes apgāds, 5.-17.lpp

ņemamas ortodoksu un luterticīgo draudzes (sk. Korjus 2008: 92-104). Nevar nenovērtēt kristietības nozīmīgumu saistībā ar aplūkojamiem stāstiem un čigāniem vispār, jo „kaut gan čigāns nav liels baznīcas draugs, tad tomēr cenšas savai kopienai piederīgos vismaz kristīt un apglabāt pēc baznīcas paražām, lai mironi nesāktu spokoties vai mirušā cilvēka gars klejot pa māju” (Ariste 1940: 2). Šis Aristes novērojums par Igaunijas čigāniem ir desmitkārt patiesāks arī attiecībā uz Ludzas apkaimes čigāniem. Baznīcas nesvētītie mironi Ludzas apkaimes čigānu teikās un pasakās ir personas ar būtisku lomu, no kurām baidās. Bieži stāstos viena persona ir arī katoļu garīdznieks, kurš tiek nosaukts pēc poļu paražām – ksjon dzs (Volaine rakstīja – ksendz). Volaine novēroja, ka čigāni lūdza poļu valodā (ERA II 79, 634), kas norāda uz vietējo katoļu draudzes stiprumu.

Teicēji

Pēc savākto materiālu izskatīšanas var secināt, ka Volaine septiņu gadu laikā (1931-1937) pierakstīja čigānu folkloru galvenokārt no vieniem un tiem pašiem čigāniem Ludzas pilsētā un tuvākajā apkārtnē. Teicēju bija 19, lielākoties no trijām ģimenēm: Beinardiči, Tumaševiči, Vaidaloviči. Turpmāk tekstā ir norādīti teicēji, to radniecība un citas ziņas, ciktāl ir secināms pēc Volaines materiāliem (ERA II 61, 79, 109, 162). Komentāri par teicējiem ir norādīti pēc iespējas tuvāk oriģinālam tekstam. Cipari iekavās norāda uz gadu, kad folkloras materiāli bija pierakstīti. Teicēju vecums ir norādīts pēc agrākā pierakstīšanas gada.

Felīcijas Beinardiča (Felicia Beinardiča) māte. Pierakstīšanas vieta: Pildas pagasts, Lielo Tjapšu ciems (igauniski – *Jaani küla* ²(1931.))

Felīcija Beinardiča (Felicia Beinardiča, turpmāk tekstā F.B.), Jēkaba iela (igauniski – Jakobi tn.), apm. 65 g. veca, dzimusi Ludzas apriņķa Rundānu pagastā. Apceļojusi Baltkrieviju, Ukrainu, pēdējos 20 gados dzīvo Ludzas apriņķī.

² Volaine lietoja šī ciema apzīmēšanai divus nosaukumus: Jaani küla un Suure Tsäpsi küla/Lielo Tjapšu ciems. Pēc 1931. g. lielākoties lietoja nosaukumu Suure Tsäpsi (Lielie Tjapši). Domājams, ka abi nosaukumi tika lietoti paralēli O. Kallasa ekspedīcijas laikā (sk. Kallas 1900: 32). Vietvārdi: jau Kallass rakstīja, ka daudzu valodu kopietekmes rezultātā, igauņu ciemam Ludzas apkaimē varēja būt trīs nosaukumi: 1) sākotnējais nosaukums igauņiski; 2) nosaukums latviski (reti krieviski), kas var būt: a) igauņu nosaukuma tulkojums, b) igauņu nosaukuma pārveidojums, c) sākotnējais nosaukums latviski; 3) latviešu (krievu) nosaukuma pārveidojums igauņiski (Kallas 1900: 31).

Čigānu vidū ir reti godīga un dievbijīga, tic saviem stāstiem. Kopā ar meitu Annu un Annas meitu Olgu ceļo pa Ludzas apriņķi. Tautā sauc viņu Felīcija Jakovlevna (Fel't's'a Jakovlevna). (1931., 1933.)

Aleksandrs Beinardiča (Aleksander Beinardiča), 28 g., F.B. dēls, galvenā mītne Ludzas pilsētā. (1931., 1933.)

Kostantins Beinardiča (Kostantin Beinardiča), 21 g., F.B. dēls. Pierakstīšanas vieta: Ludzas apriņķis, Pildas pagasts, Lielo Tjapšu ciems (1931.)

Anna Beinardiča (Anna Beinardiča), 32 g., F.B. meita. Viņas nelaulātais dzīvesdraugs gāja bojā karā. Baltā gvarde nošāva. Ceļo kopā ar māti pa Ludzas apriņķi. (1931., 1935.)

Olga Beinardiča (Olga Beinardiča), 11 g., Annas Beinardičas meita. Bieži uzturējās Pildas pagastā, Lielo Tjapšu (Suure Tsäpsi)¹ ciemā un Šķirpānu (Kirbani)³ ciemā. Liekas, ka apm. pēc gada ir pasaku jau aizmirsusi, ja vairs nedzird. Tikko dzirdēto atstāsta diezgan precīzi. (1931., 1933., 1935.)

Anna Tumaševiča (Anna Tumaševič), 20 g., dzimusi Daugavpils (igauniski – Väinälinn, krieviski – Dvinsk) apriņķa Dagdas miestā, kur brālis bija liels stāstnieks. Bieži uzturējās Pildas pagasta igauņu ciemos. Pierakstīšanas vieta: Šķirpānu ciems (1934.)

Aleksandrs Tumaševičs (Aleksander Tumaševič), 75 g. Dzīvo Ludzas un Rēzeknes apriņķos. Viņam Ludzas pilsētā pieder māja (Jelgavas ielā), kur viņš uzturējās tikai gadatirgu laikā, pārējā laikā ceļo pa Latgali, kur cilvēki pārvalda krievu valodu. (1935.)

Magdalena Tumaševiča (Magdalena Tumaševič), apm. 80 g. Dzīvo Ludzas apriņķī. Agrāk apceļojusi Krieviju, ir bijusi Tērbatā. Pierakstīšanas vieta: Kiuļu ciems (16 km uz dienvidrietumiem no Ludzas pilsētas, Pureņu pagastā). (1935.)

Aleksandrs Tumaševičs (Aleksander Tumaševič), apm. 35 g. Ceļo pa Ludzas un Rēzeknes apriņķiem. Pierakstīšanas vieta: Ciblas pagasts, Meišu un Antonku ciemos, pļavā. (1937.)

Nikolajs Tumaševičs (Nikolai Tumaševič), 16 g., dzimis Rēzeknē (igauniski – Rääsaku/Räisaku, poļu – *Rzezyca*, krievu – *Режица*, vācu – *Rositten*, *Rositen*), kur tēvam pieder māja. Pierakstīšanas vieta: Ciblas pagasts, Meišu un An-

³ Igaņu Kirbu küla, dēļ latviešu valodas ietekmes pārveidots: Kirbani (Kallas 1900: 31). Tagad: Šķirpāni.

tonku ciemos, pļavā (Kurjanovas ezera, igau-
niski – Kurjani jārv apkaimē) (1937.)

Pēteris Vaidalovičs (Piiter Vaidalovič), apm.
55 g. Viņam pieder māja Ludzas pilsētā. Ceļo
pa Ludzas apriņķi. (1931.)

Nikolajs Vaidalovičs (Nikolai Vaidalovič, turp-
māk tekstā N.V.), 51 g. Dzīvo Ludzas pilsētā,
Puškina ielā, savas sievas Evas mājā. (1937.)

Eva Karpoviča (Eva Karpovič, N.V. sieva, apm
50 g). Pierakstīšanas vieta: Ludzas pilsētā, Puš-
kina ielā (1935.)

Anna (Nuška) Vaidaloviča (Anna (Nuška) Vai-
dalovič), apm. 21 g., N.V. meita. Dzīvoja Lu-
dzas pilsētā, tēva mājā. Pēc čigānu parāžiem –
precējusies, tikai dzīvoja šķirti no vīra. Baznīcā
nav laulāta. 1936. g. jau dzīvoja kopā ar vīru,
ir bērns. Pierakstīšanas vieta: Ludza. (1935.,
1937.)

Aleksejs Vaidalovičs (Aleksi Vaidalovič), N.V.
dēls, 20 g., Dzīvo mātes Evas Karpovičas mājā.
Pierakstīšanas vieta: Ludza. (1937.)

Nikolajs Vaidalovičs (Nikolai Vaidalovič),
apm. 18 g, N.V. dēls. Laiku pa laikam dzīvo Lu-
dzas pilsētā, Puškina ielā, sava tēva mājā. Pie-
rakstīšanas vieta: Ludza. (1935.)

Ljonka, apm 25 g. Ceļo ar vīru pa Ludzas ap-
riņķi. Rosīga un drosmīga maza auguma sie-
viete. 1935. gada aprīlī viņa kopā ar Beinaro-
vičiem ieradās Pildas pagasta Lielo Tjapšu cie-
mā. (1935.)

Lola Bundovska (Loola Bundovski), 20 g., čī-
gāniete. Pierakstīšanas vieta: Ludza. (1935.)

Ievērojams ciņģis ir apstākļi, ka lielākā daļa
no teicējiem bija diezgan jauni – 10 teicēju
(vairāk nekā puse) vecums nepārsniedza 30
gadus, visjaunākā teicēja pierakstīšanas brīdī
bija 11 gadu veca.

Uz esošo ziņu pamata rodas iespaids, ka tei-
cēji pārsvarā bija vietējie Latvijas čigāni, kuri
lielākoties ceļoja apkārt, galvenokārt pa Lu-
dzas apriņķi un Latgali. Izņēmums bija čet-
ri Vaidaloviču ģimenes locekļi, kuriem bija
māja Ludzas pilsētā, kur viņi dzīvoja. Volaine
rakstīja, ka čigāniem Ludzas pilsētā piederē-
ja vairākas mājas (ERA 162, 142). Čigānu-tei-
cēju stāstītais sākotnēji bija pierakstīts krie-
vu valodā, vēlāk Volaine tulkoja pierakstīto
daļēji igauņu valodā un tikai tad nosūtīja uz
arhīvu. Starp pierakstīšanas brīdi un tulkoša-
nu pastāvēja līdz 2 gadu starpība. Tulkotajos
stāstos parādās vietumis krievu vārdi un tei-

cieni, Volaine ir tos atstājis zinātnes interesēs
(ERA II 162, 168). Dziesmas, ticējumi un mīk-
las nebija tulkotas igauņu valodā.

Stāsti

Esmu pētījusi Ludzas apkaimes čigānu stās-
tus, kurus Volaine pierakstīja 1931.-1937. g.
(Igaunijas Folkloras Arhīvā – ERA). Pierakstu
kopskaits pārsniedz 100, stāsti kopā – 85.
Daudzas brīnumpasakas ir digitalizētas un
tipologizētas. Pārējos stāstus sadalīt pa žan-
riem/tipiem nebija viegls uzdevums, jo žan-
ru robežas, kā zināms, ir neskaidras, it īpaši
starp teikām un pasakām. Stāstu vidū domi-
nē brīnumpasakas – 35. Vēl var konstatēt 17
teikas, 11 anektdotes (igauņiski – naljand), 7
leģendas, pasakas un 8 noveles tipa pasakas,
7 leģendas un 1 muļķa velna pasakas esamī-
bu. No Volaines piezīmēm netop skaidrs, vai
teicēji vai Volaine pats būtu kaut kādā veidā
veikuši stāstu žanrisku identificēšanu.

Gan Heincs Mode (Heinz Mode), kurš ir sa-
vācis pasakas pa visu pasauli (1991), Je-
fims Drucs (Ефим Друц) un Aleksejs Geslers
(Алексей Гесслер), kuri pierakstīja 1980.-
1982. g. Krievijas čigānu stāstus, secina, ka
čigānu folklorā ir ļoti maz sastopamas **zvē-
ru pasakas** (Mode 1991: 31; Drucs, Gessler
1985: 26). Arī dotā raksta sagatavošanai iz-
mantotajos materiālos netika konstatēts ne-
viens pieraksts saistībā ar zvēru pasākām.

Ludzas apkaimes čigānu **brīnumpasakas**
raksturo zināma līdzība ar teikām (tam-
dēļ žanru noteikšana bija grūts uzdevums).
Velns kā pasakas persona ir sastopams vai-
rāk nekā 10 pasakās (arī nemierīgs mironis,
pārdabiskā veidā apprecēta sieva). Velnam
bieži ir arī vārds: Ludvig, Murza, melns vecis
Dopuhha: igauņiski – must vanamees pani
Dopuhha. Tiek lietoti arī sinonīmi: satana,
tšort, zmej [sātans, velns, čūska] (pēdējais
nozīmē arī mantrausības garu (pukis, igau-
niski – kratt – Ja lido dzeltens zmej, tad viņš
nes pienu, ja sarkans – tad naudu: igauņi-
ki – Kui zmej lendab kollaselt, kannab piima,
kui punaselt, raha (ERA II 109, 107 < Felī-
cia Beinardič) – vai vispār kādu biedekli) vai
nešķīsts spēks, igauņiski – netšistaja siila un
daudzskaitlī netšistiki (ļauņuma gari, igau-
niski – kurjad vaimod), ataman – velnu va-
donis. Dažreiz sagadās, ka vienas un tās pa-
šas pasakas ietvaros tiek lietoti vairāki velna
sinonīmi. Brīnumpasakās velns nav atsevišķi
aprstīts (atšķirībā no teikām, kur velns bie-
ži ir melns vīrietis ar kādu zoomorfisku ele-
mentu (aste, nagi).

Pasakās var sastapt arī norādes uz ticējumiem: stāstā „Nelabā meita par sievu” (igauņiski – „Kuradi tütar naiseks”) sieva māca vīru, lai viņš nesmietu un paturētu bērnu vienmēr sev ļoti tuvu, ja viņi nonāca jaunās sievas dzimtajā pusē.

[Bērns ir kā eņģelis, ļaunie gari neko ļaunu nevar viņam izdarīt], piebilst teicējs [„Laps on kui ingel, kelle ligi ei saa kurjad vaimud (‘n’ēčistiki’),” tähendab jutustaja] (ERA II 109, 71 < Felicia Beinarovič)

Līdzīgu ticējumu atspoguļo teika, kur vīra prombūtnē mājā ienāk velns un mēģina sievu ar varu stiept līdzī, sieva ar visiem spēkiem pretojas, kad vairs nespēj, satver bērnu azotē, lai sevi aizsargātu. Briesmīgā pārdzīvojuma dēļ sievietē ir mainījusies līdz nepazīšanai.

... „Kur sieviete liks bērnu, tur ķermenis ir vesels, kur nē, tur viss ir izrauts. Viņi plēšas, bet līdzko gailis nodziedāja, velns pazuda. Mājā (в доме) sacēlās vējš un pazuda.” (Igauniski – „Kuhu naine lapse paneb, sääļ on ihu terve, aga kuhu mitte, sääļ on kõik välja katkut. Ja kuni kukk kires, kaklesid nad ikka. Siis kadus. Tuul tõusis tares (в доме) ja kadus.”) ERA II 162, 147 < Ljonka

Ilo Valks (Ülo Valk) (1998: 199) secina, ka kristietībā sakņojošā tautas kultūrā velns nav tikai pasakas persona, bet dzīvs priekšstats, kas radies no ticības, pat piedzīvojama realitātē. Velna dominēšana čigāņu pasakās ļauj nojaust, ka Ludzas apkaimē pastāvēja stipra kristīgā vide, jo „velns ietilpa to samērā nedaudzo pārdabisko būtņu vidū, ticējumus par kuriem baznīca stiprināja.” (Valk 1998: 9).

Bez personām, kas ir raksturīgas teikām, arī dažu stāstu beigās ir līdzīgas teikām. Stāsts, kas sākas ar pasaku sižetu „Varde par līgavu” (igauņiski – „Konn pruudiks”, ATU 402); pele, kaķe, varde un citi līdzīgi kustoņi par līgavu, (igauņiski – Loompruut), beidzas savādi: Viņiem piedzima bērns. Tēvs nomira. Pēc kāda laika nomira māte. Šis bērns izauga. Apprecējas un dzīvo. Velns (чорт) nāca pie viņiem. Visu nakti mocīja viņus abus (замучил) un palika tur dzīvot. Ja kādam gadās braukt garām šai muižai, tad uz tukša ceļa (на чистой дороге) notiek nelaime (ERA II 162, 536 < Nikolai Tumaševič).

„Mirušais precinieks aizved līgavu” (igauņiski – „Surnu mõrsjale järele” („Kuu paistab, kooljas sõidab”) (ATU 365)) – šis tips ir arī

Igaunijā populārs, beidzas arī bez perspektīvas – meitene, kas izglābās no mirušā līgavaiņa, pēc mēneša nomirst pārdzīvoto izbaļļu dēļ. (Līdzīgu stāstu nofiksēja Pauls Ariste 1934. gadā Tērbatā – viņš pierakstīja no viena čigāņu zēna (Ariste 1941: 7-11)).

Liekas, ka tikai pie čigāņiem sastopama teika „Čigāņu tabors bez dzīvības pazīmēm” (igauņiski – „Surnud mustlaslaager”) (ERA II 162, 437/41 (5) < Aleksei Vaidalovič); pierakstīta arī no Krievijas čigāņiem, kur zemnieki nogalina baru bagātu čigāņu un apglabā mežā. Vienā naktī tajā pašā mežā nokļuva divi brāļi – čigāņi. Viņi redzēja, ka desmit čigāņu sēž ap ugunsgrūdi. Viena meitene iepatikās vienam brālim, bet, līdzko gailis nodziedāja, visi desmit čigāņi pazuda pazemē. Nākošajā dienā brāļi gāja uz mežu un izraka tos čigāņus. Vecākais brālis atveda čigāņmeiteni mājās, lika vietējam krievu popamburvim meiteni atdzīvināt. Šis brīdināja, ka trīs gadu nedrīkst jaunu sievu sist. Reiz čigāns atnāca mājās un sīta sievu. Tā pazuda. Sieva neatgriezās pat tad, kad visi čigāņi tika apglabāti kapos.

No Volaines pierakstītiem stāstiem izriet, ka nemierīgā miroņa tēma Ludzas apkaimes čigāņiem bieži bija aktuāla. Var salīdzināt ar Krievijas čigāņu folkloru, jo tajā arī pastāv ticība uz to, ka miroņa (parasti noslepkavota cilvēka) „nesvētīta dvēsele” nokļūst nešķīsto spēku varā un no pusnakts līdz brīdim, kad gailis nodzied trešo reizi, „atdzīvojas” uz laiku. (Druvs, Gessler 1985: 30).

Bez velna un miroņa (igauņiski – kooljas), pasakās sastopamas personas, kuru izcelsme norāda uz kristīgo tradīciju – Mikola (Svētais Nikolajs), Jegorja (Svētais Juris) un Salomons (Salomon). Tās pašas personas ir arī setu stāstos (ATU 465 „Skaistās sievas dēļ apskaustais”, igauņiski – „Võimatud ülesanded”).

Daudziem čigāņu stāstiem ir raksturīgs, ka personām (vai vismaz galvenajai personai) ir vārds: cara meita Helena, ļaunais gars Antips (Antip), Vasiljok, Amiljans Mulķītis (Amiljan Lollike), spēka vīri Ivans, Mikijanskis un Sviderskis (igauņiski – Ivan, Mikijanski, Sviderski), Nelaimīgais Danīls (Dannil Beztšastnõi), ģimnāzists Foma/Toms (Volaine tulkoja, kā Toomas (ERA II 162, 119)) jt. Vārds brīnumpasakās var norādīt uz līdzību ar teiku vai arī krievu folkloras tradīcijas ietekmi, piemēram, krievu pasakās personām ir vārdi biežāk nekā igauņu pasakās. (sk. Järv 2005: 445).

Vācu pasaku pētnieks Heincs Mode, salīdzinot daudzviet pasaulē savāktās čigānu pasakas, secināja, ka pastāv 23 brīnumpasaku pamattipi (Mode 1991: 32-33). No Ludzas apkaimes čigānu pasaku vides var atrast vien trīs atbilstības: „Pelnušķīte” (igauniski – „Tuhkatriinu” (ATU 510A)), „Sniegbaltīte” (igauniski – „Lumivalgeke” (ATU 709) un „Bezrocīte” (igauniski – „Ilma käteta tüdruk” (ATU 706)), kas veidojas kā kontaminācija ar iepriekšējo stāstu. Var secināt, ka Ludzas apkaimes čigānu brīnumpasakas nav īpaši izplatītas citu pasaules čigānu vidū, var atrast vien dažus līdzīgus elementus. Mode pievērta uzmanību čigānu stāstos sastopamajiem morāles principiem, tādiem kā viesmīlība, pieklājība, kas, viņaprāt, nāk no Indijas kultūras (Mode 1991: 34). Ludzas apkaimes čigānu stāstos var arī sastapt pieklājības piemērus. Pasakā „Brinuma lampa” (igauniski – „Imelamp”, ATU 561) galvenā varoņa Ivana māte pieklājīgi klauvē pie durvīm, ienāk istabā un saka: „Piedodiet, cara meita, skaista tsarevna! Neņemiet jaunā (не брезчаете), ka mans dēls atsūtījis jums dāvanu” (igauniski – „Vabandage, tsaaritütar, kaunis tsarevna! Kui Te ei paneks pahaks (не брезчаете), et mu poeg saatis Teile kingituse” ERA II 162, 86 < Anna Vaidalovič).

Kā leģendas esmu klasificējusi sešus t.s. „Faraona bērnu” stāstus un vienu stāstu par svēto Alekseju. Leģendas paskaidro, kādēļ pasaule ir tieši tāda, kāda ir, norāda uz to, ka jāievēro kristīgās ētikas normas (Järvinen 2001: 27). Atšķirībā no radīšanas un skaidrojumu teikām, leģendas var identificēt vienīgi, pateicoties kristīgo ietvaru izmantošanai – stāstu varoņi ir pārdabiskas būtnes, kas ir saistītas ar kristīgo tradīciju. (Kärner 2003: 104).

Iemesls, kādēļ ir vērts sīkāk aplūkot faraona leģendu, ir apstākļi, ka minētā tēma ir būtiska čigānu folklorā – čigāni ticēja, ka viņi ir saistīti ar faraoniem (Loorits 1935: 143). Turklāt, daudzās valodās čigāns tiek apzīmēts ar vārdu, kas ir nozīmējis ēģiptiešus: angļu gypsy, spāņu gitano, grieķu eijftos, holandiešu gypenaers (sk. Ariste 1959: 23).

Aleksandrs Tumaševičs (Aleksander Tumaševič): „Čigānu cars bija Masjaš (Messias). Viņš bija arī faraons, gāja ar savu tautu caur jūru. Viņš peldēja 12 diennaktis ar zirgu bez atpūtas. Jēzus atbalstīja viņu. Masjaš izārdīja lielu mākonī. Pēc tam 40 dienas taisīja pirti, lai nebūtu plūdu.” (ERA II 109, 127).

Magdalenai Tumaševičai (Magdalena Tumaševič) faraons un Masjaš ir divas dažādas personas: „Masjaš piedzima kā žīds, čigānu cars ir faraons. Peldēja 12 dienas pāri Ēģiptes jūrai. Massej (~Masjaš) ar savu tautu gāja pāri jūrai, vicināja lakatu un tapa tilts. Čigāni, kuri dzinās viņiem pakaļ, noslika.” (ERA II 109, 135; tulk. I. Annoma).

Anna Tumaševiča (Anna Tumaševič): Faraonu ticība ir mūsu ticība. Faraonu cars Kruls (igauniski – Krul) redzēja jūrā grozu, tajā Mozu (Mojzej) un kā viņš paceļas no ūdens. Mozus izauga kopā ar panu Jēzu. Faraoni mocīja žīdus ar darbu. Mozus (Mojsej) darīja tā, lai Kruls paliktu aklus, pats izbēga ar žīdiem pāri jūrai. Kad Kruls žīdus pusceļā pieķēra, viņš atkal sāka redzēt. Mozus (Mojsej) pārveda savu tautu pāri jūrai, bet faraoni noslika. No tā laika viņi gaida pastardienu. (ERA II 79, 643/4; īsuma tulkoja I. Annoma). Pēc Volaines domām, reliģija šeit nenozīmē ticējumus, bet tautību. Kruls ir vienas vietējas pasakas galvenais varonis, nabags vīrs (ERA 79, 638/42 (2)). Poļu ietekme izpaužas tajā apstākļi, ka kungs ir nosaukts par panu.

Iespējams, ka Volaine bija pazīstams ar Sibīrijas čigānu leģendu „Faraona bērni” (Loorits 1935: 132–134; Loritsa darbos Sibīrijas čigāni un Latvijas čigāni ir iekļauti vienā tradīcijas joslā). Ir leģenda (pierakstīta Tomskā), kur faraona vismīļākā sieva Cyganka aizgāja kopā ar vīru jūrā, lai mestos pakaļ žīdiem. Kad ar lielām grūtībām izkāpuši krastā, sieviete pateikusies Dievam, bet vīrs – savam zirgam. Par to Dievs viņus iemetis atpakaļ jūrā. Faraons noslīcis, bet Cyganka izglābusies. Krastā viņai piedzimst dēls. Kad dēls izaudzis, tad apprecējies. Ar viņiem sākusies čigānu cilts. Volaine vaicāja Magdalenai Tumaševičai (Magdalena Tumaševič), kā sauca sievieti, kura nenoslīka – Karaška. Bet kāds bija viņas vīrs – nopietns. Volaine secināja, ka teicēja nebija pazīstama ar „šo stāstu” (ERA II 109, 136). Par čigānu izcelsmi viena versija bija Ludzā vienīgi Aleksandram Tumaševičam (Aleksander Tumaševič): „Bija brālis un māsa – Gabalaska un Rosa, viņiem piedzima bērni, ar viņiem sākās čigānu cilts” (ERA II 109, 127/30 (1)). Minētā teika pārvēršas par brīnumpasaku „Blēdīga māte” („Reeturlik ema” (ATU 590)). Dotais stāsta tips ir diezgan izplatīts,

bet tikai kā kontaminācija. Latvijā šis stāsta tips ir vidēji izplatīts, austrumos maz⁴.

Ne visi aptaujātie čigāni bija dzirdējuši par čigānu saistību ar „faraoniem”: Felicija Beinaroviča (Felicia Beinarovič) bija no burlakiem dzirdējusi, ka jūrā redzētas būtnes, kam zivs aste, bet augšējā daļa ir kā sievietei. Viņi vaicā cilvēkiem: „Vai pasaules gals ir drīz klāt? Ja atbild, ka vēl nav, tad viņi sāk raudāt, bet, ja drīz (ckopo) jau klāt, tad sāk dziedāt un priecājas.” (ERA II 61, 137 (8))

Magdalena Tumaševiča (Magdalena Tumaševič) ir redzējusi dzīvu faraonu: „Dvinskā [Daugavpils] rādīja dzīvu faraonu. Krūtis kā sievietei. Sākot no vidukļa kā zivs. Sēdēja mucā un vaicāja, kad pienāk pasaules gals.” (ERA II 109, 137/138 (3); tlk I. Annom)

Pēdējos divos pierakstos, saistībā ar „jūras tautu”, ir sajaukuši priekšstatus par „faraonu bērniem” un „nārām” (igauņiski – merineitsi (näkk)), uz ko norādīja arī O. Loritss savā grāmatā „Libiešu tautas ticējumi” (igauņiski – „Liivi rahva usund”). (1998: 180-190). Loritss izmanto Volaines pierakstus par „faraona bērniem” (savākti no Ludzas apkaimes čigāniem) savā pētījumā „Pharaos Heer in der Volksüberlieferung” (1935). Iespējams, O. Loritss sniedzis padomus Volainem, kā savākt folkloru, bet raksta autore nav atspoguļojusi faktus, kas to apliecinātu. Pēc Volaines jautājumiem var secināt, ka viņš bija sagatavojies, lai pētītu šo tēmu. Uz iespējamo sadarbību norāda fakts, ka pēc O. Loritsa attiecīgā pētījuma publicēšanas, Volaines interese par minēto leģendu iet mazumā.

Stāstu parādīšanās biežums

Esmu izpētījusi, kādus stāstus čigāni ir visvairāk stāstījuši, lai salīdzinātu rezultātus ar Latviju, Latvijas kaimiņzemēm un O. Kallasa krājumu *Astonðdesmit Ludzas igauņu pasakas*.

Visvairāk stāstītais stāsts ir leģenda „**Faraona bērni**” – seši pieraksti. Seko brīnumpasakas, visizplatītākā – ATU 590 „Blēdīgā māte” (igauņiski – „**Reeturlik ema**” (4)), bet šis tips pastāv tikai kā kontaminācija. Sekojošie stāsti ir pierakstīti divreiz:

⁴ Šeit un turpmāk datu avots par apvidiem ārpus Ludzas novada: Eesti muinasjutud. I:2. Imemuinasjutud. Koostanud Risto Järv, Mairi Kaasik, Kärri Toomeos-Orglaan. Toimetanud Inge Annom, Risto Järv, Mairi Kaasik, Kärri Toomeos-Orglaan. Monumenta Estoniae Antiquae V. Fabulae Populares Estonicae I:2. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus, 2014.

„Īkšķītis un milzis” (igauņiski – „**Sõrmesuurune poisike**”) – „Brāļi pie nelabā” (igauņiski – „Vennad Vanapagana juures”) (ATU 327B)

„Netīrais velna kalps” (igauņiski – „**Kurat ja soldat**”) – „Pesemata mees” (ATU 361))

„Miruslais precinieks aizved līgavu” (igauņiski – „**Surnu mõrsjale järele**”) – „Kuu paistab, kooljas soidab” (ATU 365))

„Vīrs meklē zudušo sievu” (igauņiski – „**Mees kadunud naist otsimas**”) (ATU 400)) tikai, kā kontaminācija.

„Nelaimīgais Daniels” (igauņiski – „**Õnnetu Daniil**”); „Skaistās sievas dēļ apskaustais” (igauņiski – „**Võimatud ülesanded**”) (ATU 465))

Noveles tipa pasakās gadās divreiz stāsts „Gudrā meita,” (igauņiski – „**Tark talutūdruk**”) (ATU 875). Leģendas tipa pasaku vidū nebija divu līdzīgu stāstu.

Bez leģendas, piecām Ludzas apkaimes čigānu visizplatītākām brīnumpasakām ir līdzība ar teiku, viena persona ir velns vai nemierīgs mironis. Arī tips ATU 465 nav t.s. tradicionālā brīnumpasaka, jo šeit ir kristīgie svētie Jegorja (svētais Juris), ar kuru bieži tiek saistīta leģenda, kuras sižets sakrīt ar brīnumpasakas tipu „Pūķa kāvējs” (igauņiski– „Lohetapja”) (ATU 300), un Mikola (svētais Nikolajs), kurš tiek dēvēts par apspiesto aizstāvi un labdari.

Salīdzinot Ludzas apkaimes čigānu stāstus (62, izņemot teikas, jo arī Kallass pierakstīja tikai vienu) ar Ludzas igauņu stāstiem (80), var konstatēt sakritības 12 stāstu tipos. Pārsvārā tās ir brīnumpasakas (9). Ar Ludzas apkaimes čigāniem ir saistīts viens pieraksts. No Ludzas igauņiem ir pierakstīts vairāk: ATU 303 „Dviņu jeb asinsbrāļi”. (igauņiski – „Verevennad”) – četri pieraksti, ATU 300A „Cīņa uz tilta” (igauņiski – „Võitlus silal”, ATU 313 „Maģiska bēgšana no velna jeb cita briesmoņa” (igauņiski – „Imeline põgenemine”) un ATU 314 „Par zirgu pārvērtais jauneklis” (igauņiski – „Hobune abiliseks”) – divi pieraksti.

Sakritības pakāpe ir vērtējama kā vidēja. Ja salīdzinātu iegūtos rezultātus ar Volaines savāktajiem Ludzas igauņu stāstiem, tad aina, iespējams, būtu citāda.

Ludzas apkaimes čigānu stāstus noteikti ir ietekmējusi vietējā stāstniecības tradīcija.

Ludzas apkaimes čigānu brīnumpasaku tipi lielākoties ir Latvijā labi pazīstami. Trīs tipi ir vairāk izplatīti austrumos un dienvidaustrumos: ATU 329 „Slēpšanās no ķēniņa meitas” (igauņiski – „Peitumine kunigatütte eest”), ATU 400 „Vīrs meklē zudušo sievu” (igauņiski – „Mees kadunud naist otsimas”), ATU 531 „Gudrais zirgs” (igauņiski – „Tark hobune”).

Kopsavilkums

Pauloprīta Volaines 1931-1937 pierakstīto Ludzas apkaimes čigānu stāstu klāstā dominē brīnumpasakas. Pārsvārā ir pasakas, kam ir zināma līdzība ar teikām (bieži kā personas ir velns un nemierīgs mironis). Uz zināmu līdzību ar teikām norāda arī stāstu nelaimīgās beigas un apstākļi, ka daudzām personām ir konkrēts vārds.

Stāstos ir vērojama kristīgās tradīcijas ietekme, jo stāstu varoņi ir svētie ar folklorizētiem vārdiem: svētais Nikolajs (Mikola) un svētais Juris (Jegorja), arī Mesija (Masjaš), Mozus (Mojze) un Salomons (Salomon). Uz dažādu reliģiju ietekmi norāda tādi stāstu varoņi, kā katoļu garīdznieks (ksjons) un pareizticīgo pops (papp/non). Par kristīgās vides ietekmi liecina arī apstākļi, ka velni parādās bieži gan teikās, gan arī pasakās.

Salīdzinājums ar Heinca Modes (Heinz Mode) daudzviet pasaulē pierakstītām čigānu brīnumpasakām un Oskara Kallasa krājumu *Astondesmit Ludzas igauņu pasakas* nenorādīja uz to, ka stāstu starpā pastāv liela sakritība.

Ludzas apkaimes čigānu brīnumpasaku tipi, lielākoties, ir Latvijā labi pazīstami, tātad, tie atspoguļo vietējo stāstniecības tradīciju, iespējams, arī labu saskarsmi starp čigāniem un citiem vietējiem iedzīvotājiem. Pēc Oskara Kallasa un Pauloprīta Volaines domām, Ludzas apkaimē cilvēku identifikācija notika nevis pēc tautības, bet pēc konfesionālās piederības.

Pamatojoties uz izanalizēto materiālu, esmu izkatījusi vien dažus Ludzas apkaimes čigānu stāstu aspektus. Ludzas apkaime ir ļoti multikulturālā, tādēļ būtu jāpēta visi Volaines pieraksti, kas attiecas uz minēto reģionu, tas jau daudz apjomīgāks darbs. □

Arhīvu avoti

Igaunijas Folkloras Arhīvs (igauņiski – Eesti Rahvaluule Arhiiv – ERA II 61, ERA II 79, ERA II 109, ERA II 162

Literatūra

Ariste, Paul 1940. *Natuke eesti mustlaste usuelust*. Tartu: K. Mattiesen.

Ariste, Paul 1941. *Romenge paramiši: mustlaste muinasjutte*. Koost P. Ariste. Tartu: K. Mattiesen.

Ariste, Paul 1959. Mustlastest. – *Eesti Loodus*, nr 1, lk 22–28.

ATU = Hans-Jörg Uther 2004. *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. Part I: *Animal Tales, Tales of Magic, Religious Tales, and Realistic Tales*. FF Communications 284. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.

Druts, Gessler 1985 = Друц, Ефим; Алексей Гесслер. *Сказки и песни, рожденные в дороге: Цыганский фольклор*. Сост и перев Е. Друц, А. Гесслер. Москва: Наука.

Fraser, Angus 1995. *The Gypsies*. Oxford: Blackwell.

Folkeryd, Frederik; Ingvar Svanberg 1995. *Gypsies (roma) in the posttotalitarian states*. Stockholm: The Olof Palme International Center.

Järv, Risto 2005. Sehvtjeviiten ja seitse tõdemust. Isikunimedest muinasjuttudes. – *Keel ja Kirjandus*, nr 6, 7. Toim H. Niit, M. Jõgi. Tallinn, lk 442-454, 549-557.

Järvinen, Irma-Riitta 2001. *Legenda*. – *Perinteentutkimuksen terminologia*. Toim S. Apo, E.-L. Kinnunen. Helsinki, s. 27.

Kallas, Oskar 1894. *Lutsi maarahvas*. Helsingi: Soome Kirjanduse Seltsi trk.

Kallas, Oskar 1900. *Kaheksakümmend Lutsi Maarahva Muinasjutte*. Jurjev: Schnakenburg's Buchdruckerei.

Korjus, Hannes 2008. Lutsi maarahva kirikud, kogudused ja preestrid. – *Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat VII*, 2007. Toim T. Iva, M. Mets. Tartu: Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele – ja kultuuriuuringute keskus, lk 92-104.

Kärner, Ülle 2003. Karjala legendide senise uurimise aspekte. – *Teekond. Pro Folkloristica X*. Toim M. Hiimäe, K. Labi. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 99-110.

Loorits, Oskar 1935. *Pharaos Heer in der Volksüberlieferung*. Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiiv (Tartu: K. Mattiesens Buchdruckerei), S. 132-143.

Loorits, Oskar 1998 (1926). *Liivi rahva usund I-III*. Tartu: Eesti Keele Instituut, lk 180-190.

Mode, Heinz 1991. *Zigeunermärchen aus aller Welt*. Herausgegeben von H. Mode und M. Hübschmanová. Frankfurt am Main: Insel Verlag.

Valk, Ülo 1998. *Allilma isand: kuradi ilimumiskujud eesti rahvausus*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Voolaine, Paulopriit 1926. Lutsi ja Koiva maarahvas. – *Eesti ja Soome üliõpilaskondade Hõimualbum I*. Tartu, lk 83.

CERĪBA UN MĪLESTĪBA. TĀS DIVAS

Jana Egle *Latvju pacients*, izdevniecība „Latvijas Mediji” 2023. gads, 240. lpp.

Ir rakstnieki, kas jau ir ieguvuši savu lasītāju loku, un viņu grāmatas tiek gaidītas. Tā ir arī ar Janu Egli – jau kopš debijas stāstu krājuma *Gaismā*, kurš ieguva Latvijas Literatūras gada balvu kā labākais prozas darbs, un ar katru nākamo stāstu krājumu, viņas rakstnieces balss ir sadzirdēta un pieņemama spēkā. Kāds no kritiķiem jau paspējis publiskajā telpā uzrakstīt, ka „tā kā raksta viņa, neraksta neviens” – un tam var piekrist pilnā mērā.

Internetā klejo tāds burvīgs dažu rakstnieku atdarinājums, it kā viņu stilā pārstāstot veco labo pasaku par Sarkangalvīti. Tur ir gan Ē.M. Remarks, gan Dž. Londona, gan G.G. Markesa, E.A. Po, V. Igo un P. Zīskinds. Pat Ilfs un Petrovs un Ričards Bahs. Lūk, man šķiet, ka ir iespējams uzrakstīt arī Sarkangalvīti Janas Egles stilā. Varbūt kaut kā šādi: „Sarkangalvītei nepāriet skumjas. Vēlu vakarā viņa iziet pagalmā. Puskrēslā visi vilki šķiet

vienādi, katru otro viņa sauc Toma Džonsa vārdā, tie aizdomīgi vēro svešinieci, vairās, tomēr nebēg. Taču neviens nav īstais. Un tad tieši zem laternas Sarkangalvīte ierauga savu vilku sēžam tronī. Nozāģētā koka celms apaudzis ar spirtgām atvasēm un pašā vidū gaismas lokā sēž kaulains, zaļacains skaistulis un nenovērš no viņas skatienu. Tajā atkal ir cerība.”

Cerība ir atslēgas vārds itin visos Janas Egles stāstos.

Jo Janas Egles proza stāsta par mums pašiem, par tām situācijām, kurām līdzīgas piedzīvojis teju katrs no mums, par mirkliem, kad esam vāji un skumji. Un arī par to, kā mēs izkļūstam no sava vājuma žņaugiem, lai kļūtu citādāki. Drosmīgāki. Lai spētu ne vien iegūt brūces, bet arī tās sadziedēt. Pat tajos brīžos, kad ar mīlestību ir par maz. Kad ar to nepietiek. Protams, tie ir stāsti, un, kā jau titullapā sacīts, „jebkura sakritība ar patiesiem notikumiem vai reālām personām uzskatāma par absolūtu un grūti izskaidrojamu nejaušību.” Taču grāmatas kopējā noskaņa aicināt aicina saplūst ar tēliem, izjust viņu dzīves notikumus caur sevi un atdzimt caur tiem. *Latvju pacients* ir vienkāršs un pieņemams, arī krājumā atainotās traģēdijas, tāpat kā komēdijas, ir sadzīviskas un saprotamas, te nav nekādu mākslīgi piemeklētu katalizatoru un pastiprinātāju – viss tepat, no ikdienas ņemts.

Deviņi stāsti. Šoreiz krājumā nav titullapstāsta, bet katrs no stāstiem tā vai citādi ir saistīts ar kādu kaiti, cits pat ar vairākām.

Elija no stāsta „Strāva” ir maigi pasīva būtne, kura, lai gan nespēj tikt vaļā no ikdienišķā bardaka pašas mājās, ir spējīga atrast sļepena prieka avotu pelēkā ikdienā – un šo viņas spēju nevar sagraut ne vīra netaisnīgie uzrūcieni, ne iedibināto kārtību graužošā kovidā pandēmija. Elija ir neapturama kā lietus vai rīta gaisma.

„Nunā manīm” ir skumjākais no krājuma stāstiem. Rakstīts kā mammas dienasgrāmata, tas burtiski dažās lappusēs parāda neiedomājami smagu sievietes mūžu, cīnoties starp nepieciešamību uzturēt savus bērnus finansiāli un izprast emocionāli. Varone ekvilibristiskā veiklībā šoļo pa dzīvi kā nosprigotu trosi virs bezdibeņa, katrā rokā turēdama pa bērna liktenim. Ir nojausma, ka labi tas

nevar beigties, ir cerība, ka tomēr kāds kādu sadzirdēs...

„Sers Toms Džonss un Dzelzītis” ir stāsts, kuru rakstniece nolasīja pērnajos „Prozas lasījumos” un tas ir veltījums kaķiem un mūzikai. Vienlaikus dziesmas „Dilaila” pieminēšana atsauc atmiņā spraugo mirkli, kad es pēkšņi sapratu vārdus... vairs nekad Toms Džonss man nešķītis apburošs. Bet runcim tāds vārds piestāv. Viņš drīkst būt instinktu varā.

„Jūras žagatas noslēpums” aicināt aicina iegremdēt kāju pirkstus jūrmalas smiltīs un pavērot cilvēkus. Kurš vienkārši pastaigā iznācis, kurš vēro rūpīgāk, nekā jēlkad izdosies kādam no mums? Un cik labvēlīga ir šāda vērošana? Un mūsējā? Iedomāties jau var visu ko... bet kadrā ietilpst tikai īpašais.

„Pasaulē viss pa vecam” ir stāsts, kuru vajadzētu izlasīt ikvienam, kurš reiz pa „zaļo koridoru” (nez kāpēc asociējas ar „Zaļo jūdzi”, vai ne?) gājis. Rimti un mierīgi izlasīt. Un beigās, iespējams, atcerēties kādas nu jau īsti nemodīgi citējamas rindas no krievu barda V. Visocka repertuāra: Koridori končajutsja stenкои, a tonneli vivodjat na svet.” („Gaiteni beidzas pie sienas, bet tuneli izved gaismā” – tulkojums mans).

„Memento mori” Modris ir vīrietis, kurš lielāko tiesu lasītāju – sieviešu varētu kaitināt. Varbūt pat tracināt. Bet tikai līdz zināmam brīdim, kad ar autores gādību negaidīts pavērsiens Modra dzīvi parāda no citas puses. Un tad jau kā kurš, es tīri vai ar bažām sekoju Modra izgājieniem līdz pat beidzamajam stāsta rindiņām. Vareni!

„Nemiz, sirsniņ” Lindas stāsts tikai pirmajā acu uzmetienā šķiet skaidri saprotams, vēlāk autore veic dažus gaidāmus un arī pavisam negaidītus pavērsienus, atstājot atvērtas beigas – un teju vai pamudinot ķerties stāstam klāt vēlreiz, lai pārbaudītu, vai kāda būtiska nianse nav palaista garām.

„Pārceļšanās” ved gandrīz vai pāri Stiksai. Bet notur šaipusē. Gandrīz visus. Verners, Georgs un Agnese te sastopas un nesastopas, katram ir savs ceļš un savs ātrums, savas attiecības ar dzīvi un nāvi. Un Nāvi. Par to laikam kādā brīdī aizdomājas gandrīz katrs, bet Jana Egle arī šē atradusi īpašu izteiksmes veidu un īpašu skatījumu. Terapeits, kuram vajadzīga palīdzība, mirstošs bandīts un mi-

rusi mīlotā – šis savādais trio saistīts neredzamām, bet ciešām saitēm. Kā jau dzīvē.

„Krupīts prasa, vai būs gana” ir beidzamais krājuma stāsts, un tas ir arī pats spraigākais, pats izmisīgākais, vismaz manā skatījumā. Mazais krupītis, veļu valstības vēstnesis, rupucītis, iejaucas divu sieviešu dzīvē. Alīda un Vera reiz bijušas viena vīrieša mīlotās. Sen. Un vismaz Alīda vēl joprojām lolo smagas un naidīgas domas par Juri un Veru. Bet šodien Verai ir deviņdesmit viens. Un Alīdai tikai par desmit mazāk. Viņas dzer tēju un pirmoreiz sarunājas. Un mājā lodā krupīši, siltumā pamodušies...

Janas Egles jaunais stāstu krājums ir brīnišķīgs – kā vienmēr, smeldz līdz kaulam un dvēseles dzīlēm. Un tikpat patiesīgi modina cerību: ja ir kāds, kas spēj mūs ieraudzīt tajos tumšajos dzīves brīžos, tad, iespējams, tā tumsa ir caurredzama. Jā, ikviens no mums vismaz reizi mūžā ir bijis pacients. Mēs esam trausli un vientuļi, un pat mīlestība nespēj pasargāt no sāpēm. Taču tas, ka mīlestība ir un ka daudziem no mums tomēr ir kāds, kas vēlas palīdzēt grūtā brīdī, ir vēsts, kura vienmēr uzmundrina. Īpaši rudenī.

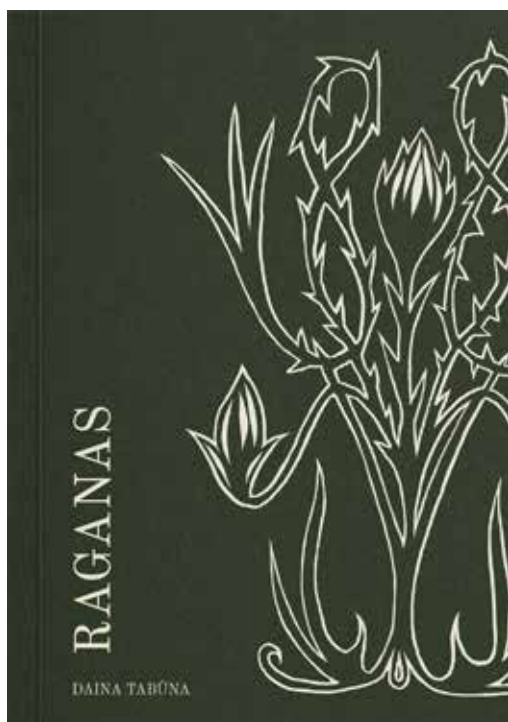
Kristīne Ilziņa

Kristīne Ilziņa (1969) ir dežniece un publiciste. Kopš 2012. gada strādā apgādā „Zvaigzne ABC” par projektu vadītāju.

TEV NERĀDĀS

Daina Tabūna. *Raganas*, Ascendum, 2023.

Ir pienācis tas brīdis, kad varu nodēvēt biedrības „Ascendum” izdoto daiļliteratūru par vienu no racionālākajām šibrīža piedāvājuma. Reti, bet trāpīgi biedrība laiž klajā grāmatas, kuru centrā ir prātojošs, biežāk pat kritiski domājošs indivīds. Piemēram, Anas Auziņas *Mājoklī* (2021), kurā pārskatīta

sievietes seksualitāte un tās attēlojums, Jāņa Joņeva *Decembrī* (2022), kurā autors mēģina izprast nozieguma virknes loģiku, uzbūvi un rezonansi telpā un laikā, un nu arī Dainas Tabūnas *Raganās* (2023), kas vilina ar savu it kā daudzsološo, eksotisko, bet bezgala pazīstamo maģiskā auru, tomēr visdrīzāk ir radīts, lai atmaskotu patiesās iracionālā un racionālā attiecības. *Raganas* atgādina: ir vieta ezoterikai un tamlīdzīgām, teiksim, muļķībām, bet nav vietas sevis noliegšanai.

Grāmatas nosaukums jau iezīmē noteiktu dzimumu, kam romāns pieskarsies. Un, lai gan mītu sakņošanās pagātnē nav pat obligāta, jo dažādus rituālus un lepošanos ar burvestībām joprojām popularizē mūsdienu periodika un interneta mediji, Daina Tabūna neizvairās arī no laika šķēluma – tā nav tikai mūsdienu „ragana”, bet gan dažādi ar raganību asociēti tēli vēsturiskā skatījumā. Prieks, ka tur, kur autore atrod vietu pārdabiskajam, parādās arī racionāls pamats stāstam.

Stāsts par „raganu” vārdā Alma veido romāna vēstījuma mugurkaulu. Alma ir trīsdesmitgadniece, kura nesen šķīrusies no Roberta, piedzīvojusi spontāno abortu, nedaudz apjukusi dzīvē un neapdzīsušajās jūtās pret bijušo. Viņa meklē mierinājumu un glābiņu no nakts murgiem tur, kur tas introvertam ir visērtāk sasniedzams, – interneta rakstos, retāk – radu un draugu padomos. Un visbeidzot viņa to meklē alternatīvās praksēs (ezo-

terikā un tās eksperimentos), ko, protams, Alma it kā allaž uztver ar zināmu skepsi, tomēr izmēģina. Alma atzīst, ka viņas raksturs nav ideāls, lai veidotu attiecības, un pie šīs galvenās varones pašatklāsmes autore ir strādājusi jo īpaši. Lasītājam savukārt tas dara Almu saprotamu un pat tādu kā pazīstamu, bet bez klišeiskā uzdevuma identificēties.

Katrs Almas stāsta posms rāda zināmu pārēju, varbūt pat „iniciāciju” pēc šķiršanās, tāpēc romānam pavisam noteikti nevar piemest klasisko „varonis neaug”. Drīzāk var pateikties autorei, ka viņa neļauj fragmentāri atrādītajā ceļā varonei iestīgt sensacionālā ezoterisku prakšu atmaskošanā. Lai gan man patiktu to lasīt, ezoterikas atmaskošana varētu būt šķērslis romāna mērķa sasniegšanai analizēt personību attiecībās ar ārējo pasauli. Tas skar arī Almas attiecības ar mammu un māsiņām. Arī viņas attiecības ar dzīvokli un automašīnu nav vienkāršas.

Varētu domāt, ka romāns būs tikai par to, kā vīrieši piešķir sievietēm raganas statusu un nodod, taču autore šeit saskata arī zināmu samierinājumu: vīrietis var būt glāvs vai melīgs, bet viņš spēj veidot pamatu jaunām atklāsmēm, tāpēc ka pats (arī vēsturiski) ir vislielākais burvis: viņš neizskaidrojami savaldzina, paverdzina, neatstājas pat sapņos un pat it kā caur sāpēm un asarām liek uzņemties atbildību. Tā sanāk, ka romānā ezoterika kā pieskaršanās neracionālajam ir tikai pavadoņa cilvēces racionālajām problēmām – cīņai pret apkārtesošo liekulību, paštaisnību, egoismu, cīņai pret represīvu varu.

Vēstījumā koncentrēts drīzāk psiholoģisks, racionālais, nevis maģiskais, bet tas nav strikts ceļš, kurā nav iespējamas vēstījuma un valodas rotaļas. Turpat arī ironija un traģikomika, varbūt kāda didaktikas dzirksts, taču to slāpē tas, kā galvenās varones tiek visai dzīvīgi attēlotas laikā un telpā: par ceļu uz un no ezoterikas stāsta ne tikai Alma, bet arī pirmskristietības laika latviešu zemniece, raganu medību laika muižkungas kalpone, pasaku laiktelpas dziedniece un padomju nomenklatūras biedrene. Pēdējās prototips varētu būt bijis Mirdza Ķempe, citas ir drīzāk psiholoģiski tvertas mūsu senču arhetipes.

Var nedaudz strīdēties, vai visi šie stāsti, kas it kā ir mūsdienu varones Almas vīzijas (vai iespējamās radu un draugu pēcteces, bet šīs netiek dziļāk atklāts), ir vienlīdz veiksmīgi iz-

strādāti teksti. Tie ir labi sarakstīti tajā nozīmē, ka virza un paņem līdzī, lai gan lasītājs pierod pie principa „nākamais mazais stāsts būs par kāda cita laika sievieti”. Tie arī dara romānu līdzīgu stāstu krājumam, kurā viens stāsts ir vadošais. Rodas zināms paradokss: man ļoti patīk tieši padomju perioda „ragana”, kura rīko spiritisma seansus mājās un neticami stīvi racionalizē dalībniekus sava laika kategorijās, taču ir aizdomas, ka iespējama atpazīstamais prototips vai vēsturiskā laika relatīvais tuvums mūsu dienām traucējuši novest tieši šo stāstu līdz perfekcijai. Citādi tas ir visraitākais, jo varoņus ir viegli sajūst sev blakus (it īpaši ja arī lasītāja dzīvē ir sastopami šādi prototipi, kas sauca garus ar šķīvīti). Savukārt to racionālo, ko var likt ezoterikas vietā, autore atklāj priekšpēdējā nodaļā, un tā, protams, arī ir sava veida maģija – tekstu radīšana. Nez vai tik radoša atbilde derēs visiem, tomēr šī atklāsmē piešķir romānam pretenziju uz metaliteratūru.

Ja neskaita grāmatas maketu, kurā kaitinoši „karājas” rindiņas lapas sākumā un beigās, kā arī ir tik daudz nevienmērīgi saspieztu teksta vietu, ka tas pat traucē lasīt, grāmatas vizuālais tēls sakrīt ar manām domām par to, ka Daina Tabūna kopš stāstu krājuma „Pirmā reize” (2014) nav zaudējusi zināmu rakstīšanas vektoru, ko varētu nosaukt par jauneklīgu. Protams, *Raganas* ir krietni komplikētāk un pamatīgāk veidots darbs. Tajā pat Martas Folkmanes ilustrācijas pilda trīs funkcijas uzreiz: atgādina ar pildspalvu darinātus ornamentus privātā dienasgrāmatā; atsauc atmiņā paštaisītas taro kārtis; gaumīgi un lakoniski dekorē literāru darbu ar daudziem tēliem no dažādiem laikiem, bet kopīgu auru.

Jūlija Dībovska

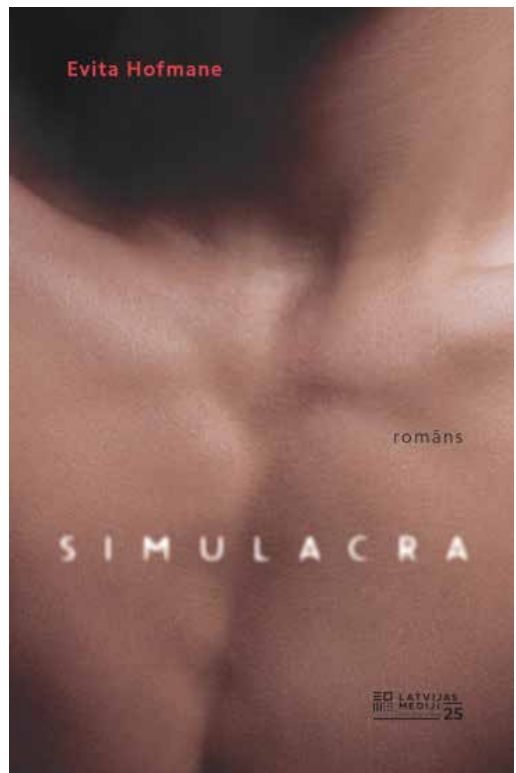
Jūlija Dībovska (1987) ir redaktore, literatūrkritiķe, kultūras žurnāliste, literatūrzinātniece un tulkotāja. Profesionālā darbība saistīta ar izdevējdarbību, kultūras presi un projektu vadību, regulāri publicē literatūrkritiku un grāmatu apskatus.

LAIKA ILŪZIJA

Evita Hofmane. *Simulacra*.
Latvijas Mediji, 2024. 269 lpp.

Evita Hofmane lasītājiem ir pazīstama ar debijas stāstu krājumu *Durvis*. Darbs *Simulacra* ir autores pirmais romāns, kurā savijas pagātne kopā ar tagadni, meli ar patiesību, īstenība ar šķītumu.

Romāns *Simulacra*, iespējams, var nedaudz mulsināt lasītāju, jo tā galveno vadlīniju saista elementu kopums, ko autore atspoguļo kā ekscentrisku fizisko un garīgo atkailināšanos. Var teikt, ka tā ir vīzija par to, kādā laikmetā mēs patiesībā dzīvojam, kā sabiedrība akli tic tam, ko redz, kam grib ticēt, arī tam, ko ignorē, bet ir spējīga izteikt savu viedokli, kam nav pamatojuma. Kā zināms, dzīve nemēdz būt bezproblemātiska, līdz ar to darbā tiek meklētas atbildes uz mūsdienu aktuālajām problēmām sabiedrībā un katrā individuā atsevišķi, sarežģītajiem procesiem cilvēka psihē, kā arī ārējiem apstākļiem, kas to ietekmē. Paralēli romānā tiek apspriestas arī eksistenciālas tēmas, kas skar teju visus

cilvēkus, proti, vientulība, bezjēdzīgums un nāve.

Visa romāna gaitā piedalās jau pazīstamais tēls – Filips, kuru satiekam no stāstu krājuma *Durvis*, stāstā „Grūst”. Tur Filipu var iepazīt, kā par sevi pārliecinātu ciniķi, nihilistu, tikai tā brīža noteicēju pār savu dzīvi un viesiem tajā, tāpēc patīkamu faktu rada tas, ka Filipa pagātne tiek intertekstualizēta un parādīta citā rakursā, ko varam lasīt romānā. Sākotnēji Filips var radīt maldīgu priekšstatu par sevi. Daudzi var teikt, ka galvenais varonis ir psihopāts, sociopāts, manipulators utt., un te pat nevajadzētu liekuļot! Tomēr gribas ticēt, ka Filips ir māksliniecisks un apmaldījies dvēsele, kurš meklē glābiņu pats no sevis, mēģinot rast atbildes uz pagātnes iesīkstējušajiem jautājumiem, kas tiek atainoti autores „pagātne – tagadne” saspēlē.

Rakstniece centusies atainot atsevišķu varoņu dzīvesstāstus un attiecības ar tiem. Tēlu psiholoģiskais portretējums ir kā iedarbināts motors, mudinot tos iepazīt vairāk, padziļinātāk. Lai gan romānā ieskanas kāda filozofiska apcere par cilvēku savstarpējām attiecībām, traģisko cilvēku dzīves un pašas dzīves īslaicīgumu, vispārējo un galveno toni nosaka paši varoņi, līdz ar to arī sižetisko līniju autore veidojusi pēc iespējas saudzīgāk, viegli uztveramu, ar liganām pārejām notikumos, tomēr savā neatkāpībā paliek tieša izteiciens, „iekāpjot” varoņu dvēselēs.

Jāmin fakts, ka neatņemams elements ir Somijas pieminēšana, ceļošana uz to. Tieši tas ir viens no faktoriem, kas raksturo romānu *Simulacra*, proti, tas asociējas ar skarbumu, tiešumu un dziļumu. *Simulacra* ir romāns, kas liek apvienot visas maņas, lai katrs spētu rast savas atbildes uz jautājumiem, kas rodas lasot romānu. Darbs liek aizdomāties par cilvēciskām vērtībām un smagām mācību stundām, kas var ietekmēt līdzšinējo dzīvi.

Violeta Tilta

Violeta Tilta (1992) ir beigusi Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāti maģistra studiju programmu „Baltu filoloģija”. Recenzijas publicētas LRS mēnešrakstā *konTEKSTS*. Violeta Interesējas par aktualitātēm literatūras procesos un autoru darbiem gan Latvijā, gan ārpus tās.

NO MĀKOŅMALAS LŪKOJOT

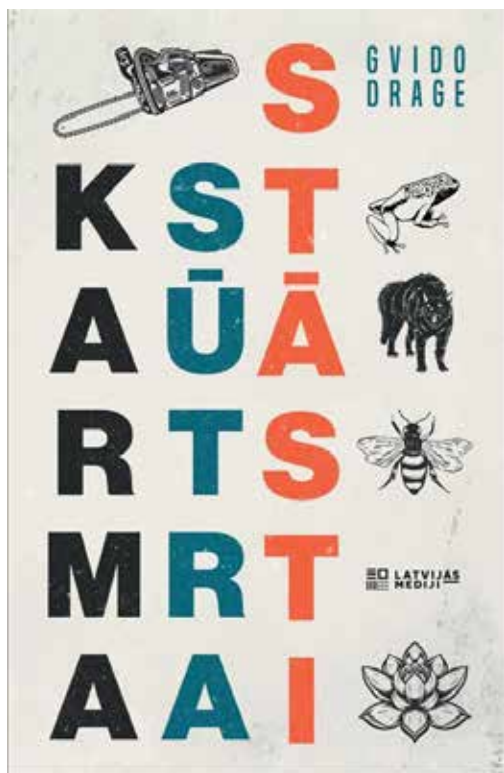
Gvido Drage. *Karma sūtra. Stāsti*. AS „Latvijas Mediji” 2021., 159. lpp.

Starp Latvijas literatūras spīdekļu uzvārdiem šķiet visai nepelnīti noēnots Gvido Drage un līdz ar to arī viņa pirmā prozas grāmata *Karma sūtra. Stāsti*, kura pie lasītājiem, izdevniecības „Latvijas Mediji” paspārnē izlolota, parādījās jau 2021. gadā.

Gvido Drage līdz šim bija zināms kā divu dzejas un haiku krājumu autors, taču arī prozas lauciņā iesaļo visai braši un pārliecinoši.

Dzīve grāmatas *Karma sūtra* stāstos parādās dažādu esības plakņu dinamiskā mijiedarbība: nacionālais un visuma; konkrēti vēsturiskais un vispārīgi filozofiskais; sociāli politiskais un reliģiski morālais; pasaulīgais un pārpašaulīgais; mirklīgais un mūžīgais, viss, kas veido *Karma sūtra* galvenā personāža dzīvi un dziļāko jaušamo un neapjausto būtību. Taču visiem stāstiem caurvijas mūžīgās ilgas un meklējumi pēc patiesuma, pēc mīlestības, kas, manuprāt, ir teju viens un tas pats. Gvido Drages vīrišķi savpatā, vienkāršā un vieglā valodā lasāms apbrīnojams realitātes apvienojums cilvēka dzīves attēlojumā ar visu tajā slepeno, intīmo. Iespējams, ka ilggadīgā aizraušanās ar haiku rakstīšanu veidojusi autora izteiksmes veidu arī prozā, kurā bagātīgi izmantots humors, jūtama Austrumu filozofijas elpa, labdabīga ironija un bezbailīgs dzīves-nāves izpratnes atainojums.

Drage brīvi un visai viegli izsakās par sevi un latviešiem kopumā. Jaušams, ka stāstītājs, kas kā klātesošs vērotājs un vienlaikus galvenais, taču neredzamais personāžs, nebaidās ne vienkāršas, ne izaicinošas valodas lietojuma. Ieskanas arī dzejiskais. Tas viss līdztekus humoram un ironijai, rada visai amizantu un harizmātisku izteiksmi: „Gandrīz visa zeme iznomāta: kvieši, rapši, elles, tfu-tu, eļļas rutki.” (6. lpp.) „Parasti viņa iepirkties brauc uz tuvējo Tuķi, nu labi – Tukumu.” (15. lpp.) „Tikai vārdi gan pakļīduši – kā ganāmpulks miglainā pieguļas pļavā. Visi savvaļā bradā, raso-

tu zālīti plūkā, kā lai tos kopā sadzen?" (140. lpp.)

Taču ar šo es gribēju bilst, ka autoram piemīt interesanta, bagātīga, neticami trāpīga valoda, kurā iederas it viss lietoto vārdu un nevārdu arsenāls. „Ilgstoša pauze. Tad viņa savāc manu skatienu no grīdas kā lupatu, izpūrina un ceļ augšup. „Vienkārti bradājām brīvlaistos vārdos.” „Tā nemīlestība kā sirdsprāta tukšums uz naida robežas.” „Viss zem šīs saules pateiktais tiek gaismā ierakstīts.” „Skaidrās debesīs rīta gaisma pārdegušu pelnu krāsā.” „Atmiņas ir dīvainā dvēseles teritorija.” ... u.c. Pielietotais rakstības paņēmiens liek sajūst notikumu autentiskumu nevis kā lasītājam, bet gan kā klausītājam/vērotājam. Stāstā „Iršozols” autors uz to nepārprotami norāda: „Mums viņi uz brīdi jāatstāj. Nav smuki tā pa tiešo intimitātes pārķert. Itin kā pašiem zeme zem kājām ne reizi nebūtu prom aizgriezusies. Kad drīkstēs, viņi dos zīmi.” (14. lpp.) Vai arī stāstot par kādas meitenes Helēnas dienām un nediēnām: „Pie mīlestības taču var atgriezties vienmēr. / Laikam ne... Nezinu. / Kurš tad var zināt? / Tev jāzina. Tu esi mans stāstnieks.” (132. lpp.)

Gvido Drage visai labestīgi iesmej par latviešiem, atklājot mūsos pagāna un vienlaikus kristieša ikdienišķās izpausmes un pa-

saules uztveri, norādot – „tas apgaismotais” ir Buda, taču: „Šis te mūsu pašu, latviešu, cilvēks un ar īpašu skaidrību neizceļas.” (5. lpp.) Šo latviešu kodu autors nepārprotami iezīmē arī stāstā „Vingliemeži un irši”: „Un, lūk, Ziemassvētku vakars Upeslīčos, cilvēku sarūpēts un Dabas mātes ar salu un baltu sniegu svētīts. Paga, varbūt tomēr Dieva svētīts? Labi, labi, dubults neplīst.” (11. lpp.)

Zīmīgi, ka par grāmatu *Karma-sūtra*. Stāsti rakstu šogad, tā dēvētajā karmiskajā gadā. Gvido Drages kompaktajos, filozofiskajos, par Latvijas ļaužu dzīvi un problēmām rakstītajos stāstos, izgaismojas šī cēloņu un seku kopsakarību saikne. Stāstu ideju vēsta arī grāmatas nosaukums *Karma sūtra*. Stāsti nemoralizē, tajos nav didaktikas, par stāstītāju (autoru?) gribas teikt paša Drages vārdiem, nedaudz pārfrāzējot – šis te mūsu pašu, latviešu, cilvēks – ne nu gluži būs „tas apgaismotais” Buda, tomēr visai saprātīgs ļaužs gan.

Austrumu filozofija vēsta, ka Karma nav ne slikta, ne laba, tā ir vēlama. Tā liek mums apgūt pieredzi, tās rezultātā transformēties, pilnveidoties un kļūt labākiem. Izvēles vienmēr ir pašu rokās. Drage neviļus un maigi, ar grāmatas stāstītāja vai paša Budas līdzdalību, liek aizdomāties par dzīvi uz Zemes un Debesīs. Dažbrīd sastingstu no rakstnieka izpratnes par kādu no dzīves niansēm, jo viņam izdevies noķert kaut ko tādu, ko nekad neesmu spējusi aptvert. It kā pašas debesis viņu apbalvotu ar maģisku spēju uztvert būtību tādā līmenī, kas ir ārpus cilvēka redzesloka, un nodot to ar matemātisku precizitāti rakstveidā.

Aizvēru pēdējo grāmatas lapaspusi un „noliku malā” stāstus vērtējošās „brilles”. Lai arī pats stāstītājs brīžiem ir galvenais varonis, bet citkārt vērotājs, manī aizvien ir sajūta, ka šos stāstus vasaras pēcpusdienas bula laikā samtainā baritonā, apsēdies uz mākoņa malas, stāsta padzīvojis vīrišķis, kurš ik pa laikam pieliek acīm binokli, lai precizētu redzēto. Brīžiem viņš tā aizraujas, ka pat nemanā, kā pārtop savā novērojamajā objektā, tādējādi radot manī notikuma klātesamības sajūtu. Pats stāstītājs atgādina tikko meditēt sākušu cilvēku – iesācēju, kurš ik pa laikam gainā no sevis laicīgās domas un sociālos

uzslāņojumus, lai dotos ceļojumā pie sava patiesā „Es”.

Lūk, it kā „vienkārši” vārdi, kas sniedz īstu, neizcakotu „patiesību”, taču vārdu „patiesība” es domāju visā tā polisemantiskajā apjomā: reālistiskā attēla patiesums; reālisms, iedvesmojoties no romantiskās tradīcijas, bet tajā pašā laikā arī tā, kas paceļ pāri pelēkajai dzīvei, paverot to plašumā un tālumā, un arī tā, kas mums katram, droši vien ir pilnīgi cita un sava. Ko teiktu Buda?

Vija Laganovska

Vija Laganovska (1975) ir dzejniece, rakstniece, tulkotāja un izdevēja. Kopš 2017. gada biedrības „Literatūras Kombains” vadītāja.

GRĀMATAS NAV INSTRUKCIJAS [..] UN TOMĒR GRĀMATAS MĀCA¹

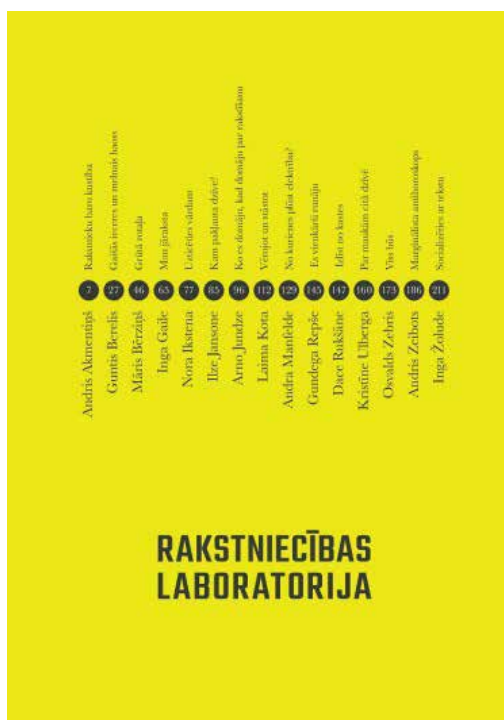
Autoru kolektīvs. *Rakstniecības laboratorija*. Dienas Grāmata, 2023.

Nereti recenzijas iesāk ar īsu autora biogrāfijas pārstāstu, taču šajā gadījumā tas aizņemtu visu viedokļrakstam paredzēto apjomu – 2023. gadā izdotā *Rakstniecības laboratorija* ir piecpadsmit Latvijā zināmu, pieredzējušu un talantīgu rakstnieku kopdarbs, kuri vienlaikus ir arī grāmatas galvenie varoņi. Ir tik ierasts, ka viņi raksta par citiem vai tekstos tēlo citus, gluži kā tādi tekstuālie mīmi, mainot sejas vaibstus pēc vajadzības. Ja arī vēsta par sevi kā personību, to dara, paslēpušies aiz stāsta – tēlu un sižeta – plīvura.

¹ Andra Manfelde, *Rakstniecības laboratorija* – „No kurienes plūst elektrība?”, 135. lpp.

Rakstniecības laboratorija nudien atšķiras no citiem darbiem ar to, ka šeit latviešu autori neizmanto kamuflāžu – viņi runā savā balsī (kas sagaidāmi un tomēr arī tik jauki vairumā gadījumu līdzinās viņu literārajai izteiksmē stāstos un romānos), atklādami personīgo pieredzi, kas vienlaikus ir saistoša un rakstīt gribošajiem dod augsni, vielu pārdomām.

Jāsāk ar to, ka šī grāmata ir paredzēta „lietošanai”, nevis tikai pasīvai izlasīšanai. Visvairāk no tās var gūt, tieši darbojoties līdzī un praktiski izmēģinot vismaz kaut ko no ieteiktā. Piemēram, Andris Akmentiņš savā esejā „Rakstnieku baro kustība” dod konkrētus, idejiski interesantus vingrinājumus, kā rakstniekam palūkoties uz savu darbu no citiem skatpunktiem, lai tekstu izkrāsotu, padarītu dzīvīgāku un saistošāku gan lasītājam, gan pašam autoram. Taču jaunajam censonim tos lasīt bez izmēģināšanas ir tas pats, kas iepazīties ar spēles noteikumiem, bet atteikties no dalības tajā, vai izlasīt zaļu instrukciju un tomēr tās neiedzert. Līdzīgā stilā Osvalds Zebris piedāvā LR-20 jeb universālus „divdesmit likumus rakstošam cilvēkam”, no kuriem daži ir visai humoristiski, piemēram, par to, kā jāizskatās rakstniekam, bet visi – gaišas ironijas caurstrāvoti. Un tomēr, tajos ikviens jaunais autors, kurš jebkad mēģinājis kaut ko uzrakstīt un varbūt pat publicēt, atradīs ne tikai vienu, bet vairākus graudus patiesības.

Ne visi dod konkrētus padomus, sadalītos punktos un likumos, un patiesībā absolūtais vairākums rakstnieku izvēlējušies citu pieeju – brīvi plūstošu personīgās pieredzes stāstu, no kura lasītājam pašam ļauts izsijāt sev svarīgāko. Tas, kā nu kuram labāk patīk un šķiet vērtīgāk, atkarīgs no lasītāja personības. Līdzīgi Guntis Berelis sev atvēlētajā sadaļā „Gaišās ieceres un melnais haoss” raksturojis divu veidu autorus – „plānotājus” (tiem droši vien labāk patīktu likumi) un „intuitīvistus” (kuri, visticamāk, sajūsminātos par pieredzes stāstiem, kur tad smelties iespaidus). Protams, tie ir visai kariķēti arhetipi, kā arī licis saprast pats G. Berelis, uzskatāmi par pretpoliem, kuriem pa vidu ir spektrs, un tajā arī atrodas vairums autoru. Viņš savā esejā daudz pievēršas dažādām pieejām rakstniecībā, piemēram, kā tad ir labāk – rūpīgi izplānot sižetu vai ļauties plūsmam, zinot ne vairāk par nākamo teikumu. Un, pētot šīs idejas, aizraujoša ir viņa spēja attēlot kādu skatpunktu tik precīzi, ka lasītājs jau notic – tās ir viņa paša domas! – bet tad negaidīti apmest kažoku uz otru pusi, ļaujot secināt, ka esam tikai iepazīstināti ar to, kā domā viens no poliemi, bet īstais jautājums vēl tikai gaida atbildi.

Tuvojoties grāmatas beigām, zūd interviju telpas sajūta, kurā autori ienāk viens pēc otra un individuāli pauž savu sakāmo. Tā drīzāk pārtop par sarunu kopistabu, kurā viedokļi sasaucas vai tieši pretēji – oponentē pārdesmit lappušu attālumā. Prieccē, ka tiek pievērsta uzmanība arī ne ļoti ērtām tēmām. Viena no tām, netieši liekot ar šo rēķināties arī rakstot gribošajiem, ir ne pārāk lielais atalgojums, ko rakstnieks saņem par savu darbu. Prātā atāust Māra Bērziņa citāts: „...bēgdams no samērā viegla un labi apmaksāta darba, tagad pats labprātīgi, par mazām naudiniņām nodarbinu sevi vismaz piecreiz vairāk.”² Ikdiena un sadzīve, kā var noprast pēc rakstnieku pieredzes stāstiem, ja vien nav pietiekami daudz iekrājumu, rada nepieciešamību apvienot radošo ar kādu citu, pelnošāku nodarbošanos (vai rūpēm par ģimeni, saimniecību). Rezultāts nereti ir rakstīšana, kad vien var – naktīs, kamēr bērni guļ vai ar bērnu klēpī. Un tomēr gandarījums un „padarīta darba sajūta”, tas brīdis, kad „pa-

zūd” tekstā, nemanot vairs neko apkārt, vai ikdienas iespaidu pārpilnība – katram savs iemesls – motivē turpināt.

Rakstniecības laboratorijā jaunie vai topošie autori var atrast pietiekami daudz padomu valodas prasmju un teksta kvalitātes uzlabošanai, viens no visbiežāk sastopamajiem – lasīšana, jo rakstniekam jābūt „lielai, lielai mīlestībai pret literatūru. Nevis *pret sevi literatūrā*, bet cieņai un mīlestībai *pret literatūru* kā fenomenu.”³ Tāpat atrodami ieteikumi par spēju atsacīties no liekā un ieklausīties redaktorā, par rakstīšanu vien tad, kad ir ko teikt, par neļaušanu darbam „nomirt”, mēģinot to nebeidzami uzlabot kā Rīgu, kas nekad nav gatava, vai izplānojot tik precīzi, ka zūd vēlme idejām piešķirt formu uz papīra. Par disciplīnu, jo „prozaīki negaida, kad tad beidzot tā iedvesma ieradīsies, bet atved to paši.”⁴ Par šaubām, kas ir dabiskas, un laba vārda nozīmi radošajā procesā.

Ļoti interesanti ir lasīt stāstus par grāmatu sērijas „Es esmu...” tapšanu, kurā bijuši iesaistīti vairāki *Rakstniecības laboratorijā* iekļautie autori – par materiālu vākšanu un cīņu ar šķietami „neiespējamo uzdevumu”, kā darbu pie sava romāna *Es nemiršu nekad* nodēvēja Arno Jundze. Patiešām, pēc sausiem vēstures faktiem, kur reizēm mīklu un neizdibināmu jautājumu ir vairāk nekā atbilžu, uzrakstīt romānu ar īstu, dzīvu, saistošu un līdzjūtību raisošu galveno varoni varētu būt ļoti sarežģīta misija. It īpaši, ja lasītāji sagaida arī vēsturisku precizitāti, ko gan reizumis stāsta dinamikas un literārās kvalitātes dēļ nepieciešams mazdrusciņ samazināt. Andra Manfelde piemin cilvēku pretestību, ja vēstures periods, ko viņi ir piedzīvojuši, grāmatā netiek atainots saskaņā ar viņu atmiņām – lai gan atmiņas var būt tikpat iluzoras un mānīgas kā jebkurš stāsts.

Svarīgi arī pieminēt, ka *Rakstniecības laboratorijas* veidošanas laikā sākās karadarbība Ukrainā, un šī notikuma ietekmi var just dažos no tekstiem. Iestarpinot kādu vērtīgu domugraudu par rakstīšanu, Gundega Repše savā lakoniskajā esejā „Es vienkārši runāju” pauž visai nihilistisku skatu uz cilvēci un

² Māris Bērziņš, *Rakstniecības laboratorija* – „Grūtā rotaļa”, 49. lpp.

³ Dace Rukšāne, *Rakstniecības laboratorija* – „Izliet no kastēs”, 158. lpp.

⁴ Māris Bērziņš, *Rakstniecības laboratorija* – „Grūtā rotaļa”, 53. lpp.

literatūras jēgu tagadējā pasaulē, noslēdzot to ar vārdiem: „Es vienkārši runāju. Bez motivācijas un bez jebkādas garantijas.”⁵ Māris Bērziņš par savas esejas „Grūtā rotaļa” tapšanu raksta: „Sākumā nemaz negribēju kni-bināties ap savu nabu, jo prāts bija pilnībā aizņemts ar notiekošo karalaukā.”

Rakstniecības laboratorija vienlaikus ir un nav pamācību grāmata – tā noteikti nav instrukcija, kur atliek sekot septiņiem akmeņi kaltiem soļiem, lai kļūtu par rakstnieku, vai maģisks brīnumlīdzeklis, jo par talantīgu un spējīgu sevi var padarīt tikai katrs pats. Tā drīzāk ir nepretenciozs skolotājs, kurš brīvi runā, atļaujot pašam lasītājam izvēlēties, ko sev paturēt, bet ko – nē. Tā ir maza lūka, caur kuru varam redzēt vismaz tik daudz no daiļrades aizkulisēm, cik paši autori mums atļauj (jo maz ticams, ka viņi mums atklātu it visu). Tā ir pieturpunkts, „laterna nomales ceļmalā drīzāk, – tu nevari zem tās kluknēt un mīnāties mūžīgi, ir jāiet tālāk, tumsīnā”.⁶ No šīs laternas katrs sev lukturim var paņemt mazdrusiņ gaismas, bet tālāk jāiet pašam savā tumsīnā, lai pēcāk kaut ko no tās izceltu redzamībā.

Patrīcija Preisa

Patrīcija Preisa šobrīd studē statistikas matemātiku un paralēli studijām raksta prozu, lasa un seko līdzi literatūras procesiem. Ir piedalījies „Aicinājuma” semināros un „Literārajā Akadēmijā”.

⁵ Gundega Repše, *Rakstniecības laboratorija* – „Es vienkārši runāju”, 146. lpp.

⁶ Osvalds Zebris, *Rakstniecības laboratorija* – „Viss būs”, 175. lpp.

NEPASAKĀMI PAŠAKĀMAIS PAR DZĪVI

Jānis Vādonis „****” Pētergailis, 2023.

Jāņa Vādonga ceturtais dzejoļu krājums „****” ir kā literārs ceļojums cauri laikam, telpai, personības iekšējām transformācijām un atmiņu labirintiem, kur katrs dzejolis ir kā savpats domu un jūtu mikrokosmos. Vādonga ar katru savu krājumu uzrāda arvien dziļākas spējas reflektēt par cilvēka būtību, un „****” nav izņēmums – tas ir gan turpinājums, gan evolūcija viņa literārajā izaugsmē.

Krājumā izmantotā simbolika un metaforika atklāj dziļas pārdomas par eksistenciālām tēmām, piemēram, atmiņu trauslumu, personīgo izaugsmi un cilvēcisko saikni. Autors prasmīgi izmanto dzejas formu, piepildot to ar spēcīgu vizuālo un emocionālo saturu, vienlaikus ļaujot lasītājam piedzīvot katru dzejoli kā unikālu pieredzi.

Lai arī Vādonga dzeja ir dziļi personiska, tomēr tematikā tā atsaucas uz universālām tēmām – dzīves un nāves cikliskumu, personības izaugsmi un transformāciju, cilvēka saikni ar dabu un kosmosu. „****” ir meditācija par laika neizbēgamību un cilvēka mēģinājumiem atrast savu vietu pasaulē, kas mainās un vienlaikus paradoksālā kārtā paliek nemainīga.

Krājuma kompozīcija ir veidota kā vienots cikls ar ievadu, četrām daļām un nobeigu-

mu, kas kopā veido koherentu naratīvu. Katra daļa pievēršas savai tematikai, taču visas kopā veido sasaisti starp lasītāja individuālu pieredzi un universālām tēmām. Šāda struktūra dzejoļu krājumā ļauj atklāt dažādas dzīves aspektus, kas savukārt lasītājos izsauk plašu spektra emocijas un intelektuālas pārdomas.

Cikla Tēmas

- Pirmā daļa koncentrējas uz bērnības atmiņām un ģimenes mīlestību, un dzejoli te ir kā māksliniecisks līdzeklis, lai atklātu nevainības un pirmo pieredžu nozīmi cilvēka dzīvē.
- Otrā daļa reflektē par izaugsmi, novecošanu un dzīves jēgu, izmantojot dzejas valodu, lai pievērstos eksistenciālām pārdomām par laiku un tā ietekmi uz cilvēka esību.
- Trešā daļa pievēršas mīlestības un cieņas pret tuviniekiem un līdzilvēkiem tēmām, izceļot attiecību nozīmīgumu un bagātinošu mijiedarbību cilvēka dzīvē.
- Ceturtā daļa ir veltīta cerībai un izturībai, atspoguļojot liriskā varoņa spēju pārvarēt grūtības un meklēt gaismu tumsas brīžos.

Vādots izmanto dzeju kā līdzekli, lai atklātu dzīves daudzveidību un sarežģītību. Katrs dzejolis ir kā atsevišķs stāsts, kas, lai arī autonoms, veido daļu no lielākas naratīvas. Autors aicina lasītājus ne tikai baudīt tekstus, bet arī aktīvi piedalīties to interpretācijā, meklējot personīgas nozīmes un saites.

Krājums ir kā dialogs, kurā autors nepiedāvā un neuzspiež skaidras atbildes, bet gan aicina lasītāju iesaistīties kopā ar lirisko varoni nozīmju meklējumos. Dzejoļu atvērtība un daudzšķautņainība ir aicinājums lasītājam aktīvi piedalīties teksta interpretācijā, atrodot personīgas rezonanses un nozīmes.

Vādona darbība literatūras laukā – gan kā autora, gan atdzejotāja un literatūras redaktora – paplašina viņa tekstu kontekstuālo zonu. „****” citastarp arī atspoguļo šo plašo kultūras un literatūras izpratni, integrējot dažādas tradīcijas un pieejas, lai radītu unikālu literāru balsi, un arī autora valodnieka arods ir atstājis savu pozitīvo nospiedumu, kas ne tikai ir redzams dzejas formā, bet arī

izvēlētajā leksikas pieejā, kur brīžam „uzpeld” bērnības apvidvārdi.

Rezumējot – „****” ir krājums, kas stāsta par pārtapšanām – kā literārām, tā personīgām. Vādona meistarība izpaužas spējā vienlaikus būt konkrētam un noslēpumainam, piedāvājot lasītājam paša izvēlētu ceļojumu cauri dzejas telpai, kurā katrs var atrast kaut ko savam prātam un sirdij. Tā ir gruntīga artava latviešu literatūras laukā.

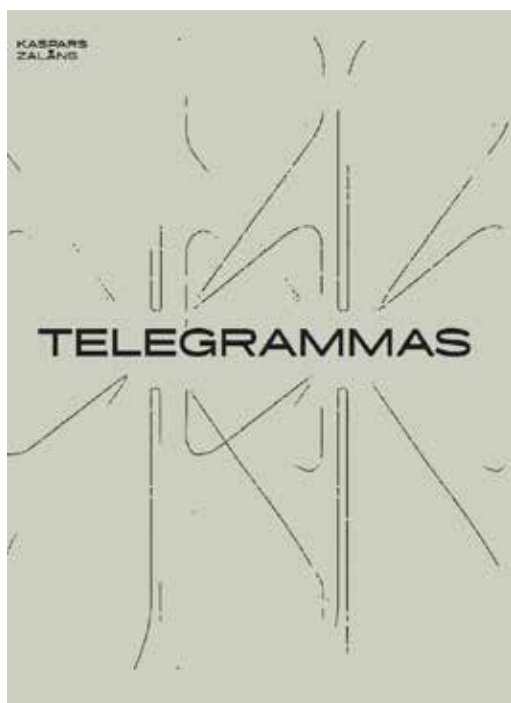
Kristaps Vecgrāvis

Kristaps Vecgrāvis (1980) ir dzejnieks, atdzejotājs, redaktors. 2005. gadā izdots dzejoļu krājums *Kaist ķekarā vīnogas*, 2023. gadā – dzejoļu krājums *Vaska ezers*. Kā atdzejotājs un sastādītājs piedalījies 2017. gadā izdevniecības „Neputns” samta sērijā iznākušā E. E. Kamingsa bilingvālā krājuma tapšanā.

TELEGRAMMAS MŪSDIENU SIMBOLISMS

Kaspars Zalāns. *Telegrammas*.
Valters Dakša, 2023.

Šķiet, jāsāk ar to, ka Kaspars Zalāns latviešu literatūras vidē savu vārdu nostiprinājis jau pirms šī debijas dzejoļu krājuma iznākšanas – viņš zināms gan kā tulkotājs, piemēram, viņa tulkojumā lasītājiem tiek dota iespēja iepazīties ar Hovarda Filipa Lavkrafta stāstu tulkojumiem latviešu valodā, gan atdzejotājs (Hilda Dūlītla, Viljams Karloss Viljams u.c.), dzejas performanču autors; Zalāna dzejas kopas publicētas latviešu literārajā presē kopš 2018. gada, tāpēc, ņemot vērā šo pārliecinošo klātesamību latviešu literatūrā, ir likumsakarīgi, ka 2023. gadā Valtera

Dakšas apgādā arī iznāk Zalāna pirmais dzejoļu krājums *Telegrammas*.

Uzreiz laikam var apgalvot, ka šis krājums ir visnotaļ spilgts un interesants jauna autora piedāvājums, radot savu dzejas valodu, dzejas telpu un, iespējams, rosinot jaunas dzejas tradīcijas vai vismaz jau esošu tradīciju modernu un – pirmo reizi lietojot šo vārdu! – ambiciozu tekstu tapšanu. Tiesa, iespējams, ka šis mans apgalvojums, pagaidām redzot tikai pirmo debijas krājumu, ir izteikts, cerot arī uz nākotnes Kaspara Zalāna dzejas krājumiem, taču nevar noliegt, ka līdzšinējā debitantu sarakstā Zalāns ienāk ar savu unikālu piedāvājumu.

Krājums veidots no četrām nodaļām, un to caurvij pieci dzejas teksti, kas nosaukti par un veidoti kā telegrammas, savukārt pēc šīm telegrammām seko epigrāfi, iegūti no dažādām nozarēm, piemēram, dzejas, kino, mūzikas. Zalāna krājums kopumā ir kultūrreceptīvs, atsaucoties uz dažādiem kultūrfenomeniem, veidojot diskusijas ar tiem, piemēram, Aleksandru Čaku, antīkās un modernās kultūrpasaules vērtībām. Šeit uzreiz jāsecina, ka Zalāns piesaka ne tikai intelektuāli bagātu, pat pārbagātu krājumu, bet arī demonstrē jaunās paaudzes – atkal jālieto šis vārds – ambiciozītāti, kas ne tikai transformē iepriekšējo paaudžu pat sakralizētās lietas, bet dekonstruē tās, pārvēršot par telegrammu signāliem, kurus katrs mēs

varam atkodēt savā lasījumā. Ir tikai loģiski, ka dzeja nav lasāma tikai vienā līmenī, bet katram lasītājam atklāj savu līmeni, balstītu gan autora vadītājā un veidotajā, gan lasītāja paša intelekta pasaulē. Šajā ziņā krājums piedāvā gan intelektuālu, gan arī pat juteklisku/jutīgu (piemēram, „tavs noliegums atbalso manā jogurta karotītē” 11. lpp.), gan ironisku (piemēram, vismaz recenzijas autoram tā nolasās dzejolis 48. lpp., ko atstāšu katra paša ziņā), gan izteikti temperamentīgi eksistenciālu un valodiski eksperimentālu piedzīvojumu.

Iespējams, tāpēc šķiet, ka vismaz viena krājuma atslēgfrāze ir „rakstība plīst uz marmora šķembām” (13. lpp). Arī literatūrzinātnieks un kritiķis Ivars Šteinbergs uz krājuma aizmugures vāka uzdod jautājumu – „kā sazināties, ja priekšā stāv valoda?” Iespējams, telegramma ir viens no tiem veidiem, kas ļauj un veido mūsdienu saziņu līdzīgi kā jau par mūsdienu komunikatīvu klasiku kļuvušajiem multimodālajiem ziņojumiem, ar kuriem saskaramies ikdienā.

Mūsdienu cilvēkam gan jādodomā mazāk skaidrs, kas ir telegramma un kāda ir tās būtība, bet Zalāna krājumā tieši telegrammai tiek piešķirta īpaša simboliska nozīme. Telegramma kā īss vēstījums, pa telegrāfa tīklu pārraidīts teksts vai attēls, turklāt tekstā iekļauta arī pamatgramatika, proti, komatus vai teikuma beigu noslēgumzīmes nosaucot to nosaukumā nevis attēlojot ar tos apzīmējošām zīmēm. Arī šajā krājumā – tas, kas ir starp šīm telegrammām, jau ir cita realitāte un cita komunikācija, kurā krājuma varonis jau citā valodā atklāj un demonstrē gan sevi, gan savu pasauli, kas ir groteska un barokāla vienlaikus. Telegrammas metafora kļūst simboliska – dzejas teksts ir telegramma, taču atklāts paliek jautājums, vai dzejas pamatforma ir rakstīts teksts?

Vienlaikus Zalāns arī rosina domāt par paradoksiem, kur telegrammas būtība ir lakonisms, bet krājuma dzejoļi nebūt nav uztverami kā lakoniski to māksliniecisko izteiksmes līdzekļu ziņā. Lai gan tajā pašā laikā krājums piedāvā arī īsus, ļoti kodolīgus tekstus. Un te vietā atzīmēt – ne tikai tekstus, ar telegrammu palīdzību iespējams pārraidīt arī attēlus, ko krājumā iemieso grafiskās dzejas mēģinājums.

Tomēr nedaudz kritiski gribas piezīmēt, ka reizumis krājumā tomēr iestājas tāda kā stagnācija, rodas sajūta, ka autors pats nav vairs spējis kontrolēt savus valodas un teksta eksperimentus, tomēr tas rezultējas krājuma pēdējā nodaļā „Mākslinieciskie izteiksmes līdzekļi”, kur autors konceptuāli izpauž arī krājuma „Liriskā <es>” (tā nosaukta viena no krājuma nodaļām) būtību dzejas tekstā „Temperamenti”, jāsecina, rādot savu paaudzi kā – atkal jālieto šis vārds – ambiciozu, un iepriekš minēto lasītāja sajūtu ataisno ar „cilvēki barokalizē, sagruzuļo vienkāršo (...)” (67. lpp.), proti, cilvēki sarežģī, cilvēki kļūst sarežģīti savos simbolos un to kodos: arī krājumā iekļauts Morzes koda signāls, latīņu frāzi, kuras skaidrojums dots grāmatas noslēgumā esošajos komentāros.

Informācija dažādos kodos un šo kodu lasījums plīstošajā rakstībā šī krājuma būtisks akcents, sniedzot līdzpārdzīvojumu un zem šiem kodiem un telegrammām parādot cilvēku, kurš aiz tā visa ir paslēpis visu cilvēcis-ko jūtu gammu.

Noslēgumā gribas uzteikt arī krājuma māksliniecisko dizainu, ko veidojusi Anna Priede, atturīgie, brūnā ietināmā papīra vāki lieliski kontrastē ar krājuma saturu.

Ingus Barovskis

Ingus Barovskis (1981) ir folkloras un literatūras pētnieks, strādā LU Humanitāro zinātņu fakultātē un Rakstniecības un mūzikas muzejā. Zinātnisku un populārzinātnisku publikāciju autors.

Ludofs Liberts. Dekorāciju mets Kamilla Sensansa operai *Samsons un Dalila*. 1924.

Papīrs, tempera. 74 × 106 cm. LNMM Skat. Daces Lambergas rakstu 67. lpp. Foto: Normunds Brasliņš

Pa sniegotu ceļu aizejot.

Pieminam rakstnieci Ingunu Baueri.

1960.23.VII - 2024.20.I

2024. gada pirmais mēnesis mums atnesis sēru vēsti. 20. janvāra agrā rītā Mūžībā aizsaukta daudzu lasītāju iemīļotā rakstniece, vairāk nekā 20 kultūrvēsturiskas ievirzes romānu autore Ingunas Bauere (pirmslaulību uzvārdā Tiltiņa). Vien pāris dienu pirms traģiskā notikuma sociālajos medijos izskanēja ziņa, ka rakstniece Madonas slimnīcā cīnās par savu dzīvību, un aicinājums aizlūgt Dievu, lai viņa ātrāk atgūtu veselību. Diemžēl lūgšanas netika uzklausītas.

Lielākās daļas Ingunas Baueres romānu centrā ir vēsturiskas personības, kuru ieguldījums Latvijas kultūrvēsturē ir nenovērtējams. Viņas uzmanību izpelnījās veselās dzimtas, piemēram, Krišjāņa Barona, Ata Kronvalda, Kārļa Skalbes un citas, kā arī viņu tuvākie līdzgaitnieki. Šie dižgari, kurus iepriekš esam iepazīnuši skolas gados un vienīgi no grāmatu lappusēm, Ingunas Baueres darbos spēj atdzīvoties, respektīvi, mūsdienu cilvēka ap-

ziņā pārtapt par īstiem cilvēkiem ar miesu un asinīm. Lasītājam tie kļūst ja ne gluži tuvi, tad vismaz saprotami – tādi, kas patiesi reiz dzīvojuši. Un ir neparasti, ka to spēja dabūt gatavu rakstniece, kura pēc izglītības bija inženiere. Šķiet, Ingunas Baueres stiprā puse bija tieši sieviešu raksturu attēlošana, piemēram, Kārļa Skalbes dzīvesbiedres Lizetes, Andreja Pumpura dzīvesbiedres Edes, Matīsa Kaudzītes mīļotās sievietes Līzes Rātminderes, Ata Kronvalda dzīvesbiedres Karolīnes un citu dāmu, kuru vārdi Latvijas vēsturē ir paliekoši. Tagad tiem klāt pievienojams arī pašas Ingunas Baueres vārds.

Lai uzrakstītu kultūrvēsturiskas ievirzes literāru darbu, autorei bija nepieciešama ne tikai milzu pacietība, bet arī daudz laika sagatavošanās darbiem, lai izpētītu arhīvus, ierakstus baznīcu grāmatās, kas nereti ir grūti saburtojami, un citus uzziņu avotus. Romānos attēlotais laikmets, vienalga, vai tas būtu 18. vai 19. gadsimts, Ingunas Baueres interpretācijā no mistiskiem aizlaikiem kļūst par gluži labi saprotamu, turklāt interesantu laika posmu. Jāprecizē, ka ne visi autores literārie darbi veltīti vienīgi aizgājušajiem laikiem, tāpēc ir lietderīgi pieminēt kaut vai viņas romānu *Jānis Lūsēns trešais* (2019), kur uzmanības centrā ir iecienītais latviešu komponists Jānis Lūsēns.

Viena no rakstnieces mākām, varētu pat teikt, talantiem bija savos darbos neuzkrītoši, bez jebkādam didaktikas iezīmēm ieņemt pa kādai no dzīves lielajām patiesībām. Viņas piedāvātās atziņas lasīšanas gaitā liek mazliet piebremzēt, apdomāties un tikai tad lasīt tālāk. Ja cilvēki kādas no šīm atziņām saprastu jau jaunībā, varbūt izdotos izvairīties no kādas liktenīgas kļūdas, bet varbūt arī ne... Šķetinot šo domu tālāk, varētu pat būt pamatoti uzskatīt, ka autore ar savu romānu palīdzību lasītāju varbūt pat centusies pasargāt.

Katras jaunas Ingunas Baueres grāmatas iznākšana kļuva par notikumu. Tie bija darbi, ko sabiedrības lasošā daļa vēlējas iegūt un izlasīt. Kurš no izdevumiem ieguva vislielāko popularitāti – to grūti izvērtēt. Šo rindu autore par tādu uzskata romānu *Doroteja. Izredzētā* (2022), kur galvenā varone ir Kurzemes hercogiene, Pētera fon Bīrona trešā dzīvesbiedre Anna Šarlote Doroteja fon Mēdema.

Lasītāji rakstnieci Ingunu Baueri novērtēja, jo ne velti 2010. gadā viņa saņēma Lielo lasītāju balvu (2. vieta); 2013. gadā – Veidenbauma prēmiju, Draudzīgā aicinājuma medaļu par Draudzīgā aicinājuma atdzimšanas veicināšanu un Egona Līva literāro prēmiju Krasta ļaudis par romānu *Piedod, Karoline!* (2013).

Izsakām visdziļāko līdzjūtību Ingunas Baures tuviniekiem un darbu lasītājiem!

Lāsma Gaitniece

Viktors Avotiņš

1947.12.XII - 2023.16.XII

Sveiks, Viktor!

Nu jau tavš gars lidinās virs zemes un tagad ir gana laika salikt pa plauktiem savas traukulīgās dzīves laikā padarīto un nepaspēto. Labi vien ir, ka savus trīs dzejoļu krājumus *Apriet loku* (1979), *Taupīšanās* (1982) un *Lēzenā mūžība* (1986) paspēji uzrakstīt pirms *Atmodas* laikmeta, un mums nu būtu īstā reize tos celt no plaukta pārslasīšanai un varbūt tad var nonākt pie slēdziena „Re, kur tas suns aprakts!” Un kā gan ne – kas tik jaunībā nav sadarīts! Nu kā varēja iztikt bez tādiem kolorītiem momentiem kā studentu celtnieku brigāžu laiks BAMā Kazahstānā, kultūras darbinieku un studentu braucieni pa Latgali zirgu kulbās, dziedot un spēlējot teātri, jauno dzejnieku nometnes kopā ar Viku un turklāt vēl sacerēt trīs dziesmu tekstus Jumpravai un Vaidavai, no kurām populārākā bija „Tu būsi vēl”. Un kā lai nepiemin ar tavu palīdzību laikrakstā *Literatūra un Māksla* publicēto A. Snipa un D. Īvāna drosmīgo rakstu par Daugavas HES celtniecību, kā rezultātā redakcija tika pārpludināta ar lasītāju protesta vēstulēm. Protams, tu ne mazums rakstu un spraigu domu esi atstājis periodikā, rošdamies kā žurnālists un publicists, arī komandējumā pie tālajiem čukčiem.

Energijas avots tev bija neizsmeļams, lai kurā darbavietā atrastos, gan kā atbildīgais sekretārs un redaktora vietnieks laikrakstos *Literatūra un Māksla*, *Latvijas Jaunatne* un žurnālā *Daugava*, tad vēl sabiji par *Jaunās Avīzes* redaktoru un *Neatkarīgajā Rīta Avīzē* par politisko komentētāju un sleju autoru. Lai arī pēc kārtas, kā visu varēja paspēt, grūti aptverams, lai gan, tajās retajās reizēs, kad iegriezies ciemos pavakarēt, pēc kāda laiciņa tu cēlies kājās un sacīji „Jūs te ar kundzi paplāpāji, bet man laiks ķerties pie spalvas!”. Darba jautājumos un rakstos tu varēji būt nešpetns un ar asu mēli savos spriedumos, kas patiesībā nekaitēja aizstāvēt savu pārliecību, ja vien diskusijā netiki pārliecināts par citādāku uzskatu. Lai nu kā, bet līdz ar Suntažu vidusskolas Sarkano diplomu un izglītību Rīgas Civilās aviācijas institūtā, tev līdzī nāca izcila zināšanu bagāža un spriešanas prasme. Cik kastēs visu uzrakstīto un drukāto varēs salikt, to nemācēšu teikt, ir ko vētīt, bet 1988. gada Ojāra Vācieša prēmija un 2010. gadā saņemtā Cicerona balva tev ļoti piestāv.

Un tas trakais *Atmodas* laiks... Nu kurš gan būtu domājis, ka Latgales puika no Ludzas sadomās taisīt revolūciju, vest pie sevis uz dzīvokli domubiedrus, rakstīt petīciju Rakstnieku savienībai par Latvijas Tautas frontes dibināšanas nepieciešamību un tad Rakstnieku savienības vārdā nolasīt uzrunu LPSR Radošo savienību plēnumā. Zini, tas arī no šodienas skata rādās nedaudz sirreāli un ar neparedzamām sekām, bet pagāja vien dažī

mēneši un tapa LTF, tu biji domes loceklis LTF pirmajos trīs sasaukumos, bet 1989. gadā no Ogres vēlēšanu apgabala kā LTF pārstāvis tiki ievēlēts PSRS Tautas deputātu kongresā, kur darbojies LPSR delegācijā. Tad jau Maskavā kopā ar Mavriku Vulfsonu un citiem domubiedriem sākās cīņiņš par „perestroikas” realizēšanu maksimālā apjomā, no kurienes tu atgriezies gaužām apslimis. Tev dzīvē visāda veida likstas ir gadījušās, kā jau taisnības cīnītājam, bet, cik tev atceros, tu vienmēr nākotnē raudzījies ar optimismu un pašatbildību Tāpēc atļāvos tavas patības raksturošanai maķenīt pamainīt kādu tautas dziesmu:

*Bēdu manu, lielu bēdu,
Es par bēdu nebēdāju:
Liku bēdu zem akmeņa,
Pāri gāju dziedādams.*

Vēlāk sanāca līdzdarboties arī citās organizācijās: Latvijas PEN klubs, LR Kultūras ministrijas Nacionālās kultūras padome, Latvijas PSR Žurnālistu savienības Valdes priekšsēdētājs un valdes priekšsēdētāja 1. vietnieks, Nacionālā kino centra Konsultatīvās filmu padomes loceklis, Latvijas Rakstnieku savienības priekšsēdētājs. Vērtē pats, kas bija labi paveikts, kas ne. Lai gan, tu jau tāpat skrietu pa galvu, pa kaklu ar savām domām un idejām. Tev jau nekad nebija miera, un redz, tā nesaprotamā gadiem ilgstošā kaite tev tomēr pieveica. Vai šodien tev bieži piemin? Tu jau pats zini, ka revolūcijas apēd savus bērnus. Un patiesībā tā notika arī ar tevi – tu sāki līdzināties Skalbes visas pasaules skumjās iegrimušajam Karalim. Labāk atceries būtisko. Esi izveidoji ģimeni, Latvijai devis divus *Atmodas* bērnus, un galvenā un kopējā Tautas lieta ir paveikta! Cepuri nost tavā priekšā – IV šķiras Triju Zvaigžņu ordeni 2008. gadā esi saņēmis godam!

Tagad gan dusi Dieva mierā.

Patiesā cieņā,

Imants Belogrīvs

LTF 2. kongresa delegāts

Dzejnieku Andri Ogrīņu pieminot

1975.11.VIII-2023.17.XII

„bezgalīgajos spārnos pacēlies / laižos”

2023. gada decembra nogalē daudzi latviešu dzejas lasītāji piedzīvoja zaudējumu – traģiski pārargri mūžībā devās viens no spēcīgākajiem, patiesākajiem mūsdienu dzejniekiem Andris Ogrīšs, astoņu dzejas krājumu autors.

Domājot par Andra Ogrīņa personību un mantojumu, neizbēgami ir personiskas saziņas nospiedumi. 2023. gada aprīļa beigās Andris Ogrīšs kādā vēstulē par dzīves jēgu man mazliet pārmetoši rakstīja: „tu dzīvo, bet neesi”. Ar nāves un laika distanci šie vārdi ieguvuši citādu nozīmi. Lai arī labāk pazīnu Andra dzeju, ne viņu pašu, šķita, ka viņš pats patiesām gan dzīvoja, gan bija – radošas eksistences vispārākajā pakāpē, nepiepildāmās dzīves alkās un poētiskā esībā. Autoru raksturoja neatkarība no tendencēm un paaudžu, literāru kopienu piederības, vienlaikus mijiedarbojoties ar savas dzejas lasītājiem, interesējoties par aktuālo literāro procesu un tā norisēm.

Kritiķim Aivaram Madrim, rakstot par agrīnajiem Ogrīņa krājumiem, pieder autora salīdzinājums ar 20. gadsimta sākuma latviešu dekadentiem un tekstu īpatnēji arhaisko iespaidu.¹ Patiesi, autora dzejas virskārta ir melanholija, fatālisms, misticisma, nekrorealitātes akcenti, un dzejas cilvēks pastāv metamorfozēs starp mirklību un mūžību, dzīvi

¹Madris, Aivars. Izlasīt Ogrīņu. (A. Ogrīšs. *Pēdējā sanīma grāmata*. Rīga: Dienas Grāmata, 2012) Literatūras žurnāls *LatvjuTeksti*, 2012, Nr. 7, 43. lpp.

un nāvi, laiku un tukšumu, vīzijām un realitāti. Vienlaikus Ogrīņa liriskas zīmes ir asociatīvais spilgtums, urbānās vides elementi, eksistenciāli nospriegota pasaules telpa, bibliiskie motīvi, pilnības, patiesības meklējumi. Intuitīvs vērojums, ka arī melnais un tumsa autora „iekšējā visumā” bieži ir miera, skaidrības un patiesības simboli, sēru un smaguma konotācijas atstājot katru lasītāja subjektīvai interpretācijai.

Autora debijas krājums *es zvēru pie kraukļiem* (Neputns, 2008) saņēmis Latvijas Literatūras gada balvu nominācijā „Debija”, kā arī Starptautiskās Rakstnieku un tulkotāju mājas un Ventspils pilsētas domes Izcilības stipendiju. Dzejas metrs un vairāku Andra Ogrīņa krājumu redaktors Jānis Rokpelnis raksturojis autoru kā „apveltītu ar spēcīgu poētisku temperamentu”, ar emocionāli un intelektuāli līdzsvarotu poētiku, izteiksmes meklējumus raksturojis kā interesantus, rosinošus.²

Arī otrais dzejoļu krājums *Zem pulksteņa pulkstenis* (Neputns, 2011) atzinīgi vērtēts un nominēts Latvijas Literatūras gada balvai. Literatūrkritiķe Anda Baklāne un literatūrkritiķis, dzejnieks Artis Ostups norādījuši uz sirreālistiskās dzejas³ raksturu, kas palikusi nemainīga autora dzejas iezīme arī nākamajā desmitgadē.

Gan laikabiedru, gan kritiķu un lasītāju vērtējums izkristalizējās viena no Andra Ogrīņa dzejas vērtībām – vārdā nenosaucamā, grūti aprakstāmā, iracionālā dzejas vilkme, sugestija. Nozīmīgi, ka autors visa sava rakstniecības mūža garumā nezaudējis šo savas rakstības kvalitāti, tās neatkārtojamību, ārkārtīgi retu īpašību. Tāpat Ogrīņš spējis neatkārtoties asociativitātē, ilgstoši neiestigt motīvus un poētiskajos elementos, ar katru krājumu lasītāju uzrunājot arvien nobriedušākā intonācijā un intriģējot mazliet citādi. Arī pats autors vēl nesenā sarunā par dzejas tapšanu minējis, ka viņam nepatīk atkārtoties.⁴ Iespējams, arī tādēļ lasītājam joprojām

²Ogrīņš, Andris. *Es zvēru pie kraukļiem*. Neputns.lv. Tiešsaiste <<https://www.neputns.lv/products/es-zveru-pie-kraukliem>>

³Ostups, Artis. Mirklīgā raža. (A. Ogrīņš. *Zem pulksteņa pulkstenis*. Rīga, Neputns, 2011) Literatūras žurnāls *LatvjuTeksti*, 2011, Nr. 3, 47. lpp., Baklāne, Anda. Nominācijas 2012: Dzeja. *Zem pulksteņa pulkstenis*. Ekspertu vērtējumi. Tiešsaiste. Laliģaba.lv <<https://laliģaba.lv/index.php/lv/dzeja-201/zem-pulkstena-pulkstenis>>

⁴ANDRIS OGRĪŅŠ. Literārās sarunas Lūznavas muižā. Tiešsaiste. Youtube.com <https://www.youtube.com/watch?v=XfbBtz_Uwgo>

ir un būs saistoša mijiedarbe ar autora dzeju, jo tai piemīt oriģinalitāte un aktīvi reflektīva dimensija.

Turpmākie krājumi *pēdējā santīma grāmata* (poētiski īsstāsti) (Dienas Grāmata, 2012), *Plaukstu šķērsielas* (Mansards, 2015), *debesu punkti* (Pētergailis, 2017) un trīs Jāņa Rozes apgādā izdotie krājumi *tā putna diena* (2019), *kā būtu ja tevis nebūtu epikūr* (2021) un *par bites tiesu* (2023) guvuši gan lasītāju ievēribu, gan vairākkārt nominēti Latvijas Literatūras gada balvai. Ogrīņš arī atdzejojis Latvijas krievu jaunās dzejas sērijas darbu, Oļega Ļencoja dzejoļu krājumu *Pieceļas ieelpo...* (2014) (kopā ar Māri Salēju) un apliecinājis savas atdzejotāja dotības.

Īpašu uzmanību jāvelta pēdējam autora dzejas krājumam, vizuāli un saturiski atšķirīgam no līdzšinējās daiļrades – izdevuma dizainā melnbalto spektru nomainījis saules intensitātes tonis un dzejā radīta noturīgāka, noslipētāka poētika. Pārdomāta ir arī izdevuma kompozīcija un, šķiet, arī dzejoļu noskaņa ir emocionāli piezemētāka. Urbānās vides ainavās indivīds risina eksistenciālas attieksmes ar Dievu, mīlestību, dzīvību un nāvi, garīgo un materiālo, sakrālo un sadzīvisko, juteklisko un bezjūtīgo, jēgu un bezjēdzīgo, cerīgo un bezcerīgo, un citām vērtību kategorijām. Daļa lasītāju jau minējusi, ka šī ir autora labākā grāmata. Andri, vai Tu patiesi visu jau bijī uzrakstījis?

Dzejoli „dievam nav acu...” noslēdz rindas: „dievam nevajag neko no visa tā ko viņš devis cilvēkam izņemot / mīlestību” (14. lpp.), kas ir iezīmīgas kontekstā ar dzīvotgrības un mīlētgrības vērtībām. Tās spraucas cauri ogrīņiski melnajiem spārniem katrā izdotajā krājumā, šajā mikrokosmā tumsa bez gaismas nepastāv. Andra Ogrīņa dzejas visums ir bezgalīgs un pārilaicīgs, tas joprojām asociējas ar Ogrīņa evaņģēlija jēdzienu – fundamentālu mācību par pasauli un cilvēcību, kurā meklēt savu „līdzsvara zvaigzni” un patverties ikvienam, kurš dzīves gaismēnās meklē jēgu. Nemirstību nedod dzīve, bet dod dzeja, tā dod arī sava veida brīvību: „bezgalīgojos spārnos pacēlies / laižos” (72. lpp.). Dzīve ir īsa, dzeja mūžīga. Tiksimies dzejā un mūžībā, Andri.

Agija Ābiķe-Kondrāte

Ludolfs Liberts. *Alegorisks motīvs.* 1937. Audekls, eļļa. 80,5 × 97,5 cm LNMM

Skat. Daces Lambergas rakstu 67. lpp.

Foto: Normunds Brasliņš

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
<juris.zagarins@gmail.com>
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktori:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>
Vladis Spāre
<vladis.spare@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Juris Šlesers,
Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

Mūsu mājas lapa: <jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim. Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu. Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta. E-pasta adreses maiņas lūdzam pieteikt Jurim Žagariņam.

Nota Bene!

Jauno Gaitu izdodam tikai e-formātā, vairs ne apdrukāta papīra formātā.

Atsevišķus *JG* drukātos numurus, sākot no *JG287* (ziema 2016) līdz *JG311* (ziema 2022) var pasūtīt no Jura Žagariņa <juris.zagarins@gmail.com>. Cena ar piegādi visās zemēs: USD 10 jeb tas pats attiecīgā valūtā.

ATBALSTIET JAUNO GAITU!

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, un uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi.

ZIEDOT VARAT ARĪ NO *JG* MĀJAS LAPAS:

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nestrādā, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet:

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna
S-170 78 Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

Jaunā Gaita is no longer printed and mailed to subscribers. Our magazine is e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it, and it is available for downloading on our website <jaunagaita.net>. The contents of the magazine are available there also in HTM format.

LITERATURE

Selections of their recent poetry are offered by Andris Alps, Zane Brūvere-Kvēpa, Sanita Dāboliņa, Kristīne Jučkoviča, Agnese Līcīte, Aija Rozena, Leons Jūlijs Strupītis and Viviāna Zariņa. Compositions in prose are by Džena Andersone, Lāsma Gaitniece, Lelde Jauja, Ilze Lāce, Uldis Ozolants and Dāvids Rubens.

TRANSLATION

Jacques De Decker's (1945-2020) micro-novel *Suzanne à la pomme*, about life among contemporary artists, collectors and dealers in Belgium, is translated from the French language by Inese Pētersone.

VISUAL ART

Art historian Dace Lamberga, retired curator of exhibits at the Latvian National Museum of Art, writes about the creative life of painter Ludolfs Liberts (1895-1959). Her article is accompanied by photographs of Liberts' work throughout this issue. The cover design for this issue is based on a painting by Liberts.

THEATER

The current theater season in Rīga features four new productions of classic plays by poet/dramatist Jānis Rainis (1865-1929). Theater critic Atis Rozentāls describes these productions and concludes that Rainis still has plenty of relevance in contemporary Latvian culture.

RESEARCH STUDY

This recent (2020) study by Inge Annom of the Estonian Literary Museum uses material gathered in the 1930's on the folk stories and fairytales told by Estonian-speaking Romani people in the environs of the Latvian town of Ludza. It is offered in Latvian translation by her colleague Hannes Korjus.

BOOK REVIEWS

Kristīne Ilziņa reviews *Latvju pacients (The Latvian Patient)*, a collection of short stories by Jana Egle.

Jūlija Dibovska: Daina Tabūna's *Ragana (The Witch)*, a novel shaped like a collection of stories.

Violeta Tilta: Evita Hofmane's *Simulacra*, a novel about how blind faith complicates coping.

Vija Laganovska: Guido Drage's *Karma Sutra*, stories involving the dynamics of binary opposites, laced with humor.

Patrīcija Preisa: Autoru kolektīvs. *Rakstniecības laboratorija (Laboratory of Writing)*, by a collective of fifteen authors) – a user's manual on how to be a writer.

Kristaps Vecgrāvis: Jānis Vādon's collection of poems titled * * *, arranged in four themes – childhood, aging, love and hope.

Ingus Barovskis: Kaspars Zalāns' *Telegrammas*, poetry thematically organized around five poetic telegrams.

IN MEMORIAM

Inguna Bauere (7/23/1960-1/20/2024), a prolific writer of meticulously researched historical novels.

Viktors Avotiņš (12/12/1947-12/16/2023), an influential editor and commentator during the chaotic time of the collapse of the Soviet Union.

Andris Ogrīņš (11/07/1975-17/12/2023), a poet of much acclaim and much forsaken promise.

